

Prokuratura i Prawo

NR 6/czerwiec 2022

ISSN 1233-2577

Prokuratura Krajowa

RADA NAUKOWA

Przewodniczący – **Dariusz BARSKI**
Członkowie: Janina BŁACHUT, Władysław CZAPLIŃSKI, Romuald KMIECIK, Grzegorz OCIECZEK, Lech K. PAPRZYCKI, Emil PŁYWACZEWSKI, Wojciech RADECKI, Sławomir STEINBORN, Bogusław SYGIT, Andrzej ZYBERTOWICZ

KOLEGIUM REDAKCYJNE

Przewodniczący – **Marek SADOWSKI**
Członkowie: Beata HŁAWACZ, Jacek MOTAWSKI, Paweł OPITEK, Przemysław OSTOJSKI, Martyna PIESZCZEK, Tomasz SZAFRAŃSKI, Marek WOŹNIAK, Adam ZBIERANEK

REDAKCJA

Redaktor Naczelny – **Marek SADOWSKI**
Z-ca Redaktora Naczelnego – Adam ZBIERANEK
Sekretarz Redakcji – Wojciech KOTOWSKI

Współpraca: Justyna KRAKOWIAK

WYDAJE PROKURATURA KRAJOWA

Adres Redakcji:
02-676 Warszawa, ul. Postępu 3
Tel. 22 12 51 549
e-mail: redakcja@pk.gov.pl

Projekt okładki
Studio Karandasz

Skład i korekta:
Wydawnictwo Instytutu Ekspertyz Sądowych
31-033 Kraków, ul. Westerplatte 9
tel. 12 422 87 55, fax 12 422 38 50
e-mail: wydawnictwo@ies.krakow.pl
www.ies.krakow.pl/wydawnictwo/prokuratura/index.php

Druk i dystrybucja:
Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu
27-600 Sandomierz, ul. Żeromskiego 4
tel. 15 649 97 00
e-mail: marketing@wds.com.pl
www.wds.pl

ISSN 1233-2577 nakład 800 egz.

Wersją podstawową (referencyjną) czasopisma jest wersja papierowa

Spis treści
Table of contents

Artykuły/*Articles*

- dr Grzegorz Ociecek, prokurator Prokuratury Krajowej w stanie spoczynku, adiunkt Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
Przestępczość zorganizowana w ujęciu statystycznym, ze szczególnym uwzględnieniem przestępczości o charakterze narkotykowym (część II 2004–2021) 5
Organized crime in statistical terms with particular focus on drug-related crimes (Part II: 2004–2021) 41
- dr Mariusz Czapliński, prokurator Prokuratury Rejonowej Warszawa Praga-Południe w Warszawie
Warunki umorzenia postępowania przygotowawczego na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. 42
Conditions for discontinuance of preliminary under proceedings Article 322(1) of the Code of Criminal Procedure 71
- dr Izabela Urbaniak-Mastalerz, Okręgowa Rada Adwokacka w Częstochowie, adiunkt Politechniki Łódzkiej
Wykonywanie kar izolacyjnych w czasach pandemii Covid-19 72
Execution of custodial penalties during the COVID-19 pandemic 98
- dr Katarzyna Piątkowska-Zagiczek, adwokat, Izba Adwokacka we Wrocławiu, adiunkt w Wyższej Szkole Bankowej we Wrocławiu
Instytucje zaniechania ukarania sprawcy a kumulatywny zbieg przepisów w prawie karnym skarbowym 99
Penalty waiver versus cumulative concurrence of penal fiscal provisions 122
- dr Karol Borchólski, prokurator Prokuratury Okręgowej w Ostrołęce delegowany do Prokuratury Krajowej, wykładowca Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury
Typologia kibiców piłkarskich jako istotny element rozpoznania środowiskowego pseudokibiców 123
Typology of football fans as an important element of reconnaissance on pseudo-fans 140

Materiały szkoleniowe/*Training material*

Aleksander Łosek, aplikant XII rocznika aplikacji prokuratorskiej w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, absolwent Uniwersytetu Jagiellońskiego

Przestępstwa przeciwko mieniu popełniane za pośrednictwem gier komputerowych	141
<i>Crimes against property committed through computer games</i>	174

Z historii Prokuratury/*Prosecutor's office: historical overview*

Gen. bryg. audytor Jerzy Węsierski Naczelny Prokurator Wojskowy	175

ARTYKUŁY

Grzegorz Ociecek¹

Przestępczość zorganizowana w ujęciu statystycznym, ze szczególnym uwzględnieniem przestępczości o charakterze narkotykowym (część II 2004–2021)

Streszczenie

Niniejszy artykuł stanowi kontynuację, opublikowanego w numerze piątym Prokuratury i Prawa artykułu dotyczącego statystycznego ujęcia przestępczości zorganizowanej. Publikacja ma na celu unaocznienie zmian dotyczących rodzaju przestępczości o charakterze grupowym na przestrzeni ostatnich 15 lat. O ile pierwsza część dotyczyła początkowego okresu działalności zorganizowanych grup przestępczych głównie o charakterze krajowym, niniejszy artykuł prezentuje dane statystyczne zgromadzone zarówno przez Departament Przestępczości Zorganizowa-

---

¹ dr Grzegorz Ociecek, Prokurator Prokuratury Krajowej w stanie spoczynku, Doradca Prokuratora Krajowego, adiunkt UKSW, stały recenzent miesięcznika Prokuratura i Prawo, członek Rady Naukowej IWS, WPP oraz OSA. Członek Polskiej Platformy Bezpieczeństwa Wewnętrznego, tworzącej zaawansowane, zintegrowane narzędzia technologiczne, wspomagające działania organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości. Uczestnik oraz współorganizator międzynarodowych konferencji poświęconych m.in. zwalczaniu przestępczości zorganizowanej oraz terroryzmu. Uczestnik programu *International Visitor Leadership*, organizowanego przez Departament Stanu USA w zakresie zwalczania przestępczości i terroryzmu. Autor publikacji w zakresie przestępczości zorganizowanej oraz świadków koronnych. ORCID 0000-0002-2785-4677.

nej i Korupcji Prokuratury Krajowej jak również Centralne Biuro Śledcze Policji, po 2003 r. Szczególną uwagę poświęcono statystykom dotyczącym przestępczości o charakterze narkotykowym, która pomimo ciągłych prób podejmowanych ze strony organów ścigania utrzymuje się na wysokim poziomie. W publikacji oprócz zaprezentowania danych statystycznych zaprezentowano także podstawowe definicje dotyczące środków odurzających, substancji psychotropowych, jak również podstawowy ich podział.

Słowa kluczowe

Przestępczość zorganizowana, statystyka, środki odurzające, substancje psychotropowe, narkomania, przestępczość grupowa, przestępczość grupowa, dopalacze.

1. Wstęp

Przestępczość zorganizowana pomimo wielu prób jej zmarginalizowania stanowi nadal olbrzymi problem dla całego społeczeństwa. Po 2003 r. dostrzec można stopniowe „przebranżawianie” się tego typu przestępczości z mającej charakter typowo kryminalny na tak zwaną multiprzestępczość ze wskazaniem znacznego rozwoju przestępczości o charakterze ekonomicznym. Tego typu przestępczość związana jest w głównej mierze z działaniami zorganizowanych grup przestępczych w kierunku wykorzystania mechanizmów podatkowych, zwłaszcza w kierunku wyłudzeń podatków VAT oraz akcyzy. Z tego typu działalnością wiążą się ogromne straty dla Skarbu Państwa, których często nie sposób oszacować. Zasygnalizować należy, iż w latach ubiegłych, przed okresem transformacji społeczno-politycznej (przed 1989 r.) przestępczość gospodarcza przejawiała się głównie w popełnianiu przestępstw polegających między innymi na:

- zagarnięciach mienia społecznego;
- przestępstwach o charakterze dewizowym;
- przestępczości spekulacyjnej;
- fałszerstwach;
- przestępczości związanej z wyłudzeniem towarów;
- przemycie towarów (alkoholu, tytoniu, wyrobów jubilerskich, złota)².

---

² Zob.: E. W. Pływaczewski, *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011, s. 121; L. Skłepkowski, D. Woźniak, *Zorganizowana przestępczość gospodarcza w Pol-*

Po okresie transformacji ustrojowej zaobserwować można było znaczną zmianę zarówno w przestępczości gospodarczej jak również w modelu jej zwalczania (w początkowym okresie lat 90. raczej próbach jej ograniczenia). Wprawdzie podejmowane zostały inicjatywy związane chociażby z utworzeniem wyspecjalizowanej jednostki jaką było Biuro do Spraw Przestępczości Gospodarczej KGP, jednakże pomimo jego utworzenia notowano trendy wzrostowe tego rodzaju przestępczości. Dla przypomnienia podstawowymi zadaniami wyżej wymienionego Biura było zwalczanie przestępczości polegającej na:

- 1) przekupstwie i płatnej protekcji;
- 2) przestępstwach dewizowych;
- 3) przestępstwach dotyczących tzw. przemysłu rozrywkowego;
- 4) fałszerstwach dokonywanych w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą;
- 5) przestępstwach o charakterze przemytniczym dotyczących zarówno towarów jak też usług;
- 6) przestępstwach w obrocie kapitałowym i bankowym;
- 7) przestępstwach popełnianych w związku z przekształceniami własnościowymi;
- 8) przestępstwach ubezpieczeniowych, w tym głównie wyłudzeniach nienależnych odszkodowań;
- 9) przestępstwach przeciwko mieniu w tzw. obrocie gospodarczym³.

Szczególną uwagę należy zwrócić na znaczny rozwój przestępczości zorganizowanej o charakterze międzynarodowym, który nastąpił po otwarciu granic naszego kraju, co wiązało się z przystąpieniem do struktur Unii Europejskiej, jak również dogodnym położeniem geograficznym naszego kraju oraz znaczną liberalizacją przepisów w tym głównie przepisów podatkowych.

---

sce, (w:) W. Pływaczewski, J. Świerczewski (red.), *Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej*, Szczytno 1997, s. 96; J. Karaźniewicz, *bankowe oszustwa kredytowe. Aspekty normatywne, kryminologiczne i polityczno-kryminalne*, Toruń 2005, s. 193; W. Majewski, *Ujawnianie zorganizowanego zaboru mienia w przetwórstwie mięsnym*, Służba MO 1975, nr 6, s. 771; H. Maliszewska, *Zorganizowane (aferowe) zagarnięcie mienia. Rys historyczny*, (w:) A. Marek, W. Pływaczewski (red.), *Kryminologiczne i prawne aspekty przestępczości zorganizowanej*, Szczytno 1992, s. 124; E. W. Pływaczewski, *Przestępczość zorganizowana i wybrane problemy jej przeciwdziałania w Polsce*, (w:) W. Pływaczewski, J. Świerczewski (red.), *Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej*, *op. cit.*, s. 18–52; E. Cielecki, *Metody działania zorganizowanych grup przestępczych*, Służba MO 1969, nr 6, s. 766.

³ L. Skłepkowski, D. Woźniak, *Zorganizowana przestępczość gospodarcza w Polsce*, *op. cit.*, s. 118.

W tym miejscu wskazać należy na kilka czynników, które po okresie transformacji w sposób znaczący wpłynęły na połączenie i wzmocnienie przestępczości o charakterze grupowym w tym mającej wymiar przestępczości zorganizowanej z tzw. „szarą strefą”.

Wśród głównych czynników świadczących o wzajemnych relacjach pomiędzy wyżej wymienionymi zjawiskami zdaniem W. Filipkowskiego dominowały takie jak:

- 1) długotrwały proces transformacji ustrojowej, skutkujący powstawaniem szeregu prowizorycznych rozwiązań prawnych;
- 2) znaczna ilość tzw. kapitału, który nie pochodził z legalnych źródeł dochodu, a który nosił znamiona tzw. „kapitału spekulacyjnego” pochodzącego z „prania pieniędzy”;
- 3) silny związek tzw. „szarej strefy” z gospodarką krajową;
- 4) w miarę swobodne przemieszczanie się osób (grup) pomiędzy krajami, a co za tym idzie swoboda przepływu pieniędzy w tym uzyskanych w sposób nielegalny;
- 5) przekształcenia własnościowe;
- 6) globalizacja;
- 7) znaczna swoboda w zakładaniu podmiotów gospodarczych, które w swym założeniu świadczyły nielegalne usługi i były swoistym buforem dla przestępczości o charakterze zorganizowanej⁴.

2. Statystyki (przestępczość gospodarcza)

W tym miejscu celowym wydaje się przytoczenie niektórych statystyk, związanych z przestępczością popełnianą w ramach tzw. przestępstw gospodarczych.

Poniższa tabela ilustruje liczbę przestępstw o charakterze gospodarczym bez uwzględnienia przestępstw popełnianych w ramach zorganizowanych grup przestępczych, w latach 2004–2019. Statystyki te są o tyle istotne, gdyż po wnikliwej ich analizie można wyciągnąć wnioski dotyczące chociażby skali przestępstw o charakterze gospodarczym popełnianych w ramach tzw. przestępczości indywidualnej oraz przestępczości grupowej (w tym o charakterze zorganizowanym).

---

⁴ W. Filipkowski, *Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym*, Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 2004, s. 54–55.

Tabela 1. Przestępstwa o charakterze gospodarczym (w liczbach bezwzględnych) w latach 2004–2019.

Rok	Oszustwa gospodarcze (w tym przeciwko obrotowi gospodarczemu)	Falszerstwa go- spodarcze	Przestępstwa skarbowe
2004	52 918 (11 959)	23 737	3829
2005	45 627 (12 751)	19 363	2837
2006	44 807 (12 877)	23 839	1863
2007	38 618 (12 069)	21 988	1929
2008	40 488 (13 511)	16 681	1701
2009	49 137 (13 422)	15 921	1881
2010	54 524 (14 046)	20 218	2048
2011	55 501 (11 255)	20 870	2586
2012	54 785 (9895)	16 768	2101
2013	61 255 (9180)	20 375	2085
2014	71 578 (11 409)	22 020	1725
2015	87 685 (8881)	22 474	1822
2016	73 309 (7044)	27 014	2008
2017	92 192 (6494)	38 604	2446
2018	85 275 (6077)	34 274	2399
2019	103 556 (6450)	32 200	3035

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych policyjnych.

Jak można zauważyć znaczne nasilenie przestępstw o charakterze gospodarczym, w tym w szczególności oszustw oraz przestępstw przeciwko obrotowi gospodarczemu nastąpił w latach 2014–2019. Z kolei najmniejszą liczbę tego typu przestępstw odnotowano w latach 2005–2007.

Ze statystyk wynika, iż w 2019 r. na terenie naszego kraju odnotowano o około 4% więcej przestępstw niż w roku 2018 oraz dwukrotnie więcej niż w roku 2000⁵. Świadczyć to może o „przebranżowieniu” przestępczości z typowo kryminalnej na tę o charakterze gospodarczym, z uwagi między innymi na zagrożenie karami oraz powszechną świadomość istniejącą wśród grup przestępczych, iż przestępstwa gospodarcze mają tzw. charakter przestępstw bez ofiar.

Tabela 2. Przestępstwa o charakterze gospodarczym (skarbowe) w latach 2004–2019.

Rok	Przestępstwa skarbowe
2004	3829
2005	2837
2006	1863
2007	1929
2008	1701
2009	1881
2010	2048
2011	2586
2012	2101
2013	2085
2014	1725
2015	1822
2016	2008
2017	2446
2018	2399
2019	3035

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych policyjnych.

⁵ B. Gruszczyńska, M. Marczewski, A. Siemaszko, P. Ostaszewski, J. Włodarczyk-Madejska, J. Klimczak, Atlas przestępczości w Polsce 6, Warszawa 2021, s. 23.

Odmienne kształtowała się statystyka przestępczości o charakterze skarbowym. Jej znaczne nasilenie miało miejsce na początku lat dwutysięcznych, by od 2006 r. aż do 2015 r. znacznie osłabnąć. Dopiero w latach 2016–2019 odnotować można było ponowny wzrost tego rodzaju przestępczości. Przestępczość skarbowa w głównej mierze opiera się na działalności przestępczej, która wymierzona jest w interesy Skarbu Państwa.

3. Statystyki policyjne

W zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej Centralne Biuro Śledcze Policji systematycznie publikuje dane statystyczne, które obrazują skalę problemu związanego z tym jakże niebezpiecznym zjawiskiem. Niestety na przestrzeni ostatnich dwudziestu lat statystyki te nie zawsze były spójne w tym znaczeniu, iż nie obejmowały one tych samych elementów. Przykładowo w 2004 r. nieokreślona została liczba grup przestępczych o charakterze ekonomicznym, kryminalnym oraz narkotykowym będących w zainteresowaniu CBŚ KGP, lecz jedynie liczba spraw, która była związana z tym procederem.

W poniższej tabeli zaprezentowane zostały zbiorcze dane statystyczne dotyczące liczby grup przestępczych według poszczególnych kategorii, które były w zainteresowaniu CBŚ KGP oraz CBŚP. Z całą pewnością w przeważającej mierze były to grupy przestępcze o charakterze zorganizowanym.

Ze statystyk policyjnych, wynika, iż od połowy lat dwutysięcznych zaczęły w naszym kraju dominować grupy przestępcze o charakterze ekonomicznym. Szczególną aktywność tego rodzaju grup odnotowano na przestrzeni lat 2013–2016, kiedy ich liczba znacznie przekroczyła trzysta, zaś w 2014 zbliżyła się niemal do czterystu. Dopiero po 2016 r. zaobserwować można spadek działalności grup przestępczych o charakterze ekonomicznym. Z całą pewnością sytuacja ta związana była ze zmianami prawnymi w tym między innymi z wprowadzoną nowelizacją kodeksu karnego z dnia 23 marca 2017 r., na mocy której do naszego systemu prawnego wprowadzono nowe instytucje mające uderzać z zorganizowane grupy przestępcze. Jedną z nich jest konfiskata rozszerzona. Jest to instytucja, która znana jest w wielu krajach europejskich w tym między innymi w we Francji, Anglii, Niemczech czy też w ustawodawstwie włoskim.

Tabela 3. liczba grup przestępczych (według poszczególnych kategorii), które były w zainteresowaniu CBS KGP oraz CBŚP w okresie od 2004 r. do 2021 r.

Rok	Grupy kryminalne	Grupy ekonomiczne	Grupy narkotykowe
2004	144 (liczba spraw)	152 (liczba spraw)	155 (liczba spraw)
2005	66	109	84
2006	49	88	85
2007	74	118	121
2008	103	131	147
2009	107	164	167
2010	90	177	213
2011	113	209	205
2012	181	277	238
2013	148	344	275
2014	155	388	268
2015	190	320	237
2016	143	341	290
2017	136	305	336
2018	122	292	374
2019	130	317	295
2020	b.d.	b.d.	b.d.
2021	b.d.	b.d.	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych CBS KGP oraz CBŚP.

Zgodnie z decyzją ramową Rady 2005/212/WSSiSW z dnia 24 lutego 2005 r. państwa członkowskie UE zobowiązane zostały do wprowadzenia instytucji konfiskaty rozszerzonej w odniesieniu do przestępstw, które opisane zostały decyzjami, a które popełnione zostały w ramach tzw. organizacji przestępczych. Wprawdzie wyżej wymieniona decyzja ramowa nie posługiwała się wprost terminem „konfiskata rozszerzona”, jednakże wskazywała tzw. rozszerzone uprawnienia do konfiskaty. Wprost o konfi-

skacie rozszerzonej mowa była już w dyrektywie Parlamentu Europejskiego z dnia 3 kwietnia 2014 r. nr 2014/42/UE. W akcie tym wskazano na potrzebę stosowania konfiskaty rozszerzonej w stosunku do przestępstw grupowych oraz cyberprzestępczości⁶.

Po wprowadzeniu w 2017 r. nowelizacji związanej z konfiskatą rozszerzoną, zgodnie z art. 45 § 2 k.k. w razie skazania za przestępstwo, z którego popełnienia została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa, zagrożone karą pozbawienia wolności, której górna granica jest nie niższa niż 5 lat, lub popełnione w zorganizowanej grupie albo w związku mającym na celu popełnienie przestępstwa, za korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa uważa się mienie, które sprawca objął we władanie lub do którego uzyskał jakikolwiek tytuł w okresie 5 lat przed popełnieniem przestępstwa do chwili wydania chociażby nieprawomocnego wyroku, chyba, że sprawca lub inna zainteresowana osoba przedstawi dowód przeciwny. Dodatkowo w paragrafie 3 uszczegółowiono, iż „jeżeli mienie stanowiące korzyść uzyskaną z popełnienia przestępstwa, o którym mowa w § 2, zostało przeniesione na osobę fizyczną, prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie lub pod jakimkolwiek tytułem prawnym, uważa się, że rzeczy będące w samoistnym posiadaniu tej osoby lub jednostki oraz przysługujące jej prawa majątkowe należą do sprawcy, chyba że na podstawie okoliczności towarzyszących ich nabyciu nie można było przypuszczać, że mienie to, chociażby pośrednio, pochodziło z czynu zabronionego. Na podstawie § 5 art. 45 k.k. w razie współwłasności orzeka się przepadek udziału należącego do sprawcy lub przepadek równowartości tego udziału⁷. Pierwsze przypadki zastosowania instytucji konfiskaty rozszerzonej miały miejsce niecałe 3 miesiące po wprowadzeniu przepisów. Przykładem takich

---

⁶ A. H. Och nio, Konfiskata rozszerzona w prawie wybranych państw europejskich, *Prokuratura i Prawo* 2016, nr 12, s. 95–137; zob.: A. H. Och nio, Konfiskata korzyści z przestępstwa – nowe rozwiązania w prawie Unii Europejskiej (część I), *Prokuratura i Prawo* 2016, nr 4, s. 57–78; J. Bouch t, Extended Confiscation and the Proposed Directive on Freezing and Confiscation of Criminal Proceeds in the EU: On Striking a Balance between Efficiency, Fairness and Legal Certainty, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2013, nr 2, s. 127–162; R. Esser, A Civil Asset Recovery Model. The German Perspective and European Human Rights, (w:) *Non-Conviction-Based Confiscation. Possibilities and Limitations on Rules Enabling Confiscation without a Criminal Conviction*, pod red. J. P. Rui, U. Sieber, Berlin 2015, s. 72; J. Forsaith, B. Irving, E. Nanopoulos, M. Fazekas, Study for an impact assessment on a new proposal for a legal framework on the confiscation and recovery of criminal assets, (Prepared for the European Commission Directorate General Home Affairs), Rand Europe, 2012, s. 179.

⁷ Art. 45 k.k. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., *Dz. U. z 2019 r.*, poz. 2128.

spraw może być ustanowienie hipoteki przymusowej w kwocie 1,25 mln zł. na nieruchomość, którą zamieszkiwała osoba kierująca grupą przestępczą zajmującą się zawieraniem umów pożyczek z przeniesieniem praw własności na zabezpieczenie. Kolejnym przykładem było zabezpieczenie majątku wartości 10 mln zł. wobec grupy przestępczej zajmującej się handlem olejami smarowymi⁸. Warto zwrócić uwagę, iż przed wprowadzeniem w życie instytucji konfiskaty rozszerzonej w 2015 r. wartość zabezpieczonego mienia wyniosła około 755 mln zł., podczas gdy po wprowadzeniu wyżej wymienionych przepisów w pierwszej połowie 2019 r. osiągnęła sumę rzędu 3.3 mld zł⁹.

Kolejnym skutecznym narzędziem, które przyczyniło się do zmniejszenia przestępczości o charakterze ekonomicznym z całą pewnością było wprowadzenie przepisów w zakresie tzw. „zbrodni vatowskiej”. Nowelizacja przepisów prawa karnego z dnia 10 lutego 2017 r. wprowadziła surowe sankcje za nielegalne działania polegające na podrabianiu, przerabianiu oraz wystawianiu fikcyjnych faktur. Zgodnie z przepisem 277a k.k. sprawca, który dopuszcza się przestępstwa określonego w art. 270a § 1 k.k. (podrabianie i przerabianie faktur) albo art. 271a § 1 k.k. (wystawianie fikcyjnych faktur) wobec faktury lub faktur, zawierających kwotę należności ogółem, której wartość lub łączna wartość jest większa niż dziesięciokrotność kwoty określonej mieniem wielkiej wartości (10 mln) podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności. Dodatkowo na podstawie art. 277b k.k. w razie skazania za przestępstwo określone między innymi w art. 277a § 1 k.k. grzywnę orzeczoną obok kary pozbawienia wolności można wymierzyć w wysokości do 3000 stawek dziennych. Z całą pewnością przepisy statuujące tzw. „zbrodnię vatowską” przyczyniły się do ograniczenia tego typu przestępczości w naszym kraju¹⁰. Niebagatelne znaczenie w tym zakresie odegrały również wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 10 sierpnia 2017 r. nr 5/17 wydane w sprawie zasad prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawach o przestępstwa związane z procederem wyłudzenia nienależnego zwrotu podatku od to-

⁸ Konfiskata rozszerzona – pierwsze przypadki przejęcia majątków, <https://www2.deloitte.com> (dostęp: 14 kwietnia 2022 r.); M. Klonowski, Konfiskata rozszerzona – w jakich warunkach prokuratura może skonfiskować spółkę?, <https://www.infor.pl> (dostęp: 14 kwietnia 2022 r.); Zatrzymania i zarzuty dla członków grupy przestępczej zajmującej się wyłudzeniem podatku VAT, <https://www.gov.pl> (dostęp: 14 kwietnia 2022 r.).

⁹ Przełomowe działania prokuratury w zakresie zabezpieczania przestępczego mienia, <https://www.gov.pl> (dostęp: 14 kwietnia 2022 r.).

¹⁰ Już niemal sto zbrodni vatowskich. Sprawcom grozi 25 lat więzienia, <https://www.forbes.pl> (dostęp: 14 kwietnia 2022 r.).

warów i usług (VAT) oraz innych oszukańczych uszczupień w tym podatku. Zgodnie z wytycznymi wszelkie działania śledcze powinny być ukierunkowane na ustalenie sprawców, którzy w procederze przestępczym odgrywali wiodącą rolę. Dodatkowo należy ustalać majątek sprawców a następnie zabezpieczać mienie na ich majątku. Każdorazowo należy także rozważać potrzebę zastosowania konfiskaty rozszerzonej jak również właściwie koordynować współpracę z organami ścigania w tym przede wszystkim Krajową Administracją Skarbową. Zgodnie z wytycznymi w sprawach oszustw watowskich postępowania powinni prowadzić doświadczeni prokuratorzy, którzy specjalizują się w zwalczaniu tego rodzaju przestępczości. Szczególną uwagę zwrócono także na kwestie dotyczące „prania pieniędzy” w zakresie przestępczości watowskiej. Zgodnie z punktem 15 Wytycznych „Podejmując czynności w związku z zawiadomieniami o przestępstwie prania pieniędzy, zazwyczaj pochodzącymi od Generalnego Inspektora Informacji Finansowej, dla którego przestępstwem bazowym są czyny polegające na uszczupleniach w podatku VAT, niezwłocznie po dokonaniu pozytywnej weryfikacji przesłanki uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa należy wszcząć śledztwo o czyn z art. 299 k.k. i wydać postanowienie o wstrzymaniu transakcji lub dokonaniu blokad rachunku na podstawie art. 19 ust 1 i ust. 1 a ustawy z dnia 16 listopada 2000 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (Dz. U. z 2017 r., poz. 1049)”. Dodatkowo, prokuratorzy prowadzący tego rodzaju postępowania zobowiązani zostali do każdorazowego występowania do właściwego organu Krajowej Administracji Skarbowej z wnioskiem o wszczęcie postępowania podatkowego i zabezpieczenie zablokowanych środków na poczet należności publicznoprawnych dochodzonych w postępowaniu. Działanie takie związane jest z potrzebą zabezpieczenia interesów finansowych Skarbu Państwa. Z kolei w zakresie wymiaru kar wnioski powinny uwzględniać wysoki stopień społecznej szkodliwości tego rodzaju czynów¹¹.

Zjawisko przyjmowania środków o działaniu narkotycznym znane jest od czasów zamierzchłych. Obecna masowość jego występowania musi budzić wiele kontrowersji i sprzeciwu. Nigdy bowiem, jak ma to miejsce w chwili obecnej nie obserwowano tak masowego przyjmowania środków o takim charakterze.

---

¹¹ Wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 10 sierpnia 2017 r. nr 5/17 wydane w sprawie zasad prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawach o przestępstwa związane z procederem wyłudzenia nienależnego zwrotu podatku od towarów i usług (VAT) oraz innych oszukańczych uszczupień w tym podatku.

W 1974 roku Komitet Ekspertów WHO zaproponował podział narkotyków na 8 grup:

- grupa morfinowa (opium, morfina, kodeina, heroina),
- grupa alkoholu i barbituratów,
- grupa amfetaminowa (amfetamina, metamfetamina),
- grupa kokainowa,
- grupa kanabindowa (marihuana, haszysz, olej haszyszowy),
- grupa halucynogenów (LSD, meskalina, psylocybina),
- grupa khat,
- grupa rozpuszczalników i innych lotnych substancji (azotan amylu, toluen, podtlenek azotu).

Jak widać z wymienionego podziału pierwsze cztery grupy to tzw. halucynogeny, kolejne dwie, środki pobudzające, natomiast ostatnie należą do grupy tzw. środków uspokajających. W grupach tych nieujęte zostały jednak sterydy.

Jeżeli chodzi o kwestie związane z działaniem zaprezentowanych substancji, to przedstawia się ono w poniżej zaprezentowany sposób¹².

W Polsce od 1992 r. obowiązuje tzw. Międzynarodowa Statystyczna Klasyfikacja Chorób i Problemów Zdrowotnych (ICD–10), które związane są między innymi z przyjmowaniem środków odurzających oraz substancji psychotropowych. Jako kryteria podziału wyodrębnione zostały takie elementy jak: powszechność stosowania, powodowanie problemów zdrowotnych oraz sposób przyjmowania¹³.

Według przyjętej w naszym kraju terminologii za narkomanię uznaje się stałe lub okresowe przyjmowanie środków odurzających w celach niemedycznych. Z kolei uzależnienie od narkotyków jest ciężką, przewlekłą chorobą ośrodkowego układu nerwowego z nawrotami występującymi nawet po długich okresach abstynencji. Zazwyczaj rozróżniamy dwa podstawowe uzależnienia a mianowicie: psychiczne oraz fizyczne, wywoływane tylko przez niektóre grupy narkotyków¹⁴. Narkomania jak wiemy nie jest zjawiskiem nowym, lecz oceniana jest jako jedna z najgroźniejszych współczesnych patologii społecznych. Z narkomanią jako problemem społecznym borykają się także inne kraje, głównie te, które są ich największym producentem, a następnie eksporterem. Do krajów tych za-

---

¹² B. Szukałski, Narkotyki. Kompendium wiedzy o środkach uzależniających, Warszawa 2005, s. 5; <http://who.gov.pl> (dostęp: 15 kwietnia 2022 r.).

¹³ <http://www.kbnp.gov.pl> (dostęp: 15 kwietnia 2022 r.).

¹⁴ B. Szukałski, Narkotyki. Kompendium wiedzy o środkach uzależniających..., *op. cit.*, s. 3–4.

liczamy: państwa amerykańskiej w tym: Kolumbię¹⁵, Boliwię oraz Peru, jak również Afganistan, Maroko oraz Polskę, która jest jednym z największych producentów oraz eksporterów amfetaminy.

O ile w ostatnich latach zauważalnie spadła przestępczość o charakterze kryminalnym, o tyle przestępczość narkotykowa od wielu lat utrzymuje się na wyjątkowo wysokim poziomie.

Zasygnalizować należy, iż Rada Europy w 2013 r. przyjęła tzw. strategię antynarkotykową UE na lata 2013–2020. Zgodnie z pkt 2. opiera się ona przede wszystkim na podstawowych zasadach prawa UE i pod każdym względem przestrzega zasad leżących u podstaw Unii. Szczegółowe cele strategii antynarkotykowej opisane zostały w pkt 9 zaleceń UE, zgodnie z którym mają one między innymi na celu:

- Przyczynianie się do wymiernego ograniczenia popytu na narkotyki;
- Dezorganizacji rynku nielegalnych narkotyków oraz do wymiernego zmniejszenia dostępności nielegalnych narkotyków;
- Zachęcaniu do koordynacji działań poprzez aktywne rozmowy i analizę rozwoju wydarzeń i wyzwań w obszarze narkotyków na szczeblu unijnym i międzynarodowym;
- Intensyfikacji dialogu i współpracy w kwestiach walki z narkotykami między UE a państwami trzecimi oraz organizacjami międzynarodowymi;
- Ograniczaniu popytu oraz podaży na narkotyki i in.¹⁶

W tym miejscu zasadnym wydaje się zaprezentowanie niektórych statystyk związanych z przestępczością o charakterze narkotykowym.

Poniższa tabela ilustruje ilość zabezpieczonych narkotyków przez CBŚP KGP w latach 2005–2010.

---

¹⁵ W połowie lat 2000 bezpośrednie i pośrednie koszty walki z narkotykami w Kolumbii wyniósł 1,35% PKB. Stanowi to roczny koszt rzędu 1100 mln euro. Przykładowo odpowiednik 1,35 PKB w Niemczech wyniósł 29 500 mln euro, zaś w Wielkiej Brytanii osiągnął rząd 21 900 mln euro (dane uzyskane w 2017 r. od Szefa Służby Specjalnej DAS zajmującej się zwalczaniem przestępczości zorganizowanej w tym przestępczości o charakterze narkotykowym).

¹⁶ G. Ociecek, Przyczyny rozwoju przestępczości w Polsce z uwzględnieniem przestępczości o charakterze narkotykowym, *Prawa Człowieka, Humanistyczne Zeszyty Naukowe* 2016, nr 19, s. 197–221.

Tabela 4. Ilość zabezpieczonych narkotyków w sprawach prowadzonych przez CBŚ KGP w latach 2005–2010.

Rodzaj	2005	2006	2007	2008	2009	2010
amfetamina	308,6 kg	171,2 kg	390,5 kg	355,6 kg	384,6 kg	518,1 kg
marihuana	201,4 kg	91 kg	320,6 kg	459,8 kg	860,2 kg	1324,2 kg
haszysz	72,5 kg	9,8 kg	28,4 kg	114,2 kg	16,8 kg	85,4 kg
heroina	41,13 kg	76,3 kg	123,6 kg	78,6 kg	23 kg	24,6 kg
kokaina	12,8 kg	1104 kg	154,2 kg	27,6 kg	116,2 kg	110,9 kg
LSD	2157 szt.	219 szt.	322 szt.	321 szt.	375 szt.	803 szt.
ecstasy	487 001 szt.	65 315 szt.	około 598 000 szt.	ponad 609 000 szt.	204 031 szt.	269 298 szt.
laboratoria	20	12	14	15	8	13

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CBŚ KGP.

Według uzyskanych danych statystycznych z CBŚP w roku 2019 zabezpieczono 940 kg amfetaminy, 493 kg haszyszu oraz 3,65 tony kokainy. W ciągu zaś ostatnich dwóch lat (2020, 2021) funkcjonariusze CBŚP zabezpieczyli łącznie ponad 1869 kg amfetaminy oraz blisko 6 kg kokainy¹⁷. Powyższe dane wskazują w sposób jednoznaczny, iż pomimo znacznego wysiłku organów ścigania przestępczość narkotykowa nie słabnie, a wręcz notuje się jej znaczne nasilenie.

Poniższa tabela obrazuje liczbę przestępstw, które popełnione zostały na podstawie ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii w latach 1999–2011.

¹⁷ Dane statystyczne CBŚP, <http://cbśp.gov.pl> (dostęp: 16 kwietnia 2022 r.).

Tabela 5. Liczba przestępstw z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii 1999–2011.

Rok	Liczba postępowań wszczętych	Liczba podejrzanych
2011	22 940	29 146
2010	20 832	26 865
2009	20 260	26 204
2008	19 340	25 971
2007	19 056	27 936
2006	20 772	28 634
2005	18 194	28 170
2004	16 519	22 969
2003	12 968	16 914
2002	10 339	13 461
2001	8237	9952
2000	5592	6639
1999	4225	4777

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych KGP

W okresie od 2016 r. do 2019 r. liczba postępowań karnych związanych z przestępczością o charakterze narkotykowym, które popełnione zostały na podstawie ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii¹⁸ utrzymuje się na stałym poziomie ponad 50 000 spraw. I tak wynosiła ona:

- w 2016 r. – 51 250 postępowań;
- w 2017 r. – 55 612 postępowań;
- w 2018 r. – 50 918 postępowań;
- w 2019 r. – 59 322 postępowań.

---

¹⁸ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 852.

Jak widać z przedstawionych powyżej danych statystycznych przestępczość narkotykowa utrzymuje się w naszym kraju na wysokim poziomie. Związane jest to między innymi z ogromnymi zyskami, jakie tego rodzaju nielegalna działalność generuje. Dodatkowo procederowi temu towarzyszą takie elementy jak: konspiracja działania; charakter międzynarodowy i transgraniczny, współudział z innymi grupami przestępczymi oraz profesjonalizacja działania.

4. Statystyki Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej

W tym miejscu zaprezentowana zostanie niepublikowana do tej pory statystyka związana z działalnością poszczególnych Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej. Z uwagi na obszerność zgromadzonego materiału zaprezentowana zostanie wyłącznie część danych statystycznych, które obejmują okres ostatnich sześciu lat, tj. 2016–2021. W szczególności przedstawione zostaną dane dotyczące:

- liczby postępowań przygotowawczych, które prowadzone były w kierunku przestępstw opisanych w art. 258 k.k.;
- liczby podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k., ze szczególnym uwzględnieniem osób, które kierowały zorganizowanymi grupami przestępczymi;
- kategorii przestępstw, które popełniane były w ramach działalności zorganizowanych grup przestępczych;
- kategorii zorganizowanych grup przestępczych, w tym liczba zorganizowanych grup przestępczych o charakterze międzynarodowym;
- liczby poszczególnych rodzajów zastosowanych wobec podejrzanych środków zapobiegawczych, w tym tymczasowych aresztowań oraz poręczeń majątkowych;
- liczby eksplozji materiałów i urządzeń wybuchowych stwierdzonych w postępowaniach przygotowawczych w związku z działalnością zorganizowanych grup przestępczych;
- liczby międzynarodowych zespołów śledczych (JIT), które miały na celu rozpracowanie międzynarodowych grup przestępczych;
- liczby skierowanych aktów oskarżenia w stosunku do osób podejrzanych o udział w ramach zorganizowanych grup przestępczych;
- liczby prawomocnie skazanych członków zorganizowanych grup przestępczych.

Powyższe dane są o tyle istotne, gdyż można je skonfrontować z danymi dotyczącymi działalności zorganizowanych grup przestępczych, które publikowane są przez CBŚP. Z komparastyki obu statystyk można wyciągnąć wnioski dotyczące między innymi liczby postępowań przeciwko członkom zorganizowanych grup przestępczych, które prowadzone są przez Wydziały Zamiejscowe Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.

W poniższych tabelach (nr 6–8) przedstawiono dane statystyczne związane z takimi elementami jak:

- Liczba postępowań przygotowawczych prowadzonych z art. 258 k.k.;
- Liczba podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k., ze szczególnym uwzględnieniem osób, które kierowały zorganizowanymi grupami przestępczymi;
- Rodzaj zorganizowanych grup przestępczych (grupy polskie, międzynarodowe, ze wskazaniem ich międzynarodowego charakteru).

Tabela 6. Statystyka Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w zakresie liczby postępowań przygotowawczych prowadzonych z art. 258 k.k., liczby podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k., ze szczególnym uwzględnieniem osób, które kierowały zorganizowanymi grupami przestępczymi oraz rodzaju zorganizowanych grup przestępczych w latach 2016–2017.

Rok	Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej (z siedzibą)	Liczba postępowań przygotowawczych prowadzonych z art. 258 k.k.	Liczba podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k., ze szczególnym uwzględnieniem osób, które kierowały zorganizowanymi grupami przestępczymi	Rodzaj zorganizowanych grup przestępczych (grupy polskie, międzynarodowe, ze wskazaniem ich międzynarodowego charakteru)
2016; 2017	Białystok	11; 4	76 (17); 64 (1)	polskie, litewskie, angielskie
2016; 2017	Gdańsk	22; 11	112 (12); 67 (1)	polskie, międzynarodowe o charakterze terrorystycznym i narkotykowym (b.d.)

Cd. tabeli 6.

2016; 2017	Katowice	14; 6	27 (10); 65 (6)	Polskie, hiszpańskie, australijskie, południowoamerykańskie
2016; 2017	Kraków	24; 12	35 (0); 50 (0)	polskie
2016; 2017	Lublin	40; 39	379 (35); 236 (21)	polskie
2016; 2017	Łódź	17; 16	41 (3); 22 (4)	polskie (22), międzynarodowe (11 b.d.)
2016; 2017	Poznań	23; 17	189 (24); 80 (18)	polskie, międzynarodowe ¹⁹
2016; 2017	Rzeszów	22; 10	34 (2); 10 (4)	polskie, międzynarodowe (b.d.)
2016; 2017	Szczecin	21, 11	160 (91); 84 (42)	polskie, greckie, białoruskie, austriackie
2016; 2017	Warszawa	16; 22	1807 (7) ²⁰ ; b.d.	polskie, czeczeńskie, dagestańskie, irlandzkie
2016; 2017	Wrocław	27; 20	103 (17); 94 (5)	polskie, międzynarodowe ²¹

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.

¹⁹ Wielkopolski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Poznaniu nie wyszczególnił w rozbiu na poszczególne lata (2016–2021) rodzaju międzynarodowych grup przestępczych o charakterze zorganizowanym ograniczając się do podania, iż były to grupy mołdawskie, szwedzkie, ukraińskie, polsko-łotewsko-rumuńsko-ukraińsko-serbskie oraz polsko-włoskie.

²⁰ Liczby te odnoszą się do łącznej ilości podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k., ze szczególnym uwzględnieniem osób, które kierowały zorganizowanymi grupami przestępczymi za lata 2016–2021. Mazowiecki Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej nie dokonał wyszczególnienia z uwzględnieniem poszczególnych lat ilości podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k.

²¹ Dolnośląski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej we Wrocławiu nie wyszczególnił w rozbiu na poszczególne lata (2016–2021) rodzaju międzynarodowych grup przestępczych o charakterze zorganizowanym ograniczając się do podania, iż były to grupy: polsko-czesko-słowacko-białoruskie, polsko-holenderskie, białoruskie oraz polsko-czesko-słowackie.

Zauważyć można, iż w latach 2016–2017 największa liczba postępowań przygotowawczych, które prowadzone były w kierunku przestępstw opisanych w art. 258 k.k. prowadzone były przez Wydziały Zamiejscowe Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej z siedzibą w Lublinie, Wrocławiu oraz Poznaniu. Średnia liczba tego typu postępowań wynosiła 20 w ciągu roku. Największą liczbę podejrzanych o udział w zorganizowanych grupach przestępczych odnotowano w Wydziałach Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej z siedzibą w Lublinie, Poznaniu oraz Gdańsku.

Poniższa tabela ilustruje zarówno liczbę spraw, jak również liczbę podejrzanych w sprawach o przestępstwa związane z udziałem w zorganizowanych grupach przestępczych w latach 2018–2019.

Tabela 7. Statystyka Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w zakresie liczby postępowań przygotowawczych prowadzonych z art. 258 k.k., liczby podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k., ze szczególnym uwzględnieniem osób, które kierowały zorganizowanymi grupami przestępczymi oraz rodzaju zorganizowanych grup przestępczych w latach 2018–2019.

Rok	Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej (z siedzibą)	Liczba postępowań przygotowawczych prowadzonych z art. 258 k.k.	Liczba podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k., ze szczególnym uwzględnieniem osób, które kierowały zorganizowanymi grupami przestępczymi	Rodzaj zorganizowanych grup przestępczych (grupy polskie, międzynarodowe, ze wskazaniem ich międzynarodowego charakteru)
2018; 2019	Białystok	6; 5	81 (6); 131 (6)	polskie
2018; 2019	Gdańsk	12; 21	26 (1); 86 (2)	polskie, międzynarodowe o charakterze terrorystycznym i narkotykowym (b.d.)
2018; 2019	Katowice	17; 19	84 (4); 244 (19)	polskie, francuskie, litewskie, bułgarskie

Cd. tabeli 7.

2018; 2019	Kraków	14; 16	46 (18); 17 (2)	polskie, z terenu Afryki i Azji
2018; 2019	Lublin	34; 35	193 (6); 125 (10)	polskie
2018; 2019	Łódź	12; 16	85 (7); 83 (6)	polskie (25), międ- zynarodowe (3 b.d.)
2018; 2019	Poznań	15; 17	89 (14); 208 (13)	polskie, międzyna- rodowe ²²
2018; 2019	Rzeszów	10; 13	52 (4); 102 (7)	polskie, międzyna- rodowe (b.d.)
2018; 2019	Szczecin	15; 19	133 (79); 94 (24)	polskie, niemieckie, duńskie, ukraińskie, hiszpańskie
2018; 2019	Warszawa	11; 20	1807 (7) ²³ ; b.d.	polskie, czeczeń- skie, dagestańskie, irländzkie, niemiec- kie
2018; 2019	Wrocław	24; 18	124 (9); 162 (39)	polskie, międzyna- rodowe ²⁴

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.

Podobnie jak w latach ubiegłych w Wydziale Zamiejscowym Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury

²² Wielkopolski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Poznaniu nie wyszczególnił w rozbiu na poszczególne lata (2016–2021) rodzaju międzynarodowych grup przestępczych o charakterze zorganizowanym ograniczając się do podania, iż były to grupy mołdawskie, szwedzkie, ukraińskie, polsko-łotewsko-rumuńsko-ukraińsko-serbskie oraz polsko-włoskie.

²³ Liczby te odnoszą się do łącznej ilości podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k., ze szczególnym uwzględnieniem osób, które kierowały zorganizowanymi grupami przestępczymi za lata 2016–2021. Mazowiecki Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej nie dokonał wyszczególnienia z uwzględnieniem poszczególnych lat podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k.

²⁴ Dolnośląski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej we Wrocławiu nie wyszczególnił w rozbiu na poszczególne lata (2016–2021) rodzaju międzynarodowych grup przestępczych o charakterze zorganizowanym ograniczając się do podania, iż były to grupy: polsko-czesko-słowacko-białoruskie, polsko-holenderskie, białoruskie oraz polsko-czesko-słowackie.

Krajowej z siedzibą w Lublinie odnotowano zarówno największą liczbę postępowań, jak również liczbę podejrzanych o przestępstwa opisane w art. 258 k.k. Na kolejnych miejscach znalazły się Wydziały Zamiejscowe z siedzibą we Wrocławiu oraz Szczecinie. Nadmienić należy, iż przy sporządzaniu danych statystycznych Mazowiecki Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej nie dokonał wyszczególnienia z uwzględnieniem poszczególnych lat w odniesieniu do liczby podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k. ograniczając się do podania danych zbiorczych za wszystkie lata tj. 2016–2021. Najmniejszą liczbę postępowań przygotowawczych, które prowadzone były w kierunku artykułu 258 k.k. odnotowano w Podlaskim Wydziale Zamiejscowym Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej z siedzibą w Białymstoku.

W poniższej tabeli zaprezentowane zostały dane statystyczne za ostatnie dwa lata tzn. 2020 oraz 2021.

Tabela 8. Statystyka Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w zakresie liczby postępowań przygotowawczych prowadzonych z art. 258 k.k., liczby podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k., ze szczególnym uwzględnieniem osób, które kierowały zorganizowanymi grupami przestępczymi oraz rodzaju zorganizowanych grup przestępczych w latach 2020–2021.

Rok	Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej (z siedzibą)	Liczba postępowań przygotowawczych prowadzonych z art. 258 k.k.	Liczba podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k., ze szczególnym uwzględnieniem osób, które kierowały zorganizowanymi grupami przestępczymi	Rodzaj zorganizowanych grup przestępczych (grupy polskie, międzynarodowe, ze wskazaniem ich międzynarodowego charakteru)
2020; 2021	Białystok	17; 20	163 (9); 169 (6)	polskie, hiszpańskie
2020; 2021	Gdańsk	11; 15	31 (4); 24 (4)	polskie, międzynarodowe o charakterze terrorystycznym i narkotykowym i ekonomicznym (b.d.)
2020; 2021	Katowice	28; 30	194 (13); 379 (65)	polskie, afrykańskie, azjatyckie, australijskie
2020; 2021	Kraków	20; 32	101 (24); 94 (10)	polskie, afrykańskie, azjatyckie

Cd. tabeli 8.

2020; 2021	Lublin	51; 30	248 (19); 156 (9)	polskie, międzyna- rodowe (b.d.)
2020; 2021	Łódź	16; 25	63 (6); 119 (7)	polskie (26), międ- zynarodowe (15 b.d.)
2020; 2021	Poznań	12; 16	30 (4); 45 (6)	polskie, międzyna- rodowe ²⁵
2020; 2021	Rzeszów	14; 23	61 (7); 116 (9)	polskie, międzyna- rodowe (b.d.)
2020; 2021	Szczecin	19; 20	160 (15); 389 (38)	polskie, niemieckie, duńskie, ukraińskie, hiszpańskie
2020; 2021	Warszawa	16; 22	1807 (7) ²⁶ ; b.d.	polskie, czeczeń- skie, dagestańskie, irlandzkie, niemiec- kie
2020; 2021	Wrocław	23; 26	113 (17); 124 (20)	polskie, międzyna- rodowe ²⁷

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.

W latach 2020 oraz 2021 Lubelski oraz Śląski Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej prowadził najwięcej postępowań przygotowawczych zarówno w sprawach, jak również przeciwko podejrzanym o popełnienie czynów polegających na udziale w zorganizowanych grupach przestępczych. Najmniej spraw tego typu prowadzonych było z kolei w Wielkopol-

²⁵ Wielkopolski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Poznaniu nie wyszczególnił w rozbiściu na poszczególne lata (2016–2021) rodzaju międzynarodowych grup przestępczych o charakterze zorganizowanym, ograniczając się do podania, iż były to grupy mołdawskie, szwedzkie, ukraińskie, polsko-łotewsko-rumuńsko-ukraińsko-serbskie oraz polsko-włoskie.

²⁶ Liczby te odnoszą się do łącznej ilości podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k., ze szczególnym uwzględnieniem osób, które kierowały zorganizowanymi grupami przestępczymi za lata 2016–2021. Mazowiecki Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej nie dokonał wyszczególnienia z uwzględnieniem poszczególnych lat podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k.

²⁷ Dolnośląski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej we Wrocławiu nie wyszczególnił w rozbiściu na poszczególne lata (2016–2021) rodzaju międzynarodowych grup przestępczych o charakterze zorganizowanym ograniczając się do podania, iż były to grupy: polsko-czesko-słowacko-białoruskie, polsko-holenderskie, białoruskie oraz polsko-czesko-słowackie.

skim Wydziale Zamiejscowym Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.

Odnosząc się do charakteru i rodzaju zorganizowanych grup przestępczych, to w tym zakresie można wyciągnąć wniosek, iż na terenie naszego kraju działają multinarodowe zorganizowane grupy przestępcze. Znaczną część stanowią grupy rosyjskojęzyczne, jednakże w ostatnim okresie odnotowano znaczne nasilenie działalności afrykańskich oraz azjatyckich zorganizowanych grup przestępczych zajmujących się głównie przemytem osób. Zwrócić także należy na grupy polsko-litewskie, polsko-czeskie oraz polsko-słowackie, które w głównej mierze zajmują się przestępczością gospodarczą polegającą na wyłudzeniach podatku VAT.

Kolejne dane statystyczne są związane z takimi elementami jak:

- liczba eksplozji materiałów i urządzeń wybuchowych stwierdzonych w postępowaniach przygotowawczych w związku z działalnością zorganizowanych grup przestępczych;
- liczba międzynarodowych zespołów śledczych, które miały na celu rozpracowanie międzynarodowych grup przestępczych;
- łączna liczba zastosowanych środków zapobiegawczych w latach 2016–2021.

Tabela 9. Statystyka Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w zakresie liczby eksplozji materiałów i urządzeń wybuchowych stwierdzonych w postępowaniach przygotowawczych w związku z działalnością zorganizowanych grup przestępczych; liczby międzynarodowych zespołów śledczych, które miały na celu rozpracowanie międzynarodowych grup przestępczych oraz łącznej liczby zastosowanych środków zapobiegawczych w latach 2016–2018.

Rok	Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej (z siedzibą)	liczba eksplozji materiałów i urządzeń wybuchowych stwierdzonych w postępowaniach przygotowawczych w związku z działalnością zorganizowanych grup przestępczych	Liczba międzynarodowych zespołów śledczych (JIT), które miały na celu rozpracowanie międzynarodowych grup przestępczych	Łączna liczba zastosowanych środków zapobiegawczych
2016; 2017; 2018	Białystok	0; 0; 0	1; 0; 0	74; 133; 130
2016; 2017; 2018	Gdańsk	0; 0; 0	0; 0; 1	191; 145; 48

Cd. tabeli 9.

2016; 2017; 2018	Katowice	0; 0; 0	0; 1; 0	144; 62; 153
2016; 2017; 2018	Kraków	0; 0; 0	0; 0; 1	119; 42; 41
2016; 2017; 2018	Lublin	0; 0; 0	1; 0; 0	198; 272; 220
2016; 2017; 2018	Łódź	0; 0; 0	1; 0; 0	79; 127; 317
2016; 2017; 2018	Poznań	0; 0; 0	2 ²⁸	110; 85; 136
2016; 2017; 2018	Rzeszów	0; 0; 0	0; 1; 1	141; 115; 158
2016; 2017; 2018	Szczecin	0; 0; 0	1 ²⁹	137; 65; 124
2016; 2017; 2018	Warszawa	3; 0; 0	1; 0; 0	152; 180; 264
2016; 2017; 2018	Wrocław	0; 0; 0	0; 0; 0	343; 180; 226

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.

Z analizy przedmiotowych danych wynika, iż w okresie 2016–2018 załedwie w trzech przypadkach odnotowano eksplozję materiałów i urządzeń wybuchowych, które miały miejsce w ramach postępowań prowa-

²⁸ Wielkopolski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Poznaniu nie wyszczególnił w rozbiciu na poszczególne lata (2016–2021) liczby międzynarodowych zespołów śledczych (JIT), które miały na celu rozpracowanie międzynarodowych grup przestępczych ograniczając się do ich zbiorczego zaprezentowania.

²⁹ Zachodniopomorski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Szczecinie nie wyszczególnił w rozbiciu na poszczególne lata (2016–2021) liczby międzynarodowych zespołów śledczych (JIT), które miały na celu rozpracowanie międzynarodowych grup przestępczych ograniczając się do ich zbiorczego zaprezentowania.

dzonych w sprawie zorganizowanych grup przestępczych. Wszystkie eksplozje odnotowane zostały w Mazowieckim Wydziale Zamiejscowym Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej. Jeżeli chodzi o powołanie tzw. międzynarodowych zespołów śledczych mających na celu rozpracowanie zorganizowanych grup przestępczych o charakterze ponad krajowym, to w okresie od 2016 do 2018 r. były one powoływane w 9 przypadkach, przy czym Wielkopolski oraz Zachodniopomorski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Poznaniu nie wyszczególnił w rozbiściu na poszczególne lata (2016–2021) liczby międzynarodowych zespołów śledczych, ograniczając się do zbiorczego ujęcia (łącznie 3 zespoły). Nadmienić należy, iż jedynie Dolnośląski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w wyszczególnionym okresie nie powołał żadnego międzynarodowego zespołu śledczego. Jeżeli chodzi o łączną liczbę zastosowanych środków zapobiegawczych w ramach postępowań przygotowawczych prowadzonych w kierunku art. 258 k.k., to w okresie 2016–2018 największą liczbę środków tego rodzaju zastosowały Dolnośląski, Lubelski oraz Mazowiecki Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.

Tabela 10. Statystyka Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w zakresie liczby eksplozji materiałów i urządzeń wybuchowych stwierdzonych w postępowaniach przygotowawczych w związku z działalnością zorganizowanych grup przestępczych, liczby międzynarodowych zespołów śledczych, które miały na celu rozpracowanie międzynarodowych grup przestępczych oraz łącznej liczby zastosowanych środków zapobiegawczych w latach 2019–2021.

Rok	Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej (z siedzibą)	Liczba eksplozji materiałów i urządzeń wybuchowych stwierdzonych w postępowaniach przygotowawczych w związku z działalnością zorganizowanych grup przestępczych	Liczba międzynarodowych zespołów śledczych (JIT), które miały na celu rozpracowanie międzynarodowych grup przestępczych	Łączna liczba zastosowanych środków zapobiegawczych
2019; 2020; 2021	Białystok	0; 0; 0	1; 0; 0	182; 182; 261

Cd. tabeli 10.

2019; 2020; 2021	Gdańsk	0; 0; 0	0; 0; 1	154; 50; 23
2019; 2020; 2021	Katowice	0; 0; 0	0; 1; 0	320; 320; 593
2019; 2020; 2021	Kraków	0; 0; 0	0; 0; 1	37; 125; 116
2019; 2020; 2021	Lublin	0; 0; 0	1; 0; 0	302; 302; 126
2019; 2020; 2021	Łódź	0; 0; 0	1; 0; 0	179; 104; 210
2019; 2020; 2021	Poznań	0; 0; 0	2 ³⁰	128; 198; 180
2019; 2020; 2021	Rzeszów	0; 0; 0	0; 0; 0	138; 185; 143
2019; 2020; 2021	Szczecin	0; 0; 0	1 ³¹	127; 172; 337
2019; 2020; 2021	Warszawa	1; 0; 0	1; 0; 1	120; 207; 286
2019; 2020; 2021	Wrocław	0; 0; 0	0; 0; 1	395; 245; 295

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.

³⁰ Wielkopolski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Poznaniu nie wyszczególnił w rozbiciu na poszczególne lata (2016–2021) liczby międzynarodowych zespołów śledczych (JIT), które miały na celu rozpracowanie międzynarodowych grup przestępczych, ograniczając się do ich zbiorczego zaprezentowania.

³¹ Zachodniopomorski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Szczecinie nie wyszczególnił w rozbiciu na poszczególne lata (2016–2021) liczby międzynarodowych zespołów śledczych (JIT), które miały na celu rozpracowanie międzynarodowych grup przestępczych, ograniczając się do ich zbiorczego zaprezentowania.

W latach 2019–2021 wyłącznie jeden raz odnotowana została eksplozja materiałów i urządzeń wybuchowych, stwierdzona w postępowaniu przygotowawczym w związku z działalnością zorganizowanych grup przestępczych. Miało to miejsce w ramach postępowania prowadzonego przez Mazowiecki Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej. Jeżeli chodzi o liczbę międzynarodowych zespołów śledczych (JIT), które miały na celu rozpracowanie międzynarodowych grup przestępczych, to we wskazanym okresie powołano dziewięć takich zespołów.

W zakresie rozpoznania i zwalczania zagrożeń o charakterze terrorystycznym oraz terroru kryminalnego celem porównania danych statystycznych zgromadzonych przez prokuraturę (tabele nr 7 oraz 8) oraz policję, koniecznym jest zaprezentowanie danych w zakresie liczby podłoży oraz wybuchów materiałów oraz urządzeń wybuchowych, w tym mających cechy aktów o charakterze terrorystycznym.

Poniższa tabela prezentuje dane w zakresie liczby podłoży oraz wybuchów urządzeń i materiałów wybuchowych w analogicznym okresie statystycznym, jak dane zaprezentowane przez poszczególne Wydziały Zamiejscowe Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.

Tabela 11. Liczba podłoży oraz wybuchów urządzeń i materiałów wybuchowych w latach 2016–2021.

Rok	Wybuchy	Podłożenia
2016	28	8
2017	20	8
2018	11	11
2019	7	9
2020	8	0
2021	6	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych CBŚP.

Porównanie danych statystycznych prokuratorskich oraz policyjnych nasuwa wniosek, że nie są one spójne, co może wynikać z faktu, iż nie o każdej eksplozji materiałów oraz urządzeń wybuchowych byli informowani prokuratorzy poszczególnych Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej. Przykładowo w 2016 r. według danych policyjnych na terenie naszego kraju miało miejsce 28 wybuchów, podczas gdy zgodnie z da-

nymi Prokuratury Krajowej Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji odnotowano zaledwie 3 takie zdarzenia na terenie Mazowieckiego Wydziału Zamiejscowego Prokuratury Krajowej Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji w Warszawie. Podobnie, w okresie od 2019–2021 funkcjonariusze CBŚP odnotowali łącznie aż 21 wybuchów materiałów oraz urządzeń wybuchowych, podczas gdy ze statystyk prokuratorskich wynika, iż do zdarzenia tego rodzaju w opisanym okresie doszło zaledwie jeden raz. Biorąc pod uwagę charakter oraz rodzaj tego typu przestępczości celowym wydaje się, aby funkcjonariusze CBŚP informowali o tego rodzaju zdarzeniach odpowiednich wyznaczonych prokuratorów z poszczególnych Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji.

W poniższych tabelach zaprezentowano dane statystyczne Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w zakresie:

- liczby skierowanych do sądu aktów oskarżenia w stosunku do osób podejrzanych o udział w zorganizowanych grupach przestępczych;
- liczby osób prawomocnie skazanych za udział w zorganizowanych grupach przestępczych oraz zastosowanych środków zapobiegawczych w postaci tymczasowego aresztowania;
- zastosowanych środków zapobiegawczych w postaci poręczeń majątkowych w latach 2016–2021.

Tabela 12. Statystyka Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w zakresie liczby skierowanych do sądu aktów oskarżenia w stosunku do osób podejrzanych o udział w zorganizowanych grupach przestępczych, liczby osób prawomocnie skazanych za udział w zorganizowanych grupach przestępczych oraz zastosowanych środków zapobiegawczych w postaci tymczasowego aresztowania oraz poręczenia majątkowego w latach 2016–2017.

Rok	Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej (z siedzibą)	Liczba skierowanych do sądu aktów oskarżenia w stosunku do osób podejrzanych o udział w zorganizowanych grupach przestępczych	Liczba osób prawomocnie skazanych za udział w zorganizowanych grupach przestępczych	Liczba środków zapobiegawczych: tymczasowe aresztowania (poręczenia majątkowe)
2016, 2017	Białystok	4; 13	0; 1	19 (10); 19 (34)

Cd. tabeli 12.

2016, 2017	Gdańsk	7; 1	0; 2	191; 145 ³²
2016, 2017	Katowice	1; 1	0; 4	5 (39); 7 (19)
2016, 2017	Kraków	5; 8	6; 25	32 (29); 10 (10)
2016, 2017	Lublin	17; 19	12; 69	83 (26); 137 (42)
2016, 2017	Łódź	7; 7	0; 3	9 (9); 15 (22)
2016, 2017	Poznań	4; 16	0; 8	22 (38); 27 (19)
2016, 2017	Rzeszów	3; 4	13; 1	9 (28); 24 (54)
2016, 2017	Szczecin	2; 1	5; 4	24 (75); 15 (30)
2016, 2017	Warszawa	8; 13	1; 10	61 (33); 180 (35)
2016, 2017	Wrocław	7; 13	9; 24	6 (55); 35 (35)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.

W latach 2016–2017 największą liczbę skierowanych do sądu aktów oskarżenia w stosunku do osób podejrzanych o udział w zorganizowanych grupach przestępczych, najliczniejszą grupę skazanych jak również największą liczbę zastosowanych środków zapobiegawczych o charakterze izolacyjnym odnotowano w Lubelskim Wydziale Zamiejscowym Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej. Liczba ta koreluje z poprzednio prezentowanymi danymi dotyczącymi między innymi: liczby postępowań przygotowawczych prowadzonych z art. 258 k.k. oraz liczby podejrzanych o popełnienie przestępstw z art. 258 k.k., ze szczególnym uwzględnieniem osób, które kierowały zorganizowanymi grupami przestępczymi. Na kolejnych miejscach znalazły się: Wielkopolski oraz Zachodniopomorski Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.

³² Pomorski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Gdańsku nie wyszczególnił w rozbiu na poszczególne lata (2016–2021) rodzaju zastosowanych środków zapobiegawczych, ograniczając się do ich zbiorczego przedstawienia.

Tabela 13. Statystyka Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w zakresie liczby skierowanych do sądu aktów oskarżenia w stosunku do osób podejrzanych o udział w zorganizowanych grupach przestępczych, liczby osób prawomocnie skazanych za udział w zorganizowanych grupach przestępczych oraz zastosowanych środków zapobiegawczych w postaci tymczasowego aresztowania oraz poręczenia majątkowego w latach 2018–2019.

Rok	Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej (z siedzibą)	Liczba skierowanych do sądu aktów oskarżenia w stosunku do osób podejrzanych o udział w zorganizowanych grupach przestępczych	Liczba osób prawomocnie skazanych za udział w zorganizowanych grupach przestępczych	Liczba środków zapobiegawczych: tymczasowe aresztowania (poręczenia majątkowe)
2018, 2019	Białystok	24; 51	0; 2	14 (37); 42 (48)
2018, 2019	Gdańsk	7; 1	0; 2	48; 154 ³³
2018, 2019	Katowice	8; 14	2; 9	15 (47); 101 (68)
2018, 2019	Kraków	8; 15	8; 21	29 (4); 21 (4)
2018, 2019	Lublin	25; 21	44; 54	124 (26); 112 (15)
2018, 2019	Łódź	8; 11	15; 10	48 (51); 34 (28)
2018, 2019	Poznań	5; 6	37; 12	41 (35); 18 (41)
2018, 2019	Rzeszów	4; 6	1; 5	24 (54); 56 (56)
2018, 2019	Szczecin	9; 6	1; 11	59 (37); 43 (41)
2018, 2019	Warszawa	6; 13	7; 7	109 (58); 80 (62)
2018, 2019	Wrocław	15; 15	46; 74	62 (49); 46 (74)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.

³³ Pomorski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Gdańsku nie wyszczególnił w rozbiciu na poszczególne lata (2016–2021) rodzaju zastosowanych środków zapobiegawczych, ograniczając się do ich zbiorczego przedstawienia.

Największą liczbę osób, które skazane zostały za popełnienie przestępstw popełnionych w ramach zorganizowanych grup przestępczych odnotowano w latach 2018–2019 w Dolnośląskim oraz Lubelskim Wydziale Zamiejscowym Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej. Z kolei w Lubelskim oraz Mazowieckim Wydziale Zamiejscowym Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej odnotowano największą liczbę zastosowanych środków zapobiegawczych w postaci tymczasowego aresztowania. Zauważyć należy, iż najmniejsza liczba poręczeń majątkowych zastosowana została w Wydziałach Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Krakowie Lublinie, Szczecinie oraz Białymstoku.

Tabela 14. Statystyka Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w zakresie liczby skierowanych do sądu aktów oskarżenia w stosunku do osób podejrzanych o udział w zorganizowanych grupach przestępczych, liczby osób prawomocnie skazanych za udział w zorganizowanych grupach przestępczych oraz zastosowanych środków zapobiegawczych w postaci tymczasowego aresztowania oraz poręczenia majątkowego w latach 2020–2021.

Rok	Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej (z siedzibą)	Liczba skierowanych do sądu aktów oskarżenia w stosunku do osób podejrzanych o udział w zorganizowanych grupach przestępczych	Liczba osób prawomocnie skazanych za udział w zorganizowanych grupach przestępczych	Liczba środków zapobiegawczych: tymczasowe aresztowania (poręczenia majątkowe)
2020, 2021	Białystok	99; 62	0; 0	28 (43); 40 (83)
2020, 2021	Gdańsk	10; 6	1; 11	50; 23 ³⁴
2020, 2021	Katowice	17; 23	49; 27	73 (80); 175 (106)
2020, 2021	Kraków	14; 25	12; 10	36 (35); 33 (24)
2020, 2021	Lublin	34; 17	58; 82	109 (25); 48 (13)

³⁴ Pomorski Wydział Zamiejscowy Departamentu ds. Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej w Gdańsku nie wyszczególnił w rozbiściu na poszczególne lata (2016–2021) rodzaju zastosowanych środków zapobiegawczych, ograniczając się do ich zbiorczego przedstawienia.

Cd. tabeli 14.

2020, 2021	Łódź	9; 14	6; 16	26 (11); 33 (36)
2020, 2021	Poznań	6; 4	13; 9	45 (41); 21 (69)
2020, 2021	Rzeszów	11; 8	12; 12	22 (52); 41 (45)
2020, 2021	Szczecin	6; 8	5; 56	69 (91); 108 (160)
2020, 2021	Warszawa	11; 15	6; 6	84 (47); 100 (88)
2020, 2021	Wrocław	18; 15	41; 89	42 (33); 60 (60)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych uzyskanych z Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej.

W ostatnich dwóch latach (2020–2021), podobnie jak w latach poprzednich Lubelski Wydział Zamiejscowy Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej osiągnął najlepsze wyniki statystyczne w zakresie liczby skierowanych aktów oskarżenia oraz wyroków dotyczących członków zorganizowanych grup przestępczych. Kolejne miejsca przypadły Wydziałom z siedzibą w Warszawie, Wrocławiu, Szczecinie oraz Gdańsku.

5. Wnioski

Przestępczość zorganizowana przybiera różne formy, oraz stale dostosowuje się do panującej sytuacji społeczno-gospodarczej, a nawet politycznej. Zwalczanie tego jakże groźnego zjawiska nie należy do łatwych. W zależności od stopnia zorganizowania może przybierać różne formy oraz struktury organizacyjne³⁵. W 2016 r. przeprowadzono kompleksową

³⁵ Zob. W. Filipkowski, Przestępczość zorganizowana. Aspekty kryminologiczne, (w:) E. W. Pływaczewski (red.), Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011, s. 70–72; E. W. Pływaczewski, W. Filipkowski, K. Laskowska, Przestępczość zorganizowana, (w:) E. W. Pływaczewski, E. Guzik-Makaruk i in. (red.), Kryminologia. Stan i perspektywy rozwoju, Warszawa 2019, s. 427–447; J. Błachut, A. Gaerberle, K. Krajewski, Kryminologia, Gdańsk 2004, s. 304; W. Filipkowski, Przestępczość zorganizowana w ujęciu kryminologicznym i prawnym, Prok. i Pr. 2006, nr 12, s. 64–65; M. Cichomski, A. Frej-Milczarska, Struktura zorganizowanych grup przestępczych, (w:) L. K. Paprzycki, Z. Rau (red.), Praktyczne elementy zwal-

reformę prokuratury polegającą między innymi na zmianach organizacyjnych w zakresie polepszenia zwalczania przestępczości zorganizowanej. W Prokuraturze Krajowej utworzono Wydziały Zamiejscowe Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji, gdzie prowadzone są sprawy o najpoważniejsze przestępstwa o charakterze terrorystycznym, korupcyjnym oraz przestępczości zorganizowanej, w tym także gospodarczo-financej. Niestety stale rozwijająca się przestępczość o charakterze zorganizowanym zmusza zarówno ustawodawcę, jak również organy ścigania do poszukiwania nowych form skutecznego jej zwalczania.

W zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej o charakterze międzynarodowym podejmowanych jest szereg inicjatyw, w tym głównie przez wyspecjalizowane podmioty zajmujące się zwalczaniem tego typu przestępczości. Zasadniczą rolę odgrywają między innymi: Europol, Eurojust, Olaf, jak również Europejska Sieć Sądownicza. Niebagatelną rolę w zakresie zwalczania przestępczości o charakterze grupowym odgrywa także Rada Europejska, która już w 2004 r. przyjęła tzw. Program Haski w którym stworzone zostały podstawowe założenia dotyczące zwalczania przestępczości zorganizowanej o charakterze międzynarodowym. Wśród nich znalazły się między innymi takie jak:

- 1) stworzenie specjalistycznych baz danych dotyczących wymiany informacji w zakresie przestępczości pomiędzy wyspecjalizowanymi organami;
- 2) poprawa współpracy międzynarodowej;
- 3) opracowanie nowych metod i technik badawczych mających na celu lepsze ich praktyczne wykorzystanie (np. analiza kryminalna)³⁶.

Ważnym aspektem zwalczania przestępczości grupowej był przygotowany w 2006 r. przez Europol raport OCTA, w którym pozostają do dziś aktualne wnioski końcowe w tym między innymi:

- 1) stworzenie europejskiego systemu ochrony świadków;
- 2) częstsze wykorzystywanie wspólnych zespołów śledczych;
- 3) polepszenie wykorzystywania dowodów elektronicznych;
- 4) wdrożenie szkoleń i usprawnienie wymiany informacji pomiędzy właściwymi organami zajmującymi się zwalczaniem przestępczości zorganizowanej³⁷.

---

czania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna, Warszawa 2009, s. 196–197.

³⁶ Dz. U. UE z dnia 24 września 2005 r.

³⁷ Zob. T. Safjański, Europejskie Biuro Policji EUROPOL. Geneza. Główne aspekty działania. Perspektywy rozwoju, Warszawa 2009, s. 244; W. Ignaczak, D. Potkowski, A. Szajkowska, Współpraca organów ścigania w zakresie zwalczania

W zakresie zwalczania przestępczości zorganizowanej o charakterze narkotykowym za słuszne uznać należy następujące postulaty:

- 1) poprawę osiągalności, dostępności i zasięgu skutecznych i zróżnicowanych środków służących do obniżania popytu na narkotyki;
- 2) poprawę osiągalności i skuteczności programów prewencyjnych oraz uświadamianie ryzyka związanego z zażywaniem nielegalnych narkotyków;
- 3) ograniczenie wewnątrzunijnej i transgranicznej produkcji, przemytu, handlu, dystrybucji i sprzedaży nielegalnych narkotyków i ułatwiania takich działań, a także ograniczenie przenikania na nielegalny rynek prekursorów narkotykowych, prekursorów i innych podstawowych substancji chemicznych stosowanych w nielegalnej produkcji narkotyków;
- 4) skuteczne reagowanie na ewoluujące trendy, takie jak wprowadzanie do nielegalnego obiegu niektórych substancji chemicznych tzw. dopalaczy;
- 5) tworzenie w ramach UE doraźnych inicjatyw lub platform współpracy regionalnej, aby przeciwdziałać pojawiającym się zagrożeniom spowodowanym zmianami narkotykowych szlaków handlowych i powstawaniem nowych centrów przestępczości zorganizowanej.
- 6) wzmocnienie, w razie potrzeby, unijnej współpracy w obszarze narkotyków między organami wymiaru sprawiedliwości i organami ścigania.

W zakresie polityki krajowej od lat postuluje się także potrzebę zmian zarówno w zakresie ustawodawstwa, jak również w zakresie organizacyjnym. Jak wskazano w niniejszej publikacji z całą pewnością zmiany prawne w zakresie wprowadzenia nowych instytucji w tym konfiskaty rozszerzonej przyczyniły się do ograniczenia przestępczości grupowej o charakterze głównie gospodarczym. Podobne efekty przyniosła zmiana w zakresie wprowadzenia tzw. „zbrodni vatowskiej”. Tym niemniej istnieje dalsza potrzeba reform, które mogłyby przyczynić się do zmniejszenia przestępczości zorganizowanej, a które powinny iść w kierunku: właściwego doboru kadry oraz stałego podnoszenia kwalifikacji, wykorzystania najnowszych zdobyczy technicznych mogących skutecznie wykrywać przestępstwa, jak również być wykorzystane w procesie dowodzenia.

---

międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, (w:) W. Ciepiela, A. Szymaniak (red.), *Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy*, t. II, Poznań 2007, s. 104; E. W. Pływaczewski, W. Filipkowski; K. Laskowska, *Przestępczość zorganizowana...*, *op. cit.*, s. 455–458.

Bibliografia

Literatura

1. Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., Kryminologia, Gdańsk 2004.
2. Boucht J., Extended Confiscation and the Proposed Directive on Freezing and Confiscation of Criminal Proceeds in the EU: On Striking a Balance between Efficiency, Fairness and Legal Certainty, *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2013, nr 2.
3. Cichomski M., Frej-Milczarska A., Struktura zorganizowanych grup przestępczych, (w:) Paprzycki L. K., Rau Z. (red.), *Praktyczne elementy zwalczania przestępczości zorganizowanej i terroryzmu. Nowoczesne technologie i praca operacyjna*, Warszawa 2009.
4. Cilecki E., Metody działania zorganizowanych grup przestępczych, *Służba MO* 1969, nr 6.
5. Esser R., A Civil Asset Recovery Model. The German Perspective and European Human Rights, (w:) J. P. Rui, U. Sieber (red.), *Non-Conviction-Based Confiscation. Possibilities and Limitations on Rules Enabling Confiscation without a Criminal Conviction*, Berlin 2015.
6. Filipkowski W., Przestępczość zorganizowana w ujęciu kryminologicznym i prawnym, *Prokuratura i Prawo* 2006, nr 12.
7. Filipkowski W., Przestępczość zorganizowana. Aspekty kryminologiczne, (w:) E. W. Pływaczewski (red.), *Przestępczość zorganizowana*, Warszawa 2011.
8. Filipkowski W., Zwalczanie przestępczości zorganizowanej w aspekcie finansowym, *Kantor Wydawniczy „Zakamycze”*, Kraków 2004.
9. Forsaith J., Irving B., Nanopoulos E., Fazekas M., Study for an impact assessment on a new proposal for a legal framework on the confiscation and recovery of criminal assets, (Prepared for the European Commission Directorate General Home Affairs), Rand Europe, 2012.
10. Gruszczyńska B., Marczewski M., Siemaszko A., Ostaszewski P., Włodarczyk-Madejska J., Klimczak J., *Atlas przestępczości w Polsce* 6, Warszawa 2021.
11. Ignaczak W., Potakowski D., Szajkowska A., Współpraca organów ścigania w zakresie zwalczania międzynarodowej przestępczości zorganizowanej, (w:) Ciepiela W., Szymaniak A., (red.), *Policja w Polsce. Stan obecny i perspektywy*, t. II, Poznań 2007.
12. Karaźniewicz J., Bankowe oszustwa kredytowe. Aspekty normatywne, kryminologiczne i polityczno-kryminalne, Toruń 2005.

13. Majewski W., Ujawnianie zorganizowanego zaboru mienia w przetwórstwie mięsnym, Służba MO 1975, nr 6.
14. Maliszewska H., Zorganizowane (aferowe) zagarnięcie mienia. Rys historyczny, (w:) Marek A., Pływaczewski E. W., (red.), Kryminologiczne i prawne aspekty przestępczości zorganizowanej, Szcztyno 1992.
15. Ochnio A. H., Konfiskata rozszerzona w prawie wybranych państw europejskich, Prokuratura i Prawo 2016, nr 12.
16. Ochnio, A. H., Konfiskata korzyści z przestępstwa – nowe rozwiązania w prawie Unii Europejskiej (część I), Prokuratura i Prawo 2016, nr 4.
17. Ociecek G., Przyczyny rozwoju przestępczości w Polsce z uwzględnieniem przestępczości o charakterze narkotykowym, Prawa Człowieka, Humanistyczne Zeszyty Naukowe 2016, nr 19.
18. Pływaczewski E. W., Przestępczość zorganizowana, Warszawa 2011.
19. Pływaczewski E. W.; Filipkowski W.; Laskowska K., Przestępczość zorganizowana, (w:) Kryminologia. Stan i perspektywy rozwoju, Pływaczewski E. W., Guzik-Makaruk E. (red.) i in., Warszawa 2019.
20. Saffański T., Europejskie Biuro Policji EUROPOL. Geneza. Główne aspekty działania. Perspektywy rozwoju, Warszawa 2009.
21. Skłepkowski L., Woźniak D., Zorganizowana przestępczość gospodarcza w Polsce, (w:) Pływaczewski E. W., Świerczewski J. (red.), Policja polska wobec przestępczości zorganizowanej, Szcztyno 1997.
22. Skłepkowski L., Woźniak D., Zorganizowana przestępczość gospodarcza w Polsce.
23. Szukalski B., Narkotyki. Kompendium wiedzy o środkach uzależniających, Warszawa 2005.

Wykaz aktów prawnych

1. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny Dz. U. z 2019 r., poz. 2128.
2. Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 852.
3. Program Haski: Wzmacnianie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej Dz. U. UE z dnia 24 września 2005 r.
4. Wytyczne Prokuratora Generalnego z dnia 10 sierpnia 2017 r. nr 5/17 wydane w sprawie zasad prowadzenia postępowań przygotowawczych w sprawach o przestępstwa związane z procederem wyłudzenia nienależnego zwrotu podatku od towarów i usług (VAT) oraz innych oszukańczych uszczupień w tym podatku.

Intermedia

1. Konfiskata rozszerzona – pierwsze przypadki przejęcia majątków, <https://www2.deloitte.com>.
2. Klonowski M. , Konfiskata rozszerzona – w jakich warunkach prokuratura może skonfiskować spółkę?, <https://www.infor.pl>.
3. Zatrzymania i zarzuty dla członków grupy przestępczej zajmującej się wyłudzeniem podatku VAT, <https://www.gov.pl>.
4. Przełomowe działania prokuratury w zakresie zabezpieczania przestępczego mienia, <https://www.gov.pl>.
5. Już niemal sto zbrodni vatowskich. Sprawcom grozi 25 lat więzienia, <https://www.forbes.pl>.
6. <http://who.gov.pl>.
7. <http://www.kbnp.gov.pl>.

Organized crime in statistical terms with particular focus on drug-related crimes (Part II: 2004–2021)

Abstract

This paper is the second of a two-part publication exploring organized crime in statistical terms (for Part I, see Prokuratura i Prawo 5/2022). It highlights changes in the types of criminal activities undertaken by criminal groups over the past 15 years. While Part I covers the early activity of organized crime groups operating primarily in Poland, this Part II presents statistical data gathered after 2003 by the National Prosecutor's Office, Department for Organized Crime and Corruption. A special focus is given to drug-related crimes that continue at high rates despite efforts made by law enforcement. In addition to statistical data, basic definitions and classifications of abusive and psychotropic substances are presented.

Key words

Organised crime, statistics, abusive substances, psychotropic substances, drug dependence, crimes committed by groups, designer drugs.

Mariusz Czapliński

Warunki umorzenia postępowania przygotowawczego na podstawie art. 322 § 1 k.p.k.

Streszczenie

Przedmiotem artykułu są zagadnienia związane z wykładnią i stosowaniem podstawy umorzenia postępowania przygotowawczego określonej w art. 322 § 1 k.p.k., a także stanowiących jego rozwinięcie przyczyn umorzenia zawartych w treści § 219 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury. W artykule przedstawiono zarówno analizę prawną, jak i problemy związane ze stosowaniem tych przepisów w praktyce. Autor szeroko analizuje warunki umorzenia postępowania na podstawie art. 322 k.p.k., a także możliwość wydania decyzji o odmowie wszczęcia postępowania z powodu braku interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu czynu prywatnoscargowego. Artykuł zawiera poglądy autora oraz stanowisko doktryny i judykatury. Artykuł skierowany jest nie tylko do praktyków sprawujących nadzór nad postępowaniem przygotowawczym i dokonujących subsumpcji przepisów stanowiących podstawę i przyczyny zakończenia postępowania przygotowawczego, ale również do osób zajmujących się teorią procesu karnego.

Słowa kluczowe

Postępowanie przygotowawcze, umorzenie, Regulamin, brak interesu społecznego, czyn prywatnoscargowy.

1. Wstęp

Postępowanie karne jest złożonym działaniem jego uczestników i przechodzi przez szereg etapów, które nazywa się tzw. zwykłymi stadiami procesu. Wyróżnić należy postępowanie przygotowawcze, postępowanie przed sądem pierwszej instancji, postępowanie przed sądem drugiej instancji oraz postępowanie wykonawcze¹. Zwrócić w tym miejscu należy

---

¹ W. Daszkiewicz, *Prawo Karne Procesowe Zagadnienia Ogólne* t. I, Poznań 1999, s. 28–30.

uwagę na to, że nie jest możliwe przejście do kolejnego etapu postępowania karnego bez wcześniejszego zrealizowania celów i zakończenia poprzedniego etapu postępowania. Etapy postępowania karnego stanowią wyraz przyjętego przez ustawodawcę modelu postępowania, jednak co istotne, nie wszystkie postępowania karne muszą przez te wszystkie etapy przejść. Znaczna ilość prowadzących spraw karnych kończy się już na etapie postępowania przygotowawczego, zaś od orzeczeń wydawanych przez Sąd I Instancji nie zawsze strony wnoszą środek odwoławczy.

Pierwszym etapem postępowania karnego jest postępowanie przygotowawcze. Cele postępowania przygotowawczego zostały określone w art. 297 k.p.k. Przepis ten determinuje czynności, które powinny zostać w postępowaniu przygotowawczym wykonane w celu realizacji zadań postawionych przed postępowaniem przygotowawczym. Brak realizacji któregośkolwiek z zadań nie pozwala na przyjęcie, iż możliwe jest zakończenie postępowania karnego poprzez sporządzenie aktu oskarżenia, skierowanie wniosku do sądu w trybie art. 335 k.p.k., wydanie postanowienia o umorzeniu postępowania, umorzenie dochodzenia i wpisanie sprawy do rejestru przestępstw, sporządzenie wniosku do sądu o warunkowe umorzenie postępowania bądź sporządzenie wniosku do sądu o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających.

Zgodnie z treścią przepisu art. 297 § 1 pkt 2 k.p.k., jednym z celów postępowania przygotowawczego jest wykrycie i w razie potrzeby ujęcie sprawcy. Cel ten, obok ustalenia, czy został popełniony czyn zabroniony i czy stanowi on przestępstwo, jest celem zasadniczym postępowania ponieważ ustalenie sprawcy przestępstwa jest kwestią kluczową dla dalszych losów postępowania karnego. Od wykrycia i ujęcia sprawcy uzależniona jest możliwość prowadzenia i zakończenia postępowania przygotowawczego. Przyjęty w Polsce model procedury karnej wymaga w zasadzie obecności sprawcy czynu zabronionego na każdym etapie postępowania karnego, chociaż aktualnie niektóre przepisy k.p.k. dotyczące postępowania jurysdykcyjnego przewidują od tej reguły wyjątki². Osoba sprawcy

---

² Przykładowo wskazać należy, że zgodnie z treścią art. 374 § 1 k.p.k. oskarżony ma prawo brać udział w rozprawie, co oznacza, że rozprawa może toczyć się pod jego nieobecność, gdy oskarżony z tego prawa nie korzysta. W postępowaniu odwoławczym, jak wynika z treści art. 450 § 2 k.p.k. udział oskarżonego jest obowiązkowy wtedy, gdy prezes sądu lub sąd uzna to za konieczne. Również przepisy dotyczące postępowań toczących się w wyniku wniesienia nadzwyczajnych środków zaskarżenia umożliwiają ich prowadzenie bez udziału oskarżonego. Treść art. 535 § 2 k.p.k. wskazuje, że Sąd Najwyższy rozpoznaje kasację na rozprawie, a w przypadkach przewidzianych w ustawie – na posiedzeniu bez udziału stron. Z treści § 2 tego przepisu wynika z kolei, że na rozprawę nie sprowadza się strony pozbawionej wolności, chyba że Prezes Sądu Naj-

przestępstwa, jak już powyżej wskazano, jest więc kluczowym podmiotem postępowania karnego, gdyż to właśnie tą osobę zgodnie z regułami k.p.k. należy pociągnąć do odpowiedzialności karnej w związku z naruszeniem przez nią norm prawa karnego materialnego. W zależności od etapu postępowania karnego osoba sprawcy jest określana jako: osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa³, podejrzany, oskarżony, skazany.

W toku czynności organy ścigania muszą ustalić osobę, która popełniła określony czyn zabroniony. W tym celu, organy postępowania przygotowawczego podejmują szereg czynności procesowych na podstawie przepisów kodeksu postępowania karnego, jak również nieprocesowych na podstawie ustawy z dnia 06 kwietnia 1990 r. o Policji⁴. W zależności od stopnia uprawdopodobnienia faktu popełnienia przestępstwa, osoba którą podejrzewa się o popełnienie określonego czynu może zostać w postępowaniu przygotowawczym przesłuchana w charakterze podejrzanego, bądź w charakterze świadka, z reguły z pouczeniem o treści przepisu art. 183 § 1 k.p.k. Do czasu kiedy osoba sprawcy czynu zabronionego nie zostanie ujawniona i nie zostanie wydane postanowienie o przedstawieniu zarzutów postępowanie przygotowawcze toczy się w fazie *in rem*. Ustalenie sprawcy i wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów powoduje, że w postępowaniu pojawia się strona, tj. podejrzany. W tym momencie postępowanie przygotowawcze przechodzi do fazy *in personam*, a więc postępowanie które od tego momentu toczyć się będzie przeciwko określonej osobie – podejrzanemu⁵.

---

wyższego lub Sąd Najwyższy uzna to za konieczne. Również w przypadku skargi na wyrok sądu odwoławczego, udział strony w tym postępowaniu nie jest przewidziany. Przepis art. 539e § 1 k.p.k. wskazuje, że Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę na posiedzeniu bez udziału stron.

³ Osoba podejrzana o popełnienie przestępstwa jest to osoba w stosunku do której mamy uzasadnione podejrzenie, że jest sprawcą czynu zabronionego. Jest to osoba, której jeszcze nie przedstawiono zarzutu popełnienia przestępstwa. Kodeks postępowania karnego posługuje się definicją tej osoby w treści art. 308 § 2 k.p.k.

⁴ Tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 1882.

⁵ W doktrynie nie ma zgody co do tego, kiedy rzeczywiście dochodzi do przedstawienia zarzutów. Wykształciły się dwa stanowiska w tym przedmiocie. Zgodnie z pierwszym stanowiskiem przedstawienie zarzutów jest równoznaczne z sporządzeniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów i już samo jego wydanie czyni przedstawienie zarzutów skutecznym (T. Grzegorzczak, J. Tyłman, Polskie postępowanie karne, Warszawa 2007, s. 628–629; J. Kasiura, Moment wszczęcia postępowania przeciwko osobie, Prokurator 2011, nr 2, s. 60–83; M. Gabriel-Węglowski, Uwagi o linii orzeczniczej Sądu Najwyższego w przedmiocie wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów, PS 2013, nr 2, s. 32–48; A. Murzynowski, Z problematyki wznowienia śledztwa lub dochodzenia, NP 1961, nr 11, s. 1426; W. Grzeszczyk, W jakim trybie można wzruszyć prawomocne postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowaw-

W sytuacji w której, sprawca zostanie ustalony, ale nie będzie można go ująć, bądź ustalić jego miejsca przebywania i tym samym wykonać z nim czynności procesowych, nie będzie możliwe zakończenie postępowania przygotowawczego, co jest równoznaczne z niemożnością przejścia postępowania do stadium postępowania jurysdykcyjnego. Niemożność zakończenia postępowania przygotowawczego z powodu braku możliwości wykonania czynności procesowych z podejrzanym (ogłoszenie mu postanowienia o przedstawieniu zarzutów i przesłuchanie go w charakterze podejrzanego, ewentualnie zbadanie go przez dwóch biegłych psychiatrów) będzie równoznaczne z wystąpieniem przeszkody uniemożliwiającej prowadzenie postępowania karnego. Gdy ta przeszkoda będzie miała charakter długotrwały i jednocześnie przejściowy, zaktualizują się przesłanki zawieszenia postępowania karnego na podstawie art. 22 § 1 k.p.k. Decyzja o zawieszeniu postępowania jest jednak rozstrzygnięciem tymczasowym i nie kończy postępowania karnego, lecz jedynie oddala rozstrzygnięcie merytoryczne w czasie⁶.

Z sytuacją odmienną będziemy mieli natomiast do czynienia, gdy pomimo podjęcia szeregu czynności wykrywczych nie uda się ustalić osoby, która popełniła czyn zabroniony. Niewykrycie sprawcy czynu zabronionego uniemożliwi wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów i ogłoszenie go sprawcy. Przepisy kodeksu postępowania karnego nie przewidują możliwości wydania blankietowego – niezindywidualizowanego postanowienia o przedstawieniu zarzutów, tj. postanowienia z opisem czynu, lecz bez wskazania osoby sprawcy. Postanowienie o przedstawieniu zarzutów zawsze dotyczy określonej osoby, co wprost wynika z treści art. 313 § 2 k.p.k. Przepis ten jednoznacznie wskazuje, że postanowienie o przedstawieniu zarzutów zawiera wskazanie podejrzanego, dokładne określenie zarzucanego mu czynu i jego kwalifikacji prawnej. W konsekwencji postępowanie karne zakończy się już na etapie postę-

---

czego przeciwko osobie, wobec której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, lecz nie przesłuchano jej w charakterze podejrzanego? Prok. i Pr. 1995, nr 4, s. 115). Zgodnie z drugim stanowiskiem, o przedstawieniu zarzutów nie przesądza samo wydanie (sporządzenie) postanowienia o przedstawieniu zarzutów. Aby przedstawienie zarzutów było czynnością prawnie skuteczną, konieczne jest wykonanie dalszych czynności, przy czym zakres tych czynności również nie jest jednolicie przyjmowany (R. A. S t e f a ń s k i, Skuteczność przedstawienia zarzutów, Prok. i Pr. 2013, nr 6, s. 8–23). Autor ten uważa również, że końcowe przedstawienie zarzutów następuje w wyniku wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów, które obejmuje swym zakresem: sporządzenie postanowienia o przedstawieniu zarzutów, niezwłoczne ogłoszenie podejrzanemu postanowienia o przedstawieniu zarzutów i przesłuchanie osoby, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów w charakterze podejrzanego.

⁶ Z. G o s t y ń s k i, Zawieszenie postępowania karnego, Warszawa 1994, s. 23.

powania przygotowawczego. W takiej sytuacji koniecznym będzie wydanie decyzji kończącej postępowanie przygotowawcze – postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego, zaś podstawą takiego rozstrzygnięcia będzie art. 322 § 1 k.p.k. Zgodnie z treścią § 1 tego przepisu, jeżeli postępowanie nie dostarczyło podstaw do wniesienia aktu oskarżenia, a nie zachodzą warunki dookreślone w art. 324 k.p.k., umarza się śledztwo bez konieczności uprzedniego zaznajomienia z materiałami postępowania i jego zamknięcia.

2. Charakter prawny art. 322 k.p.k.

Przepis art. 322 k.p.k. jest negatywną i samodzielną przesłanką procesową⁷. W literaturze przedmiotu zgodnie przyjmuje się, że art. 322 § 1 k.p.k. dotyczy okoliczności natury faktycznych, a nie prawnych⁸. Postępowanie umarza się wówczas, gdy zaktualizuje się chociażby jedna negatywna przesłanka procesowa, ponieważ taka przesłanka automatycznie oznacza brak podstaw do wniesienia aktu oskarżenia. Postępowanie umarza się zawsze w ten sam sposób, w wyniku wystąpienia wszystkich przesłanek negatywnych, przy czym nie ma znaczenia, czy są to przesłanki o charakterze materialnym, czy formalnym, czy też o charakterze względnym lub bezwzględnym. Powód umorzenia wskazuje się jedynie w treści postanowienia o umorzeniu postępowania⁹.

Przepis art. 322 § 1 k.p.k. jest formułą pojemną i niejednorodną. Literalna wykładnia tego przepisu wskazuje, że śledztwo należy umorzyć wówczas, gdy postępowanie nie dostarczyło podstaw do wniesienia aktu oskarżenia, a nie zachodzą warunki określone w art. 324 k.p.k. Przyczyna umorzenia postępowania wymieniona w tym przepisie została ujęta przez ustawodawcę w sposób dość ogólny, tj. jako brak podstaw do wniesienia aktu oskarżenia. Z literalnego brzmienia tego przepisu nie wynika, czy postępowanie, które ma zostać umorzone na tej podstawie musi toczyć się w fazie *in rem*, czy też w fazie *in personam*. Rozwinięcie ogólnego sformułowania wyrażonego w art. 322 § 1 k.p.k. zostało nato-

⁷ F. Prusak, Komentarz do kodeksu postępowania karnego, LEX Polonica.

⁸ R. A. Stefański, S. Zabłocki, Kodeks postępowania karnego. T. III. Komentarz do art. 322 § 1 k.p.k., LEX 2021; D. Świecki, Kodeks Postępowania Karnego. t. I. Komentarz aktualizowany, komentarz do art. 322 § 1 k.p.k., LEX 2021; T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego. t. I, komentarz do art. 322 § 1 k.p.k., LEX 2014; J. Grajewski, L. K. Paprzycki, S. Steinborn, Kodeks postępowania karnego, t. I i II, komentarz do art. 322 § 1 k.p.k., LEX 2015.

⁹ S. Waltoś, Proces Karny. Zarys Systemu, Warszawa 2003, s. 482.

miast przez ustawodawcę skonkretyzowane w treści § 219 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury¹⁰ (dalej: Regulaminu). Zgodnie z treścią tego przepisu, umarzając postępowanie przygotowawcze na podstawie art. 322 § 1 k.p.k., jako przyczynę umorzenia można wskazać także:

- niewykrycie sprawcy przestępstwa;
- okoliczność, że podejrzany nie popełnił zarzucanego mu przestępstwa;
- brak interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu.

Użycie przez ustawodawcę w treści przepisu § 219 Regulaminu sformułowania „...jako przyczynę umorzenia można wskazać także...” oznacza, że przyczyny umorzenia wymienione w tym przepisie przytoczone są tylko przykładowo i nie tworzą katalogu zamkniętego, co niewątpliwie jest zabiegiem słusznym, gdyż nie sposób jest przewidzieć wszystkich stanów faktycznych, które mogą wpisywać się w ramy tej podstawy umorzenia. Wątpliwość jedynie budzi zasadność skonkretyzowania przyczyn umorzenia postępowania na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. w akcie prawnym nieposiadającym rangi ustawy. Wydaje się również, że zagadnienia procesowe nie powinny być uregulowane w Regulaminie, którego zadaniem jest przede wszystkim konkretyzowanie funkcjonowania instytucji Prokuratury.

3. Niewykrycie sprawcy przestępstwa

Pierwsza z przyczyn umorzenia postępowania wymieniona w treści § 219 Regulaminu – niewykrycie sprawcy przestępstwa – jest stosunkowo łatwa w interpretacji. Umorzenie postępowania przygotowawczego, niezależnie od formy jego prowadzenia (śledztwo, czy też dochodzenie) z powodu niewykrycia sprawcy przestępstwa będzie możliwe wówczas, gdy zostanie ustalone, że został popełniony czyn wyczerpujący znamiona czynu zabronionego określonego w ustawie i rozumiany jako zewnętrzne zachowanie człowieka, przy jednoczesnym nieustaleniu – niewykryciu osoby, która się tego czynu dopuściła. Kwestią zasadniczą dla możliwości umorzenia postępowania przygotowawczego na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. jest ustalenie, że został popełniony czyn. Czyn będący przedmiotem postępowania przygotowawczego musi być również czynem zabronionym¹¹. W przypadku, gdy ustalimy, że czyn w ogóle nie za-

---

¹⁰ Tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1206.

¹¹ R. A. Stefański, S. Zabłocki, Kodeks..., *op. cit.*

istniał np. z uwagi na to, że skutek był spowodowany np. działaniem sił przyrody, postępowanie należy wówczas umorzyć na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k. – wobec tego, że czynu nie popełniono. W sytuacji, w której co prawda czyn zaistniał, ale nie wypełnił znamion czynu zabronionego, postępowanie należy z kolei umorzyć na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. – wobec braku znamion czynu zabronionego. Zwrócić w tym miejscu należy uwagę na to, iż brak czynu będzie implikował konieczność umorzenia postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k. niezależnie od tego, czy postępowanie toczyło się w fazie *in rem*, czy też w fazie *in personam*. Oznacza to, że w przypadku poczynienia ustaleń w przedmiocie czynu, bądź ustaleń w zakresie braku przestępności czynu dopiero po wydaniu postanowienia o przedstawieniu zarzutów i przesłuchaniu podejrzanego, postępowanie przeciwko podejrzanemu należy umorzyć na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 lub 2 k.p.k., a nie na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. Podobnie należy postąpić w przypadku, gdy brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia czynu zabronionego. Brak kategoriycznych ustaleń dotyczących zaistnienia czynu również przesądza o umorzeniu postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k., bo jak już wskazano art. 322 § 1 k.p.k. pozwala na umorzenie postępowania wyłącznie w przypadku zaistnienia czynu zabronionego. Relacja przesłanek umorzenia określonych w art. 17 k.p.k. i art. 322 § 1 k.p.k. polega na wzajemnym wykluczaniu się i uzupełnianiu. Niekwestionowaną regułą jest to, że przesłanki natury formalnej mają pierwszeństwo przed przesłankami o charakterze materialnym. Ogólna formuła art. 322 § 1 k.p.k., tj. brak podstaw do wniesienia aktu oskarżenia nie może pochłaniać podstaw umorzenia określonych w art. 17 k.p.k. Przykładowo, śmierć podejrzanego, czy też znikoma społeczna szkodliwość czynu, będzie również implikowała konieczność umorzenia postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 3 lub 5 k.p.k., a nie na podstawie art. 322 § 1 k.p.k.

Na marginesie wskazać należy na nie do końca precyzyjny sposób redakcji przepisu art. 322 § 1 k.p.k. Ustawodawca w treści § 219 Regulaminu posługuje się sformułowaniem „...przestępstwa”. Właściwym byłoby natomiast sformułowanie „czynu zabronionego”. Zgodnie z treścią art. 1 k.k. pojęcie przestępstwa jest pojęciem szerszym niż czyn zabroniony. Aby można mówić o przestępstwie, oprócz bezprawności, czyn człowieka m.in. musi być także zawiniony. Gdy szukamy sprawcy przestępstwa, to tak naprawdę szukamy sprawcy czynu zabronionego. O tym, czy jego czyn będzie zawiniony i tym samym będzie stanowił przestępstwo, dowiemy się dopiero po wykonaniu z podejrzanym czynności procesowych np. po zbadaniu go przez biegłych psychiatrów i uży-

skaniu opinii psychiatrycznej. Umarzając więc postępowanie z powodu niewykrycia sprawcy przestępstwa nie wiemy, czy gdybyśmy ustalili sprawcę, to jego czyn byłby zawiniony. Z odwrotną sytuacją mamy natomiast do czynienia w przypadku art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. Zgodnie z treścią tego przepisu nie wszczyna się postępowania a wszczęte umarza gdy, czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa. Faktycznie pierwszy człon tego przepisu powinien odnosić się do pojęcia przestępstwa. Powszechną i niekwestionowaną praktyką jest to, że w przypadku ustalenia, że popełniony czyn był niezawiniony, postępowanie w zależności od etapu, na którym się znajduje umarza się lub odmawia się jego wszczęcia na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. W sentencji postanowienia prokuratorzy często wpisują, że umarzają postępowanie wobec tego, że czyn nie wypełnia znamion przestępstwa z uwagi na brak zawinienia po stronie podejrzanego, co jest zgodne z poczynionymi ustaleniami faktycznymi w sprawie, ale jest sprzeczne z literalnym brzmieniem przepisu art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k., który stanowi, że czyn nie wypełnia znamion czynu zabronionego. Redakcja tego przepisu czyni natomiast zadość sytuacji w której umarzamy postępowanie przygotowawcze z powodu niepoczytalności podejrzanego. W tej sytuacji, faktycznie z uwagi na brak zawinienia, zachowanie sprawcy nie wypełnia znamion przestępstwa, ale stanowi o tym ustawa – kodeks karny. Z podobną sytuacją mamy również do czynienia w przypadku art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k. Przepis ten stanowi, że nie wszczyna się postępowania, a wszczęte umarza, gdy czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia. W tym przypadku właściwym byłoby zastąpienie określenia „czynu” pojęciem „przestępstwo”. W praktyce nierzadko zdarzają się sytuacje, w których organ procesowy nie może poczynić ustaleń niewątpliwych nie tyle co do samego czynu zabronionego, lecz co do zawinienia. Zdarzają się sytuacje, w których sąd odmawia wnioskowi prokuratora skierowanemu na podstawie art. 203 § 1 k.p.k. o zastosowanie wobec podejrzanego obserwacji w zakładzie leczniczym. Wniosek ten jest konsekwencją wniosku biegłych psychiatrów, którzy w jednorazowym badaniu ambulatoryjnym nie są w stanie wypowiedzieć się o poczytalności podejrzanego. Sąd wydając orzeczenie w tym przedmiocie zgodnie z treścią art. 203 § 2 k.p.k. stosuje przepisy dotyczące stosowania tymczasowego aresztowania tj. art. 259 § 2 k.p.k. Jak wynika z treści tego przepisu tymczasowego aresztowania nie stosuje się, gdy na podstawie okoliczności sprawy można przewidywać, że sąd orzeknie w stosunku do oskarżonego karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania lub karę

łagodniejszą albo że okres tymczasowego aresztowania przekroczy przewidywany wymiar kary pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia. W sytuacji, gdy sąd wniosku prokuratora nie uwzględni, opinia psychiatryczna nie zostanie wydana i organ procesowy nie będzie mógł poczynić ustaleń niewątpliwych w zakresie poczytalności podejrzanego. Wówczas postępowanie przeciwko takiemu podejrzanemu zostaje umorzone na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k. wobec braku danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia czynu zabronionego, chociaż tak naprawdę mamy do czynienia z brakiem danych w zakresie winy. Podobne sytuacje mogą zaistnieć w sytuacji braku dostatecznych danych w zakresie zamiaru popełnienia czynu zabronionego. Pomimo, że w tego rodzaju sytuacjach faktycznych postępowania są umarzane na podstawie art. 17 § 1 pkt 1 k.p.k., to literalne brzmienie tego przepisu nie do końca oddaje faktyczną przyczynę umorzenia postępowania.

Warto poświęcić uwagę ujemnej przesłance procesowej, jaką jest przedawnienie, i jej korelacji z art. 322 § 1 k.p.k. Przedawnienie, pomimo tego, że jest instytucją prawa karnego materialnego, to przyjmuje się, że przeszkoda ta ma charakter mieszany¹². W przypadku wystąpienia zbiegu negatywnych przesłanek procesowych określonych w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k. oraz zaistnienia przedawnienia, umorzenie postępowania z powodu przedawnienia może nastąpić wyłącznie w sytuacji, gdy w momencie orzekania nie zostały przeprowadzone wszystkie dowody i gdy nie zostały wyjaśnione wszystkie okoliczności sprawy pozwalające na ustalenie, że podejrzany nie popełnił zarzucanego mu czynu¹³. Gdy więc wynik przeprowadzonych w postępowaniu czynności dowodowych wskazuje na to, że podejrzany nie popełnił czynu, który mu zarzucono, to nawet jeśli karalność tego czynu uległa przedawnieniu zgodnie z regułami prawa karnego materialnego, to podstawą umorzenia powinien być przepis art. 322 § 1 k.p.k., a skonkretyzowaną przyczyną – niepopełnienie przez podejrzanego zarzucanego mu czynu. Z podobną sytuacją będziemy mieli do czynienia na etapie postępowania jurysdykcyjnego. Niedostatek dowodów, będzie skutkował uniewinnieniem oskarżonego, pomimo tego, że w toku procesu czyn zarzucany oskarżonemu uległ przedawnieniu, co byłoby powodem umorzenia postępowania jurysdykcyjnego. Umorzenie postępowania przeciwko podejrzanemu na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. jest rozstrzygnięciem korzystniejszym dla niego patrząc z punktu widze-

¹² W. Daszkiewicz, *Prawo...*, *op. cit.*, s. 154–157; T. Grzegorzczak, J. Tylman, *Polskie...*, *op. cit.*, s. 197–199.

¹³ Postanowienie SN z dnia 15 kwietnia 2004 r., sygn. SDI 21/04, OSNKW 2004, nr 6, poz. 64; postanowienie SN z dnia 2 kwietnia 2002 r., sygn. V KKN 484/00, LEX nr 53336.

nia zasady domniemania niewinności. Umorzenie postępowania z powodu przedawnienia karalności czynu pomimo tego, że postępowanie dowodowe nie potwierdziło bezsprzecznie sprawstwa podejrzanego, pozostawiałoby pole do późniejszych spekulacji i niedomówień w zakresie sprawstwa podejrzanego. W praktyce przyjmuje się jednak, że fakt przedawnienia karalności czynu powinien być w takiej sytuacji wskazany w uzasadnieniu postanowienia o umorzeniu postępowania¹⁴.

Zgodzić się należy z poglądem, że umorzenie postępowania z powodu niewykrycia sprawcy przestępstwa nie może być nadużywane poprzez usprawiedliwianie zaniechania przeprowadzania dalszych czynności procesowych bez wyczerpania możliwości dowodowych tylko ze względu na problemy z wykryciem sprawcy. Innymi słowy, przedmiotowa przesłanka nie może stanowić usprawiedliwienia dla organów postępowania przygotowawczego dla zaniechania przeprowadzania czynności dowodowych. Umarzając postępowanie z powodu niewykrycia sprawcy przestępstwa, organa ścigania powinny dysponować takim materiałem dowodowym, który w przypadku późniejszego wykrycia sprawcy pozwoli na skierowanie wobec niego aktu oskarżenia¹⁵. Za przeprowadzeniem, jeszcze przed umorzeniem postępowania, wszystkich możliwych czynności procesowych, przemawiają nie tylko względy procesowe, ale przede wszystkim względy praktyczne. Po upływie znacznego okresu czasu, przeprowadzenie niektórych czynności dowodowych może być znacznie utrudnione, a w niektórych przypadkach niemożliwe. W praktyce upływ czasu prawie zawsze negatywnie wpływa na dowody, grożąc ich utratą lub zniekształceniem. Przykładowo należy tu wskazać na dowód z przesłuchania świadka. Rzeczą oczywistą jest, iż upływ czasu niekorzystnie wpływa na jego procesy pamięciowe.

4. Okoliczność, że podejrzany nie popełnił zarzucanego mu przestępstwa

Drugą przesłanką umorzenia postępowania *expressis verbis* wymienioną w Regulaminie, która zawarta jest w pojemnej formule art. 322 § 1

---

¹⁴ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. I, Warszawa 2007, s. 151; M. Gabriel-Węglowski, Regulamin prokuratury. Komentarz do § 121–272 i 329–345 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury, LEX 2013. Pamiętać jednak należy, iż postanowienia m.in. o umorzeniu dochodzenia sporządzane przez organa Policji zgodnie z treścią przepisu 304e § 1 k.p.k. poza wyjątkami wskazanymi w § 1a tego przepisu nie wymagają uzasadnienia.

¹⁵ M. Grzesik, Funkcjonowanie art. 17 § 1 punkty 1–4 oraz art. 322 k.p.k. w praktyce prokuratorskiej, Prok. i Pr. 2016, nr 3, s. 159–160.

k.p.k. jest okoliczność, że podejrzany nie popełnił zarzucanego mu przestępstwa. Redakcja tej przesłanki wskazuje na to, że w postępowaniu przygotowawczym pojawiła się strona, czyli podejrzany. A więc będzie tu chodziło o umorzenie postępowania przygotowawczego po fakcie wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów określonej osobie, przy czym bez znaczenia będzie to, czy podejrzany został w postępowaniu przesłuchany. W związku z tą sytuacją nasuwa się pytanie, dlaczego więc wydaje się postanowienie o przedstawieniu zarzutów skoro nie ma pewności, że czynu zabronionego dopuściła się określona osoba i konieczne jest umorzenie postępowania przeciwko takiej osobie? Odpowiadając na tak zadane pytanie wskazać należy, iż zgodnie z regułami obowiązującymi na gruncie kodeksu postępowania karnego, aby przedstawić zarzut popełnienia przestępstwa określonej osobie nie jest wymagane, aby organa procesowe miały pewność, że określona osoba popełniła czyn zabroniony. Na początkowym etapie postępowania karnego wystarczającym jest, że istnieje dostateczne podejrzenie, że czyn popełniła określona osoba. Wynika to bezpośrednio z treści przepisu art. 313 § 1 k.p.k. zgodnie z którym, jeżeli dane istniejące w chwili wszczęcia śledztwa lub zebrane w jego toku uzasadniają dostatecznie podejrzenie, że czyn popełniła określona osoba, sporządza się postanowienie o przedstawieniu zarzutów, ogłasza je niezwłocznie podejrzanemu i przesłuchuje się go, chyba że ogłoszenie postanowienia lub przesłuchanie podejrzanego nie jest możliwe z powodu jego ukrywania się lub nieobecności w kraju. W praktyce przyjmuje się, że aby przedstawić określonej osobie zarzut popełnienia przestępstwa wystarczające jest uprawdopodobnienie faktu jego popełniania przez określoną osobę¹⁶. Z kolei zastosowanie wobec takiej osoby środków zapobiegawczych np. w postaci tymczasowego aresztowania, wymaga, aby stopień uprawdopodobnienia faktu popełnienia przez podejrzanego zarzucanego mu czynu był wyższy. Dopiero przy formułowaniu aktu oskarżenia wymagane jest prawdopodobieństwo graniczące z pewnością, a przy wyrokowaniu sąd musi mieć już pewność, że oskarżony popełnił czyn, o któ-

¹⁶ Uprawdopodobnienie dotyczy w istocie czynu zabronionego, a nie przestępstwa. Niekiedy koniecznym będzie poczynienie ustaleń w zakresie winy podejrzanego, chociażby poprzez zbadanie podejrzanego przez biegłych psychiatrów. W tym przypadku, wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów i przejście do fazy postępowania *in personam*, jest warunkiem *sine qua non* dla możliwości powołania biegłych psychiatrów w celu zbadania poczytalności podejrzanego. Podobnie dla oceny społecznej szkodliwości popełnionego czynu, zgodnie z art. 115 § 2 k.k. koniecznym jest wzięcie pod uwagę zarówno okoliczności przedmiotowych, jak również okoliczności podmiotowych, a te możemy poznać i ocenić po przesłuchaniu podejrzanego.

ry oskarżył go prokurator. Na marginesie wskazać należy, iż niewłaściwą praktyką jest przesłuchiwanie osoby podejrzewanej o popełnienie określonego czynu zabronionego w charakterze świadka z jednoczesnym pouczeniem o treści przepisu art. 183 § 1 k.p.k. podczas którego to przesłuchania zadaje się takiej osobie pytanie, czy dokonała czynu będącego przedmiotem postępowania. Działanie takie narusza gwarancje procesowe takiej osoby, ponieważ, gdyby ta osoba była przesłuchiwana jako podejrzany, to mogłaby skorzystać z prawa do odmowy wyjaśnień i udzielania odpowiedzi na zadawane pytania, a tak broniąc się jako świadek, może narazić się na odpowiedzialność karną z art. 233 k.k., bądź art. 235 k.k. Brak wymogu udowodnienia popełnienia przestępstwa przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów, w przypadku niezebrania dowodów świadczących o popełnieniu przez podejrzanego przestępstwa, będzie implikował więc konieczność umorzenia postępowania przeciwko podejrzanemu.

Przesłanka umorzenia postępowania tj. okoliczność, że podejrzany nie popełnił zarzucanego mu przestępstwa w praktyce rozumiana jest jednak szerzej niż wynika to z literalnego brzmienia przepisu Regulaminu. Oprócz możliwości umorzenia postępowania przygotowawczego z powodu ustalenia, że czynu będącego przedmiotem postępowania karnego nie dopuścił się oskarżony, lecz np. inna lub inne osoby, postępowanie na podstawie tego przepisu będzie można również umorzyć z uwagi na niedostatek dowodów świadczących o sprawstwie podejrzanego¹⁷. Tak więc, gdy dalsze postępowanie dowodowe nie potwierdzi faktu popełnienia przez podejrzanego czynu zabronionego, zarzut popełnienia przez niego przestępstwa pozostanie tylko na etapie uprawdopodobnienia, co nie jest jednak wystarczające dla możliwości kontynuowania postępowania przygotowawczego przeciwko temu podejrzanemu.

Zwrócić w tym miejscu należy uwagę na to, że przepis § 219 Regulaminu, jak już wyżej wskazano, konkretyzuje ogólną treść przepisu art. 322 § 1 k.p.k. W związku z tym, w przypadku wystąpienia jednej z okoliczności wymienionej w tym przepisie, postępowanie umarza się co prawda na podstawie art. 322 § 1 k.p.k., jednak jako przyczynę umorzenia nie wskazuje się ogólnego sformułowania „że postępowanie nie dostarczyło podstaw do wniesienia aktu oskarżenia”, lecz wskazuje się konkretną przyczynę określoną w § 219 Regulaminu tj. niewykrycie

---

¹⁷ M. Kurowski, Kodeks postępowania karnego. T. I. Komentarz aktualizowany, Lex/el., 2019, R. A. Stefański, Komentarz do ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555), w zakresie przepisów o postępowaniu przygotowawczym, Lex/el. 2003).

sprawcy przestępstwa lub niepopelnienie przez podejrzanego zarzucanego mu czynu. Tą drugą przesłankę stosujemy również w przypadku, gdy zgromadzone dowody są niewystarczające na przypisania sprawstwa podejrzanemu, chociaż jego sprawstwa w sposób jednoznaczny wykluczyć nie można np. z powodu niekategorycznej opinii biegłego z zakresu badań pisma ręcznego. W takim przypadku, pomimo niewystarczających dowodów stosuje się formułę dalej idącą i korzystniejszą dla podejrzanego, tj. że podejrzany nie popełnił zarzucanego mu czynu. Takie sformułowanie jest korzystniejsze dla podejrzanego i statuuje swego rodzaju fikcję prawną, jednak przyjęcie takiej formuły jest konieczne z uwagi na niemożność umorzenia postępowania w zaistniałej sytuacji na podstawie którejkolwiek przyczyn określonych w art. 17 § 1 k.p.k. Podobnie jest w postępowaniu jurysdykcyjnym, gdy sąd uniewinnia oskarżonego od popełnienia zarzucanego mu czynu, przy czym bez znaczenia jest to, czy jest to wynikiem tego, że to nie oskarżony popełnił czyn zabroniony, czy też że dowody sprawstwa oskarżonego są niewystarczające.

Umorzenie postępowania przygotowawczego na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. z powodu tego, że podejrzany nie popełnił zarzucanego mu przestępstwa, implikuje, przy redagowaniu postanowienia o umorzeniu postępowania, konieczność zajęcia przez organ procesowy stanowiska w przedmiocie sprawstwa innej nieustalonej osoby, bądź osób. Inaczej mówiąc, organ procesowy powinien również umorzyć postępowanie w zakresie tego samego czynu, ale popełnionego przez nieustalonego sprawcę czynu zabronionego. Część dyspozytywna postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego powinna więc składać się z dwóch punktów. W pierwszym punkcie postępowanie powinno zostać umorzone na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. z uwagi na to, że podejrzany nie popełnił zarzucanego mu przestępstwa, zaś w punkcie drugim postanowienia, postępowanie powinno zostać umorzone „w sprawie”, z powodu niewykrycia sprawcy, bądź sprawców przestępstwa. Zwrócić jednak uwagę należy na to, że konieczność umorzenia postępowania w drugim punkcie, tj. wobec niewykrycia sprawcy bądź sprawców przestępstwa, będzie występowała tylko wówczas, gdy w postanowieniu w punkcie pierwszym postępowanie zostanie umorzone przeciwko podejrzanemu z uwagi na to, że bezsprzecznie ustalimy, że to nie podejrzany popełnił zarzucany mu czyn zabroniony. W sytuacji w której, co prawda umorzymy postępowanie z uwagi na niepopelnienie przez podejrzanego zarzucanego mu czynu, lecz u podstaw tej decyzji legnie niedostatek dowodów świadczących o sprawstwie podejrzanego, umorzenie postępowania w punkcie drugim z powodu niewykrycia sprawcy, bądź sprawców prze-

stępstwa nie jest zasadne. Mając na względzie niemożność poczynienia ustaleń niewątpliwych w zakresie sprawstwa podejrzanego (przy jednoczesnym ustaleniu, że czyn zabroniony faktycznie został popełniony), uznać należy, iż umorzenie postępowania z uwagi na niewykrycie sprawcy, bądź sprawców przestępstwa w zakresie tego samego czynu, który zarzucono podejrzanemu – a więc umorzenie tego czynu w postępowaniu *in rem* – byłoby zabiegiem zbędnym i zbyt daleko idącym. Umorzenie takie bezzasadnie przesądzałoby, że podejrzany nie popełnił zarzucanego mu czynu, podczas gdy materiał dowodowy nie pozwala na jednoznaczne wykluczenie takiej możliwości, chociaż z literalnego brzmienia przepisu Regulaminu, postępowanie przeciwko podejrzanemu należy umorzyć z uwagi na to, że nie popełnił zarzucanego mu przestępstwa.

Jak już powyżej wskazano, umorzenie postępowania *in rem*, patrząc z procesowego punktu widzenia, miałoby jedynie rację bytu w przypadku poczynienia ustaleń, iż czyn zabroniony co prawda został popełniony, ale nie przez podejrzanego. W przypadku braku dowodów sprawstwa podejrzanego mamy natomiast do czynienia z sytuacją, w której nie można w sposób jednoznaczny przesądzić tego, czy sprawca został wykryty, czy też nie, a w związku z tym umorzenie przedmiotowego czynu zabronionego powinno nastąpić wyłącznie wobec podejrzanego – na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. z uwagi na to, że podejrzany nie popełnił zarzucanego mu czynu. Przyjęcie odmiennego rozwiązania mogłoby rodzić komplikacje w przypadku konieczności późniejszego wznowienia postępowania przeciwko podejrzanemu i kontynuowania go. Pamiętać należy, że jeżeli postępowanie zostanie umorzone na podstawie art. 322 § 1 k.p.k., to w przypadku późniejszego kontynuowania postępowania przygotowawczego mamy do czynienia z przeszkodą materialnoprawną względną, stanowiącą uzupełnienie przeszkód wymienionych w art. 17 § 1 k.p.k. W razie umorzenia postępowania z powodu niewykrycia sprawcy przestępstwa występuje zakaz *ne bis in idem* pomimo tego, iż jest to przeszkoda mająca charakter względny. W przypadku ustalenia sprawcy przestępstwa założona jest kontynuacja tego postępowania, którą kodeks definiuje w art. 327 § 1 k.p.k. jako podjęcie postępowania na nowo.

5. Brak interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu

Ostatnią przyczyną umorzenia postępowania przygotowawczego zawierającą się w formule art. 322 § 1 k.p.k. i wymienioną w treści § 219 Regulaminu jest brak interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania

z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu. Przyczyna ta znalazła się w Regulaminie wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury stosunkowo niedawno. Po raz pierwszy okoliczność ta została wymieniona w ówczesnym § 227 pkt 3 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury z dnia 24 marca 2010 r.¹⁸ Uprzednie wersje Regulaminu¹⁹ nie przewidywały tej okoliczności jako przyczyny umorzenia postępowania karnego na podstawie art. 322 § 1 k.p.k., co powodowało wiele trudności w określeniu podstawy umorzenia postępowania w sytuacji, gdy prokurator uznał, że brak jest powodów do objęcia ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego. W praktyce jako podstawę umorzenia w omawianej sytuacji wskazywano art. 322 § 1 k.p.k., art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k., art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. Obecnie, wobec znowelizowanej treści przepisu § 219 Regulaminu problem ten jest już nieaktualny. Ustawodawca wprost wskazał, iż nieobjęcie przez prokuratora ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego powoduje konieczność umorzenia postępowania na podstawie art. 322 § 1 k.p.k., a okoliczność wymieniona w przepisie Regulaminu zawiera się w pojemnej formule art. 322 § 1 k.p.k. określonej jako brak podstaw do wniesienia aktu oskarżenia. Zwrócić w tym miejscu należy uwagę na to, że sformułowanie § 219 pkt 3 Regulaminu tj. brak interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu, nie do końca wpisuje się jednak w ogólne ramy przepisu art. 322 § 1 k.p.k., tj. brak podstaw do wniesienia aktu oskarżenia. Popelnienie przestępstwa prywatnoskargowego przez określoną i ustaloną osobę niewątpliwie pozwala na przyjęcie, że podstawy do wniesienia aktu oskarżenia są, tylko oskarżyciel oraz tryb postępowania, w przypadku przestępstwa prywatnoskargowego są inni.

Zgodnie z treścią art. 60 § 1 k.p.k. podstawą ingerencji prokuratora w postępowanie prywatnoskargowe jest istnienie interesu społecznego w ściganiu publicznym. Ustawa przewiduje zatem ingerencję prokuratora w sprawy o przestępstwa ścigane z oskarżenia prywatnego, „jeżeli wymaga tego interes społeczny”. Przepisy kodeksu postępowania karnego

---

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 144).

¹⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 1992 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz. U. z 1992 r., Nr 38, poz. 163 z późn.zm.), Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 lipca 2007 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz. U. z 2007 r., Nr 169, poz. 1189 z późn. zm.).

nie definiują jednak tego pojęcia²⁰. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że „interes społeczny” w ściganiu publicznym może wiązać się z zaistnieniem sytuacji, kiedy sprawca czynu zabronionego narusza nie tylko interes pokrzywdzonego, ale także interes ogółu społeczeństwa. Przy ocenie, czy doszło do naruszenia interesu społecznego, należy wziąć pod uwagę w szczególności: sposób popełnienia przestępstwa i jego okoliczności (np. agresywne, wulgarne zachowanie się sprawcy wobec pokrzywdzonego i otoczenia, popełnienie czynu publicznie, w tym na oczach dzieci, z zemsty, w celu poniżenia pokrzywdzonego), osobę pokrzywdzonego (np. osoba nieporadna, kaleka, schorowana, w wieku starczym, zależna od sprawcy) oraz osobę sprawcy przestępstwa (np. wielokrotny recydywista, współdziałający w grupie przestępczej)²¹. Ocena istnienia interesu społecznego w objęciu ściganiem z urzędu czynów prywatnoskargowych należy jednak wyłącznie do prokuratora i nie podlega kontroli sądu, co wynika z bezpośrednio z brzmienia art. 465 § 2a k.p.k. Zgodnie z treścią tego przepisu, w sprawach z oskarżenia prywatnego zażalenie na postanowienie prokuratora o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania przygotowawczego rozpoznaje prokurator nadrzędny, jeżeli postanowienie zapadło z uwagi na brak interesu społecznego w ściganiu z urzędu sprawcy. Ustawodawca przyjął, że to organa prokuratorskie są wyłącznie właściwe do podjęcia decyzji w tym przedmiocie, a decyzja ta winna być kontrolowana w ramach wewnętrznej struktury Prokuratury²².

Warto w tym miejscu zasygnalizować dość istotną kwestię związaną z ustaleniem sprawcy przestępstwa prywatnoskargowego. Wymogi formalne aktu oskarżenia wnoszonego przez oskarżyciela prywatnego nie są szczególnie duże. Jak wynika z treści przepisu art. 487 k.p.k., akt oskarżenia może ograniczyć się do oznaczenia osoby oskarżonego, zarzucanego mu czynu oraz wskazania dowodów, na których opiera się oskarżenie. Z reguły sprawca jest oskarżycielowi prywatnemu znany i nie ma większych problemów, aby wskazać go w akcie oskarżenia, jako osobę która popełniła czyn prywatnoskargowy. Zauważyć jednak należy, iż w przypadku niektórych przestępstw np. z art. 212 § 1 k.p.k., art. 216 § 1 k.p.k., które zostały popełnione z wykorzystaniem Internetu, po-

---

²⁰ Wyrok SA w Szczecinie z dnia 10 kwietnia 2014 r., sygn. II Aka 48/14, LEX.

²¹ I. Wojciechowska, Postępowanie przygotowawcze, Piła 1998, s. 81; Z. Banaś, Przyjęcie zawiadomienia o przestępstwie prywatnoskargowym w praktyce policyjnej, Prok. i Pr. 2010, nr 7–8, s. 224–225; K. Marszał, Proces karny, Katowice 2013, s. 246; M. Czekaj, Ingerencja prokuratora w sprawach o przestępstwa prywatnoskargowe, Prok. i Pr. 1999, nr 7–8, s. 48.

²² D. Stachurski, Jak zapewnić rzetelną kontrolę postępowania przygotowawczego? Prok. i Pr. 2014, nr 4, s. 68–70.

krzywdzony może mieć problem z ustaleniem i identyfikacją sprawcy, co uniemożliwi mu wniesienie do sądu aktu oskarżenia. Pewnym rozwiązaniem tego problemu jest art. 488 § 1 k.p.k. zgodnie z którym Policja na żądanie pokrzywdzonego przyjmuje ustną lub pisemną skargę i w razie potrzeby zabezpiecza dowody, po czym przesyła skargę do właściwego sądu. Z treści tego przepisu wywieść można, że organa Policji mogą podjąć czynności mające na celu ustalenie sprawcy przestępstwa. Problemem jest jednak to, że w przypadku przestępstw prywatnoscargowych popełnionych za pośrednictwem Internetu lub innych sieci telekomunikacyjnych, zgodnie z treścią art. 218 § 1 k.k. i art. 218a § 1 k.k. tylko prokurator jest władny żądać danych od operatora telekomunikacyjnego. W tego typu postępowaniach, bez ingerencji prokuratora, pokrzywdzony praktycznie nie ma żadnej realnej możliwości ustalenia sprawcy przestępstwa prywatnoscargowego popełnionego na jego szkodę. W praktyce zdarza się, że prokuratorzy nie podejmują żadnych czynności mających na celu ustalenia sprawcy czynu prywatnoscargowego i umarzają postępowania z powodu braku interesu publicznego w objęciu ściganiem czynu prywatnoscargowego. Takie postępowanie organów Prokuratury jest jednak niezasadne. Zwrócić należy uwagę na to, że jednym z celów postępowania przygotowawczego określonego w art. 297 § 1 pkt 2 k.p.k. jest wykrycie i w razie potrzeby ujęcie sprawcy. Przepis ten nie rozróżnia sprawców czynów ściganych z oskarżenia publicznego i sprawców czynów ściganych z oskarżenia prywatnego. Złożenie zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa bezpośrednio do Prokuratury powoduje zarejestrowanie sprawy w repertorium Ds., co umożliwia prokuratorowi wykonywanie czynności w ramach postępowania sprawdzającego uregulowanego w art. 307 k.p.k., bądź czynności w niezbędnym zakresie określonych w art. 308 k.p.k. Tym samym, zgodnie z treścią art. 297 § 1 pkt 2 k.p.k. zaktualizowała się konieczność ustalenia sprawcy czynu zabronionego. Wydaje się zatem pożądaną zmianą w działaniu organów Prokuratury podejmowanie czynności mających na celu ustalenie sprawców czynów prywatnoscargowych, w szczególności wobec tego, że w przedstawionej powyżej sytuacji, możliwość czynienia ustaleń w zakresie osoby sprawcy przez pokrzywdzonego jest często niemożliwa. Nadto, niekiedy ustalenie, czy określony czyn zabroniony wypełnia znamiona czynu ściganego z oskarżenia prywatnego będzie możliwe dopiero po przesłuchaniu sprawcy, jak chociażby w przypadku sytuacji opisanych w treści art. 213 k.k.

Niekiedy w praktyce można się spotkać z wskazywaniem jako podstawy umorzenia wobec braku interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu art. 322 § 1 k.p.k.

w zw. z art. 60 k.p.k. Przywoływanie w podstawie umorzenia przepisu art. 60 k.p.k. nie jest jednak właściwe, ponieważ przepis ten nie jest podstawą umorzenia postępowania. Przepis ten daje prokuratorowi legitymację do wszczynania postępowania lub wstępowania do postępowania już wszczętego, a także do odstąpienia od oskarżenia, natomiast sam w sobie przepis ten podstawą umorzenia nie jest. Zauważyć również należy, iż co prawda w treści art. 60 § 4 k.p.k. wskazano, że pokrzywdzony, który nie wniósł oskarżenia, może w terminie zawitym 14 dni od daty powiadomienia go o odstąpieniu prokuratora od oskarżenia złożyć akt oskarżenia lub oświadczenie, że podtrzymuje oskarżenie jako prywatne, a jeżeli takiego oświadczenia nie złoży, sąd lub referendarz sądowy umarza postępowanie, jednak umorzenie postępowania winno nastąpić na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. – wobec braku skargi uprawnionego oskarżyciela, a nie na podstawie art. 60 § 4 k.p.k.

Zgodzić się należy z tym, że umarzając postępowanie na podstawie art. 322 § 1 k.p.k., w sentencji postanowienia o umorzeniu postępowania, jako powodu umorzenia nie wskazuje się ogólnego sformułowania „brak podstaw do wniesienia aktu oskarżenia”, lecz należy wskazać jedną z przyczyn określonych w treści § 219 Regulaminu. Jako podstawę umorzenia winno się przytoczyć wyłącznie art. 322 § 1 k.p.k. Brak jest natomiast powodów do przytaczania w podstawie umorzenia § 219 Regulaminu²³, gdyż przepis ten, podobnie jak art. 60 § 1 k.p.k., nie jest podstawą umorzenia postępowania wobec braku interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu.

6. Zastosowanie art. 322 k.p.k.

Parę słów wypada poświęcić etapowi postępowania karnego w którym może dojść do umorzenia postępowania na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. Z przyczyn oczywistych przepis ten nie ma zastosowania do postępowania jurysdykcyjnego. Ustawodawca przyjął, że przepis ten jest podstawą do zakończenia wyłącznie postępowania przygotowawczego, o czym świadczy umieszczenie tego przepisu w Rozdziale 36 kodeksu postępowania karnego zatytułowanym „Zamknięcie śledztwa”, który to Rozdział zawarty jest w Dziale VII zawierającym zbiór przepisów regulujących postępowanie przygotowawcze. Pozostałe podstawy umorzenia wymienione w art. 17 k.p.k. i art. 11 § 1 k.p.k. zostały zamieszczone w przepisach wstępnych kodeksu postępowania karnego, które odnoszą się do całej struktury pro-

---

²³ M. Gabriel-Węglowski, Regulamin..., *op. cit.*

cesu karnego. Jednocześnie zauważyć należy, że dla możliwości zastosowania tego przepisu nie ma znaczenia to, czy postępowanie przygotowawcze toczyło się w formie śledztwa, czy też dochodzenia. Postępowanie przygotowawcze nie jest jednak jednorodne i składa się z określonych etapów. Bezsprzecznie, umorzenie postępowania przygotowawczego jest możliwe po jego formalnym wszczęciu, a więc po wydaniu postanowienia o wszczęciu śledztwa (art. 303 k.p.k.), bądź postanowienia o wszczęciu dochodzenia (art. 325e § 1 k.p.k.). W Dziale VII kodeksu postępowania karnego, zatytułowanym postępowanie przygotowawcze ustawodawca umieścił jednak dwie instytucje tj. „postępowanie sprawdzające”, określone w art. 307 k.p.k. oraz „czynności w niezbędnym zakresie”, ujęte z kolei w art. 308 k.p.k. Istotne znaczenie – w szczególności dla praktyki – ma zagadnienie zakończenia tego typu czynności poprzez wydanie postanowienia o umorzeniu postępowania na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. W przypadku postępowania sprawdzającego podkreślić należy, że czynności te mają ograniczony charakter. W ramach tego postępowania nie jest możliwe przeprowadzanie dowodu z opinii biegłego ani czynności wymagających spisania protokołu, z wyjątkiem przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie lub wniosku o ściganie (art. 307 § 2 k.p.k.). Wyjątkowo uzupełnienie danych zawartych w zawiadomieniu o popełnieniu przestępstwa może nastąpić również przez przesłuchanie w charakterze świadka osoby zawiadamiającej. Postępowanie sprawdzające ma za zadanie sprawdzić fakty zawarte w zawiadomieniu o popełnieniu przestępstwa, a więc ustalić, że istnieje prawdopodobieństwo, że czyn o którym mowa w zawiadomieniu o popełnieniu przestępstwa faktycznie mógł zaistnieć. Czas w jakim czynności w trybie art. 307 k.p.k. mogą zostać wykonane ustawodawca określił na 30 dni. Po upływie tego okresu koniecznym jest podjęcie decyzji o wszczęciu śledztwa bądź wydanie decyzji o odmowie jego wszczęcia. Ograniczony zakres czynności dowodowych, które mogą być wykonywane w trybie art. 307 § 1 k.p.k. nie pozwala na zakończenie postępowania sprawdzającego odmową wszczęcia postępowania na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. W tym trybie nie jest możliwe wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów określonej osobie, a w związku z tym nie jest też możliwe umorzenie postępowania przeciwko komukolwiek na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. Umorzenie postępowania z powodu niewykrycia sprawcy przestępstwa, z uwagi na ograniczony zakres czynności dowodowych możliwych do przeprowadzenia w tym trybie, sprzeczne byłoby z naturą tego przepisu. Chociaż w literaturze przedmiotu podzielone²⁴

²⁴ T. Grzegorzczak, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, Kraków 2005, s. 749, P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, Kodeks postępowania karnego. Komen-

są zdania co do tego, czy postępowanie sprawdzające określone w art. 307 k.p.k. jest częścią postępowania przygotowawczego, to odpowiedzieć się należy za stanowiskiem, zgodnie z którym postępowania sprawdzającego nie można uznać za część postępowania przygotowawczego. Treść przepisu art. 326 § 1 k.p.k., w którym ustawodawca w sposób wyraźny odróżnia postępowanie przygotowawcze od postępowania określonego w art. 307 k.p.k. pozwala na przyjęcie, iż za postępowanie przygotowawcze możemy uznać tylko postępowanie, które zostało wszczęte w sposób formalny. Wynik postępowania sprawdzającego decyduje natomiast o tym, czy postępowanie przygotowawcze należy wszcząć, czy też brak jest podstaw do wydania decyzji o takiej treści. Mając na względzie literalną treść przepisu art. 322 § 1 k.p.k. uznać należy, iż przepis ten może być wyłącznie podstawą zakończenia postępowania przygotowawczego, które zostało oficjalnie wszczęte. Ustalenie sprawcy i przedstawienie mu zarzutu popełnienia przestępstwa leży więc poza zakresem postępowania sprawdzającego, a w związku z tym przepis art. 322 § 1 k.p.k. nie może być podstawą zakończenia tego postępowania.

O ile jednak w przypadku niewykrycia sprawcy przestępstwa oraz okoliczności, że podejrzany nie popełnił zarzucanego mu przestępstwa wydanie decyzji o odmowie wszczęcia postępowania na podstawie art. 322 § 1 k.p.k., jak już powyżej wskazano nie jest możliwe, o tyle zastanowić się należy nad możliwością odmowy wszczęcia postępowania na podstawie tego przepisu w przypadku zaktualizowania się trzeciej wymienionej w treści § 219 Regulaminu sytuacji tj. braku interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu. Może się przecież zdarzyć, że już na pierwszy rzut oka widać, że zawiadomienie dotyczy czynu ściganego z oskarżenia prywatnego i brak jest obiektywnych przesłanek, aby taki czyn objąć ściganiem z urzędu. Czy w takim przypadku, gdy prokurator uzna, że brak jest powodów, aby czyn taki objąć ściganiem z urzędu, możliwym jest wydanie postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania na podstawie art. 322 § 1 k.p.k.? A może możliwe jest odmówienie wszczęcia postępowania na podstawie innego przepisu? Chociaż kwalifikacja prawna i okoliczności popełnionego czynu mogą nie budzić wątpliwości i decyzja prokuratora o braku istnienia interesu społecznego w objęciu ściganiem czynu prywatnoskargowego byłaby jak najbardziej słuszna, to jednak na tak zadane pytania należy odpowiedzieć przecząco. Postępowanie sprawdzające określone w art. 307 k.p.k. ma za zadanie sprawdzić, czy określony czyn zabroniony zaistniał. Na tym eta-

---

tarz, t. II, Warszawa 2007, s. 53; S. Waltoś, *Proces...*, *op. cit.*, s. 473–475.

pie, jeszcze nie dokonuje się kategorycznej oceny prawnej czynu, chociaż oczywiście organ procesowy przyjmuje już jego wstępną kwalifikację. W przypadku potwierdzenia, że faktycznie doszło do wyczerpania znamion czynu zabronionego, należy wszcząć postępowanie przygotowawcze a potem dopiero je umorzyć. Wynika to przede wszystkim z wykładni gramatycznej przepisu art. 322 § 1 k.p.k. Przepis ten wyraźnie mówi o umorzeniu, a nie o odmowie wszczęcia postępowania. Dopuszczenie więc możliwości wydania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. byłoby sprzeczne z wykładnią gramatyczną tego przepisu, a nadto stanowiłoby zastosowanie nieuprawnionej wykładni rozszerzającej. Analizując treść Regulaminu, wydaje się jednak, że ustawodawca miał zamiar dopuścić możliwość wydania decyzji o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego z powodu braku interesu społecznego w ściganiu z urzędu czynu prywatnoskargowego. Jak wynika z treści § 257 Regulaminu, jeśli zawiadomienie o przestępstwie ściganym z oskarżenia prywatnego nie daje podstaw do wszczęcia postępowania z urzędu, prokurator wydaje postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania. Pokrzywdzonego pucza się o prawie do złożenia aktu oskarżenia, ze wzmianką, że w przypadku wniesienia przez niego prywatnego aktu oskarżenia materiały sprawy zostaną na jego żądanie przesłane sądowni. Gramatyczna wykładnia tego przepisu prowadzi do wniosku, że stanowi on swojego rodzaju legitymację dla prokuratora do wydania decyzji o odmowie wszczęcia postępowania z powodu braku interesu publicznego w objęciu ściganiem czynu prywatnoskargowego. Rzecz jednak w tym, że przepis ten, w przeciwieństwie do § 219 Regulaminu, który konkretyzuje treść art. 322 § 1 k.p.k., nie odnosi się do żadnej podstawy umorzenia określonej w przepisach k.p.k. Ustawodawca chcąc dopuścić omawianą możliwość wydania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania, zatrzymał się w połowie drogi. Oczywistym jest przecież, że podstawą postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania z powodu braku interesu w objęciu ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego, nie może być § 257 Regulaminu, gdyż podstawą decyzji o umorzeniu lub odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego może być wyłącznie przepis zamieszczony w akcie prawnym o randze ustawy. Zauważyć jednak należy, że przed nowelizacją ówczesnego § 227 pkt 3 Regulaminu z dnia 24 marca 2010 r., mocą której dodano jako powód umorzenia postępowania przygotowawczego brak interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu, postępowania w tym przedmiocie były przez prokuratorów zarówno umarzane, jak i wydawane były decyzje o odmowie wszczęcia postępowania. W przypadku odmów

wszczęcia postępowania, koncepcje wskazywania podstaw takich decyzji były różne. Najczęściej, jako podstawę wskazywano art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k., art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k., przy czym modyfikowano treść pkt 2 poprzez wskazanie, że chodzi o brak znamion czynu zabronionego ściganego z oskarżenia publicznego. Spotkać się też można z wskazywaniem jako podstawy odmowy wszczęcia postępowania przepisu art. 322 § 1 k.p.k. w zw. z art. 60 § 1 k.k. Czy zatem możliwe jest nadal używanie tych podstaw do wydawania odmów wszczęcia postępowania przy braku interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu? Wydaje się jednak, że nie będzie to uprawnione. Abstrahując od poprawności ww. podstaw odmowy wszczęcia postępowania, wskazać należy że ustawodawca poprzez rozszerzenie katalogu powodów umorzenia postępowania na podstawie art. 322 k.p.k. wprost wyłączył możliwość wydania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania w omawianym przedmiocie, pomimo istnienia § 257 Regulaminu. Przyjęcie możliwości wydania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k., art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. prowadziłoby do dualizmu podstaw wydawania decyzji procesowych w postępowaniu przygotowawczym w zależności od tego, czy ma zostać wydane postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania, czy też o jego umorzeniu. Powyższe rozwiązanie sprzeczne byłoby również z systemem podstaw umorzenia postępowania i odmowy wszczęcia postępowania, których relacja, co zostało już powiedziane, polega na wzajemnym uzupełnianiu się a nie dublowaniu. W literaturze przedmiotu spotkać się można z różnymi poglądami, co do możliwości wydania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania z powodu braku interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego. Jedne ze stanowisk kategorycznie nie dopuszcza możliwości wydania decyzji o odmowie wszczęcia postępowania z tego powodu przyjmując, że brak interesu społecznego może być wyłącznie powodem umorzenia postępowania²⁵, inne zaś możliwość taką dopuszcza²⁶. M. Grzesik akceptując w tej sytuacji możliwość podjęcia takiej decyzji procesowej (o odmowie wszczęcia postępowania), rekomenduje wskazywanie w tej sytuacji jako podstawy wydania takiej decyzji art. 60 § 1 k.p.k. a *contrario* w zw. z art. 305 § 1 k.p.k. Stanowisko to nie zasługuje jednak na akceptację. Zwrócić należy uwagę na to, że przepisy wskazane przez tego autora, jako podstawy prawne do wydania postanowienia o odmowie wszczęcia

---

²⁵ P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. IV, Warszawa 2008, s. 330–331.

²⁶ M. Grzesik, Funkcjonowanie..., *op. cit.*, s. 163.

postępowania z uwagi na brak interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu, w istocie nie są podstawami umorzenia. Przepis art. 305 § 1 k.p.k. jest przepisem o charakterze dość ogólnym nakazującym organowi procesowemu, aby niezwłocznie po otrzymaniu zawiadomienia o przestępstwie wydał postanowienie o wszczęciu, bądź o odmowie wszczęcia śledztwa. Przepis ten stanowi jedynie legitymację do wydania określonej decyzji procesowej, nie określa natomiast przyczyn wydania takiej decyzji, jak to robią przepisy art. 322 k.p.k. i art. 17 § 1 k.p.k. Z kolei przepis art. 60 § 1 k.p.k. interpretowany *a contrario*, jak już uprzednio wskazano, daje prokuratorowi legitymację do wszczynania postępowania lub wstępowania do postępowania już wszczętego, a także do odstąpienia od oskarżenia, natomiast sam w sobie przepis ten również podstawą umorzenia nie jest. Z powyższych więc powodów należy przyjąć, że w obecnie obowiązującym stanie prawnym, pomimo istnienia § 257 Regulaminu, brak jest prawnej możliwości wydania decyzji o odmowie wszczęcia z powodu braku interesu społecznego, chociaż taka możliwość byłaby zasadna i pożądana przez organa prokuratorskie.

Nieco odmiennie ma się sytuacja w przypadku postępowania prowadzonego w trybie art. 308 k.p.k. Przepis ten reguluje czynności niecierpiące zwłoki, które wykonywane są jeszcze przed wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa bądź dochodzenia. Czynności te wykonywane są tylko w niezbędnym zakresie. Odmiennie niż w przypadku postępowania sprawdzającego, czynności podejmowane w trybie art. 308 k.p.k. zaliczane są do postępowania przygotowawczego, stanowiąc jego element (choć po wszczęciu postępowania czynności wykonane w trybie art. 307 k.p.k. także wliczane są w poczet później wszczętego postępowania przygotowawczego). Inaczej jednak niż w przypadku czynności wykonywanych w trybie art. 307 k.p.k., podjęcie czynności procesowych określonych w art. 308 § 1 k.p.k. oznacza nieformalne wszczęcie postępowania przygotowawczego²⁷. Po upływie pięciu dni od wykonania pierwszej czynności procesowej w sprawie organ procesowy decyduje o wszczęciu postępowania, bądź od jego umorzeniu przed wszczęciem. Z formalnego punktu widzenia nie ma więc przeszkód, aby takie postępowanie zostało umorzone na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. Może się przecież zdarzyć sytuacja, że przystąpiono w wypadku niecierpiącym zwłoki do przesłuchania osoby podejrzanej o popełnienie przestępstwa w charakterze podejrzanego przed wydaniem postanowienia o przedstawieniu zarzutów, a w krótkim czasie, jeszcze przed formalnym wszczęciem postępowania okaże się, że osoba

²⁷ T. Grzegorzcyk, Kodeks..., *op. cit.*, s. 753.

ta nie jest sprawcą przestępstwa. W takiej sytuacji możliwe jest przecież umorzenie postępowania, chociażby w części, w stosunku do tej osoby. Warto również podkreślić to, że umorzenie postępowania prowadzonego w trybie art. 308 k.p.k. na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. może nastąpić z powodu wystąpienia każdej z przyczyn wskazanej w § 219 Regulaminu. Nie ma przy tym znaczenia, czy postępowanie przeciw takiej osobie powinno się toczyć w formie śledztwa, czy dochodzenia.

Mając jednak na uwadze krótki czas trwania czynności w niezbędnym zakresie określonych w art. 308 k.p.k. i tym samym dość mocno ograniczoną możliwość pozyskiwania dowodów np. opinii biegłego, wydaje się, że zastosowanie art. 322 § 1 k.p.k. w czasie trwania tych czynności będzie miało ograniczone zastosowanie w praktyce²⁸.

Pamiętać należy, iż przed podjęciem decyzji o objęciu ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego, koniecznym jest poczynienie ustaleń w zakresie istnienia przesłanek warunkujących w ogóle możliwość prowadzenia postępowania karnego. W pierwszej kolejności koniecznym jest ustalenie, czy został popełniony czyn rozumiany jako zewnętrzne zachowanie się człowieka, a jeśli tak to czy jest on czynem zabronionym i konkretnie jaki przepis prawa karnego materialnego został naruszony. Następnie, gdy ustalimy, że faktycznie określone zachowanie człowieka wypełniło znamiona czynu zabronionego ściganego z oskarżenia prywatnego, należy dokonać analizy okoliczności jego popełnienia. Należy też wziąć pod uwagę warunki osobiste pokrzywdzonego oraz osoby podejrzewanej o popełnienie tego czynu. Nie można dokonywać oceny zasadności objęcia ściganiem z urzędu czynu, co do którego mamy wątpliwość, czy w ogóle zaistniał, lub czy rzeczywiście wyczerpuje znamiona czynu prywatnoskargowego (np. nie ustalono, czy obrażenia jakich doznał pokrzywdzony naruszają czynność narządów jego ciała na okres powyżej lub poniżej 7 dni, co ma istotne znaczenie w kontekście zakwalifikowania czynu z art. 157 § 1 lub 2 k.k.). W przypadku ustalenia, że faktycznie doszło do popełnienia czynu prywatnoskargowego, pozostaje jeszcze kwestia oceny jego społecznej szkodliwości. Zasadniczym pytaniem jest to, czy ocena społecznej szkodliwości czynu ściganego z oskarżenia prywatnego leży w gestii prokuratora, czy pokrzywdzonego. Chodzi oczywiście o sytuację w której prokurator nie chce objąć ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego. Mając na względzie omówione już wcześniej i niekwestionowane w doktrynie i judykaturze pierwszeństwo stosowania przesłanek z art. 17 § 1 k.p.k., uznać należy, iż to prokurator jest władny do czynienia

---

²⁸ Szerzej M. Czaplinski, Zawieszenie postępowania karnego, Olsztyn 2017, s. 72–80.

ustaleń w tym przedmiocie. Jednocześnie podkreślić należy, że w przypadku ustalenia, że społeczna szkodliwość czynu prywatnoskargowego jest niewielka, prokurator winien umorzyć postępowanie przygotowawcze na podstawie art. 17 § 1 pkt 3 k.p.k., a nie na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. W takim przypadku zażalenie na decyzję prokuratora będzie rozpoznawane na zasadach ogólnych tj. będzie rozpoznawane przez sąd właściwy do rozpoznania sprawy (art. 465 § 2 k.p.k.).

Postanowienie o umorzeniu postępowania na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. z powodu braku interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu, w świetle uregulowań kodeksu postępowania karnego może wydać wyłącznie prokurator, który jest naczelnym organem postępowania przygotowawczego. To właśnie prokurator posiada legitymację do samodzielnego prowadzenia śledztwa (art. 311 § 1 k.p.k.) i wydawania decyzji procesowych, jak również może powierzyć Policji przeprowadzenie śledztwa w całości lub określonym zakresie albo dokonanie określonych czynności śledztwa (art. 311 § 2 k.p.k.). Powierzenie to nie może jednak dotyczyć oceny istnienia interesu publicznego w ściganiu czynu prywatnoskargowego.

Decyzja prokuratora o umorzeniu postępowania na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. powinna mieć uzasadnienie, w którym należy przytoczyć powody, którymi prokurator się kierował podejmując decyzję o nieobjęciu ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego (§ 259 Regulaminu). Z reguły w uzasadnieniu wskazuje się również tryb postępowania o czyny prywatnoskargowe oraz terminy przedawnienia takich czynów (§ 259 w zw. z § 257 zdanie drugie Regulaminu).

W sytuacji, w której prokurator zdecyduje się jednak objąć ściganiem z urzędu czyn prywatnoskargowy, to jeśli uprzednio nie wszczął postępowania przygotowawczego o ten czyn, nie jest wymagane w toku dalszego postępowania wydawanie zarządzenia o objęciu ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego. W praktyce zdarza się, że prokuratorzy wydają tego typu zarządzenia, jednak wydaje się to zbędne i jest przejawem zbyt dużego formalizmu procesowego. Przedstawienie podejrzanemu zarzutu popełnienia przestępstwa prywatnoskargowego, bądź skierowanie do sądu aktu oskarżenia o taki czyn, świadczy w sposób konkludentny o tym, że prokurator objął przedmiotowy czyn ściganiem z urzędu. Pogląd ten jest również prezentowany w judykaturze. Jako przykład warto przytoczyć fragment treści wyroku SN z dnia 5 września 2006 r., sygn. IV KK 176/06 (OSNwSK 2006, nr 1, poz. 1662). Kwestionując zasadność umorzenia przez Sąd Okręgowy postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k., Sąd Najwyższy wskazał, że „...prokurator przez wniesienie aktu oskarże-

nia do sądu, wyraża nie tylko swoją wolę do realizacji uprawnienia przewidzianego w art. 60 § 1 k.p.k., lecz faktycznie dokonuje wszczęcia postępowania karnego w rozumieniu art. 60 § 1 k.p.k. Do takiej decyzji uprawniano go treść przepisu art. 60 § 1 k.p.k., w każdym stadium postępowania karnego. Oczywiście lepiej byłoby aby prokurator taką decyzję poprzedził wydaniem postanowienia, lecz nie jest to warunek konieczny”. Natomiast w sytuacji, gdy na rozprawie głównej, w toku procesu zainicjowanego przez prokuratora, w którym prokurator oskarżył określoną osobę o popełnienie czynu ściganego z oskarżenia publicznego, sąd przed zamknięciem przewodu sądowego uprzedzi strony o możliwości zakwalifikowania tego czynu jako przestępstwa prywatnoskargowego, wymagane jest zajęcie przez prokuratora stanowiska w przedmiocie tego, czy obejmuje on ściganiem czyn prywatnoskargowy. Niezajęcie przez prokuratora stanowiska w tym przedmiocie, bądź oświadczenie, że nie obejmuje ściganiem z urzędu tego czynu, w przypadku gdy pokrzywdzony nie występuje w procesie jako oskarżyciel posiłkowy, będzie powodować konieczność umorzenia postępowania na podstawie art. 17 § 1 pkt 9 k.p.k. – wobec braku skargi uprawnionego oskarżyciela.

7. Podsumowanie

Oceniając przedstawioną powyżej regulację prawną służącą umorzeniu postępowania przygotowawczego należy stwierdzić, że przepis art. 322 k.p.k. swoim zakresem w zasadzie w sposób dostateczny reguluje prawną możliwość umorzenia postępowania w sytuacjach braku możliwości kontynuowania postępowania z powodu wystąpienia przeszkód mających charakter trwały i nieusuwalny. Przepis ten uzupełnia przesłanki warunkujące proces określone w art. 17 § 1 k.p.k. Wątpliwość natomiast budzi zasadność skonkretyzowania przyczyn umorzenia postępowania na podstawie art. 322 § 1 k.p.k. w akcie prawnym nieposiadającym rangi ustawy. Z kolei zawarcie w treści przepisu art. 322 k.p.k. sformułowania, że przepis ten dotyczy możliwości umorzenia postępowania powoduje, że przepis ten nie będzie miał zastosowania w przypadku podjęcia przez prokuratora decyzji o odmowie wszczęcia postępowania z powodu braku interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego. Wszak ocena owego interesu społecznego może być przecież dokonana już na samym początku postępowania przygotowawczego, chociażby w ramach czynności sprawdzających po uzupełniającym przesłuchaniu w charakterze świadka zawiadamiającego. O ile brak możliwości odmówienia wszczęcia postępowania na podstawie art. 322 k.p.k. z powodu niewykrycia sprawcy, bądź z uwagi na to,

że podejrzany nie popełnił zarzucanego mu przestępstwa, nie budzi większych wątpliwości, o tyle niemożność wydania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania z powodu braku interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego, jest nieuzasadniona. Dodatkowo wskazać należy, iż żadna inna podstawa uregulowana w art. 17 § 1 k.p.k. nie daje legitymacji prokuratorowi do wydania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania z powodu braku interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego. Niewątpliwie za samoistną podstawę takiej decyzji nie może zostać uznany § 257 Regulaminu. Przepis ten, w przeciwieństwie do § 219 Regulaminu, który konkretyzuje treść art. 322 § 1 k.p.k., nie jest skorelowany z żadną podstawą umorzenia, czy też odmowy wszczęcia postępowania określona w przepisach k.p.k. Uznać więc należy, iż ustawodawca wyrażając w treści § 257 Regulaminu wolę dopuszczenia do wydawania przez organa procesowe decyzji o odmowie wszczęcia postępowania z powodu braku interesu społecznego w objęciu ściganiem czynu prywatnoskargowego, w sposób niedostateczny uregulował prawnie taką możliwość. Tym samym, w świetle obowiązujących przepisów, ocena istnienia interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego może być dokonywana wyłącznie w toku postępowania karnego formalnie wszczętego, ewentualnie w ramach postępowania w niezbędnym zakresie uregulowanego w art. 308 k.p.k. Wydaje się, że taka sytuacja jest niepożądana i jest wyrazem pewnej niekonsekwencji ustawodawcy. Zauważyć należy, iż niekompletność uregulowania pozwalającego na wydanie postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania z powodu braku interesu społecznego w objęciu ściganiem czynu prywatnoskargowego prowadzi do pewnego dysonansu. Z jednej strony ustawodawca w ramach czynności sprawdzających pozwała organowi procesowemu czynić ustalenia dotyczące czynu, a w tym w zakresie jego bezprawności, społecznej szkodliwości i w przypadku ich braku zezwala na odmówienie wszczęcia postępowania zgodnie z dyspozycją art. 17 § 1 pkt 2 lub 3 k.p.k., a z drugiej zaś strony, ocena istnienia lub nie, interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego, leży już poza nawiasem ustaleń, które organ procesowy może czynić jeszcze przed formalnym wszczęciem postępowania przygotowawczego. Stąd też, wydaje się, że *de lege ferenda* przepis art. 322 k.p.k., powinien ulec zmianie, tak aby swoim zakresem obejmował również możliwość wydania decyzji o odmowie wszczęcia postępowania w wyniku ustalenia braku interesu

społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu albo w objęciu ściganiem z urzędu czynu prywatnoskargowego.

Bibliografia

Orzeczenia

1. Postanowienie SN z dnia 15 kwietnia 2004 r., sygn. SDI 21/04, OSNKW 2004, nr 6, poz. 64.
2. Postanowienie SN z dnia 2 kwietnia 2002 r., sygn. V KKN 484/00, LEX nr 53336.
3. Wyrok SA w Szczecinie z dnia 10 kwietnia 2014 r., sygn. II Aka 48/14, LEX.
4. Wyrok SN z dnia 5 września 2006 r., sygn. IV KK 176/06, OSNwSK 2006, nr 1, poz. 1662.

Ustawy

1. Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 1882).

Rozporządzenia

1. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 marca 2010 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 144).
2. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11 kwietnia 1992 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz. U. z 1992 r., Nr 38, poz. 163 z późn.zm.).
3. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 27 lipca 2007 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz. U. z 2007 r., Nr 169, poz. 1189 z późn. zm.).
4. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2016 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r., poz. 1206).

Literatura

1. Banasiak Z., Przyjęcie zawiadomienia o przestępstwie prywatnoskargowym w praktyce policyjnej, Prok. i Pr. 2010, nr 7–8.
2. Czapliński M., Zawieszenie postępowania karnego, Olsztyn 2017.
3. Czekaj M., Ingerencja prokuratora w sprawach o przestępstwa prywatnoskargowe, Prok. i Pr. 1999, nr 7–8.

4. Daszkiewicz W., *Prawo Karne Procesowe Zagadnienia Ogólne t. I*, Poznań 1999.
5. Gabriel-Węglowski M., Uwagi o linii orzeczniczej Sądu Najwyższego w przedmiocie wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów, *PS* 2013, nr 2.
6. Gabriel-Węglowski M., *Regulamin prokuratury. Komentarz do § 121–272 i 329–345 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury*, LEX 2013.
7. Gostyński Z., *Zawieszenie postępowania karnego*, Warszawa 1994.
8. Grajewski J., Paprzycki L. K., Steinborn S., *Kodeks postępowania karnego, t. I i II*, LEX 2015.
9. Grzegorzczak T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2007.
10. Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. t. I*, LEX 2014.
11. Grzegorzczak T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Kraków 2005.
12. Grzesik M., Funkcjonowanie art. 17 § 1 punkty 1–4 oraz art. 322 k.p.k. w praktyce prokuratorskiej, *Prok. i Pr.* 2016, nr 3.
13. Grzeszczyk W., W jakim trybie można wzruszyć prawomocne postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego przeciwko osobie, wobec której wydano postanowienia o przedstawieniu zarzutów, lecz nie przesłuchano jej w charakterze podejrzanego? *Prok. i Pr.* 1995, nr 4.
14. Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. I*, Warszawa 2007.
15. Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. II*, Warszawa 2007.
16. Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz, t. IV*, Warszawa 2008.
17. Kasiura J., Moment wszczęcia postępowania przeciwko osobie, *Prokurator* 2011, nr 2.
18. Kurowski M., *Kodeks postępowania karnego. t. I. Komentarz aktualizowany*, Lex/el. 2019.
19. Marszał K., *Proces karny*, Katowice 2013.
20. Murzynowski A., Z problematyki wznowienia śledztwa lub dochodzenia, *NP* 1961, nr 11.
21. Prusak F., *Komentarz do kodeksu postępowania karnego*, LEX Polonica.
22. Stachurski D., Jak zapewnić rzetelną kontrolę postępowania przygotowawczego? *Prok. i Pr.* 2014, nr 4.

23. Stefański R. A., Skuteczność przedstawienia zarzutów, Prok. i Pr. 2013, nr 6.
24. Stefański R. A., Zabłocki S. Kodeks postępowania karnego. t. III. Komentarz do art. 322 § 1 k.p.k., LEX 2021.
25. Stefański R. A., Komentarz do ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555), w zakresie przepisów o postępowaniu przygotowawczym Lex/el. 2003).
26. Świecki D., Kodeks Postępowania Karnego. t. I. Komentarz aktualizowany, komentarz do art. 322 § 1 k.p.k., LEX 2021.
27. Waltoś S., Proces karny. Zarys systemu, Warszawa 2003.
28. Wojciechowska I., Postępowanie przygotowawcze, Piła 1998.

Conditions for discontinuance of preliminary under proceedings to Article 322(1) of the Code of Criminal Procedure

Abstract

This paper explores issues pertaining to the interpretation and application of the basis for discontinuance of preparatory proceedings as specified in Article 322(1) of the Code of Criminal Procedure, as well as reasons for discontinuance included in section 219 of internal rules and regulations of common organizational units of prosecution service. A legal analysis and problems associated with the practical application of the relevant provisions are presented. Conditions for discontinuing proceedings under Article 322 of the Code of Criminal Procedure as well the possibility of issuing a decision to refuse to initiate proceedings due to a lack of social interest in continuing a prosecution ex officio or in commencing a prosecution ex officio of an offence in which a private prosecution has been already brought are thoroughly examined. This paper is targeted not only at practitioners who oversee preparatory proceedings or subsume provisions that constitute the basis and reasons for terminating preparatory proceedings, but also at persons dealing with the theory of criminal justice.

Key words

Preparatory proceedings, discontinuance, Rules and Regulations, lack of social interest, offence subject to a private prosecution.

Izabela Urbaniak-Mastalerz¹

Wykonywanie kar izolacyjnych w czasach pandemii Covid-19

Streszczenie

Opracowanie przedstawia problematykę wykonywania kar izolacyjnych w czasach pandemii Covid-19. Artykuł wskazuje na regulacje prawne w zakresie wykonywania kar w tym czasie. Autorka podejmuje się próby rozstrzygnięcia problemu, w jaki sposób należy wykonywać kary izolacyjne zważywszy na czasy pandemii koronawirusa oraz z uwagi na zmianę treści przepisów oraz bazując także na orzecznictwie sądowym w zakresie tej tematyki. Wnioski z omówionych regulacji i orzeczeń w oparciu o dostępne statystyki stanowią punkt wyjściowy do dokonania oceny oraz możliwości procesowych organów.

Słowa kluczowe

Kary, kara izolacyjna, wykonanie kary, dozór elektroniczny

1. Wprowadzenie

Pandemia koronawirusa zmieniała wiele istotnych kwestii w życiu niemal każdego człowieka na całym świecie. W tym także zmieniła możliwości w zakresie wykonywania przez skazanych kar izolacyjnych orzeczonych w tych trudnych czasach.

Warto zwrócić uwagę na ciekawe badania zrealizowane w kwietniu 2020 r. w ramach sieci badawczej *Global Access to Justice Project* a opublikowane przez J. Winczorka². Badanie to dotyczyło analizy wpływu pandemii na wymiar sprawiedliwości i zostało dokonane na uczestni-

---

¹ Dr Izabela Urbaniak-Mastalerz, adwokat w Bełchatowie, Okręgowa Rada Adwokacka w Częstochowie, adiunkt na Politechnice Łódzkiej w Instytucie Marketingu i Zrównoważonego Rozwoju, ORCID: 0000-0003-3845-8028.

² J. Winczorek, Pandemia COVID-19 a dostęp do prawa. Polska na tle wyników badania międzynarodowego, *Państwo i Prawo* 2020, nr 12, s. 38–61.

kach z 51 krajów na 5 kontynentach. Jak wynika z tych badań, naruszenie zakazów orzeczonych na mocy przepisów wprowadzonych wskutek pandemii Covid-19 w 40% jurysdykcji zagrożone było karą pozbawienia wolności, zaś w 70% karą grzywny albo karą administracyjną. Przywołane badania pokazują także, że w większości, bo aż 2/3 badanych jurysdykcji zawieszono rozprawy, wstrzymano bezpośrednie kontakty między uczestnikami procesu. Wyniki tych badań potwierdzają ogromną skalę oddziaływania pandemii oraz konieczność podejmowania podobnych działań w wymiarze sprawiedliwości na całym świecie.

Celem opracowania jest więc próba przedstawienia rozstrzygnięcia problemu: w jaki sposób należy wykonywać kary izolacyjne w czasie epidemii koronawirusa oraz w jaki sposób te zmiany nastąpiły i wpłynęły na życie skazanych. W tym celu niezbędne będzie także odniesienie się do dostępnych statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości i Służby Więziennej. Można założyć także z góry tezę, że wraz ze zmianą stosunków prawnych zmieniły się także możliwości w zakresie wykonywania kar izolacyjnych przez skazanych.

Wnioski z omówionych regulacji, zmian przepisów oraz wybranych orzeczeń stanowić będą punkt wyjściowy do dokonania oceny, czy zmiany te są korzystne, biorąc także pod uwagę dostępne statystyki.

2. Zmiany w zakresie dozoru elektronicznego

Instytucja systemu dozoru elektronicznego jest ciekawym rozwiązaniem przyjętym z aktualnie już nieobowiązującej ustawy o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego³. Jak wskazuje się także w literaturze, po zmianie przepisów, wynikającej z art. 4 punkt 20 ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw Dz. U. z 2015 r., poz. 396, na mocy której w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. Nr 90, poz. 557, z późn. zm.) po rozdziale VII dodano rozdział VIIa w brzmieniu: „Rozdział VIIa System dozoru elektronicznego”, które weszły w życie w dniu 1 lipca 2015 r., dozór elektroniczny należało rozpatrywać przez pryzmat elementu kary samoistnej (wcześniej składał się na treść kary ograniczenia wolności⁴ obok obowiązku wykonywania

---

³ Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (tekst jedn. Dz. U. z 2010 r., Nr 142, poz. 960 z dnia 9 sierpnia 2010 r.).

⁴ Zob. więcej na temat kary ograniczenia wolności: I. Urbaniak-Mastalerz, Ku skuteczności kary ograniczenia wolności, *Wiedza Prawnicza* 2015, nr 4, s. 19–27.

nieodpłatnej kontrolowanej pracy na cele społeczne, obowiązków z art. 72 § 1 pkt 4–8 Kodeksu karnego⁵ (dalej: k.k.), potrącenia od 10 do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd) i środka karnego orzecanego przez sąd w postępowaniu rozpoznawczym (art. 34 § 1a pkt 2 i § 1b k.k.), a także jako postać orzecanego środka zabezpieczającego (art. 93a § 1 pkt 1 k.k.)⁶.

Nowelizacja przepisów z dnia 11 marca 2016 r. dokonana ustawą z dnia 11 marca 2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2016 r., poz. 428 z dnia 31 marca 2016 r.) przywróciła stosowanie dozoru elektronicznego jako formy wykonywania kary pozbawienia wolności w miejsce wykonywanej w tym systemie wcześniej kary ograniczenia wolności. Aktualnie zatem system dozoru ulokowany jest w rozdziale VIIa Kodeksu karnego wykonawczego i w tym trybie możliwe jest wykonywanie kary pozbawienia wolności przez skazanych po spełnieniu odpowiednich warunków. Z uwagi na omawianie w niniejszej pracy aktualnych regulacji zostaną przytoczone także te kwestie, które nie uległy zmianom, aby przybliżyć całościowy obraz wykonywania tych kar izolacyjnych.

Ustawą z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem Covid-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw⁷ w art. 15 pkt 1 zmieniono w ustawie z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy⁸ (Dz. U. z 2020 r., poz. 523) – art. 43la: 1) w § 1 ust. 1, który aktualnie dotyczy skazanych, wobec których orzeczono karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą jednego roku i 6 miesięcy. Analogicznie w art. 15 pkt 2 zmodyfikowano także § 6, wskazując, że przepisy § 1–5 stosuje się odpowiednio do skazanego, któremu wymierzono dwie lub więcej niepodlegających łączeniu kar pozbawienia wolności, które skazany ma odbyć kolejno, nieprzekraczających w sumie jednego roku i 6 miesięcy.

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 2345z dnia 17 grudnia 2021 r.).

⁶ K. Dąbkiewicz, Kodeks karny wykonawczy. Komentarz do nowelizacji 2016, art. 43a, WK 2016, Lex/el.

⁷ Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2020 r., poz. 568 z dnia 31 marca 2020 r.).

⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 53, z dnia 1 stycznia 2021 r.), dalej: k.k.w.

Podwyższono zatem o połowę górną granicę orzeczonej kary pozbawienia wolności wobec skazanego, który może się ubiegać o wykonywanie kary w systemie dozoru elektronicznego, z jednego roku do jednego roku i 6 miesięcy pozbawienia wolności.

Zgodnie z treścią art. 43la. k.k.w., który reguluje kwestie warunków udzielenia zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego w § 1 zawarto, że „sąd penitencjarny może udzielić skazanemu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, jeżeli zostały spełnione łącznie następujące warunki:

- wobec skazanego orzeczono karę pozbawienia wolności nieprzekraczającą jednego roku i 6 miesięcy, a nie zachodzą warunki recydywy wielokrotnej, przewidziane w art. 64 § 2 Kodeksu karnego;
- jest to wystarczające do osiągnięcia celów kary;
- skazany posiada określone miejsce stałego pobytu;
- osoby pełnoletnie zamieszkujące wspólnie ze skazanym wyraziły zgodę;
- odbywaniu kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego nie stoją na przeszkodzie warunki techniczne.

Jak stanowi § 2 do tego artykułu, skazanemu, który nie rozpoczął wykonywania kary w zakładzie karnym, można udzielić zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, jeżeli względy bezpieczeństwa i stopień demoralizacji, a także inne szczególne okoliczności nie przemawiają za potrzebą osadzenia skazanego w zakładzie karnym.

Oznacza to zatem, że w przypadku ubiegania się przez skazanego o możliwość wykonywania orzeczonej wobec niego kary w systemie dozoru elektronicznego będzie niezbędna także pozytywna prognoza wobec skazanego, co może być wysoce ocenne. Czym większy wymiar orzeczonej kary pozbawienia wolności, tym trudniej jest uznać, że zachodzi pozytywna prognoza wobec skazanego. Zazwyczaj, wyższa wymierzona wobec skazanego kara związana jest z ciężarem gatunkowym popełnionego przestępstwa. Podwyższenie orzeczonej kary będzie mogło wiązać się z większym stopniem demoralizacji skazanego, co ma wpływ na stopień bezpieczeństwa. Sąd penitencjarny bowiem będzie oceniał, czy wyrażenie zgody nie wpłynie niekorzystnie na stopień bezpieczeństwa, jednocześnie także to sąd penitencjarny dokona analizy stopnia demoralizacji skazanego. Decyzja w tym zakresie będzie zależna od uznania sądu penitencjarnego.

Ponadto, zgodnie z treścią § 3 omawianego artykułu, skazanemu, który rozpoczął już odbywanie kary w zakładzie karnym, można udzielić ze-

zwolenia na odbycie w systemie dozoru elektronicznego pozostałej części kary, jeżeli za udzieleniem zezwolenia przemawiają dotychczasowa postawa i zachowanie skazanego. Wskazuje to z kolei na możliwość odbycia reszty kary w trybie dozoru elektronicznego przez skazanego przebywającego w zakładzie karnym. Wcześniejsze wyjście skazanych z zakładu karnego będzie zatem możliwe przy ubieganiu się o wykonanie reszty kary w systemie dozoru elektronicznego. Może to wpłynąć korzystnie na zmniejszenie zaludnienia w zakładach karnych, a zatem także na rozprzestrzenienie się wirusa. Dzięki temu skazani mogą pracować i uczestniczyć w życiu społecznym, a także rodzinnym.

Na uwagę zasługuje także § 4 tego artykułu, zgodnie z którym sąd może udzielić zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego pomimo braku zgody osoby wspólnie z nim zamieszkującej, jeżeli wykonanie kary w systemie dozoru elektronicznego w sposób oczywisty nie wiąże się z nadmiernymi trudnościami dla osoby, która tej zgody nie wyraziła i narusza jej prywatność jedynie w nieznacznym stopniu. Oznacza to z kolei, że zgoda osoby wspólnie zamieszkującej nie będzie wymagana, jeśli tylko nie będzie się to wiązało z nadmiernymi trudnościami. Jest to bezspornie rozwiązanie korzystne z punktu widzenia skazanych, którzy takiej zgody nie mieli. Jednak mniej korzystna regulacja ta wydaje się z pozycji tych osób, które zamieszkują wspólnie ze skazanymi, ale nie wyraziły na to zgody, aby odbywali oni swoją karę w tym trybie. Tym bardziej, jeśli ciężar gatunkowy popełnionego przez nich przestępstwa może być większy, niż wcześniej. Podobnie także trzeba zauważyć, że jest to kwestia niezwykle względna i ocenna. Brak wyrażonej zgody do wspólnego zamieszkiwania ze skazanym może powodować kolejne konflikty, które to z kolei mogą następnie doprowadzić nie tylko do wszczęcia i prowadzenia postępowania karnego, ale także do wydania następnego wyroku skazującego na karę pozbawienia wolności.

Jednakże dla zabezpieczenia interesów tych osób, które nie wyraziły zgody na odbywanie kary w systemie dozoru elektronicznego został przewidziany także § 5 do art. 431a k.k.w., który stanowi, że na postanowienie, o którym mowa w § 4, osobie, która nie wyraziła zgody, przysługuje zażalenie. Umożliwia to zatem kontrolę podjętej decyzji i możliwość odwołania się od niej⁹. W tym zakresie należy także wnieść postulat *de*

---

⁹ Zob. więcej na temat postępowania odwoławczego: C. Kulesza, A. Niegierewicz, I. Urbaniak-Mastalerz, Rzetelność postępowania odwoławczego w świetle badań aktowych, *Przegląd Prawno-Ekonomiczny, Review of Law, Business & Economics* 2017, nr 39, s. 18–45, I. Urbaniak-Mastalerz, *Pomiędzy względnością a bezwzględnością przyczyn odwoławczych*, (w:) D. Gil (red.), *Problemy kontroli decyzji pro-*

lege ferenda, aby osoby wspólnie zamieszkujące wiedziały o tym niezwykle istotnym uprawnieniu, szczególnie po wprowadzonych zmianach na skutek ustawy antykrzysowej. Być może także zasadnym byłoby wprowadzenie broszur informacyjnych w tym zakresie dla rodzin osób odbywających karę w systemie dozoru elektronicznego i innych wspólnie z nim zamieszkujących.

Warto zasygnalizować także problem dopuszczalności wyrażenia przez sąd zezwolenia na wykonywanie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego w sytuacji, gdy uprzednio orzeczono wobec skazanego zakaz zbliżania się do pokrzywdzonego, o którym mowa w art. 72 § 1 pkt 7a k.k., który jest osobą wspólnie zamieszkującą, a osoba ta wbrew zakazowi sądu orzeczonemu w stosunku do skazanego – wyraża zgodę na wspólne zamieszkiwanie w rozumieniu art. w art. 43h § 3 k.k.w. Jest to bowiem zagadnienie szczególnie istotne dla praktyki z uwagi na znaczącą polaryzację orzecznictwa sądów penitencjarnych w tej kwestii.

W art. 43la § 6 k.k.w. doprecyzowano z kolei, że przepisy tego artykułu w § 1–5 mają zastosowanie odpowiednio do skazanego, któremu wymierzono dwie lub więcej niepodlegających łączeniu kar pozbawienia wolności, które skazany ma odbyć kolejno, nieprzekraczających w sumie jednego roku i 6 miesięcy. Oznacza to możliwość sumowania wszelkich wymierzonych kar izolacyjnych w ten sposób, aby nie przekraczały one dozwolonej podwyższonej granicy.

Zgodnie z treścią art. 43lb k.k.w. omawiane przepisy stosuje się w przypadku zastępczej kary pozbawienia wolności, a zatem także do

---

cesowych, Lublin 2017, s. 91–110, C. Kulesza, D. Kuźelewski, K. Boratyńska, E. Kowalewska-Borys, M. Mańczuk, K. Łapińska, I. Urbaniak-Mastalerz, Ewolucja polskiego modelu postępowania odwoławczego w sprawach karnych w świetle zasad rzetelnego procesu, (w:) S. Steinborn K. Woźniewski (red.), Proces karny w dobie przemian. Przebieg postępowania, Gdańsk 2018, s. 401–422, I. Urbaniak-Mastalerz, Efektywność zarzutów odwoławczych, Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku 2018, online: <http://hdl.handle.net/11320/8166>, I. Urbaniak-Mastalerz, Przyczyny odwoławcze i skuteczność opartych na nich zarzutów odwoławczych, Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku 2018, online: <http://hdl.handle.net/11320/8162>, I. Urbaniak-Mastalerz, Przyczyny odwoławcze w polskim procesie karnym, Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku 2019, online: <http://hdl.handle.net/11320/7652>, I. Urbaniak-Mastalerz, The role of reasons for appeal in the amended Code of Criminal Procedure, (w:) Fairness of the New Model of Polish Criminal Appeal Proceedings in the Context of Delivered Research, Białystok 2019, s. 99–120; I. Urbaniak-Mastalerz, Znaczenie zarzutów odwoławczych w procesie karnym po 15 kwietnia 2016 r. w świetle wyników badań aktowych, (w:) C. Kulesza, A. Sakowicz, Ewolucja polskiego wymiaru sprawiedliwości w latach 2013–2018 w świetle standardów rzetelnego procesu, Białystok 2019, s. 463–484.

skazanego, wobec którego orzeczono zastępczą karę pozbawienia wolności za przestępstwo lub przestępstwo skarbowe lub karę pozbawienia wolności orzeczoną w warunkach, o których mowa w art. 37b lub w art. 87 § 2 Kodeksu karnego.

Jak stanowi art. 43lc k.k.w. sprawach o udzielenie skazanemu zezwolenia na odbycie kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego sąd penitencjarny orzeka na wniosek skazanego lub na wniosek jego obrońcy, prokuratora, sądowego kuratora zawodowego lub dyrektora zakładu karnego. Przepis ten nie został zmieniony na skutek ustawy antykrzysowej. Katalog osób, które mogą wnioskować o odbywanie przez skazanego kary pozbawienia wolności jest taki sam. Można byłoby się jednak zastanowić nad wprowadzeniem rozszerzenia tego katalogu na osoby najbliższe lub wspólnie zamieszkujące. Wtedy nie byłoby sytuacji udzielania dozoru wbrew woli osoby wspólnie zamieszkującej, co mogłoby się przyczynić do uniknięcia wcześniej wskazanych problemów. Ponadto, mogłoby okazać się to korzystne z uwagi na panującą epidemię Covid-19, bo istniałaby szansa mniejszej migracji osób w nowe miejsca i nowe skupiska.

Już w uzasadnieniu do projektu zmian wskazywano, że wprowadzone zmiany mają na celu „istotnie rozszerzające dotychczasowe zastosowanie Systemu Dozoru Elektronicznego (SDE)”, zaś „głównym celem tej nowelizacji było znaczne ograniczenie aktualnie występującego zagrożenia zachorowaniami na Covid-19, wywołanymi przez koronawirusa SARS-CoV-2, poprzez rozszerzenie zakresu stosowania Systemu Dozoru Elektronicznego do skazanych, wobec których prawomocnie orzeczona kara lub suma kar pozbawienia wolności nie przekracza jednego roku i 6 miesięcy” (wcześniej SDE stosowany był do kar w wymiarze do jednego roku pozbawienia wolności)¹⁰.

Szacowano, że wprowadzone zmiany umożliwią objęciem wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w Systemie Dozoru Elektronicznego dodatkowo bardzo dużą grupę, bo aż 16 601 skazanych, wobec których orzeczono karę pozbawienia wolności w wymiarze do jednego roku i 6 miesięcy i jeszcze nie rozpoczęli jej odbywania w jednostce penitencjarnej¹¹.

---

¹⁰ Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, druk IX.299, 2.126. Zmiany w ustawie – Kodeks karny wykonawczy, s. 266, Lex/el.

¹¹ *Ibidem*.

W uzasadnieniu do projektu zmian można także zauważyć, że ustawodawca rozważa wprowadzenie takiego rozwiązania na stałe, co wydaje się być korzystne dla skazanych, ale i także dla gospodarki. Ustawodawca wskazał wprost, że wprowadzenie tego rozwiązania na stałe do porządku prawnego zapewni w przyszłości możliwość objęcia dozorem elektronicznym o ponad 50% większej populacji skazanych, niż miało to miejsce dotychczas. Tym samym w Systemie Dozoru Elektronicznego, odbędzie karę pozbawienia wolności większa grupa osób, która z kryminologicznego punktu widzenia może warunkowo odbyć orzeczoną z wyłączeniem rygoru izolacji. Zwolni się przez to także miejsce dla sprawców przestępstw, których funkcjonowanie w warunkach wolnościowych nie wiąże się z pozytywnymi rokowaniami, z uwagi na charakter popełnionego czynu lub ryzyko ponownego popełnienia przestępstwa¹².

Szczególnie podkreślono w projekcie do zmian, że wejście w życie wzmiankowanej nowelizacji w stosunku do wszystkich skazanych odbywających karę w Systemie Dozoru Elektronicznego, a także osób objętych tym systemem w znaczący sposób obniży społeczne i finansowe koszty utrzymania skazanych w warunkach izolacji więziennej. Wyliczono bowiem, że szacunkowo koszt jednego miesiąca odbywania kary w SDE przez jednego skazanego wynosi tylko około 20% kosztów jednego miesiąca odbywania kary przez jednego skazanego w jednostce penitencjarnej. Ponadto, wszyscy skazani w trakcie odbywania kary w dozorze elektronicznym muszą zapewnić sobie utrzymanie, a także mają możliwość kontynuowania bądź podjęcia pracy zarobkowej oraz spłaty swoich należności. Mogą także wówczas sprawować opiekę nad osobami zależnymi, kontynuować bądź podjąć naukę, a także i odbudować oraz zachować więzi rodzinne, albo też stosowanie do okoliczności – poddać się procesowi terapii uzależnień oraz kontynuować swoje role społeczne i zawodowe¹³.

Wydaje się zatem, że założone przez ustawodawcę cele, wynikające z uzasadnienia projektu były słuszne i racjonalne. Względny ochrony życia i zdrowia wskutek pandemii Covid-19, a także uzasadnione interesy ekonomiczne gospodarki przemawiają za wprowadzonymi zmianami.

W tym miejscu warto także przytoczyć kilka wybranych poglądów z orzecznictwa sądowego, które dotyczą omawianej tematyki i mają bezpośredni związek z wykonywaniem kary w systemie dozoru elektronicznego.

Zgodnie z tezą, wyrażoną w postanowieniu z dnia 11 grudnia 2018 r. Sądu Apelacyjnego w Krakowie, sygn. II AKzw 972/18, „dozorem elektronicznym – niezależnie od treści wniosku – objęte winny być wszystkie

---

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

kary, jakie skazany ma do odbycia lub odbywa, co wynika z niedopuszczalności selektywnego wskazywania niektórych z nich dla obejścia warunku zawartego w art. 43la § 1 pkt 1 i § 6 k.k.w., jak i z niemożności łączenia wykonywania dozoru elektronicznego z odbywaniem innej kary. Przesłanka ta dotyczy wszystkich kar, które uprawomocniły się do chwili prawomocności orzeczenia w przedmiocie SDE, a podlegają wykonaniu¹⁴. Pogląd ten wydaje się być aktualny i istotny z uwagi na szersze niż wcześniej obowiązywanie SDE. Dlatego też niezbędne jest ustalenie wymiaru wszystkich prawomocnych kar do czasu wydania prawomocnego orzeczenia w przedmiocie dozoru elektronicznego.

Wyrokiem z dnia 5 lutego 2020 r., sygn. V KK 665/19, Sąd Najwyższy uznał, że „odbycie kary w systemie dozoru elektronicznego nie zmienia istoty kary, jaką jest pozbawienie wolności o charakterze bezwzględny¹⁵”. Wyrażony przez Sąd Najwyższy pogląd jest istotny bo zaznacza, że wymierzenie kary pozbawienia wolności nie zmienia jej faktycznego charakteru, nawet pomimo tego, że jest ona odbywana w SDE. Jednakże bezspornie należy uznać, że dla skazanych inna dolegliwość będzie, kiedy nie ma potrzeby osadzania ich w zakładach karnych i istnieje możliwość kontynuacji pracy.

Zmiany w zakresie wykonywania kary pozbawienia wolności w SDE wydają się być korzystne. Oznaczają bowiem więcej uprawnionych skazanych niż wcześniej do możliwości ubiegania się o odbywanie kary w SDE. Z kolei to oznacza zdecydowanie mniejsze koszty w utrzymaniu skazanych. Zgodzić się zatem należy, że utrzymanie tych zmian będzie wskazane także po ustaniu epidemii koronawirusa. Problematyczne dla organów procesowych oraz stron mogą okazać się kwestie ocenne, które w przypadku tej instytucji są dosyć szerokie. Z jednej strony uznaniowość jest domeną sądu, ale z drugiej strony wskazanie przez ustawodawcę sztywniejszych granic pomiędzy możliwymi ocenami w tym zakresie dokonywanymi przez sąd penitencjarny mogłoby się przyczynić do lepszego zrozumienia wykonywania kary pozbawienia wolności w SDE przez skazanych. Wprowadzenie jasnych kryteriów oceny mogłoby jednocześnie zmniejszyć liczbę odwołań od orzeczeń.

---

¹⁴ Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 grudnia 2018 r., sygn. II AKz w 972/18, LEX nr 2692652.

¹⁵ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2020 r., sygn. V KK 665/19, LEX nr 3122793.

3. Zmiany w zakresie przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności

Ustawą z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem Covid-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych¹⁶ w art. 14c wprowadzono możliwość udzielenia skazanemu przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego z powodu Covid-19.

W ust. 1 tego artykułu wskazano, że „w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego z powodu Covid-19 sąd penitencjarny, na wniosek dyrektora zakładu karnego, zatwierdzony przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, może udzielić skazanemu przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności, chyba że istnieje uzasadnione przypuszczenie, że skazany w czasie pobytu poza zakładem karnym nie będzie przestrzegał porządku prawnego, w szczególności popełni przestępstwo, lub nie będzie stosował się do wytycznych, poleceń lub decyzji właściwych organów związanych z przeciwdziałaniem Covid-19 lub leczeniem zarażenia wirusem SARS-CoV-2”. Jest to zatem wyjątkowa regulacja wprowadzona na skutek panującej pandemii Covid-19, która z tej przyczyny umożliwia udzielenie przerwy w wykonywanej karze izolacyjnej. Z tej instytucji można skorzystać jednak tylko mając uzasadnione przypuszczenie, że:

- skazany będzie przestrzegał porządku prawnego, a w szczególności nie popełni przestępstwa;
- będzie stosował się do wytycznych, poleceń lub decyzji właściwych organów związanych z przeciwdziałaniem Covid-19 lub leczeniem zarażenia wirusem SARS-CoV-2.

Jak stanowi ust. 2 do tego artykułu, dyrektor zakładu karnego może złożyć wniosek w zakresie przerwy w wykonywaniu kary pozbawienia wolności, jeżeli w jego ocenie udzielenie przerwy skazanemu może przyczynić się do ograniczenia albo wyeliminowania epidemii. Do wniosku dołącza się obligatoryjnie opinię o skazanym, sporządzoną przez administrację zakładu karnego, dotyczącą okoliczności będących podstawą udzielenia przerwy. Istotna jest w tej mierze zatem decyzja dyrektora zakładu karnego, a także opinia o skazanym, dzięki czemu lepsza będzie

---

¹⁶ Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 2095, z dnia 22 listopada 2021 r.).

możliwość weryfikacji przypuszczenia, czy skazany będzie przestrzegał porządku prawnego.

Warto wskazać, że sąd udziela przerwy na czas oznaczony. Okres przerwy może być przedłużany na wniosek dyrektora zakładu karnego na dalszy czas oznaczony. Okres przerwy udzielonej może trwać nie dłużej niż do ustania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego z powodu Covid-19 (ust. 3). W tym zakresie należy jednak zaznaczyć z całą stanowczością, że termin ustania stanu epidemii nie jest na ten moment znany.

W posiedzeniu sądu ma prawo wziąć udział prokurator (ust. 4). Jak jednak wynika z ust. 5 tego artykułu, jeśli prokurator oświadczy, nie później niż do czasu wydania postanowienia w przedmiocie wniosku o udzielenie albo przedłużenie przerwy, że sprzeciwia się jego uwzględnieniu, sąd umarza postępowanie. Oznacza to zatem, że decyzja prokuratora i jego ocena jest najistotniejsza. W wypadku bowiem jego sprzeciwu, nawet gdyby sąd był przychylny takiej decyzji, byłoby to niemożliwe do realizacji. Regulacja ta jest zatem dosyć kontrowersyjna i może rodzić naturalne obawy o rzetelność oceny konkretnego prokuratora, który to ma prawo być obecny na posiedzeniu. Może to wpłynąć niekorzystnie na realizację udzielanych przerw w wykonywaniu kary skazanym, pomimo spełnienia szeregu przesłanek oraz pomimo pozytywnej oceny sądu. Może to z kolei przyczynić się niestety do niezrealizowania zakładanych celów.

Jak stanowi ust. 6 tego artykułu, możliwości tych nie stosuje się do skazanych:

- 1) za przestępstwo umyślne zagrożone karą pozbawienia wolności przekraczającą 3 lata;
- 2) za przestępstwo nieumyślne na karę przekraczającą 3 lata pozbawienia wolności;
- 3) w warunkach recydywy określonych w art. 64 § 1 i 2 lub art. 65 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny.

Trzeba jednak także zaznaczyć, że z dniem ogłoszenia przez właściwe władze o ustaniu stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii, który stanowił przesłankę udzielenia skazanemu przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności, udzielona uprzednio przerwa ustaje z mocy prawa. W takim przypadku skazany jest zobowiązany do powrotu do zakładu karnego w terminie 3 dni od ustania tego stanu, chyba że nie jest to możliwe z uwagi na obowiązki nałożone na niego na podstawie przepisów o zapobieganiu oraz zwalczaniu zakażeń i chorób zakaźnych u ludzi. Tak jak to wskazano wcześniej – możliwy czas, kiedy będzie można odwołać stan epidemii bezspornie nie jest znany i może być odległy. Trudno także jest

prognozować, kiedy władze będą mogły ogłosić ustanie stanu epidemii, bowiem sytuacja aktualnie jest zmienna, a zatem może być niepewna. Aktualnie¹⁷ obowiązuje rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii¹⁸, gdzie w jego § 1 nastąpiło ogłoszenie w Polsce stanu epidemii w okresie od dnia 20 marca 2020 r. do odwołania.

Można także mieć wątpliwości, czy na pewno wszyscy skazani korzystający z dobrodziejstwa przerwy faktycznie powrócą do zakładu karnego w terminie 3 dni, nawet jeśli za jakiś czas (optymistycznie przyjmując) nastąpi ogłoszenie ustania stanu epidemii Covid-19.

W kwestiach nieuregulowanych mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 53, z dnia 1 stycznia 2021 r.) o przerwie w wykonaniu kary pozbawienia wolności.

W tym miejscu trzeba odnieść się także do uregulowań istniejących także wcześniej na gruncie k.k.w. w zakresie odroczenia wykonania kary, a także udzielania przerw w wykonywaniu kary.

Zgodnie z treścią art. 150 § 1 k.k.w. wykonanie kary pozbawienia wolności w wypadku choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby uniemożliwiającej wykonywanie tej kary sąd odradza do czasu ustania przeszkody.

Z kolei, jak stanowi § 2 tego artykułu, za ciężką chorobę uznaje się taki stan skazanego, w którym umieszczenie go w zakładzie karnym może zagrażać życiu lub spowodować dla jego zdrowia poważne niebezpieczeństwo. Są to zatem przesłanki obligatoryjne, które powodują obowiązek sądu odroczenia wykonywania tej kary do czasu ustania choroby. Odnosząc powyższe na grunt aktualnych czasów pandemii warto wskazać, że zasadniczo ciężki przebieg choroby na Covid-19 także mógłby stanowić przesłankę „ciężkiej choroby”, o której mowa w tym przepisie.

Jak stanowi zaś art. 151 § 1 k.k.w., sąd może odroczyć wykonanie kary pozbawienia wolności na okres do roku, jeżeli natychmiastowe wykonanie kary pociągnęłoby dla skazanego lub jego rodziny zbyt ciężkie skutki. W stosunku do skazanej kobiety ciężarnej oraz osoby skazanej samotnie sprawującej opiekę nad dzieckiem sąd może odroczyć wykonanie kary na okres do 3 lat po urodzeniu dziecka. W tym zakresie można przywołać postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2003 r., sygn. III KK 180/03, w odniesieniu do tego, że „okoliczności wskazujące,

---

¹⁷ Tekst jedn. na dzień 5 maja 2021 r.

¹⁸ Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz. U. z 2020 r., poz. 491, z dnia 20 marca 2020 r.).

że natychmiastowe wykonanie kary (jej dalsze wykonywanie) może pociągać dla skazanego i jego rodziny zbyt ciężkie skutki, nie są podstawą do wstrzymania wykonania prawomocnego wyroku z uwagi na wniesioną kasację (art. 532 k.p.k.), ale dają powód do odroczenia wykonania kary (art. 151 § 1 k.k.w.) lub przerwy w jej odbywaniu (art. 153 § 2 k.k.w.). Stosowanie instytucji przewidzianych w kodeksie karnym wykonawczym nie leży w gestii Sądu Najwyższego lecz sądu pierwszej instancji, który orzekał w tej sprawie (odroczenie wykonania kary) lub sądu penitencjarnego (przerwa w karze)¹⁹. Pogląd ten jest wciąż aktualny i wskazuje na konkretne okoliczności, w których należy wnioskować o odroczenie lub też przerwę w wykonywaniu kary, a kiedy istnieje potrzeba wstrzymania wykonania kary z powodu wniesienia kasacji.

Jak stanowi art. 153 § 1 k.k.w. sąd penitencjarny udziela przerwy w wykonaniu kary w wypadku określonym w art. 150 § 1 do czasu ustania przeszkody. Zgodnie zaś z § 2 tego przepisu sąd penitencjarny może udzielić przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności, jeżeli przemawiają za tym ważne względy rodzinne lub osobiste. Przepisy art. 151 § 3–5 stosuje się odpowiednio. W myśl zaś jego § 2a wniosek o udzielenie przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności może złożyć również dyrektor zakładu karnego.

Zgodnie z § 3 artykułu nie można udzielić przerwy przed upływem roku od dnia ukończenia poprzedniej przerwy i powrotu po niej do zakładu karnego, chyba że zachodzi wypadek choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby skazanego albo inny wypadek losowy. W tym miejscu należałoby rozważyć, czy występująca pandemia mogłaby stanowić przesłankę „innego wypadku losowego” (*vis maior*) albo też w razie hospitalizacji z uwagi na Covid – „innej ciężkiej choroby skazanego”.

Jak stanowi § 5 tego artykułu, sądem penitencjarnym właściwym miejscowo do udzielenia dalszych przerw jest sąd, który udzielił pierwszej przerwy. Jest on również właściwy do orzeczenia przerwy, o której mowa w § 3, jeżeli skazany nadal przebywa na wolności.

Z kolei w myśl art. 153a § 1 k.k.w. w posiedzeniu w przedmiocie odroczenia lub przerwy ma prawo wziąć udział prokurator, skazany oraz jego obrońca, a także sądowy kurator zawodowy lub dyrektor zakładu karnego, jeżeli składali wniosek o wydanie postanowienia. Na wydane przez sąd postanowienie w przedmiocie odroczenia lub przerwy przysługuje zażalenie (§ 2).

¹⁹ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2003 r., sygn. III KK 180/03, LEX nr 1143596.

Omówione wyżej istniejące już wcześniej na gruncie k.k.w. mogą (choć wcale nie muszą) być podstawą do zastosowania w wyjątkowych okolicznościach pandemii Covid-19. Mając na względzie bezprecedensowy wymiar aktualnych czasów pandemii zasadnym było jednak wprowadzenie swoistych regulacji, które dotyczą *stricto* istniejącego problemu, a nie będzie zależać od uznania sądu.

Mimo wszystko jednak wydaje się, że wprowadzone regulacje są korzystne dla ochrony życia i zdrowia z uwagi na Covid, a także są korzystne z perspektywy interesu skazanych. Mają oni bowiem szerszą niż dotychczas możliwość ubiegania się o przerwę w wykonywanej karze.

4. Zmiany w zakresie umieszczenia skazanego w zakładzie leczniczym

W myśl art. 14d ustawy antykryzysowej z dnia 2 marca 2020 r. wprowadzono wykonywanie kary pozbawienia wolności poprzez umieszczenie skazanego w zakładzie leczniczym. W ust. 1 tego artykułu wskazano bowiem, że w okresie stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego z powodu Covid-19, jeżeli skazanemu nie można udzielić przerwy w wykonaniu kary pozbawienia wolności na podstawie art. 14c, a ograniczenie albo wyeliminowanie ryzyka zarażenia przez skazanego innej osoby nie jest możliwe w ramach działań podejmowanych w zakładzie karnym, dyrektor zakładu karnego może złożyć do sądu penitencjarnego wniosek, zatwierdzony przez Dyrektora Generalnego Służby Więziennej, o wykonywanie kary w postaci umieszczenia skazanego w odpowiednim zakładzie leczniczym. Do wykonywania kary w postaci umieszczenia skazanego w zakładzie leczniczym stosuje się odpowiednio przepisy wydane na podstawie art. 260 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, który dotyczy rozporządzenia w sprawie wykazu zakładów leczniczych. Oznacza to zatem, że dyrektor zakładu karnego wraz z Dyrektorem Generalnym Służby Więziennej mogą wnioskować o wykonywanie kary przez skazanego w zakładzie leczniczym, jeśli udzielenie mu przerwy i skorzystanie z innych instytucji nie było możliwe.

Istotną kwestią jest to, że sąd orzeka o wykonywaniu kary pozbawienia wolności przez umieszczenie skazanego w odpowiednim zakładzie leczniczym na czas oznaczony albo odmawia uwzględnienia wniosku, jeżeli nie zachodzą okoliczności określone w powołanym wcześniej art. 14d ust. 1 ustawy antykryzysowej. Czas ten może być przedłużany na wniosek dyrektora zakładu karnego na dalszy czas oznaczony. Czas wykonywania kary w postaci umieszczenia skazanego w odpowiednim za-

kładzie leczniczym może trwać nie dłużej niż do ustania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii ogłoszonego z powodu Covid-19.

Warto także wskazać, że w myśl ust. 3 tego artykułu, posiedzenie odbywa się bez udziału stron. Na postanowienie zażalenie przysługuje prokuratorowi i dyrektorowi zakładu karnego (ust. 4). Z kolei w przypadku nieuregulowanych kwestii mają zastosowanie przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy.

Zgodnie z treścią art. 14e omawianej ustawy, istnieje możliwość także skorzystania z tej instytucji w przypadku wykonywania zastępczej kary pozbawienia wolności, kary aresztu wojskowego, kary aresztu lub zastępczej kary aresztu, kary porządkowej oraz środka przymusu skutkującego pozbawieniem wolności poprzez umieszczenie skazanego w zakładzie leczniczym.

Przepisy art. 14d stosuje się również do skazanych, w odniesieniu do których wykonywane są kary i środki przymusu określone w art. 242 § 3 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, co oznacza określenie ogólne „kara pozbawienia wolności”, czym także jest zastępcza kara pozbawienia wolności, kara aresztu wojskowego, kara aresztu lub zastępcza kara aresztu, kara porządkowa oraz środki przymusu skutkujące pozbawieniem wolności.

Ustawa zawiera także regulacje umożliwiające wydania odpowiednich zarządzeń w zakresie zarówno wyznaczania czasowych celów, a także sposobu udzielania skazanym opieki medycznej. Jak stanowi art. 14ea, dotyczący możliwości zarządzenia w sprawie czasowej organizacji funkcjonowania podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności, a także szczególnych zasady udzielania świadczeń zdrowotnych osobom pozbawionym wolności, w ust. 1 „w okresie stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, ogłoszonego z powodu Covid-19, Dyrektor Generalny Służby Więziennej może określić, w drodze zarządzenia, czasowe cele, strukturę organizacyjną i zadania podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności, o którym mowa w art. 37 ust. 4 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej”²⁰. Wydając zarządzenie, Dyrektor Generalny Służby Więziennej powinien określić zadania podmiotów leczniczych w taki sposób, aby zapewnić osobom pozbawionym wolności dostęp do opieki medycznej. Warto także wskazać, że w takiej sytuacji statut podmiotu leczniczego określony na podstawie art. 42 ust. 4 ustawy z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej ulega zawieszeniu.

---

²⁰ Tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 711, z dnia 16 kwietnia 2021 r.

Istotne jest także, że w okresie stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, ogłoszonego z powodu Covid-19, badaniom kontrolnym podmiotowym (wywiad chorobowy) i przedmiotowym (fizykalnym) poddaje się osobę pozbawioną wolności przed jej zwolnieniem z zakładu karnego, a osobę pozbawioną wolności przed jej przetransportowaniem tylko wtedy, gdy według oceny personelu medycznego stan zdrowia osoby pozbawionej wolności tego wymaga lub osoba pozbawiona wolności zgłasza dolegliwości zdrowotne. Regulacja ta może przyczynić się do zmniejszenia rozprzestrzeniania się wirusa, a zatem wydaje się być korzystna, zarówno z punktu widzenia zdrowia skazanych, jak i całego społeczeństwa.

Jak wynika z ust. 4, w okresie stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, ogłoszonego z powodu Covid-19, lekarz podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności może udzielić porady lekarskiej oraz zlecić wykonanie badania (w tym badania kontrolnego) nie mając bezpośredniego kontaktu z pacjentem. Taka praktyka tzw. teleporad jest przyjęta w społeczeństwie od czasu epidemii Covid-19 i zwykle jednak spotyka się z powszechną krytyką. Ciężko jest bowiem wyobrazić sobie lekarza, który może dobrze oraz rzetelnie zbadać i zdiagnozować pacjenta przez telefon. Z uwagi jednak na obciążenie medyków w tych niecodziennych czasach być może jest to nieuchronna konieczność dla zabezpieczenia prawidłowej pracy lekarzy i umożliwienie im skoncentrowania się na ochronie życia i zdrowia z uwagi na Covid-19.

W okresie stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii, ogłoszonego z powodu Covid-19, przygotowane przez uprawniony personel medyczny jednorazowe dawki leków, także w podmiotach zapewniających całodobową opiekę pielęgniarską, mogą być przekazane osobie pozbawionej wolności za pośrednictwem funkcjonariusza lub pracownika Służby Więziennej w sposób uniemożliwiający niewłaściwe wydanie (ust. 5). Umożliwia to przekazywanie leków skazanym przez Służbę Więzienną, co niewątpliwie jest dodatkowym zajęciem dla pracowników Służby Więziennej.

Regulacje w zakresie umieszczania skazanych w zakładach leczniczych wydają się być korzystne z punktu widzenia zarówno ochrony zdrowia i życia skazanych, jak i także z punktu widzenia społeczeństwa.

5. Zmiany w zakresie zdalnych posiedzeń sądu penitencjarnego

Zgodnie z wprowadzonym art. 14f na mocy ustawy antykryzysowej z dnia 2 marca 2020 r. istnieje możliwość odbycia zdalnych posiedzeń sądu penitencjarnego. Jak stanowi ust. 1 tego artykułu, w okresie obowiązy-

wania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu Covid-19, w wypadku gdy w posiedzeniu sądu penitencjarnego bierze udział skazany pozbawiony wolności, posiedzenie to może się odbyć przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie tej czynności na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. W miejscu przebywania skazanego w czynności tej bierze udział przedstawiciel administracji zakładu karnego lub aresztu śledczego. Przepisy art. 517ea ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego²¹ (dalej k.p.k.) stosuje się odpowiednio.

Oznacza to możliwość przeprowadzenia zdalnych posiedzeń ze skazanym przy użyciu urządzeń technicznych z jednoczesnym przekazem obrazu i dźwięku bez konieczności sprowadzenia w jedno miejsce wielu osób, w tym także sądu penitencjarnego.

Jest to instytucja podobna do instytucji zdalnej rozprawy karnej, wprowadzonej także na skutek pandemii, o której mowa w treści art. 374 § 3 i 4 k.p.k. Zgodnie z § 3 tego przepisu, przewodniczący, na wniosek prokuratora, wyraża zgodę na jego udział w rozprawie przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających udział w rozprawie na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku, jeżeli nie stoją temu na przeszkodzie względy techniczne.

Jak zaś stanowi § 4 w omawianym przepisie, przewodniczący może zwolnić z obowiązku stawiennictwa na rozprawie oskarżonego, oskarżyciela posiłkowego albo oskarżyciela prywatnego, którzy są pozbawieni wolności, jeżeli zostanie zapewniony udział tych stron w rozprawie przy użyciu urządzeń technicznych, umożliwiających udział w rozprawie na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. W tym wypadku, w rozprawie bierze udział w miejscu przebywania strony referendarz sądowy lub asystent sędziego, zatrudniony w sądzie, w którego okręgu strona przebywa (§ 5).

Wprowadzenie zdalnych posiedzeń być może okazało się koniecznością z uwagi na istniejący stan pandemii Covid-19, jednak może to ułatwić procedowanie i zmniejszyć koszty postępowania. Trzeba jednak tym samym także wskazać na potencjalne negatywne konsekwencje takich regulacji. Ewentualny kontakt skazanego ze swoim obrońcą może być utrudniony. Zdalne posiedzenia wymagają także sprawnego działania urządzeń komunikacyjnych na odległość, które niestety czasem mają także awarię. Awarie sprzętów elektrycznych i informatycznych często nie zależą od żąd-

---

²¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 534, z dnia 24 marca 2021 r.).

nego działania lub zaniechania człowieka. Jednak może się to przyczynić do tego, że sprawa nie zostanie rozpoznana w odpowiednim terminie.

6. Wnioski końcowe

Wprowadzone przez ustawodawcę zmiany na skutek pandemii Covid-19 miały także istotny wpływ na wykonywanie przez skazanych orzeczonych im kar izolacyjnych. Założona teza została zatem potwierdzona poprzez dokonaną analizę zarówno tych zmienionych przepisów, jak i tych obowiązujących przepisów bez wprowadzonych zmian. Zarówno bowiem te przepisy zmienione, jak i niezmienione pozostają ze sobą we wzajemnym powiązaniu i tylko całościowa analiza umożliwiła dostrzeżenie wielu możliwych problemów z aktualnym wykonywaniem kar izolacyjnych.

Wydaje się, że wprowadzone zmiany były konieczne, ale i potrzebne z uwagi na nowe okoliczności życia w czasach pandemii. Zbyt mało czasu jednak upłynęło, aby dokonać kategorycznej oceny, czy zmiany te okazały się korzystne dla społeczeństwa oraz dla skazanych. Kilka lat obowiązywania nowych regulacji umożliwiłoby dopiero dokonanie stosownych badań aktowych. W literaturze dostrzegano wszak potencjalne zagrożenia, które mogą wynikać choćby z faktu z udzielania przerw wielu skazanym naraz²².

Trzeba jednak przyznać, że wykonywanie i egzekucja kar wobec skazanych²³ w procesach karnych za popełnione przestępstwa nawet i w czasach sprzed pandemii nie należała do zadań bezproblemowych i prostych. Trudno więc wymagać, aby w okresie pandemii Covid-19 wykonywanie kar odbywało się w sposób sprawniejszy czy szybszy.

---

²² P. Grzesiak, Wykonywanie kary pozbawienia wolności w czasie pandemii Covid-19 – uwagi dogmatycznoprawne i socjologicznoprawne, *Palestra*, dostęp online: <https://palestra.pl/pl/e-palestra/49/2020/wykonywanie-kary-pozbawienia-wolnosci-w-czasie-pandemii-Covid-19-uwagi-dogmatycznoprawne-i-socjologicznoprawne> (dostęp: 10 kwietnia 2021 r.).

²³ Zob. szerzej na temat kar i wyroków: A. Milanowicz, P. Zakrzewski, Analiza kwestii intertemporalnych związanych ze stosowaniem instytucji prawa karnego wykonawczego – zarys problemu, *Probacja* 2018, nr 4, s. 29–48, P. Zakrzewski, Kara łączna a prawo karne intertemporalne. Analiza problematyki na tle pojęcia czynu., (w:) W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013, s. 511–531, P. Zakrzewski, Rodzajowość kar w Kodeksie karnym z 1997 r. Uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2009 r., sygn. I KZ P 30/08, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2009, nr 2, s. 149–166, C. Kulesza, I. Urbaniak-Mastalerz, Kara szybka czy kara sprawiedliwa?, (w:) I. Sepioło-Jankowskiej (red.), *Konsensualizm i kompensacja a podstawy odpowiedzialności karnej*, Warszawa 2016, s. 148–163.

W tym miejscu można jednak odnieść się do opublikowanych rocznych statystyk Ministerstwa Sprawiedliwości w zakresie ilości wymierzanych kar izolacyjnych w roku 2019 oraz w roku 2020 także w odniesieniu do ostatnich miesięcy²⁴. Jak wynika z opublikowanych statystyk, w 2019 r. liczba ogólna osób skazanych, tymczasowo aresztowanych i ukaranych wynosiła 74 564, co oznacza większą liczbę osób niż w 2018 r., kiedy liczba ta wynosiła 74 077. Osób skazanych na kary izolacyjne było 65 291, tymczasowo aresztowanych było 8356, zaś ukaranych było 799 osób.

W 2020 roku natomiast można zaobserwować mniejszą liczbę ogólną osób skazanych, tymczasowo aresztowanych oraz ukaranych, bowiem było ich 70 716. W tej liczbie było 61 075 osób skazanych, 8878 osób tymczasowo aresztowanych oraz 764 osób ukaranych. Niemalże 4 tys. mniej osób skazanych na kary pozbawienia wolności w porównaniu do roku poprzedniego można powiązać z pandemią Covid-19. Wstrzymanie wszelkich terminów a także zamknięcie sądów w 2020 r. mogło być istotną przyczyną wydania mniejszej liczby wyroków, w tym także, wyroków skazujących.

Warto także odnieść się do opublikowanych statystyk w zakresie liczby osób skazanych, odbywających karę w systemie dozoru elektronicznego²⁵. Z dostępnych informacji wynika, że do dnia 31 października 2020 r. karę w SDE odbyło 103 827 skazanych, zaś łącznie system objął 109 051 osób²⁶. Największa liczba osób odbywających karę w tym trybie wystąpiła w 2013 r., zaś najmniejsza w 2016 r. Może to być spowodowane zmianą przepisów w tym zakresie, o czym mowa była wcześniej przy analizie zmian w zakresie dozoru elektronicznego. Od marca 2020 r. (czyli stanu gdzie najpierw ogłoszono zagrożenie epidemiologiczne, a następnie stan epidemii) do września 2020 r. następował przyrost w zakresie liczby osób odbywających karę w SDE.

Na podstawie własnej analizy dostępnych statystyk w zakresie ilości osób odbywających karę w systemie dozoru elektronicznego można zauważyć korzystne zmiany, a tym samym i przyrost osób odbywających karę w SDE, co niewątpliwie jest związane z poczynionymi zmianami w prawie w tej mierze. Należy także zaobserwować spadek ilości osób odbywających karę w systemie dozoru od około końca roku 2019, co zmieniło się dopiero po wprowadzeniu zmian na mocy ustawy antykryzy-

²⁴ Statystyka Służby Więziennej opublikowana <https://www.sw.gov.pl/dzial/statystyka> (dostęp: 10 kwietnia 2021 r.).

²⁵ <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> (dostęp: 5 maja 2021 r.).

²⁶ <https://sw.gov.pl/assets/25/32/84/3f4f5c58062f7ab3fd5252cbe4a0789c3120de.pdf> (dostęp: 5 maja 2021 r.).

sowej. Można także zauważyć przyrost odbywania kar w ten sposób przez skazanych w lutym 2021 r. w odniesieniu do miesiąca wcześniejszego, tj. stycznia 2021 r.²⁷ Mniej przypadków zastosowania dozoru elektronicznego odnotowano w tym okresie z kolei u osób ukaranych. Może to być związane z tym, że mniej osób zostało ukarane takimi karami, które to mogły być wykonywane w trybie dozoru elektronicznego. Przeprowadzona analiza oraz większa liczba zastosowanych dozorów elektronicznych wobec skazanych wskazuje jednak na osiągnięcie (choćby częściowe) założonych przez ustawodawcę celów wprowadzenia zmian w tym zakresie, które to zostały opisane i przywołane wcześniej bezpośrednio z uzasadnienia do projektu zmian.

Należy także wskazać na ciekawe opracowania, które także znajdują się w opublikowanych statystykach w zakresie osób odbywających karę w SDE. Jak wynika z opracowania wykonanego przez P. Przybysza oraz aktualnego na październik 2020 r., najwięcej jest osób odbywających karę w tym trybie w przedziale wiekowym 23–46 lat²⁸. Osoby z tych grup wiekowych należą do grona osób w wieku produkcyjnym, które mogą pracować oraz posiadać swoje rodziny. Jak wynika z innego opracowania tego samego Autora, na dzień 31 października 2020 r. wykorzystano możliwości systemu dozoru elektronicznego w 87,1%, bowiem na dozwoloną pojemność 6000 osób, wykorzystywanych jest obecnie przez 5224, co wskazuje na liczbę miejsc wolnych w wymiarze 776 osób²⁹. Oznacza to bardzo duże wykorzystanie tego systemu, a także i większych możliwości prawnych w tym zakresie, co jest zdecydowanie dobrym zjawiskiem. Jednakże, należy zauważyć, że liczba osób chętnych do odbywania kary w SDE może być większa od możliwości systemu³⁰, nawet przyjmując, że inni skazani zwalniają również miejsce w systemie przez ukończenie kary czy też uchylene zezwolenia na odbycie kary w SDE.

Ponadto, warto także wskazać na dostępne interesujące wnioski, wynikające ze statystyk w zakresie informacji o rodzajach przestępstw, za jakie w ostatnim czasie skazani odbywali kary w SDE. Może to mieć bowiem związek z panującą epidemią Covid-19. Z dostępnych statystyk na

---

²⁷ Zob. też: U. Staśkiewicz, G. Kostyra, System dozoru elektronicznego jako przykład wykorzystania nowoczesnej technologii w Służbie Więziennej, *Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka* 2020, nr 3, s. 45–59 i powołana tam literatura.

²⁸ <https://sw.gov.pl/assets/29/40/68/dcf3f7abc997f9fb9e0b6204a77c2e6adc8585ef.pdf> (dostęp: 5 maja 2021 r.).

²⁹ <https://sw.gov.pl/assets/20/51/05/3b270d8697f795b2b6eead117dfde5e9c02c0282.pdf> (dostęp: 5 maja 2021 r.).

³⁰ <https://sw.gov.pl/assets/75/80/78/994ceaae5fe98e1f23fa49423dd03d44c8b369c5.pdf> (dostęp: 5 maja 2021 r.).

dzień 31 grudnia 2020 r. za IV kwartał 2020 r. wynika, że ponad połowę skazanych, odbywających karę w systemie dozoru odbywa kary za pospolite przestępstwa, takie jak: kradzież (6%), kradzież z włamaniem (14%), rozbój (11%), pozostałe przestępstwa przeciwko mieniu (12%), a także przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji (8%). Z kolei 49% odbywających kar w SDE jest skazana za pozostałe przestępstwa. W tym miejscu warto także wskazać, że pandemia Covid-19 spowodowała konieczność zamknięcia wielu firm, co z kolei przyczyniło się do utraty pracy. Stąd też mogły wyniknąć popełnione przez skazanych przestępstwa, aby uzyskać niezbędne środki finansowe na życie dla siebie i swojej rodziny. Przyjmując zatem takie domniemanie na podstawie przeprowadzonej własnej analizy statystyk, należy uznać zmiany w zakresie większych możliwości skorzystania z odbywania kary w systemie dozoru elektronicznego za uzasadnione i racjonalne. Można zatem stwierdzić, że dla takich skazanych jest to szansa na zmianę i resocjalizację, którą mogą wykorzystać³¹.

Szersze możliwości sądu penitencjarnego zarówno w zakresie udzielenia skazanemu przerwy z uwagi na panującą sytuację epidemii, jak i w kwestii umieszczenia skazanego w zakładzie leczniczym są uregulowaniami doraźnymi, jednak korzystnymi. Mogą one bowiem przyczynić się do zmniejszenia rozprzestrzeniania się wirusa oraz zapewnić ochronę ich zdrowia.

Wprowadzenie zdalnych posiedzeń należy uznać za korzystne, bo może zdecydowanie ułatwić procedowanie w sprawie. Dlatego też takie unormowanie *de lege ferenda* należałoby zostawić na stałe, jako alternatywa, pomimo nawet istniejącego ryzyka ograniczenia prawa do obrony skazanych i ewentualnych awarii sprzętów elektronicznych. W przypadku wielu możliwych sytuacji przeprowadzenie zdalnego posiedzenia mogłoby przyspieszyć postępowanie z uwagi na brak potrzeby dojazdów innych osób do jednego miejsca (często odległego) i zgraniem wspólnych wolnych terminów dla wszystkich. Jest to w zasadzie jedyna taka możliwość, aby w ciągu jednego dnia mogły się odbyć wszystkie zdalne posiedzenia wyznaczane w różnych sądach penitencjarnych, położonych nawet w bardzo odległych od siebie miejscowościach.

³¹ Zob. szerzej na ten temat także: I. N i e w i a d o m s k a, Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności, Lublin 2007, s. 15–554, a także wskazane tam dane oraz powołana literatura, dostępna także online: <https://www.depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/5167/Osobowosciowe%20uwarunkowania%20skuteczności%20kary.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (dostęp: 5 maja 2021 r.).

Należy jednak dostrzec, że wobec aktualnej sytuacji zmieniły się także warunki odbywania kar przez skazanych w zakładach karnych poprzez czasowe wstrzymywanie widzeń, a także zastosowania innych ograniczeń na gruncie art. 247 k.k.w.³² Aktualny czas pandemii można bez wątplenia uznać za wypadek uzasadniony szczególnymi względami sanitarnymi lub zdrowotnymi. A skoro tak, to wówczas dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego może na czas określony wstrzymać lub ograniczyć:

- zatrudnienie osadzonych,
- kontakty między osadzonymi,
- udzielanie widzeń i spacerów,
- przeprowadzanie zajęć o charakterze zbiorowym,
- odprawianie nabożeństw i udzielanie posług religijnych,
- dokonywanie zakupów,
- otrzymywanie paczek,
- korzystanie z samoinkasujących aparatów telefonicznych,
- nakazać zamknięcie cel lub innych pomieszczeń, w których przebywają lub pracują osadzeni.

Ponadto, dyrektor zakładu karnego lub aresztu śledczego może:

- zabronić posiadania w celi niektórych przedmiotów,
- zawiesić funkcję rzecznika skazanych.

Ten szeroki wachlarz możliwych ograniczeń dla skazanych do wprowadzenia przez dyrektorów zakładów karnych lub aresztów śledczych ukazuje, że w razie wystąpienia szczególnej i wyjątkowej sytuacji sanitarnej i zdrowotnej (jak czas pandemii) wykonywanie kary izolacyjnej może być jeszcze bardziej problematyczne. Tym bardziej, że w praktyce występują przykłady wstrzymania widzeń skazanych³³. W tym zakresie warto odnieść się do postanowienia Sądu Okręgowego w Sieradzu z dnia 18 maja 2020 r., sygn. II Kow 404/20, gdzie została uwzględniona skarga skazanego na odmowę wyrażenia zgody na skorzystanie z komunikatora internetowego Skype w celu przeprowadzenia przez niego

---

³² Zob. więcej także: T. Kalisz, 3. Zespół rozwiązań normatywnych przewidzianych w celu zapewnienia osadzonemu bezpieczeństwa osobistego, (w:) A. Kwieciński (red.), *Postępowanie z wybranymi grupami skazanych w polskim systemie penitencjarnym. Aspekty prawne*, LEX 2013/el.

³³ Np. Zakład Karny w Herbach oraz Oddział Zewnętrzny w Lublińcu, po uzyskaniu zgody Sędziego Penitencjarnego przedłużył do dnia 12 maja 2021 r. z ewentualną możliwością przedłużenia o kolejne dni, wstrzymanie: – zatrudnienia osadzonych poza terenem jednostek penitencjarnych z wyjątkiem zatrudnionych na rzecz Zakładu Karnego w Herbach; – udzielania osadzonemu widzeń; – odprawiania nabożeństw, <https://www.sw.gov.pl/strona/dla-interesantow-zaklad-karny-herby> (dostęp: 5 maja 2021 r.).

wideorozmowy wskazując, że kontakt przez komunikator na odległość nie naraża na zakażenie³⁴.

Konkludując, należy uznać, że wykonywanie w czasach pandemii tej najbardziej dolegliwej kary, bo kary izolacyjnej, z jednej strony zmniejszyło swój uciążliwy charakter przez szersze możliwości skazanych ubiegania się o wykonywanie kary w systemie dozoru elektronicznego, oraz mając na względzie możliwość ubiegania się o przerwę w karze z uwagi na pandemię, a także z uwagi na dodatkowe możliwości umieszczenia skazanych w zakładach leczniczych. Tym samym także decyzje sądów penitencjarnych w zakresie wykonywania przez skazanych kar izolacyjnych mogą być podejmowane szybciej i zasadniczo sprawniej, dzięki wprowadzonym na mocy specustawy zdalnym posiedzeniom. Można byłoby się jednak *de lege ferenda* zastanowić nad potrzebą wprowadzenia przez ustawodawcę konkretnych kryteriów oceny sądów penitencjarnych do poszczególnych decyzji, aby zmniejszyć dowolność ocen oraz uznaniowość. Potrzeba ta jest widoczna szczególnie teraz, w czasach pandemii Covid-19 oraz podczas obowiązywania wielu różnych szczególnych przepisów z uwagi na Covid-19.

Z drugiej jednak strony trzeba dostrzec także regulacje z art. 247 k.k.w., które mogą mieć także zastosowanie w czasach epidemii i niestety mogą wpłynąć niekorzystnie na komfort wykonywanej przez skazanych kary izolacyjnej. Jednakże, można rzec, że ewentualne niedogodności dla skazanych, wynikłe z unormowań art. 247 k.k.w. tworzą swoisty balans dla wprowadzonych przez ustawodawcę korzystnych zmian, które to zostały opisane wcześniej. Jako argument do uznania tych zmian za korzystnych warto przywołać słowa Fiodora Dostojewskiego z „Braci Karamazow”: „Prawdziwą bowiem karą, jedynie rzeczywistą, jedynie zastraszającą i skuteczną jest ta, która istnieje w świadomości własnego sumienia”.

Bibliografia

1. Dąbkiewicz K., Kodeks karny wykonawczy. Komentarz do nowelizacji 2016, art. 43a, opublikowano: WK 2016, Lex/el.
2. Grzesiak P., Wykonywanie kary pozbawienia wolności w czasie pandemii Covid-19 – uwagi dogmatycznoprawne i socjologicznoprawne, Palestra, dostęp online: <https://palestra.pl/pl/e-palestra/49/2020/wykonywanie-kary-pozbawienia-wolnosci-w-czasie-pandemii-Covid-19>

---

³⁴ Zob. więcej: postanowienie Sądu Okręgowego w Sieradzu z dnia 18 maja 2020 r., sygn. II Kow 404/20, LEX nr 3049257.

- 19–uwagi–dogmatycznoprawne–i–socjologicznoprawne (dostęp: 10 kwietnia 2021 r.).
3. <https://www.depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/5167/Osobowosciowe%20uwarunkowania%20skuteczności%20kary.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (dostęp: 5 maja 2021 r.).
  4. Kulesza C., Kuźelewski D., Boratyńska K., Kowalewska-Borys E., Mańczuk M., Łapińska K., Urbaniak-Mastalerz I., Ewolucja polskiego modelu postępowania odwoławczego w sprawach karnych w świetle zasad rzetelnego procesu, (w:) S. Steinborn K. Woźniewski (red.), Proces karny w dobie przemian. Przebieg postępowania, Gdańsk 2018.
  5. Kulesza C., Niegierewicz A., Urbaniak-Mastalerz I., Rzetelność postępowania odwoławczego w świetle badań aktowych, Przegląd Prawno-Ekonomiczny, Review of Law, Business & Economics 2017, nr 39.
  6. Kulesza C., Urbaniak-Mastalerz I., Kara szybka czy kara sprawiedliwa?, (w:) I. Sepiolo-Jankowskiej (red.), Konsensualizm i kompensacja a podstawy odpowiedzialności karnej, Warszawa 2016.
  7. Milanowicz A., Zakrzewski P., Analiza kwestii intertemporalnych związanych ze stosowaniem instytucji prawa karnego wykonawczego – zarys problemu, Probacja 2018, nr 4.
  8. Niewiadomska I., Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności, Lublin 2007, online: <https://www.depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/5167/Osobowosciowe%20uwarunkowania%20skuteczności%20kary.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
  9. Staśkiewicz U., Kostyra G., System dozoru elektronicznego jako przykład wykorzystania nowoczesnej technologii w Służbie Więziennej, Bezpieczeństwo. Teoria i Praktyka 2020, nr 3.
  10. Urbaniak-Mastalerz I., Efektywność zarzutów odwoławczych, Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku 2018, online: <http://hdl.handle.net/11320/8166>.
  11. Urbaniak-Mastalerz I., Ku skuteczności kary ograniczenia wolności, Wiedza Prawnicza 2015, nr 4.
  12. Urbaniak-Mastalerz I., Pomiędzy względnością a bezwzględnością przyczyn odwoławczych, (w:) D. Gil (red.), Problemy kontroli decyzji procesowych, Lublin 2017.
  13. Urbaniak-Mastalerz I., Przyczyny odwoławcze i skuteczność opartych na nich zarzutów odwoławczych, Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku 2018, online: <http://hdl.handle.net/11320/8162>.
  14. Urbaniak-Mastalerz I., Przyczyny odwoławcze w polskim procesie karnym, Repozytorium Uniwersytetu w Białymstoku 2019, online: <http://hdl.handle.net/11320/7652>.

15. Urbaniak-Mastalerz I., The role of reasons for appeal in the amended Code of Criminal Procedure, (w:) *Fairness of the New Model of Polish Criminal Appeal Proceedings in the Context of Delivered Research*, Białystok 2019.
16. Urbaniak-Mastalerz I., Znaczenie zarzutów odwoławczych w procesie karnym po 15 kwietnia 2016 r. w świetle wyników badań aktowych, (w:) C. Kulesza, A. Sakowicz (red.), *Ewolucja polskiego wymiaru sprawiedliwości w latach 2013–2018 w świetle standardów rzetelnego procesu*, Białystok 2019.
17. Winczorek J., Pandemia COVID-19 a dostęp do prawa. Polska na tle wyników badania międzynarodowego, *Państwo i Prawo* 2020, nr 12.
18. Zakrzewski P., Kara łączna a prawo karne intertemporalne. Analiza problematyki na tle pojęcia czynu., (w:) W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga Jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013.
19. Zakrzewski P., Rodzajowość kar w Kodeksie karnym z 1997 r. Uwagi na tle uchwały Sądu Najwyższego z dnia 3 marca 2009 r., sygn. I KZ P 30/08, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2009, nr 2.

Orzecznictwo

1. Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2020 r., sygn. V KK 665/19, LEX nr 3122793.
2. Postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 11 grudnia 2018 r., sygn. II AKzw 972/18, LEX nr 2692652.
3. Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2003 r., sygn. III KK 180/03, LEX nr 1143596.
4. Postanowienie Sądu Okręgowego w Sieradzu z dnia 18 maja 2020 r., sygn. II Kow 404/20, LEX nr 3049257.

Akta prawne

1. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 534, z dnia 24 marca 2021 r.).
2. Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego (tekst jedn. Dz. U. z 2010 r., Nr 142, poz. 960, z dnia 9 sierpnia 2010 r.).
3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 2345, z dnia 17 grudnia 2021 r.).
4. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 53, z dnia 1 stycznia 2021 r.).

5. Ustawa z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem Covid-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2020 r., poz. 568, z dnia 31 marca 2020 r.).
6. Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1842, z dnia 20 października 2020 r.).
7. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz. U. z 2020 r., poz. 491, z dnia 20 marca 2020 r.).
8. Uzasadnienie do projektu ustawy z dnia 31 marca 2020 r. o zmianie ustawy o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych oraz niektórych innych ustaw, druk IX.299, 2.126. Zmiany w ustawie – Kodeks karny wykonawczy, Lex/el.

Strony internetowe

1. www.sw.gov.pl/dzial/statystyka (dostęp: 10 kwietnia 2021 r.).
2. <https://sw.gov.pl/jednostka/biuro-dozoru-elektronicznego> (dostęp: 5 maja 2021 r.).
3. <https://sw.gov.pl/assets/29/40/68/dcf3f7abc997f9fb9e0b6204a77c2e6adc8585ef.pdf> (dostęp: 5 maja 2021 r.).
4. <https://sw.gov.pl/assets/20/51/05/3b270d8697f795b2b6eead117dfde5e9c02c0282.pdf> (dostęp: 5 maja 2021 r.).
5. <https://sw.gov.pl/assets/25/32/84/3f4f5c58062f7ab3fdfb5252cbe4a0789c3120de.pdf> (dostęp: 5 maja 2021 r.).
6. www.palestra.pl/pl/e-palestra/49/2020/wykonywanie-kary-pozbawienia-wolnosci-w-czasie-pandemii-Covid-19-uwagi-dogmatycznoprawne-i-socjologicznoprawne (dostęp: 10 kwietnia 2021 r.).
7. <https://www.sw.gov.pl/strona/dla-interesantow-zaklad-karny-herby> (dostęp: 5 maja 2021 r.).

Execution of custodial penalties during the COVID-19 pandemic

Abstract

This study deals with the execution of custodial penalties during the COVID-19 pandemic. Legal regulations governing the execution of penalties are identified. Based on relevant judicial decisions, an attempt is made to resolve the problem of how to execute custodial penalties given the ongoing coronavirus pandemic and legislative amendments. Conclusions from the discussed regulations and decisions are taken as a starting point for assessing procedural capacities of authorities based on available statistics.

Key words

Penalties, custodial penalty, execution of a penalty, electronic surveillance.

Katarzyna Piątkowska-Zagiczek¹

Instytucje zaniechania ukarania sprawcy a kumulatywny zbieg przepisów w prawie karnym skarbowym

Streszczenie

Celem artykułu jest przedstawienie najistotniejszych praktycznych aspektów stosowania wybranych instytucji zaniechania ukarania sprawcy w prawie karnym skarbowym. Zestawiono przesłanki czynnego żalu z art. 16, korekty deklaracji z art. 16a oraz dobrowolnego poddania się odpowiedzialności z art. 17 k.k.s. z ustawową konstrukcją kumulatywnego zbiegu przepisów. Wykazano, że zastosowanie kumulatywnego zbiegu przepisów wpływa na modyfikację przesłanek instytucji zaniechania ukarania sprawcy, w szczególności w przypadku korekty deklaracji podatkowej. Zaproponowano także określoną interpretację przesłanek czynnego żalu karnoskarbowego przy wewnętrznym zbiegu przepisów oraz sformułowano postulaty de lege ferenda w zakresie dalszego funkcjonowania korekty deklaracji jako instytucji wyłączającej karalność w prawie karnym skarbowym, wskazując na potrzebę umieszczenia tej okoliczności w części szczególnej Kodeksu karnego skarbowego bądź całkowitej rezygnacji z niej na rzecz dobrze funkcjonującego w praktyce czynnego żalu.

Słowa kluczowe

Czynny żal, korekta deklaracji, dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, faktura VAT nierzetelne faktury, wyłudzenia VAT, zbieg przepisów.

1. Uwagi ogólne

Model zaniechania ukarania sprawcy w prawie karnym skarbowym ma już niemal stuletnią tradycję, zapoczątkowaną pierwszymi regulacja-

---

¹ Dr Katarzyna Piątkowska-Zagiczek, adwokat, Izba Adwokacka we Wrocławiu, adiunkt w Wyższej Szkole Bankowej we Wrocławiu.

mi na gruncie ustawy karnej skarbowej z 1926 roku². Jakkolwiek model ten i poszczególne instytucje wchodzące w jego skład uległy przez ten czas licznym przeobrażeniom, zasadniczy cel ich funkcjonowania pozostał ten sam. Przejawia się on w prymacie funkcji egzekucyjnej i retrybucyjnej nad represyjną w prawie karnym skarbowym, które jest wyspecjalizowaną dziedziną prawa karnego, charakteryzującą się na jego tle pewnymi odmiennościami.

Aktualnie na gruncie Kodeksu karnego skarbowego³ na instytucje „zaniechania ukarania sprawcy”, określone w rozdziale 2 tej ustawy, składają się, między innymi, czynny żal (art. 16), korekta deklaracji (art. 16a) oraz dobrowolne poddanie się odpowiedzialności (art. 17), przy czym ostatnia z tych instytucji prowadzi do innych – aniżeli pozostałe – konsekwencji procesowych. Stąd nie należy szczególnie przywiązywać się do tytułu rozdziału, który ma charakter raczej umowny i generalny, aniżeli faktycznie wskazujący na prawnokarne konsekwencje zastosowania instytucji w nim umieszczonych. Odnosić przy tym należy, że wszystkie wskazane okoliczności modyfikujące odpowiedzialność za przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe zostały umieszczone w części ogólnej k.k.s., co pozwala na przyjęcie wstępnego założenia, że najpewniej w zamiarze ustawodawcy miały się odnosić do wszystkich typów deliktów karnoskarbowych, o ile oczywiście pozostałe przesłanki wymagane przepisami art. 16, 16a czy 17 k.k.s. zostałyby spełnione⁴.

W prawie karnym skarbowym rzeczywisty zbieg przepisów tradycyjnie już rozwiązywany jest na dwa sposoby. Jeżeli zbieg ten ma charakter wewnętrzny, tzn. do jednego czynu zbiegają się wyłącznie przepisy typizujące przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe, zastosowanie znajduje konstrukcja kumulatywnego zbiegu przepisów (art. 7 k.k.s.). Natomiast w razie wystąpienia zbiegu o charakterze zewnętrznym, gdy do jednego czynu zbiegają się przepisy typizujące przestępstwo skarbowe (wykroczenie skarbowe), przestępstwo lub wykroczenie, zastosowanie znajduje konstrukcja idealnego zbiegu czynów karalnych (art. 8 k.k.s.).

W niniejszym artykule przedstawiono najistotniejsze aspekty stosowania wybranych instytucji umieszczonych w rozdziale 2 k.k.s. oraz zakres ich zastosowania w razie przyjęcia kumulatywnego zbiegu przepisów. Konstrukcja ta w niektórych przypadkach powoduje modyfikację

² Ustawa karna skarbową z dnia 2 sierpnia 1926 r., tekst jedn. Dz. U. z 1926 r., Nr 105 r., poz. 609 ze zm.

³ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 859, dalej: „Kodeks karny skarbowy”, „k.k.s.”

⁴ To założenie zostanie w dalszym miejscu poddane weryfikacji.

(zawężenie) zastosowania instytucji zaniechania ukarania sprawcy. Podjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy aktualne uregulowanie tych instytucji jest właściwe i czy konieczne są jakieś zmiany w tym względzie, szczególnie w obrębie korekty deklaracji podatkowej, której charakter nie jest jednolicie postrzegany w literaturze i orzecznictwie. W tym zakresie uwzględniono zmiany w obrębie tej instytucji, wprowadzone w ramach tzw. Polskiego Ładu. W pracy celowo zrezygnowano z charakterystyki odstępiania od wymierzenia kary i środka karnego z art. 19 k.k.s., albowiem na zakres zastosowania tej instytucji konstrukcja kumulatywnego zbiegu przepisów – poza wymierzeniem, z uwzględnieniem art. 7 § 2 k.k.s., kary w wysokości nieprzekraczającej 3 lat pozbawienia wolności – zasadniczo nie ma wpływu.

2. Wybrane instytucje zaniechania ukarania sprawcy w prawie karnym skarbowym

2.1. Karnoskarbowy czynny żal z art. 16 k.k.s.

Czynny żal po popełnieniu przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego wiąże się z całkowitą bezkarnością sprawcy – zgodnie z art. 16 § 1 *in principio* k.k.s. „sprawca nie podlega karze”. Zasadnicze przesłanki tej instytucji zostały określone w § 1 – sprawca po popełnieniu deliktu karnoskarbowego musi zawiadomić o tym organ powołany do ścigania, ujawniając istotne okoliczności tego czynu, w szczególności osoby współdziałające w jego popełnieniu. Zarazem ustawodawca przewidział także modyfikacje zakresu stosowania czynnego żalu w odniesieniu do następujących okoliczności:

- co do czynów polegających na uszczupleniu należności publiczno-prawnej oraz co do czynów niepolegających na takim uszczupleniu (przy których przewidziano obligatoryjny przepadek) – w § 2;
- co do czynów, przy których przewidziany jest przepadek szczególnych przedmiotów – w § 3;
- z uwagi na wyłączenia temporalne – w § 5;
- z uwagi na wyłączenia podmiotowe – w § 6.

Konstrukcja karnoskarbowego czynnego żalu przewiduje zdecydowanie dalej idące dobrodziejstwo wobec sprawcy aniżeli jego odpowiednik na gruncie Kodeksu karnego⁵. Jeśli bowiem porówna się brzmienie art.

---

⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 2345 ze zm., dalej: „Kodeks karny”, „k.k.”.

16 § 1 k.k.s. i art. 15 § 1 k.k. (który stosowany jest odpowiednio także w sprawach o przestępstwa skarbowe – zob. art. 21 § 3 k.k.s.), to widać wyraźnie, że w przypadku czynnego żalu wyrażonego w drugim ze wskazanych przepisów, warunkiem bazowym jest (dobrowolne) odstąpienie od dokonania lub zapobieżenie skutkowi stanowiącemu znamię czynu zabronionego. Podobnie wygląda warunek niekaralności w odniesieniu do przygotowania – tu również warunkiem jest dobrowolne od niego odstąpienie (ewentualnie, w razie wejścia w porozumienie z inną osobą w celu popełnienia czynu zabronionego – podjęcie istotnych starań zmierzających do zapobieżenia dokonaniu). W przypadku karnoskarbowego czynnego żalu dokonanie czynu zabronionego nie przesądza jeszcze o jego karalności – co ma odniesienie zarówno do czynów o charakterze nieskutkowym, jak i skutkowym. Już zatem samo porównanie warunków pozytywnych do zastosowania konstrukcji czynnego żalu – w obu przypadkach zresztą prowadzących do niekaralności i w konsekwencji do przyjęcia negatywnej przesłanki procesowej (art. 17 § 1 pkt 4 Kodeksu postępowania karnego⁶; art. 17 § 1 pkt 4 k.p.k. w zw. z art. 113 § 1 k.k.s.) – wskazuje na odmienny cel tych dwóch instytucji na gruncie dwóch kodeksów. O ile bowiem w przypadku czynnego żalu na gruncie Kodeksu karnego (także, gdy przepis ten jest stosowany odpowiednio do przestępstw skarbowych – art. 21 § 3 k.k.s.) ustawodawcy zależało na możliwie najszerszej ochronie dobra prawnego przed „pełnym” atakiem na nie, a zatem dokonaniem i jego skutkach (analogicznie rzecz odnosi się do przygotowania i jego konsekwencji), o tyle w odniesieniu do karnoskarbowego czynnego żalu trudno mówić o przyjęciu takiego celu, skoro do dokonania już doszło. To ukazuje, że faktyczny cel tej instytucji to – wspomniane już wcześniej – przede wszystkim wyegzekwowanie uszczuplonych należności publicznoprawnych, nawet kosztem ukarania sprawcy.

Czynny żal określony w art. 16 k.k.s. odnosi się w swym założeniu do wszystkich typów deliktów karnoskarbowych, nie posługuje się bowiem jakimś wyspecjalizowanym znamieniem przedmiotu czynności wykonawczej, jak faktura, rachunek, księga. Dla porządku odnotować należy, że w części szczególnej k.k.s. przy niektórych typach czynów zabronionych wprowadzony został przeznaczony tylko dla nich swoisty czynny żal skutkujący degresją karania (zob. art. 57 § 2 k.k.s., art. 77 § 4 i 5 k.k.s.).

---

⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 534 ze zm., dalej: „k.p.k.”

2.2. Instytucja korekty deklaracji z art. 16a k.k.s.

Korekta deklaracji to kolejna z instytucji przewidujących bezkarność sprawcy przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, przewidziana w rozdziale 2 k.k.s. Przepis art. 16a został wprowadzony do Kodeksu karnego skarbowego z dniem 1 września 2005 r.⁷ W brzmieniu obowiązującym do 31 grudnia 2021 roku przewidywał, że nie podlega karze za przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe, kto złożył prawnie skuteczną, w rozumieniu przepisów ustawy – Ordynacja podatkowa albo w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz. U. z 2020 r. poz. 505, 568, 695, 1087, 1106 i 2320), korektę deklaracji podatkowej i w całości uiścił, niezwłocznie lub w terminie wyznaczonym przez uprawniony organ, należność publicznoprawną uszczuploną lub narażoną na uszczuplenie⁸. Aktualnie art. 16a k.k.s. składa się z trzech jednostek redakcyjnych, zaś zgodnie z jego § 1, nie podlega karze za przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe sprawca czynu zabronionego dotyczącego złożenia deklaracji lub przesłania księgi, jeżeli po jego popełnieniu została złożona organowi podatkowemu prawnie skuteczna korekta deklaracji lub księgi dotycząca obowiązku, którego nieprawidłowe wykonanie stanowi czyn zabroniony⁹. Dla porządku odnotować należy, że w drodze nowelizacji wprowadzono alternatywny warunek skorzystania z instytucji z art. 16a k.k.s. w postaci skorygowania księgi, jeżeli sprawca popełnił czyn zabroniony dotyczący przesłania księgi. W niniejszym artykule skoncentrowano się przede wszystkim na korekcie deklaracji.

Uprawnienie do skorygowania uprzednio złożonej deklaracji przysługuje podatnikom, płatnikom i inkasentom (art. 81 § 1 Ordynacji podatkowej¹⁰). Następuje to przez złożenie korygującej deklaracji (art. 81 § 2 o.p.). Uprawnienie do skorygowania deklaracji ulega zawieszeniu na czas trwania postępowania podatkowego lub kontroli podatkowej – w zakresie objętym tym postępowaniem lub kontrolą, natomiast przysługuje nadal po zakończeniu kontroli podatkowej czy postępowania podatkowe-

---

⁷ Przepis wprowadzono na mocy przepisu art. 11 ustawy z dnia 30 czerwca 2005 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2005 r., Nr 143, poz. 1199).

⁸ Dz. U. z 2021, poz. 408 ze zm.

⁹ Ustawa z dnia 29 października 2021 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 2105.

¹⁰ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 1540 ze zm.; dalej: „o.p.”

go – w zakresie nieobjętym decyzją określającą wysokość zobowiązania podatkowego (art. 81b § 1 o.p.). Od 1 stycznia 2016 roku nie ma już obowiązku uzasadnienia przyczyn korekty. W razie wątpliwości dotyczących skorygowanej deklaracji organ podatkowy może – na podstawie art. 274a § 2 o.p. – wezwać podatnika do ich wyjaśnienia.

Natomiast w przypadku kontroli celno-skarbowej prowadzonej na podstawie przepisów ustawy o Krajowej Administracji Skarbowej¹¹, jeżeli dotyczy ona przestrzegania prawa podatkowego (art. 54 ust. 1 pkt 1 ustawy o KAS), kontrolowanemu przysługuje w terminie 14 dni od dnia doręczenia upoważnienia do przeprowadzenia kontroli celno-skarbowej uprawnienie do skorygowania deklaracji w zakresie objętym tą kontrolą. Korekta deklaracji złożona po upływie tego terminu, a przed zakończeniem kontroli celno-skarbowej nie wywołuje skutków prawnych. W wyniku kontroli sporządzanym po zakończeniu kontroli celno-skarbowej zawiera się pouczenie o prawie złożenia korekty (art. 82 ust. 2 pkt 6 ustawy o KAS) w terminie 14 dni od doręczenia wyniku (art. 82 ust. 3 ustawy o KAS).

Drugim warunkiem zastosowania instytucji z art. 16a k.k.s. – poza złożeniem prawnie skutecznej korekty deklaracji podatkowej (lub księgi) – jest uiszczenie w całości, niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie wyznaczonym przez finansowy organ postępowania. przygotowawczego, uszczuplonej należności publicznoprawnej. Do 31 grudnia 2021 r. przepis art. 16a k.k.s. jako jedyny spośród wszystkich umiejscowionych w rozdziale 2 Kodeksu karnego skarbowego przewidywał obowiązek wyrównania także należności jedynie narażonej na uszczuplenie, zatem również w tych sytuacjach, gdy faktycznie nie został wyrządzony jakikolwiek finansowy uszczerbek na szkodę Skarbu Państwa i mogły wystąpić problemy z oszacowaniem jego jedynie prawdopodobnej, wyłącznie hipotetycznej wysokości. Mankament ten został jednak przez ustawodawcę wyeliminowany.

Bez wątpienia korekta deklaracji podatkowej (lub księgi) z art. 16a k.k.s. nie jest jakąś szczególną postacią karnoskarbowego czynnego żalu z art. 16 k.k.s., choć przyznać trzeba, że od początku jej obowiązywania w doktrynie istniał spór co do charakteru tej instytucji, a także relacji między przepisami art. 16 i art. 16a k.k.s. oraz wynikających z tego przesłanek omawianej instytucji. Niektórzy autorzy skłonni byli wyprowadzać wniosek odnośnie do dodatkowych przesłanek pozytywnych korekty deklaracji podatkowej jako instytucji zaniechania ukarania sprawcy, niewyrażonych w art. 16a k.k.s. Jeszcze na gruncie wcześniejszego brzmienia tego przepisu T. Grzegorzczak wskazywał: „Z natury rzeczy, jak się wydaje, chodzi tu

¹¹ Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 813 ze zm.; dalej: „ustawa o KAS”.

jednak tylko o dokonanie przez sprawcę skutecznej korekty deklaracji podatkowej, zanim doszło do ujawnienia przez organ ścigania przestępstwa uszczuplenia należności podatkowej”¹². Jakkolwiek pogląd ten – wobec braku stosownego zastrzeżenia w art. 16a k.k.s. ze strony ustawodawcy – trudno było zaakceptować, to problem ten aktualnie stracił na znaczeniu, bowiem w nowym art. 16a § 3 k.k.s. ustawodawca wyraźnie przewidział, że instytucja ta nie znajdzie zastosowania, jeżeli przed złożeniem korekty deklaracji lub księgi wszczęto postępowanie przygotowawcze o przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe lub ujawniono w toku toczącego się postępowania przygotowawczego to przestępstwo skarbowe lub wykroczenie skarbowe.

Korekta deklaracji (lub księgi) stanowi całkowicie niezależną od czynnego żalu instytucję zaniechania ukarania sprawcy. Jednocześnie bez wątpienia jej cel jest dalece odmienny od tego, który odnosi się do czynnego żalu przy usiłowaniu (art. 15 § 1 k.k., stosowany także odpowiednio w sytuacji opisanej w art. 21 § 3 k.k.s.). Tu – podobnie jak w przypadku karnoskarbowego czynnego żalu – celem nadrzędnym jest wyrównanie dokonanego uszczerbku poprzez wyegzekwowanie uszczuplonych należności publicznoprawnych, nawet kosztem ukarania sprawcy.

2.3. Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności

Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności jest wyrazem pewnej tradycji w prawie karnym skarbowym, której korzenie sięgają 1926 roku. Podobnie jak pozostałe instytucje umieszczone w rozdziale 2 Kodeksu karnego skarbowego stanowi wyraz prymatu funkcji egzekucyjno-kompensacyjnej nad represyjną¹³, z jednoczesnym uwzględnieniem swobodnego konsensualizmu procesowego¹⁴. Zarazem – w przeciwieństwie do omawianych wcześniej czynnego żalu z art. 16 k.k.s. oraz korekty deklaracji z art. 16a k.k.s. – nie oznacza całkowitej rezygnacji z represji przy utrzymaniu obowiązku kompensacji w zakresie uszczupleń należności publicznoprawnych. Jakkolwiek dobrowolne poddanie się odpowiedzialności *de lege lata* nie jest karą, a środkiem karnym (art. 22 § 2 pkt 1 k.k.s.), to jednak zawiera w sobie istotne cechy represji karnej, a sam

---

¹² Zob. T. Grzegorzczak, Kodeks karny skarbowy. Komentarz, Warszawa 2009, s. 89; postanowienie SN z dnia 17 maja 2007 r., sygn. IV KK 131/07, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 1092.

¹³ M. Stepańców, Konsensualne rozstrzyganie w sprawach karnych skarbowych, Prok. i Pr. 2001, nr 11, s. 66.

¹⁴ L. Wilk, (w:) L. Wilk, J. Zagrodnik, Kodeks karny skarbowy. Komentarz, Warszawa 2018, s. 108.

wyrok udzielający zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności rozstrzyga w sensie pozytywnym o winie sprawcy – co przecież w ogóle nie aktualizuje się przy wcześniej omawianych instytucjach prowadzących do umorzenia postępowania karnego. Zresztą charakter takiego wyroku nie jest jednolicie postrzegany w doktrynie – część autorów uznaje go właściwie za wyrok skazujący¹⁵, inni zaś za pewną alternatywę dla wyroku skazującego¹⁶. Bez wątpienia jest to wyrok stwierdzający sprawstwo i winę, choć niepodlegający wpisowi do Krajowego Rejestru Karnego (art. 18 § 2 k.k.s.).

Warunkiem udzielenia przez sąd zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności jest stwierdzenie, że wina sprawcy i okoliczności popełnienia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego nie budzą wątpiwości. Nie jest przy tym wymagane przyznanie się sprawcy do winy, bowiem wystarczający może się okazać pozostały zebrany w sprawie materiał dowodowy. Zarazem konieczne jest uiszczenie w całości wymagalnej należności publicznoprawnej – jeżeli w związku z przestępstwem skarbowym lub wykroczeniem skarbowym nastąpiło uszczuplenie tej należności, a także co najmniej zryczałtowanej równowartości kosztów postępowania. Obowiązek ten nie musi zostać zrealizowany przez sprawcę. Oprócz tego ustawodawca wymaga, aby sprawca uiścił kwotę odpowiadającą co najmniej najniższej karze grzywny grożącej za dany czyn zabroniony. Obowiązek ten *expressis verbis* spoczywa na sprawcy, co wynika z tego, że kara grzywny – jak każda inna kara kryminalna – stanowi osobistą dolegliwość wobec sprawcy, która z założenia tylko jego powinna obciążać. Dodatkowo musi on wyrazić zgodę na przepadek przedmiotów co najmniej w takim zakresie, w jakim ten przepadek jest obowiązkowy, a w razie niemożności złożenia tych przedmiotów – uiścić ich równowartość pieniężną.

Udzielenie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności jest niedopuszczalne, jeżeli: 1) przestępstwo skarbowe zagrożone jest karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności; 2) przestępstwo skarbowe zagrożone tylko karą grzywny popełniono w warunkach określonych w art. 37 § 1 lub art. 38 § 2 k.k.s.; 3) zgłoszono interwencję co do przedmiotu podlegającego przepadkowi, chyba że zostanie ona

¹⁵ J. Raglewska, J. Raglewski, Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności za przestępstwo skarbowe, a ustawowy wymóg braku skazania za ten rodzaj czynu karalnego, *Prokuratura i Prawo* 2015, nr 7–8, s. 176 i n.

¹⁶ T. Razowski, Sposób określenia we wniosku o udzielenie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności kwoty uiszczonej przez sprawcę przestępstwa skarbowego, *PS* 2004, nr 12, s. 149.

cofnięta przez interwenienta do czasu wniesienia aktu oskarżenia do sądu. Dwie pierwsze z negatywnych przesłanek udzielenia zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności świadczą o tym, że wolą ustawodawcy było wyłączenie zastosowania tej swoistej konsensualnej metody zakończenia postępowania w odniesieniu do przestępstw skarbowych, które cechują się – już nawet na płaszczyźnie *in abstracto* – znacznym stopniem społecznej szkodliwości.

Procesowe aspekty dobrowolnego poddania się odpowiedzialności, w tym przebieg negocjacji, zostały uregulowane w rozdziale 16 k.k.s.

3. Problematyka instytucji zaniechania ukarania sprawcy w razie przyjęcia kumulatywnego zbiegu przepisów

3.1. Kumulatywny zbieg przepisów a czynny żal z art. 16 k.k.s.

Zastosowanie konstrukcji kumulatywnego zbiegu przepisów nie stanowi negatywnej przesłanki czynnego żalu z art. 16 k.k.s. Zarazem jej przyjęcie skutkuje powstaniem nowego, multikwalifikowanego typu czynu zabronionego¹⁷. Wszystkie przepisy, jakie znajdują się w kumulatywnej kwalifikacji prawnej, zbiegają się do jednego (w znaczeniu ontologicznym) czynu. Po jego popełnieniu sprawca ma obowiązek zawiadomić o tym fakcie organ powołany do ścigania, ujawniając istotne okoliczności tego czynu, w szczególności osoby współdziałające w jego popełnieniu (art. 16 § 1 k.k.s.). Jak wskazuje się w doktrynie, „chodzi tu o przedstawienie wszystkich newralgicznych elementów związanych z czynem, przede wszystkim dotyczących czasu i miejsca jego popełnienia oraz znamion”¹⁸. Jednocześnie w przypadku czynów polegających na uszczupleniu należności publicznoprawnej konieczne jest – w terminie wyznaczonym przez uprawniony organ postępowania przygotowawczego – uiszczenie w całości wymagalnej należności publicznoprawnej uszczuplonej popełnionym multikwalifikowanym czynem zabronionym. Takimi czynami będą te czyny, w przypadku których co najmniej jeden z kumulatywnie zbiegających się przepisów przewiduje znamię uszczuplenia należności publicznoprawnej (art. 16 § 2 k.k.s.). Jeżeli czyn nie polega na takim uszczupleniu, a orzeczenie przepadku przedmiotów jest obowiąz-

---

¹⁷ P. Kardas, Zbieg przepisów ustawy w prawie karnym. Analiza teoretyczna, Warszawa 2011, s. 488 i n.

¹⁸ I. Zgoliński, (w:) A. Bułat, V. Konarska-Wrzošek, T. Oczkowski, I. Zgoliński, Kodeks karny skarbowy. Komentarz, wyd. II, Warszawa 2021, s. 129–130.

kowe, sprawca powinien złożyć te przedmioty, natomiast w razie niemożności ich złożenia – uiścić ich równowartość pieniężną (art. 16 § 3 k.k.s.). Karnoskarbowy czynny żal nie będzie miał zastosowania wobec sprawcy multikwalifikowanego deliktu skarbowego, który kierował wykonaniem ujawnionego czynu zabronionego, był sprawcą polecającym, osobą, która zorganizowała grupę albo związek mający na celu popełnienie przestępstwa skarbowego albo taką grupą lub związkiem kierowała (chyba że zawiadomienia dokonała ze wszystkimi członkami grupy lub związku) bądź był prowokatorem (art. 16 § 6 k.k.s.).

Dodać należy, że w art. 16 § 5 k.k.s. ustawodawca przewidział, że zawiadomienie sprawcy jest bezskuteczne – a zatem nie będzie stanowiło podstawy do przyjęcia omawianej klauzuli niekaralności – jeżeli zostało złożone:

- 1) w czasie, kiedy organ ścigania miał już wyraźnie udokumentowaną wiadomość o popełnieniu przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego;
- 2) po rozpoczęciu przez organ ścigania czynności służbowej, w szczególności przeszukania, czynności sprawdzającej lub kontroli zmierzającej do ujawnienia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, chyba że czynność ta nie dostarczyła podstaw do wszczęcia postępowania o ten czyn zabroniony.

W tym kontekście rozważenia wymaga, czy owa „wyraźnie udokumentowana wiadomość o popełnieniu przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego”, o której stanowi art. 16 § 5 pkt 1 k.k.s., odnosi się do jakiegokolwiek zachowania sprawcy rodzącego odpowiedzialność karnoskarbową czy do zachowania sprawcy, do którego zastosowanie ma określona – choć możliwa do modyfikacji w późniejszym czasie – kumulatywna kwalifikacja prawna. Innymi słowy, pytanie sprowadza się do tego, czy w sytuacji, gdy mamy do czynienia z czynem ciągłym, na który składają się zachowania niejednorodne (tzn. typizowane na gruncie różnych przepisów prawa karnego skarbowego), a zatem takim, do którego zastosowanie ma konstrukcja kumulatywnego zbiegu przepisów, jeżeli organ ma wiedzę procesową w zakresie jedynie tych zachowań, które są typizowane jednym przepisem, a zatem wiedza organu w zakresie „kompletu znamion” jest niepełna – czy wówczas czynny żal sprawcy (całego) czynu ciągłego będzie spóźniony?

Prawidłowe określenie kwalifikacji prawnej czynu stanowi istotny element wielu instytucji w procesie karnym, począwszy od wydania postanowienia o wszczęciu postępowania przygotowawczego. To od kwalifikacji prawnej czynu zależy, czy postępowanie to będzie toczyło się

w formie śledztwa czy dochodzenia. Jeżeli w grę wchodzi kumulatywna kwalifikacja, należy powołać wszystkie przepisy ustawy karnej, które zostały naruszone. Precyzyjne określenie czynu i jego kwalifikacji prawnej powinno się znaleźć także w postanowieniu o przedstawieniu zarzutów, choć te elementy mogą w późniejszym czasie zostać zmodyfikowane (art. 314 § 1 k.p.k.). Przyjęta kwalifikacja prawna (w tym kumulatywna kwalifikacja prawna) determinuje także dalsze losy i czynności w postępowaniu. Tytułem przykładu wskazać można przesłankę stosowania tymczasowego aresztowania określoną w art. 258 § 2 k.p.k., która – niestety – w świetle ugruntowanego już orzecznictwa Sądu Najwyższego i sądów powszechnych jest uważana za mającą charakter samoistny, a jest nią grożąca oskarżonemu surowa kara, co jest konsekwencją przedstawienia mu określonego zarzutu. Już te przykłady ukazują, że kwalifikacja prawna nie stanowi jakiegoś swobodnie przyjmowanego elementu w procesie karnym, który może być dowolnie modyfikowany (wyjątkiem są sytuacje opisane w art. 314 § 1 k.p.k. oraz art. 399 § 1 k.p.k., choć tu w zasadzie o dowolności mowy być nie może, gdyż sytuacje te z założenia aktualizują się po przeprowadzeniu – chociażby w części – postępowania dowodowego). Pełni bowiem istotną funkcję gwarancyjną, determinując nie tylko formę prowadzenia postępowania przygotowawczego, ale także konkretne obowiązki organu procesowego i sytuację oskarżonego (podejrzanego) w procesie.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt regulacji z art. 16 § 1 w zw. z § 5 pkt 1 k.k.s., należy uznać, że także na gruncie instytucji kar noskarbowego czynnego żalu kwalifikacja prawna pełni istotną funkcję gwarancyjną. Zatem tak długo, jak organ ścigania nie ma wyraźnie udokumentowanej wiadomości w zakresie pełnej kwalifikacji prawnej popełnionego deliktu karnoskarbowego, tak długo jego sprawcy przysługuje czynny żal. L. Wilk, analizując regulację z art. 16 § 5 pkt 1 k.k.s., wskazuje, że nie tyle jest istotny rodzaj dokumentu, ale raczej to, czy dokumentuje on wiadomość w sposób dostatecznie wyraźny, tj. przynajmniej taki, aby można było określić znamiona czynu¹⁹. Stąd przyjąć należy, że skoro czyn ciągły jest konstrukcją jednoczynową, to jeżeli w jego przypadku ma zastosowanie kumulatywna kwalifikacja prawna, dokument ten musi dawać podstawy do określenia wszystkich znamion czynu. Czyn ciągły jest bowiem instytucją obligatoryjną, co oznacza, że jeżeli zostaną spełnione przesłanki określone w art. 6 § 2 k.k.s., musi on zostać wskazany w kwalifikacji prawnej, a ta powinna precyzyjnie odzwierciedlać, czy za-

---

¹⁹ L. Wilk, (w:) L. Wilk, J. Zagrodnik, Kodeks..., s. 97.

chowania składające się na ten czyn mają charakter jednorodny czy niejednorodny. W art. 16 § 1 pkt 5 k.k.s. mowa jest o przestępstwie skarbowym czy wykroczeniu skarbowym. Chodzi tu o całość takiego deliktu karnoskarbowego, a nie jedynie jakąś jego wyodrębnioną część. Zachowania wchodzące w skład czynu ciągłego nie mogą być procesowo wyodrębniane na potrzeby zastosowania lub niezastosowania określonej instytucji prawa materialnego czy procesowego. Stanowią zwartą całość, tworząc określone przestępstwo skarbowe albo wykroczenie skarbowe.

Dla przykładu, jeżeli sprawca w warunkach czynu ciągłego wbrew przepisom ustawy wydaje wyroby akcyzowe, w stosunku do których zakończono procedurę zawieszenia poboru akcyzy, bez ich uprzedniego oznaczenia znakami akcyzy, a także wydaje wyroby akcyzowe, które oznaczono nieprawidłowo lub nieodpowiednimi znakami akcyzy, w szczególności znakami uszkodzonymi, zniszczonymi, podrobionymi, przerobionymi lub nieważnymi (czyn kwalifikowany z art. 63 § 1 k.k.s. w zb. z art. 63 § 5 k.k.s. w zw. z art. 6 § 2 k.k.s. w zw. z art. 7 § 1 k.k.s.), a organ posiada wyraźnie udokumentowaną wiadomość jedynie w zakresie zachowania (zachowań) kwalifikowanego np. wyłącznie z art. 63 § 1 k.k.s., to czynny żal na tym etapie będzie skuteczny w zakresie całego czynu, zarówno obejmującego zachowania z osobna wyczerpujące znamiona wskazane w art. 63 § 1 k.k.s., jak i te wyczerpujące znamiona wyrażone w art. 63 § 5 k.k.s. Wydaje się, że przyjęcie odmiennego założenia wypaczałoby sens omawianej instytucji zaniechania ukarania sprawcy. Czynny żal z art. 16 k.k.s. wynika z przyjętej polityki kryminalnej, nie opiera się natomiast na względach etycznych. Jest raczej „przejawem buchalterii strat i zysków”, co jest szczególnie charakterystyczne dla szeroko rozumianego prawa karnego gospodarczego²⁰. Obowiązkiem sprawcy w ramach samodenuncjacji jest m.in. ujawnienie istotnych okoliczności tego czynu. W doktrynie zgodnie wskazuje się, że musi to być takie ujawnienie, które będzie pozwalało na rekonstrukcję znamion przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego. Zresztą, wykładnia językowa wyrażenia „ujawniać” wskazuje na konieczność przedstawienia nowych, nieznanych dotychczas – chociażby w jakimś zakresie – organowi informacji (odmiennie niż przy instytucji tzw. małego świadka koronnego – zob. art. 36 § 3 k.k.s i art. 60 § 3 k.k.). Taki jest bowiem sens karnoskarbowego czynnego żalu określonego w art. 16 k.k.s. Przyjęcie, że przedstawienie organowi informacji o jakiejś „części” czynu ciągłego, o której organ dotychczas nie wiedział, posiadając jedynie wiedzę w za-

---

²⁰ *Ibidem*, s. 94.

kresie jego pozostałej „części”, wyklucza zastosowanie art. 16 k.k.s., stawałoby pod znakiem zapytania sens tej instytucji.

3.2. Kumulatywny zbieg przepisów a korekta deklaracji z art. 16a k.k.s.

W doktrynie oraz orzecznictwie widoczny jest spór odnośnie do tego, jak szerokie zastosowanie ma instytucja deklaracji podatkowej określona w art. 16a k.k.s. Przede wszystkim wątpliwości ogniskują się wokół tego, czy instytucja ta ma zastosowanie tylko do tych czynów, których elementy składowe kwalifikacji prawnej zawierają element w postaci złożenia deklaracji podatkowej, czy także do tych czynów, które składają się z powiązanych ze sobą kłamrą czynu ciągłego zachowań, spośród których jedynie niektóre zawierają w sobie element w postaci złożenia deklaracji podatkowej. Najczęściej mowa jest o tych czynach ciągłych, na które składają się zachowania w postaci złożenia nieprawdziwej i nierzetelnej deklaracji podatkowej, ale także związane z fałszem intelektualnym w fakturach czy nierzetelnym prowadzeniem ksiąg. Poza sporem są sytuacje, w których mowa jest o tych czynach, których kwalifikacja prawna jest jednorodna i opiera się wyłącznie na zachowaniach w zakresie nierzetelności deklaracji podatkowych, zwłaszcza takich, których sprawcy dopuszczają się na skutek pomyłki – z powodzeniem bowiem ta sytuacja rozwiązywana może być figurą błędu z art. 10 § 1 k.k.s., wyłączającą umyślność zachowania sprawcy.

Sąd Najwyższy postanowieniem z dnia 20 czerwca 2012 r., sygn. I KZP 3/12²¹, wydanym gdy art. 16a k.k.s. obowiązywał we wcześniejszym brzmieniu, częściowo tylko wątpliwości te rozwiązał. W orzeczeniu tym wskazano: „jeżeli przepis przyjęty w ramach kumulatywnego zbiegu przepisów ustawy, zastosowanego na podstawie art. 7 § 1 k.k.s., nie zawiera znamion pozwalających, po ich wypełnieniu, na złożenie korekty deklaracji podatkowej, to wykluczone jest zaniechanie ukarania sprawcy na podstawie art. 16a k.k.s. za tak zakwalifikowane przestępstwo, mimo że wypełniło ono również znamiona czynu objętego tym przepisem”. W stanie faktycznym, na kanwie którego Sąd Najwyższy wydał wskazane orzeczenia, oskarżony, działając w ramach czynu ciągłego (art. 6 § 2 k.k.s.), zrealizował swym czynem znamiona określone w art. 56 § 1 k.k.s., art. 61 § 1 k.k.s. oraz art. 62 § 2 k.k.s. – oskarżony prowadził nierzetelnie księgi rachunkowe oraz wystawił i posłużył się nierzetelnymi (fikcyjnymi) fakturami VAT, a także naraził na uszczuplenie podatkowej należności publicznoprawnej poprzez złożenie poświadczającej niepraw-

---

²¹ OSNKW 2012, nr 8, poz. 80.

dę deklaracji podatkowej. Zauważyć należy, że nowelizacja, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2022 roku także nie rozwiązuje tego problemu. Przepis art. 16a § 1 k.k.s. odnosi się bowiem do korekty deklaracji lub księgi dotyczących obowiązku, którego nieprawidłowe wykonanie stanowi czyn zabroniony. W przypadku kumulatywnego zbiegu przepisów, gdy chociaż jeden z nich wysławia znamię złożenia deklaracji lub przesłania księgi (a pozostałe zbiegające się przepisy nie wysławiają takiego znamienia), nadal będzie mowa o jednym (i tym samym) czynie zabronionym, którym sprawca narusza między innymi określony obowiązek w zakresie rzetelnej deklaracji lub księgi. Brak jest, niestety, zarówno szerszego uzasadnienia odnośnie do dokonania tej zmiany polegającej na wprowadzeniu do omawianego przepisu sformułowania „czynu zabronionego dotyczącego złożenia deklaracji lub przesłania księgi”, jak i w ogóle wprowadzenia art. 16a do Kodeksu karnego skarbowego²².

Z uprawnienia polegającego na korekcie deklaracji korzystają ci podatnicy, którzy uprzednio wykazali w deklaracji nienależną kwotę podatku bądź wyższą od należnej. Podatnicy korzystają z tej możliwości także wówczas, gdy w deklaracji zaniżyli kwotę podatku doprowadzając tym samym do powstania zaległości podatkowej. Skorygowanie deklaracji i zapłacenie zaległości prowadzi do jej wygaśnięcia. Bez wątpienia jednak jest to instrument służący do skorygowania nieprawidłowości, w tym związanych z błędami, które w konsekwencji prowadzą do uszczupień podatkowych.

Umieszczenie korekty deklaracji (lub księgi) jako okoliczności uchylającej karalność w części ogólnej Kodeksu karnego skarbowego sugerować może ogólny charakter tej instytucji i możliwość jej zastosowania w odniesieniu do każdego czynu, w którego kwalifikacji prawnej pojawia się chociaż jeden przepis wyrażający znamię złożenia korekty deklaracji podatkowej. Obejmowałaby wówczas swoim zakresem całość czynu ciągłego, kwalifikowanego np. z art. 56 § 1 k.k.s. (złożenie deklaracji podatkowej jako znamię typu czynu zabronionego) w zb. z art. 61 § 1 k.k.s. (nierzetelne prowadzenie ksiąg) w zb. z art. 62 § 2 k.k.s. (wystawienie i posłużenie się nierzetelnymi – fikcyjnymi fakturami VAT) w zw. z art. 7 § 1 k.k.s. w zw. z art. 6 § 2 k.k.s. W przywołanym postanowieniu Sąd Najwyższy zanegował jednak taką możliwość. Ustosunkowanie się do tej kwestii wymaga oparcia się na dwóch elementach: praktycznym i jurydycznym.

---

²² Na problem ten przed laty zwrócił uwagę P. Kardas, Karnoskarbowe konsekwencje korekty deklaracji podatkowej. Uwagi o ustawowych przesłankach bezkarności określonych w art. 16a k.k.s., CZPKiNP 2011, nr 3, s. 111.

G. Łabuda trafnie zwraca uwagę, że jeżeli sprawca dopuszcza się fałszu intelektualnego deklaracji określonego w art. 56 k.k.s., to temu zachowaniu najczęściej towarzyszy – w ramach czynu ciągłego – jednoczesna realizacja znamion czynu polegającego na nierzetelnym (wadliwym) prowadzeniu ksiąg (art. 61 k.k.s.), ich nieprowadzenia (art. 60 k.k.s.), jak również wystawiania czy posługiwania się fakturami nierzetelnymi (art. 62 § 2 k.k.s.)²³. Innymi słowy, jeżeli ktoś świadomie decyduje się na uszczuplenie należności publicznoprawnych, na co pozwala złożenie nierzetelnej deklaracji podatkowej, to siłą rzeczy musi zadbać o „odpowiednie” dokumenty będące „podstawą” złożenia takiej deklaracji – księgi i faktury. Oczywiście nie można wykluczyć sytuacji, kiedy księgi czy faktury są rzetelne, a sama deklaracja zawiera błędy, ale obiektywnie patrząc raczej mówilibyśmy w tej sytuacji o nieumyślności zachowania sprawcy. Natomiast wszystkie typy czynów określonych w art. 56 § 1–3 k.k.s. mogą być popełnione wyłącznie umyślnie. W tym kontekście warto odnotować wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 września 2005 r., SK 13/05, w którym trafnie stwierdzono, że: „Nierzetelność deklaracji lub oświadczenia, tzn. jej nieprawdziwość, polega na podaniu przez podatnika lub płatnika danych niezgodnych z rzeczywistością, np. wykazaniu kosztów związanych z działalnością gospodarczą podatnika jako kosztów uzyskania, mimo że ustawa podatkowa nie zalicza tych kosztów do kosztów uzyskania. Dla stwierdzenia oszustwa nie wystarczy więc sama nierzetelność deklaracji, ale konieczna jest umyślność działania lub zaniechania podatnika lub płatnika. Oznacza to, że np. działanie w błędzie co do treści obowiązku podatkowego, zgodnie z art. 10 k.k.s., nie będzie mogło być zakwalifikowane jako oszustwo. Konstrukcja usprawiedliwionego błędu wynikającego np. z obiektywnej niejasności przepisu prawa podatkowego wyklucza odpowiedzialność karnoskarbową”²⁴.

Na tym tle ujawniają się zresztą różnice między zasadniczą funkcją korekty deklaracji w prawie podatkowym i prawie karnym skarbowym. Zgodnie z art. 81 § 1 o.p., „jeżeli odrębne przepisy nie stanowią inaczej, podatnicy, płatnicy i inkasenci mogą skorygować uprzednio złożoną deklarację”²⁵. W literaturze wskazuje się, że z tego uprawnienia podmioty korzystają również wówczas, gdy w deklaracji występują błędy rachunkowe, oczywiste omyłki, gdy wypełniono ją niezgodnie z wymaganiami lub istnie-

---

²³ G. Łabuda, (w:) P. Kardas, T. Razowski, G. Łabuda, Kodeks karny skarbowy. Komentarz, wyd. III, Warszawa 2017, s. 311.

²⁴ Wyrok TK z dnia 12 września 2005 r., sygn. SK 13/05, OTK-A 2005, nr 8, poz. 91.

²⁵ Zob. także przywoływany już art. 62 ust. 4 ustawy o KAS.

ją wątpliwości co do prawidłowości danych w niej zawartych²⁶. Natomiast w prawie karnym skarbowym korekta deklaracji – w myśl art. 16a k.k.s. – uchyla karalność deliktu karnoskarbowego, którego dopuścić można się wyłącznie umyślnie. Nie odnosi się ona natomiast do błędów rachunkowych czy oczywistych pomyłek w obrębie deklaracji podatkowych, bo te z założenia objęte są nieumyślnością, zatem *de lege lata* pozostają bezkarne.

Uświadomienie sobie rzeczywistej funkcji korekty deklaracji podatkowej na gruncie prawa karnego skarbowego ukazuje, że rację mają ci autorzy, którzy podnoszą, że jeżeli chcemy, by korekta deklaracji z art. 16a k.k.s. nie była czystym ozdobnikiem, a instytucją mającą praktyczne zastosowanie, zaakceptowanie poglądu Sądu Najwyższego nie jest możliwe.

Odnosząc się natomiast do argumentów związanych z elementem jurydycznym omawianego zagadnienia, w pierwszej kolejności należy zwrócić uwagę na konsekwencje przyjęcia czynu ciągłego.

Rozwiązanie określone w art. 6 § 2 k.k.s. (analogicznie jak w art. 12 § 1 k.k.) oparte jest na tzw. jednoczynowej koncepcji przestępstwa ciągłego, nakazując powiązanie dwóch lub więcej zachowań tego samego sprawcy w jeden czyn. Jest to zatem czysto jurydyczna metoda wyznaczania tożsamości czynu, dalece odmienna od ontologicznej. Jeżeli zachowania te mają charakter niejednorodny, tzn. wyczerpują znamiona wyrażone w różnych przepisach ustawy karnej, wówczas zastosowanie znajduje konstrukcja kumulatywnej kwalifikacji prawnej (art. 7 k.k.s.). Procesowe konsekwencje przyjęcia tej konstrukcji są takie, że nie jest możliwe wydanie dwóch różnych rozstrzygnięć w odniesieniu do tego samego czynu ciągłego będącego jednością.

Niekiedy zdarza się, że niektóre z zachowań spiętych klamrą czynu ciągłego nie spełniają warunków uzasadniających pociągnięcie sprawcy do odpowiedzialności karnej. Może to być taka sytuacja, gdy część zachowań zostało popełnionych przez sprawcę przed ukończeniem przez niego wieku pozwalającego na pociągnięcie go do odpowiedzialności karnej, sprawca był niepoczytalny bądź zachodzi jakaś okoliczność wyłączająca bezprawność, winę czy karalność takiego zachowania²⁷.

Jeżeli chodzi o okoliczności wyłączające karalność – a taką jest właśnie złożenie prawnie skutecznej korekty podatkowej – kluczowe jest to, czy zachowania wchodzące w skład czynu ciągłego mają charakter jed-

²⁶ L. Etel, (w:) R. Dowgier, G. Liszewski, B. Pahl, P. Pietrasz, M. Popławski, S. Presnarowicz, W. Stachurski, K. Teszner, L. Etel, Ordynacja podatkowa. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2021, art. 81.

²⁷ Zob. P. Kardas, Okoliczności wyłączające przestępczość lub karalność zachowania a konstrukcja czynu ciągłego, Prokuratura i Prawo 2008, nr 1, s. 5–31.

norodny czy niejednorodny. W przypadku czynów o jednorodnym charakterze (np. art. 56 § 1 k.k.s. w zw. z art. 6 § 2 k.k.s.) korekta deklaracji będzie skutkowałą bezkarnością za cały czyn ciągły jedynie wówczas, gdy sprawca złoży korektę wszystkich nierzetelnych deklaracji (zatem w zakresie wszystkich jednostkowych zachowań). Jeżeli natomiast zachowania te mają charakter niejednorodny, wówczas korekta deklaracji spełni swoją funkcję wyłączenia karalności, ale jedynie w odniesieniu do zachowań związanych ze złożeniem deklaracji podatkowej. Musi ona spełnić swoją funkcję, bowiem trudno wyobrazić sobie sytuację, żeby sprawca został skazany za zachowania, które samodzielnie nie mogłyby stanowić podstawy takiego rozstrzygnięcia. Poza zasięgiem działania tej korekty jako okoliczności uchylającej karalność pozostaną zatem te zachowania, w przypadku których do znamion strony przedmiotowej nie należy złożenie deklaracji podatkowej (lub księgi). Pozostaje kwestia rozstrzygnięcia, jak procesowo miałyby to wyglądać. Jedyne rozwiązanie, jakie pozostaje zgodne z konstrukcją czynu ciągłego, nie naruszając jej istoty ani nie odwołując się do jakichś pozaustawowych przesłanek o charakterze słusznościowym wyłączających „ciągłość”, to eliminacja z opisu czynu tych zachowań, w odniesieniu do których aktualizuje się klauzula bezkarności. Nie jest bowiem możliwe jednocześnie skazanie sprawcy za część czynu ciągłego i jednocześnie umorzenie postępowania czy uniewinnienie w związku z pozostałą częścią czynu ciągłego. Ten bowiem, jak już stwierdzono, nie dzieli się na części, stanowiąc jedną niepodzielną całość. Takie rozwiązanie koresponduje ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w postanowieniu z dnia 12 czerwca 2007 r., sygn. V KK 179/07, w którym uznano, że: „Przyjęcie konstrukcji prawnej czynu ciągłego sprawia, że w sytuacji gdy wyniki przewodu sądowego nie stwarzają podstaw do uznania, że oskarżony dopuścił się przestępstwa ciągłego w zakresie zarzucanym mu w akcie oskarżenia, sąd nie uniewinnia go z poszczególnych fragmentów przestępstwa ciągłego, lecz eliminując te fragmenty z opisu czynu, w uzasadnieniu wyjaśnia, dlaczego przypisany oskarżonemu czyn nie obejmuje wszystkich pojedynczych zachowań składających się na przestępstwo ciągłe”²⁸.

Jeszcze na marginesie tych rozważań zauważyć należy, że gdyby nie specyfika czynu ciągłego opartego na założeniu o jednoczynowości przestępstwa ciągłego, pomocna w omawianym przypadku mogłaby być konstrukcja czynów współukaranych uprzednich. W uchwale połączonych Izb Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego z dnia 26 czerwca 1964 r.,

---

²⁸ OSNKW 2008, nr 1, poz. 3.

sygn. VI KO 57/63²⁹ określono je następująco: „Przez współukarane czyny uprzednie lub następne rozumie się zazwyczaj w teorii takie działania poprzedzające główny czyn przestępny lub po nim następujące, które, oceniane z osobna, mogłyby być uznane za odrębne przestępstwa, jednakże przy całościowej ocenie zdarzenia uznać je należy za skwitowane przez wymierzenie kary za przestępstwo główne. Przy współukaranym czynie uprzednim chodzi w większości wypadków o sytuacje, w których pewne przygotowawcze działanie sprawcy godzi w to samo w istocie dobro prawne, w jakie godzi czyn główny”. Jeżeli na moment spojrzeć się z tej perspektywy na prowadzenie nierzetelnej dokumentacji obejmującej księgi i faktury, na podstawie której składane są nierzetelne deklaracje podatkowe, to rzeczywiście „zadbanie o odpowiednią dokumentację” stanowi swoistą czynność przygotowawczą do czynu określonego w art. 56 k.k.s. Oba typy zachowań godzą przy tym w to samo rodzajowo dobro prawne – obowiązki podatkowe, pośrednio także mienie. Przyjęcie tej konstrukcji czynów współukaranych uprzednich nie jest jednak możliwe w przypadku konstrukcji czynu ciągłego, bowiem jest to pozaustawowa konstrukcja, która może być zastosowana jedynie w przypadku realnego zbiegu przestępstw (czynów). Byłoby to możliwe jedynie wówczas, gdyby między zachowaniami sprawcy nie zachodziły krótkie odstępy czasu bądź sprawca nie działał w wykonaniu tego samego zamiaru (lub z wykorzystaniem takiej samej sposobności), co patrząc na ciąg „nierzetelne faktury → nierzetelne deklaracje podatkowe” i specyfikę składania deklaracji podatkowych jest z założenia wykluczone.

Reasumując przyjąć należy, że korekta deklaracji z art. 16a k.k.s. pełni tę specyficzną funkcję, że koryguje kwalifikację prawną czynu, nie zawsze jednak całkowicie zwalnia z odpowiedzialności karnej. Jeżeli zatem sprawca złoży prawnie skuteczną korektę deklaracji podatkowej, ostatecznie poniesie odpowiedzialność za czyn np. z art. 62 § 2 k.k.s., do którego jednak zastosowanie może mieć konstrukcja czynnego żalu z art. 16 k.k.s. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby sprawca wykorzystał obie te instytucje wyłączające karalność zachowania, choć w praktyce wystarczające będzie zastosowanie się do przesłanek czynnego żalu. Ten bowiem obejmuje swoim zakresem także zakres korekty.

Stąd, pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w postanowieniu I KZP 3/12 podzielić można jedynie częściowo (i to także na gruncie aktualnego stanu prawnego) – co do tego, że omawiana figura nie rozciąga się na czyn z art. 62 § 2 k.k.s. oraz wszystkie pozostałe, które nie

²⁹ OSNKW 1964, nr 10, poz. 142.

zawierają w sobie znamienia złożenia korekty deklaracji lub przesłania księgi (którą następnie można byłoby skorygować). Nie oznacza to jednak akceptacji wyrażonego w omawianym orzeczeniu założenia „wszystko albo nic”, zakładającego, że korekta deklaracji spełni swoją funkcję wyłącznie w odniesieniu do całości czynu realizującego wyłącznie znamiona czynów, które przewidują złożenie deklaracji podatkowej, albo w ogóle tej funkcji nie spełni, jeżeli w grę wchodzi także inne znamiona strony przedmiotowej, w tym przedmiotu czynności wykonawczej (faktura, rachunek, księga). Byłby to zbyt daleko idący wniosek, zresztą niekoniecznie oparty na właściwej wykładni przepisu art. 16a k.k.s.

3.3. Kumulatywny zbieg przepisów a dobrowolne poddanie się odpowiedzialności z art. 17 k.k.s.

Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności nie jest wykluczone w wypadku kumulatywnego zbiegu przepisów. Warunkiem jest, aby wszystkie przesłanki pozytywne wyrażone w art. 17 § 1 k.k.s. zostały spełnione przy jednoczesnym braku przesłanek negatywnych (art. 17 § 2 k.k.s.). Oczywiście warunek w postaci braku wątpliwości odnoszących się do winy sprawcy oraz do okoliczności popełnionego przez niego czynu musi być spełniony w odniesieniu do każdego ze zbiegających się przepisów, tzn. do realizacji wszystkich znamion wystawianych przez te przepisy. Rozstrzygnięcie, jak pozostałe przesłanki kształtują się w razie kumulatywnego zbiegu przepisów, wymaga sięgnięcia do regulacji z art. 7 § 2 k.k.s. Zgodnie z tym przepisem, w omawianej sytuacji „sąd wymierza karę na podstawie przepisu przewidującego karę najsurowszą, a jeżeli zbiegające się przepisy przewidują zagrożenia takie same – na podstawie przepisu, którego znamiona najpełniej charakteryzują czyn sprawcy. Nie stoi to na przeszkodzie orzeczeniu także innych środków przewidzianych w kodeksie na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów”.

Zasadniczo zatem podstawę wymiaru kary będzie stanowił ten przepis, który przewiduje karę surowszą rodzajowo bądź surowszą w zakresie wysokości ustawowego zagrożenia. Ewentualnie będzie to przepis, którego znamiona najpełniej charakteryzują czyn sprawcy, choć to rozwiązanie wydaje się być o tyle niefortunne, że przecież istotą kumulatywnej kwalifikacji prawnej jest to, że dopiero łączne wskazanie w kwalifikacji wszystkich zbiegających się do jednego czynu przepisów jest w stanie oddać całą zawartość kryminalnego bezprawia, jakiego sprawca się dopuścił. Abstrahując jednak od tej kwestii, praktyka pokazuje, że organy ścigania oraz organy wymiaru sprawiedliwości zdają się – lepiej czy gorzej – radzić sobie z tym rozwiązaniem.

Wybór właściwego przepisu stanowiącego podstawę wymiaru kary będzie zatem wpływał na praktyczne kształtowanie się przesłanki pozytywnej z art. 17 § 1 pkt 2 k.k.s. Jeżeli zatem sprawca ma uiścić kwotę odpowiadającą co najmniej najniższej karze grzywny grożącej za dany czyn zabroniony, to zagrożenie karą za ten konkretny czyn o kumulatywnej kwalifikacji prawnej będzie wynikało z przepisu ustalonego na podstawie art. 7 § 2 k.k.s. Jeżeli jednak przepis ten przewidywałby karę ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności, wówczas udzielenie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności byłoby wykluczone z uwagi na zaistnienie negatywnej przesłanki z art. 17 § 2 pkt 1 k.k.s.

Jeżeli natomiast chodzi o kwestię przypadku przedmiotów, to na zasadzie art. 7 § 2 zd. 2 k.k.s., będzie się on odnosił do każdego ze zbiegających się przepisów.

Powyższe będzie miało zastosowanie również do czynu ciągłego o kumulatywnej kwalifikacji prawnej. Także w sytuacji, gdy do jednego przepisu zbiegają się przepisy typizujące wykroczenie skarbowe i przestępstwo skarbowe, rozważania te pozostają aktualne. W takim bowiem przypadku sąd skazuje tylko za jedno przestępstwo skarbowe na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów³⁰.

4. Podsumowanie

Omówione instytucje zaniechania ukarania sprawcy na dobre wpisały się już w tradycję prawa karnego skarbowego. Są wyrazem prymatu funkcji egzekucyjno-kompensacyjnej nad represyjną w obrębie tej gałęzi prawa, o czym świadczy uzależnienie ich zastosowania od wcześniejszego wyrównaniu uszczerbku finansowego w postaci uiszczenia uszczuplonej należności publicznoprawnej. Ustawodawca świadomie zrezygnował z pociągania do odpowiedzialności karnej sprawców przestępstw skarbowych czy wykroczeń skarbowych w określonych sytuacjach, bowiem to, co charakterystyczne dla prawa karnego skarbowego, to założenie, że odpowiednie środki reakcji na czyn mające charakter finansowy, są niekiedy właściwsze od represji za wszelką cenę. Zarazem dostrzec należy, że całkowite wyłączenie odpowiedzialności represyjnej za czyny godzące w obowiązki podatkowe w praktyce jest znacznie ograniczone. Zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego i sądów powszechnych, reguły wyłączania wielości ocen nie mogą być stosowane na przedpolu konstrukcji idealnego zbiegu czynów

---

³⁰ Uchwała SN z dnia 21 września 2005 r., sygn. I KZP 23/05, OSNKW 2005, nr 10, poz. 91.

karalnych z art. 8 k.k.s., co skutkuje niejako podwójną odpowiedzialnością represyjną za to samo zdarzenie faktyczne³¹. Zatem nawet jeżeli odpowiedzialność za czyny typizowane w Kodeksie karnym skarbowym zostanie wyłączona z uwagi na wykorzystanie tzw. instytucji zaniechania ukarania sprawcy, pozostaje kwestia odrębnej odpowiedzialności karnej – w rozumieniu przepisów prawa karnego powszechnego (ustawowego i pozaustawowego) – za to samo.

Niezależnie jednak od wspomnianej problematyki związanej z konstrukcją idealnego zbiegu czynów karalnych, należy przyznać, że tzw. instytucje zaniechania ukarania sprawcy – czynny żal z art. 16 k.k.s., korekta deklaracji z art. 16a k.k.s. oraz dobrowolne poddanie się odpowiedzialności z art. 17 k.k.s. – są skutecznym środkiem egzekwowania przez organy uszczuplonych należności publicznoprawnych, zapewniając zabezpieczenie interesów fiskalnych Skarbu Państwa, samorządów terytorialnych oraz Unii Europejskiej. Nie można też odmówić racji tym autorom, którzy twierdzą, że mogą mieć w pewnym sensie kryminogeny charakter³². Niezależnie od skuteczności tych instytucji, trzeba wskazać, że zawierają one pewne mankamenty, w tym również konstrukcyjne. Stąd w charakterze postulatu *de lege ferenda* zaproponować należy bądź całkowitą rezygnację z korekty deklaracji na rzecz dobrze funkcjonującego w praktyce i spełniającego swoje cele czynnego żalu z art. 16 k.k.s., bądź przeniesienie jej do właściwego miejsca w części szczególnej k.k.s., na wzór chociażby instytucji z art. 56a § 3 k.k.s. i art. 67 § 3 k.k.s. (ta druga jest podobna w swej konstrukcji do okoliczności przewidzianej w art. 17 § 1 k.k.). Aktualne umiejscowienie korekty deklaracji w części ogólnej k.k.s. nie znajduje wyraźnego uzasadnienia normatywnego, a z uwagi na ograniczony zasięg jej działania – w porównaniu do czynnego żalu z art. 16 czy dobrowolnego poddania się odpowiedzialności z art. 17 czy nawet odstąpienia od wymierzenia kary i środka karnego

---

³¹ Zob. w szczególności uchwałę składu 7 sędziów SN z dnia 24 stycznia 2013 r., sygn. I KZP 19/12, OSNKW 2013, nr 2, poz. 13.

³² Zob. szerzej G. Łabuda, (w:) P. Kardas, T. Razowski, G. Łabuda, Kodeks..., s. 305; L. Wilk, (w:) L. Wilk, J. Zagrodnik, Kodeks..., s. 108; J. Sawicki, Zaniechanie ukarania sprawcy jako element polityki karnej w prawie karnym skarbowym, Wrocław 2011, s. 168–174; I. Zgoliński, (w:) A. Bułat, V. Konarska-Wrzošek, T. Oczkowski, I. Zgoliński, Kodeks karny skarbowy. Komentarz, wyd. II, Warszawa 2021, s. 141–142. Co prawda, autorzy ci wyrazili swoje stanowisko na gruncie art. 16a k.k.s. w brzmieniu obowiązującym do dnia 31 grudnia 2021 roku, jednakże na zasadzie art. 2 § 2 k.k.s. przepis ten w takim brzmieniu będzie zapewne jeszcze wielokrotnie stosowany.

z art. 19 – być może nawet wprowadza w błąd co do faktycznych intencji ustawodawcy, jakie mu towarzyszyły przy jej wprowadzaniu do k.k.s.

Bibliografia

Akty prawne

1. Ustawa karna skarbową z dnia 2 sierpnia 1926 r., tekst jedn. Dz. U. z 1926 r., Nr 105 r., poz. 609 ze zm.
2. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 2345 ze zm.
3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego, tekst jedn. Dz. U. 2021 r., poz. 534 ze zm.
4. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 1540 ze zm.
5. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. – Kodeks karny skarbowy, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 859.
6. Ustawa z dnia 30 czerwca 2005 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2005 r., Nr 143 r., poz. 1199).
7. Ustawa z dnia 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej, tekst jedn. Dz. U. z 2022 r., poz. 813 ze zm.
8. Ustawa z dnia 29 października 2021 r. o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw, tekst jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 2105.

Literatura

1. Bułat A., Konarska-Wrzošek V., Oczkowski T., Zgoliński I., Kodeks karny skarbowy. Komentarz, wyd. II, Warszawa 2021.
2. Dowgier R., Liszewski G., Pahl B., Pietrasz P., Popławski M., Presnarowicz S., Stachurski W., Teszner K., Etel L., Ordynacja podatkowa. Komentarz aktualizowany, Warszawa 2021.
3. Grzegorzczak T., Kodeks karny skarbowy. Komentarz, Warszawa 2009, s. 89.
4. Kardas P., Karnoskarbowe konsekwencje korekty deklaracji podatkowej. Uwagi o ustawowych przesłankach bezkarności określonych w art. 16a k.k.s., CZPKiNP 2011, nr 3.
5. Kardas P., Okoliczności wyłączające przestępność lub karalność zachowania a konstrukcja czynu ciągłego, Prokuratura i Prawo 2008, nr 1.

6. Kardas P., Zbieg przepisów ustawy w prawie karnym. Analiza teoretyczna, Warszawa 2011.
7. Kardas P., Razowski T., Łabuda G., Kodeks karny skarbowy. Komentarz, wyd. III, Warszawa 2017.
8. Raglewska J., Raglewski J., Dobrowolne poddanie się odpowiedzialności za przestępstwo skarbowe, a ustawowy wymóg braku skazania za ten rodzaj czynu karalnego, *Prokuratura i Prawo* 2015, nr 7–8.
9. Razowski T., Sposób określenia we wniosku o udzielenie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności kwoty uiszczonej przez sprawcę przestępstwa skarbowego, *PS* 2004, nr 12.
10. Sawicki J., Zaniechanie ukarania sprawcy jako element polityki karnej w prawie karnym skarbowym, Wrocław 2011.
11. Stepanów M., Konsensualne rozstrzyganie w sprawach karnych skarbowych, *Prok. i Pr.* 2001, nr 11, s. 66.
12. Wilk L., Zagrodnik J., Kodeks karny skarbowy. Komentarz, Warszawa 2018.

Orzecznictwo

1. Wyrok TK z dnia 12 września 2005 r., sygn. SK 13/05, OTK-A 2005, nr 8, poz. 91.
2. Uchwała połączonych Izb Karnej i Wojskowej SN z dnia 26 czerwca 1964 r., sygn. VI KO 57/63, OSNKW 1964, nr 10, poz. 142.
3. Uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 24 stycznia 2013 r., sygn. I KZP 19/12, OSNKW 2013, nr 2, poz. 13.
4. Uchwała SN z dnia 21 września 2005 r., sygn. I KZP 23/05, OSNKW 2005, nr 10, poz. 91.
5. Postanowienie SN z dnia 17 maja 2007 r., sygn. IV KK 131/07, OSNwSK 2007, nr 1, poz. 1092.
6. Postanowienie SN z dnia 12 czerwca 2007 r., sygn. V KK 179/07, OSNKW 2008, nr 1, poz. 3.
7. Postanowienie SN z dnia 20 czerwca 2012 r., sygn. I KZP 3/12, OSNKW 2012, nr 8, poz. 80.

Penalty waiver versus cumulative concurrence of penal fiscal provisions

Abstract

This paper presents essential practical aspects of applying select penalty-waiving measures available under penal fiscal law. Prerequisites for active repentance under Article 16, tax return correction under Article 16a and voluntary assumption of liability under Article 17 of the Penal Fiscal Code are collated with the statutory construct of a concurrence of provisions. It is demonstrated that the presence of a cumulative concurrence of provisions modifies criteria for the penalty waiver, particularly in tax return correction cases. Special interpretation of the prerequisites for active repentance in the context of taxation where the internal concurrence of provisions occurs is proposed. Proposals with a view to the future law are formulated, supporting further use of tax return correction as a measure to extinguish criminal liability for a tax offence. Moreover, the need is identified for a relevant amendment to the specific section of the Penal Fiscal Code to accommodate the measure or for abandonment of the measure in favour of active repentance that already works well in practice.

Key words

Active repentance, tax return correction, voluntary assumption of liability, VAT invoice, inaccurate invoices, VAT fraud, concurrence of provisions.

Karol Borchólski¹

Typologia kibiców piłkarskich jako istotny element rozpoznania środowiskowego pseudokibiców

Streszczenie

Artykuł koncentruje się na tematyce rozpoznania środowiskowego kibiców piłkarskich. Szczegółowo została omówiona i ich klasyfikacja dokonywana przez prawników, socjologów, psychologów, kibiców jak również przez Policję. Kibice zostali podzieleni na poszczególne grupy, które zostały sklasyfikowane również pod kątem stwarzanego przez nich zagrożenia dla bezpieczeństwa i porządku publicznego. Autor zwraca uwagę na zdecydowaną różnicę pomiędzy poszczególnymi grupami kibiców omawiając ich charakterystyczne zachowania, w tym te cechy które odróżniają pseudokibiców od pozostałych grup. W artykule zostały również przytoczone przykładowe przestępstwa, które mogą być popełniane przez poszczególne grupy kibiców.

Kluczowe słowa

Kibice, pseudokibice, chuligani, ultrasi, zwykli kibice (pikniki), zorganizowana grupa przestępcza, rozpoznanie środowiskowe pseudokibiców.

Środowisko kibiców posiada charakterystyczne zachowania, zwyczaje, które mają miejsce na stadionie jak i poza nim, natomiast ich pełne rozpoznanie środowiskowe, w tym wzajemnych powiązań i reguł postępowania jest niezbędne do skutecznego zwalczania przestępczości chuliganów piłkarskich. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie kompleksowej klasyfikacji kibiców dokonywanej przez socjologów, psychologów, policjantów, a przede wszystkim przez prawników, co ma szczególne znaczenie w przeprowadzeniu rozpoznania środowiskowego kibiców piłkarskich, a w konsekwencji określenie zagrożenia, jakie poszczególne grupy stwarzają dla bezpieczeństwa i porządku publicznego.

---

¹ Dr Karol Borchólski, prokurator Prokuratury Okręgowej w Ostrołęce delegowany do Prokuratury Krajowej, wykładowca KSSiP.

Dzięki przeprowadzeniu rozpoznania środowiskowego kibiców piłkarskich można określić typowe, popełnianie przez poszczególne grupy przestępstwa co może przyczynić się do skuteczniejszego ścigania sprawców, a następnie pociągnięcia ich do odpowiedzialności karnej.

W kryminalistyce wyróżnia się cztery funkcje: rozpoznawczą, wykrywczą, dowodową oraz zapobiegawczą. Jak wskazuje T. Hanusek funkcja rozpoznawcza polega na opracowaniu takich metod i środków, które pozwolą na uzyskanie możliwie dużej ilości informacji o miejscu, przedmiocie, przeciwniku i taktyce przyszłych i aktualnych działań kryminalistycznych. W kryminalistyce wyróżnia się rozpoznanie terenowe, środowiskowe, problemowe i osobowe. Rozpoznanie środowiskowe powinno dostarczyć orientacji dotyczącej struktury i składu określonego środowiska np. narkomanów, wzajemnych powiązań jego członków, ich zainteresowań, a także sposobu spędzania czasu, skłonności, przypadków kolizji z prawem, hierarchii w obrębie środowiska, kontaktów pozaśrodowiskowych itp.² Kibice piłkarscy nie są grupą jednolitą, albowiem środowisko to jest podzielone na grupy/typy, które mają odmienne cele związane z meczem piłki nożnej, niekiedy inne zwyczaje, zachowania oraz stwarzają różny poziom zagrożenia dla bezpieczeństwa i porządku publicznego. Tym samym nie można utożsamiać konkretnych grup z pojęciem „kibic” albowiem może to doprowadzić do mylnego postrzegania tego środowiska. W celu lepszego zobrazowania tej problematyki poniżej zostały omówione różne klasyfikacje kibiców dokonywane zarówno przez Policję, prawników, socjologów, psychologów jak i samych kibiców.

Socjologowie oraz psychologowie zajmujący się badaniem tego środowiska dokonują podziału kibiców na poszczególne typy. Przemysław Piotrowski dzieli kibiców na trzy grupy, są to mianowicie: konsumenci (ang. *consumption-oriented spectators*) czyli „prawdziwi widzowie”, kibice czyli fani oraz tzw. *hools* – chuligani³.

Prawdziwi widzowie, zdaniem Przemysława Piotrowskiego, to przeważanie osoby w dojrzałym wieku o stabilnej sytuacji finansowej i dobrej pozycji społecznej. Przychodzą oni na stadion głównie po to, aby uczestniczyć w dobrym widowisku sportowym. Sprawą drugorzędną jest dla nich wynik meczu natomiast ich zachowania są zgodne z regułą *fair play*. Nie są oni agresywni, ponieważ interesują ich doznania estetyczne, jakie przynosi piłka nożna, nagradzają oklaskami wysiłek drużyny przeciwnej.

² T. Hanusek, Kryminalistyka zarys wykładu, Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 2005, s. 38–39.

³ P. Piotrowski, Szalikowcy. O zachowaniach dewiacyjnych kibiców sportowych, Wydawnictwo Adam Marszałek 2000, s. 10–11.

Kibice lub inaczej fani są to z reguły młodzi ludzie, którzy silnie utożsamiają się ze swoim zespołem. Przychodzą na stadion głównie po to, aby zobaczyć zwycięstwo swojej drużyny. Poziom zawodów ma dla nich mniejsze znaczenie. Są silnie emocjonalnie związani ze swoją drużyną, utożsamiają się z jej porażkami i sukcesami. Zawodnicy i kibice z przeciwnej drużyny oraz sędziowie są traktowani przez fanów jako przeszkoda do osiągnięcia celu, jakim jest wygrana spotkania. Porażka jest dla nich na tyle frustrująca, że może doprowadzić do odwetu, jakim są akty agresji. W sytuacji gdy drużyna przegrywa, ich celem staje się poniżenie rywala, co przejawia się w bójkach na trybunach lub w pomeczowych starciach. Kibice są w większym stopniu zaangażowani emocjonalnie w wyniki drużyny niż widzowie.

Chuligani są grupą, która nie przychodzi na stadiony w celu oglądania widowiska sportowego. Nie łączy ich żadna więź z ulubioną drużyną. Nie są zainteresowani wynikiem meczu, ponieważ stadion jest dla nich miejscem zaspokajania silnych wrażeń, przeżywania sytuacji pełnej napięcia, przygody (ang. *adventure-oriented spectators*). Grupy chuliganów pojawiają się w miejscach, gdzie istnieje duże prawdopodobieństwo starć z siłami porządkowymi lub kibicami przeciwnej drużyny⁴.

Istotnej klasyfikacji kibiców dokonywała sama Policja. W załączniku do decyzji nr 57 Komendanta Głównego Policji z dnia 16 lutego 2005 r. w sprawie systemu gromadzenia i przetwarzania przez Policję informacji dotyczących bezpieczeństwa masowych imprez sportowych oraz udzielenia informacji o osobach, wobec których orzeczono środek karny zakazu wstępu na imprezę masową została przeprowadzona klasyfikacja uczestników imprez masowych, która dzieliła kibiców na trzy kategorie:

- kategoria A – to uczestnicy imprez, którzy na podstawie dotychczasowych doświadczeń nie wywołują i nie uczestniczą w awanturach i zakłóceniach porządku publicznego niezależnie od zaistniałych okoliczności,
- kategoria B – to uczestnicy imprez, którzy na podstawie dotychczasowych doświadczeń mogą w określonych sytuacjach, pod wpływem bodźców zewnętrznych uczestniczyć w naruszeniach porządku publicznego i prowokować negatywne zachowania zgromadzonych,
- kategoria C – to uczestnicy imprez, którzy na podstawie dotychczasowych doświadczeń za główny cel swojej obecności przyjmują chęć wyżycia się, zamanifestowania swojego stanowiska poprzez wywoła-

---

⁴ P. Piotrowski, Szalikowcy..., *op. cit.*

nie awantur lub konfrontacji z innymi uczestnikami imprezy bądź też siłami porządkowymi⁵.

Jak wskazuje Piotr Chlebowicz w literaturze wyróżnia się trzy główne kategorie widzów pojawiających się na stadionach. Pierwsza grupa to „konsumenci” lub „prawdziwi kibice” wśród których nie występuje element przemocy. Z tych powodów, zdaniem P. Chlebowicza, grupa ta znajduje się poza zainteresowaniem kryminologii i prawa karnego. Druga grupa to „fani”, których silne emocjonalne zaangażowanie i utożsamianie się z wynikami swojej drużyny, umożliwia zrozumienie niektórych dewiacyjnych czynów popełnianych przez tę kategorię kibiców. Trzecia grupa widzów tzw. *hools* składa się z osób, które są „skoncentrowane na mocnych doznaniach”. W ocenie P. Chlebowicza prowokacyjne zachowania chuliganów zmierzające do rozprzestrzenienia przemocy na innych uczestników, w tym na fanów są najbardziej niebezpieczną formą przestępczej działalności na stadionach⁶. Zdaniem P. Chlebowicza analiza literatury wskazuje, że pojęcia takie jak pseudokibic, szalikowiec czy chuligan (piłkarski lub stadionowy) traktowane są jako synonimy⁷.

Piotr Chlebowicz również dokonuje podziału kibiców na trzy grupy, jednak modyfikuje nieznacznie ich nazewnictwo. Wyróżnia szalikowców zwanych ultrasami, piknikowców oraz chuliganów. Pierwsza kategoria kibiców zajmuje się głównie dopingiem oraz opawami meczowymi. Piknikowcy są to sympatycy piłki nożnej przychodzący na mecze wyłącznie w celu oglądania widowiska sportowego. Natomiast chuligani tworzą grupy luźno związane ze swoimi drużynami, często gardzące miejscowymi ultrasami. Zdaniem Piotra Chlebowicza ultrasi koncentrują się głównie na tworzeniu spektaklu sportowego, a udział w zamieszkach biorą jedynie okazjonalnie, tym różnią się od chuliganów, których głównym celem jest walka⁸.

Kibic jednego z łódzkich klubów piłkarskich dokonuje podziału na: „ekipę mocnych wrażeń”, ultrasów, pikników i „młodych kamieniarzy”. Pierwsza z grup to oczywiście chuligani. Ultrasi przedstawiani są jako

⁵ Decyzja nr 57 Komendanta Głównego Policji z dnia 16 lutego 2005 roku w sprawie systemu gromadzenia i przetwarzania przez Policję informacji dotyczących bezpieczeństwa masowych imprez sportowych oraz udzielenia informacji o osobach, wobec których orzeczono środek karny zakazu wstępu na imprezę masową, Dziennik Urzędowy Komendy Główniej Policji nr 6, poz. 24 i 25.

⁶ P. Chlebowicz, Chuligaństwo stadionowe. Studium kryminologiczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer 2009, s. 32–33.

⁷ P. Chlebowicz, Chuligaństwo stadionowe. Studium kryminologiczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer 2009, s. 31.

⁸ P. Chlebowicz, Przemoc stadionowa w ocenie prawnokarnej, Prokuratura i Prawo 2006, nr 1, s. 151–152.

osoby, którym należy się szacunek, zajmujące się krzewieniem miłości do klubu, organizacją dopingu i poprawą atrakcyjności widowisk sportowych. Pikniki określani są jako osoby, których głównym celem jest finansowanie klubu przez zakup biletów oraz zaszczepianie miłości do klubu wśród potomnych, krewnych i znajomych. Natomiast „młodzi kamieniarze” stanowią swoistą „młodzieżówkę” chuliganów⁹.

Jednocześnie na jednej z popularnych stron kibicowskich, znajduje się klasyfikacja dokonana przez samych kibiców. Autorzy podkreślają, że podział ten ma charakter przykładowy z uwagi na możliwe odmienne interpretacje danego określenia przez różne osoby oraz z uwagi na płynność przedmiotowych podziałów. Przedstawiają oni następujące kategorie kibiców:

- chuligani dla których najistotniejszym celem jest rywalizacja z innymi kibicami (innymi chuliganami) poprzez walkę, którą podejmują w imię klubu. Chcą udowodnić, że są najlepsi. Mogą również uczestniczyć w organizowaniu dopingu, wyjazdów itp., ale priorytetem jest dla nich walka z innymi chuliganami. Mecz zaczyna się dla nich w momencie kiedy w ich zasięgu pojawiają się wrodzy kibole. Strona sportowa jest dla nich na dalszym planie, jednak nie oznacza to, że w ogóle ich nie interesuje. Według tej definicji prawdziwi chuligani nie demolują pociągów, autobusów czy innych rzeczy tylko dla własnej przyjemności (zabawy), jednak mogą zdarzyć się takie sytuacje wynikające z samej walki. Potrafią zachowywać się honorowo wobec swoich przeciwników (np. nie katować wyeliminowanych z walki, nie atakować pojedynczych członków przeciwnej ekipy). Tworzą oni tzw. ekipy, które potocznie nazywane są bojówkami. Doskonają swoje umiejętności poprzez trenowanie sztuk walki. Ważną cechą chuliganów jest również aktywność w przeprowadzaniu akcji (zaplanowanego i zorganizowanego ataku na wrogich kibiców), co ma świadczyć o dobrej organizacji danej ekipy;
- ultrasi są to najbardziej fanatyczni kibice danego klubu gotowi na największe poświęcenie. Liczy się dla nich praktycznie wszystko co jest związane z ich zespołem, zarówno od strony sportowej, jak i kibicowskiej. Angażują się w organizację dopingu (szale, koszulki, flagi, oprawa - race itd.) wyjazdy oraz nierzadko walczą za swój klub. Walka jest jednak dla nich jednym z elementów kibicowskiego życia, nie jest to ich główny cel. W drodze na mecz mogą „podymić”, ale muszą dotrzeć na mecz bez względu na przeciwności, aby swoim dopingiem

---

⁹ J. Galernicki, *Nasza historia staje się legendą 1989–2005*, Wydawnictwo Giscard, Łódź 2006, s. 29.

wspomóc ukochaną drużynę. Ultrasi dążą do tego, aby być najlepszymi pod każdym względem w „kibicowskim rzemiośle”. Kibicowanie i wszystko co jest z nim związane jest ich życiem;

- szalikowcy w pierwszej kolejności mają na uwadze swój klub. Są zainteresowani zarówno stroną sportową jak i kibicowską. Walczą jedynie z konieczności lub w wyjątkowych sytuacjach, angażują się w doping, jeżdżą na wyjazdy. Ukochany klub i wszystko co jest z nim związane stanowią dla nich istotny element życia. Zespół jest dla nich „czymś więcej” niż tylko formą rozrywki. Dla ukochanego klubu poświęcają swój czas, pieniądze i inne przyjemności. Podgrupą szalikowców są fani, którzy również angażują się na rzecz swojego klubu, ale ograniczają działalność do pracy na miejscu, raczej nie jeżdżą na wyjazdy i nie biorą udziału w walkach z innymi kibicami. Rywalizują jedynie w zakresie dopingu i prezentacji;
- zwykli kibice (piknikowcy, zgredzi) interesują się wyłącznie stroną sportową, sporadycznie angażują się w doping. Uczęszczanie na mecze traktują jako hobby, rozrywkę. Sprawy kibicowskie nie interesują ich wcale lub są w ich zainteresowaniu okazjonalnie, co przejawia się np. w zakładaniu przez nich barw klubowych. Dopingują drużynę gdy wygrywa, natomiast gdy gra ona słabiej odwracają się od niej. Nie są gotowi do poświęceń dla swojej drużyny. W kręgu ich zainteresowań znajduje się przede wszystkim sport jako dyscyplina i w odróżnieniu do wcześniejszych grup nie są oni związani emocjonalnie ze swoim klubem. Mecz jest dla nich rozrywką, okazją do oderwania się od codziennych obowiązków i miłego spędzenia wolnego czasu. Ich liczba na stadionie uzależniona jest od poziomu piłkarskiego danej drużyny. Zwykli kibice (sympatycy sportu) określani jako piknikowcy, od czasu do czasu jeżdżą na mecze wyjazdowe, które są przez nich traktowane jako rozrywka (wycieczki z rodziną, ze znajomymi);
- sympatycy są najliczniejszą grupą wśród kibiców. Nie pojawiają się oni na stadionach, czynią to raczej „od święta”. Sympatyzują z daną drużyną z uwagi na to, że znajomi są jej kibicami lub na skutek tego, że w mieście nie ma innej drużyny. Sympatykiem może być każdy połączony z babci, ciotki, a skończywszy na znajomych itd.;
- frajerzy tym mianem określa się wszystkich, którzy postępują niehonorowo. Są to „pseudohuligani” niszczący środki transportu i inne rzeczy, robiący to tylko dla zabawy lub okradający przydrożne sklepy, aby potem móc pochwalić się tym przed kolegami. Nie przestrzegają oni pewnych niepisanych zasad, masakrują pojedynczych kiboli, atakują zwykłych sympatyków sportu itd. Są to również osoby, które nie

potrafią przyznać się do porażek, pisząc nieprawdziwe historie o swoich „osiągnięciach” w czasopiśmie kibicowskich lub w Internecie¹⁰.

Natomiast innego, bardziej szczegółowego podziału kibiców piłkarskich dokonuje Radosław Kowalski, którego zdaniem kibiców można podzielić na następujące grupy:

- *animals* – (z ang. zwierzęta) jest to kibic najbardziej agresywny, jego zainteresowanie sportem jest niewielkie lub nie ma go wcale, o czym może świadczyć chociażby fakt, że nie pamięta on, jakim wynikiem skończył się mecz, ani jakie drużyny brały w nim udział. Widowisko sportowe jest dla niego okazją do bójki, wszczęcia tzw. zadymy, nie uczestniczy w wyjazdach. Charakteryzuje go niski stopień krytycyzmu wobec własnych działań;
- *zadymiarz* – charakteryzuje go uczestniczenie w wyjazdach oraz fakt, że od czasu do czasu pamięta on wynik meczu oraz drużyny, jakie brały w nich udział. W związku z tym można go uznać w większym stopniu za kibica, który „potrafi rozróżnić swoich od nie-swoich”. W pozostałych cechach nie różni się od *animalsów*;
- *official hooligan* – cechuje go większe zainteresowanie sportem oraz zainteresowanie sytuacją swojego klubu. Bierze on udział w bójkach, które mają bezpośredni związek z meczem. Jest również zainteresowany wynikiem meczu i tym, co dzieje się na boisku, ale bierze także czynny udział w awanturach. Szanuje barwy klubowe i zawsze jest z drużyną niezależnie od tego, czy przegrywa czy wygrywa;
- *ultras* – jest to kibic, który raczej nie atakuje fanów przeciwnego zespołu, ale w wyniku ich prowokacji bierze udział w bójce. Jego zadaniem jest tworzenie atmosfery podczas meczu (*race*, fajerwerki, świece dymne, *petardy*). Na bieżąco śledzi wyniki sportowe i interesuje się nimi;
- *szalikowiec* – jest miłośnikiem sportu, ogląda telewizyjne transmisje sportowe, czyta prasę sportową. W zasadzie nie bierze udziału w bójkach, chyba że jest zaatakowany przez przeciwnika, wtedy podejmuje obronę. Cechuje go szacunek do barw klubowych, co przejawia się w jego wyglądzie, nosi on koszulkę klubową, szalik lub flagę. Zachowuje dystans wobec wcześniej wymienionych grup;
- *kibic* – nosi szalik, flagę, ale nie zasiada w tzw. młynie. Posiada znaczną wiedzę na temat piłki nożnej, którą czerpie z telewizji, radia, prasy. Nie uczestniczy w zadymach. Jest obecny na niemal każdym spotkaniu drużyny rozgrywanym w swojej miejscowości;

---

¹⁰ <http://www.szalikowcy.com/informacje/30,Struktury.html>.

- fanatyk – nie nosi żadnych akcesoriów podczas meczy. Za swoją drużyną jest gotów przejechać wiele kilometrów, udać się nawet do innego kraju czy też na inny kontynent. Posiada bardzo dużą wiedzę na temat piłki nożnej¹¹.

Powyższe klasyfikacje dokonane przez różnych autorów prowadzą do wniosku, że wśród kibiców piłkarskich można wyróżnić trzy główne grupy, które mimo, że kibicują tej samej drużynie charakteryzują się różnymi zachowaniami oraz mają odmienne cele działania. Należy zatem wymienić następujące grupy:

- zwykli kibice inaczej nazywani piknikami,
- ultrasi,
- oraz chuligani określani również pseudokibicami, szalikowcami, kibolami.

Zwykli kibice jest to „właściwa” grupa kibiców, która przychodzi na stadiony głównie w celu oglądania widowiska sportowego, nie jest zainteresowana wydarzeniami na trybunach (np. oprawą, zadymą) i z reguły nie uczestniczy w popełnianiu przestępstw. Dokonywanie przez tę grupę czynów zabronionych może mieć charakter marginalny lub wypadkowy. Do sytuacji takich może dojść przede wszystkim na stadionie piłkarskim podczas rozgrywania meczu. Tytułem przykładu można tu wymienić takie czyny jak znieważanie (art. 216 k.k.), zniesławienie (art. 212 k.k.), pochwalanie przestępstwa (art. 255 § 3 k.k.), nawoływanie do popełnienia przestępstwa (art. 255 § 1 k.k.) oraz przestępstwa z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, w tym w szczególności wtargnięcie na teren, na którym rozgrywane są zawody sportowe (art. 60 ust. 1 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych), rzucenie przedmiotu w czasie trwania imprezy masowej lub inne niebezpieczne zakłócenie jej przebiegu (art. 60 ust. 2 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych), prowokowanie kibiców do działań zagrażających bezpieczeństwu imprezy (art. 61 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych). Niewątpliwie zwykli kibice stanowią większość wśród ogólnej liczby kibiców na polskich stadionach. Nazywani są również piknikami, albowiem „przychodzą na mecz jak na piknik”. Ośrodek Badania Opinii Publicznej określa piknika jako kibica, który przychodzi na mecze, ale nie angażuje się głębiej w ruch kibicowski, taki jak organizowanie opraw. Według tej definicji pikniki to grupa przeciwników stadionowych burd, stojąca w opozycji do chuliganów. Choć są najmniej aktywni, stanowią prawdopodobnie najbardziej liczną grupę stadionowych konsumentów. Kupują karnety w droższych sekto-

---

¹¹ R. Kowalski, Potomkowie Hooligana szalikowcy, Wydawnictwo Adam Marszałek 2000, s. 33–35.

rach, a zasobność ich portfeli pozwala na wydawanie znaczniejszych sum pieniędzy na sportowe pamiątki lub konsumpcję w trakcie widowiska¹².

Chuligani traktują pikników z pogardą, a samo określanie „piknik” uznają za obraźliwe. Definicja piknika przytoczona na jednej ze stron internetowych poświęconej tematyce kibiców, określa go jako kibica, którego głównym celem jest przyjść na mecz w celu jego obejrzenia i „zjedzenia kiełbaski”. Jest z drużyną tylko wtedy, kiedy idzie jej dobrze. Według tej definicji piknika można rozpoznać przez to że nie śpiewa on podczas meczów, uważając to za wielki wstyd i poniżenie, przychodzi tylko na najważniejsze mecze w sezonie. Autor tej definicji wskazuje, że w każdym klubie pikników jest około 70%¹³.

Niekiedy zwykli kibice są również pogardliwie traktowani przez samych piłkarzy, czego przykładem jest wypowiedź zawodnika jednego z krakowskich klubów, który po jednym z meczy rozegranym w sierpniu 2011 roku stwierdził, że kibic powinien być z drużyną na dobre i na złe, natomiast „pikniki” są z zespołem tylko jak wygrywa. W ocenie piłkarza „pikniki” przeszkadzają na meczu i mogliby w ogóle nie przychodzić na stadion. Jeszcze tego samego dnia władze klubu wydały oświadczenie, w którym wskazały, że każdy kibic jest dla nich ważny, a zachowania piłkarzy okazujących brak szacunku dla kibiców będą traktowane jak najwyższe przewinienia dyscyplinarne¹⁴.

Warto zwrócić uwagę, że grupa pikników jest bardzo często ofiarą przestępstw popełnianych przez chuliganów. Niekiedy do wiktymizacji dochodzi poprzez nierozważne zachowanie się kibiców, którzy nie znają zwyczajów i obyczajów panujących w środowisku kibicowskim. Duży wpływ na to, czy kibic stanie się ofiarą przestępstwa, ma jego wiedza na temat środowiska chuliganów. Osoba, która nie będzie posiadała informacji na temat relacji, jakie istnieją pomiędzy kibicami będzie w większym stopniu podatna na stanie się ofiarą przestępstwa. Samo okazywanie, a wręcz manifestowanie pokojowej postawy może już doprowadzić do stania się ofiarą chuliganów. Pseudokibice są na pewno najmocniejszą grupą wśród kibiców, przejawiają duży stopień agresji, są silni fizycznie, wysportowani, potrafią się bić, nie okazują strachu, posiadają doświadczenie w licznych bójkach, co sprawia, że nawet przy przeważających siłach są w stanie podjąć walkę. Zwykli kibice są w stosunku do takiego przeciwnika słabi, przez co stają się również „łatwą ofiarą”. Nie-

---

¹² <http://www.tns-global.pl/kibice/slownik>.

¹³ http://www.zick88.strefa.pl/phpfuzion/viewpage.php?page_id=7.

¹⁴ P. Jawor, Małecki wysła kibiców Wisły na stadion Cracovii, *Gazeta Wyborcza sport*, Nr 33, Wydawnictwo Agora, 29 sierpnia 2011 r., s. 7.

kiedy nie mogą oni czuć się bezpiecznie nawet jeśli wprost prezentują pacyfistyczną postawę wobec kibiców, w tym chuliganów przeciwnej drużyny. Przykładem może być grupa kibiców jednego ze śląskich klubów piłkarskich, którzy w 2003 roku uszyli flagę o treści „Pikniki zawsze z Piastem” i jeździli z nią na mecze wyjazdowe swojej drużyny. Na meczu w Bielsku-Białej czterech pikników w wieku powyżej 40. roku życia zostało napadniętych przez liczniejszą grupę chuliganów. Żaden z pikników nie prowokował, jednak pomimo to zostali oni pobici, natomiast jeden z nich przeszedł operację po poważnym złamaniu nogi, najprawdopodobniej kijem baseballowym. Rehabilitacja miała potrwać około roku. Oprócz pobicia piknikom skradziono plecak z ww. flagą oraz aparat cyfrowy. Do kolejnego zdarzenia doszło podczas powrotu z wyjazdowego meczu z Krakowa, gdzie jeden z samochodów został obrzucony kamieniami, a następnie zepchnięty pod TIRa, od którego odbił się i wylądował na barierkach. W Lublinie pikniki zostały zaatakowane przez chuliganów zajeżdżających im drogę dwoma autami. Natomiast jesienią stracili w Koninie małą flagę w barwach swojego miasta¹⁵. To tylko przykładowe sytuacje, jakich ofiarą padli zwykli kibice ze strony chuliganów różnych klubów piłkarskich.

Ultrasi są natomiast grupą, która zajmuje się przygotowywaniem opraw meczowych, sporadycznie popełniającą przestępstwa. Ruch ultras narodził się w latach 60. we Włoszech i była to swego rodzaju odpowiedź na brytyjski ruch *hooligans*. W Polsce, jak wskazuje Jan Galernicki, już w latach 80. kibice jednego z łódzkich klubów piłkarskich realizowali pomysły, które obecnie można nazwać ultrasowaniem¹⁶. Za najbardziej widowiskową i prężną sceną ultras w Europie uważa się Włochy, a także Francję, Turcję, Grecję. Wśród państw byłego bloku wschodniego do czołówki zalicza się Polska oraz kraje byłej Jugosławii (przede wszystkim Serbia i Chorwacja). Ideologia ruchu ultras sprowadza się do uwielbienia swojej drużyny, przejawiającego się w podróżowaniu za nią po świecie i jak najlepszego, najgłośniejszego dopingu dla niej. Obecnie samo pojęcie ultras sprowadza się głównie do tworzenia opraw meczowych i dopingu¹⁷. Na oprawę składają się wszelkie działania artystyczne mające na celu podniesienie estetyki widowiska, w które są zaangażowani kibice. W oprawach wykorzystuje się flagi, sztuczne ognie, kartony, folie etc. Jeszcze kilka lat temu Ekstraklasa SA przyznawała nagrody dla kibiców

¹⁵ Jasiu P., Kiedyś też będziecie piknikami, To my kibice!, Wydawca „To my kibice”, nr 6, czerwiec 2004, s. 46.

¹⁶ J. Galernicki, Nasza historia staje się legendą 1989–2005, Wydawnictwo Giscard, Łódź 2006, s. 22.

¹⁷ http://pl.wikipedia.org/wiki/Ultras_%28pi%C5%82ka_no%C5%BCna%29.

klubów przygotowujących najbardziej widowiskowe oprawy¹⁸. Natomiast jeden z miesięczników kibicowskich po zakończeniu każdej rundy prowadzi ranking choreografii prezentowanych przez ultrasów klubów Ekstraklasy. Kibice na jednej ze stron internetowych wskazując, że na oprawę składa się praktycznie wszystko: kartoniada, flagi na kijach, fany, sektorówki, śpiew kibiców, głośny doping. Każdy kibic jest jednym z tysięcy elementów oprawy, który przy zgodnej współpracy wszystkich kibiców stworzy pożądaną efekt¹⁹. Ośrodek Badania Opinii Publicznej w przygotowanym słowniku kibica definiuje ultrasów jako grupę kibiców zaangażowaną w doping i przygotowanie opraw na mecze swojej drużyny. W większości są to młodzi ludzie, skłonni poświęcić wiele dla klubu, licznie stawiają się na wyjazdowych meczach ukochanych piłkarzy²⁰. Jedną z kibicowskich stron internetowych określa ultrasów jako kibiców zajmujących się oprawami na stadionie (racami, stroboskopami, serpentynami, flagami, sektorówkami), a także zorganizowanym dopingiem²¹. Natomiast Jerzy Dudała definiuje ultrasów jako kibiców zajmujących się dopingiem, tworzących atmosferę na stadionie (pokazy pirotechniczne, wielkie sektorowe flagi, choreografie kartonowe, itp.). Wielu z ultrasów uczestniczy czasem w zadymach, czasami wspomagają oni chuliganów przy większych awanturach, np. gdy kibice przyjezdni zostaną zaatakowani przez miejscowych²². Jak wskazuje Piotr Pałaszewski, ultrasem może być tylko ktoś najbardziej oddany swojej drużynie, kto poświęca prywatny czas na przygotowywanie, opracowanie i rozkładanie opraw meczowych na stadionach. Ultras to najaktywniejszy fan swojej drużyny, pełen pasji, zaangażowania, wspierający zespół podczas meczów rozgrywanych u siebie jak i wyjazdowych²³.

Ultrasi organizują się w grupy mające na celu przygotowywanie opraw meczowych, które należy jednak odróżnić od „bojówek” tworzonych przez chuliganów. Nie są to grupy tożsame i przede wszystkim mają różne cele. Dla ultrasów głównym zadaniem jest stworzenie na stadionie widowiska i urozmaicenie dopingu dla swojej drużyny, natomiast chuligani tworzą grupy mające struktury zorganizowanych grup przestępczych i wykorzy-

---

¹⁸ <http://www.tns-global.pl/kibice/slownik>.

¹⁹ http://www.zick88.strefa.pl/phpfuzion/viewpage.php?page_id=7.

²⁰ <http://www.tns-global.pl/kibice/slownik>.

²¹ http://www.zick88.strefa.pl/phpfuzion/viewpage.php?page_id=7.

²² J. Dudała, Fani – chuligani. Rzecz o polskich kibolach. Studium socjologiczne, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2004, s. 70.

²³ P. Pałaszewski, Polscy Ultrasi Artyści czy stadionowi bandyci?, *Przestępczość Stadionowa diagnoza i przeciwdziałanie zjawisku*, pod red. W. Pływaczewskiego, B. Wiśniewskiego, Wydawnictwo WSPol, Szczelno 2012, s. 60.

stują je do popełnienia licznych przestępstw. Grupy tworzone przez ultrasów są zarówno w mniejszych, jak i większych klubach piłkarskich²⁴.

Sami ultrasi opisują siebie jako osoby fanatycznie oddane klubowi, które swoją ulubioną drużynę stawiają wyżej niż sprawy osobiste. Uznają siebie za grupę, która okazuje klubowi największe poświęcenie²⁵.

Ultras są niejednokrotnie myleni z pseudokibicami i przez to ponoszą konsekwencje czynów, jakich dopuszczają się chuligani. Ultrasi sporadycznie biorą udział w popełnianiu przestępstw, w szczególności w bójkach, zadymach itp. Są grupą kibiców, którzy w klubie odpowiadają za flagi, ich wywieszanie oraz zbieranie po każdym meczu. W związku z tym, że flagi są przedmiotem przestępstwa niejednokrotnie ultrasi stają się ofiarami przestępstw, czy też sami stają się uczestnikami czynów zabronionych występując niejako w obronie flag będących pod ich „opieką”. Wówczas biorą udział w bójkach, których przyczyną są właśnie flagi. Ponadto wśród innych przestępstw popełnianych przez ultrasów można wymienić paserstwo (art. 291 k.k.) do którego może dochodzić przede wszystkim w sytuacji wywieszenia przez ultrasów flagi przeciwnej drużyny uzyskanej w wyniku czynu zabronionego czy to bójki lub rozboju. Wówczas flagi takie są wywieszane „do góry nogami”, aby okazać brak szacunku dla przeciwnika. Wśród kolejnych czynów można wymienić przestępstwa z ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych, a w szczególności posiadanie środków pirotechnicznych (art. 59 ust. 1 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych), które są używane przez ultrasów do tworzenia tzw. opraw meczowych i odpalane podczas meczy. Kolejne czyny to przede wszystkim rzucenie przedmiotu w czasie trwania imprezy masowej lub inne niebezpieczne zakłócenie jej przebiegu (art. 60 ust. 2 ustawy o bezpieczeństwie imprez masowych). Do takich sytuacji dochodzi przede wszystkim ze strony ultrasów znajdujących się w tzw. młynie czyli sektorze, gdzie zasiadają najbardziej zagorzali fani. Ultrasi podobnie jak zwykli kibice mogą dopuszczać się przestępstw bezpośrednio związanych z przebiegiem meczu takich jak znieważanie (art. 216 k.k.), zniesławienie (art. 212 k.k.), nawoływanie do popełnienia przestępstwa (art. 255 § 1 k.k.), pochwalanie przestępstwa (art. 255 § 3 k.k.).

Chuligani jest to grupa, w której kręgu zainteresowań jest podejmowanie działań przestępczych głównie wobec kibiców wrogiego klubu. Jest to tym samym kategoria, która popełnia największą liczbę prze-

²⁴ To my kibice 2006, nr 11, Wydawca To my kibice s.c., s. 4.

²⁵ P. Pałaszewski, Polscy Ultrasi Artyści czy stadionowi bandyci?, *Przestępczość Stadionowa diagnoza i przeciwdziałanie zjawisku*, pod red. W. Pływaczewskiego, B. Wiśniewskiego, Wydawnictwo WSPol, Szczelno 2012, s. 60.

stępsstw wśród wszystkich kibiców. Ośrodek Badania Opinii Publicznej wskazuje, że chuligani to najmniej liczna grupa kibicowska, ale bardzo widoczna. Często bardziej niż widowiskiem sportowym, zainteresowani są wszczynaniem burd, których finał jest nierzadko tragiczny²⁶. Jeden z portali kibicowskich określa chuligana jako osobę, która atakuje wrogich kibiców, ale także, która stanie w obronie, gdy atakuje ich obca grupa²⁷.

Socjolog Wojciech Woźniak wskazuje, że gdyby chuligani mieli szansę na inne życie, na awans społeczny, na wyjście poza swoje otoczenie, to niektórzy staliby się pogardzanymi piknikami, ceniącymi spokój i pewność bezpiecznego powrotu z meczu do domu. Ponadto podnosi on, że ludzie z wyższymi aspiracjami, wykształceni i lepiej sytuowani, którzy po prostu lubią adrenalinę towarzyszącą stadionowym rozróbom stanowią w Polsce nieliczny margines. Dla wielu osób jedynym atrakcyjnym celem w życiu jest przynależność do silnej grupy, której inni się boją – także ci usytuowani wyżej w kulturze społecznej. Jedyną szansą na podniesienie ich wartości jest sprawdzenie się w walce, szacunek ze strony przyjaciół i strach ze strony wrogów. Wojciech Woźniak wskazuje ponadto, że polscy kibole cieszą się zapewne zasłużoną opinią jednych z najniebezpieczniejszych w Europie²⁸. Potwierdzeniem tej tezy może być transparent jaki przed mistrzostwami Europy w Piłce Nożnej w 2008 roku, które odbyły się w Austrii i Szwajcarii, wywiesili austriaccy kibice, głosił on: „Jedynie pozytywne na mistrzostwach będzie to, że Polacy i Anglicy wpi... naszej policji”. Transparent ten, wskazuje, że również kibice z innych krajów dostrzegają „siłę” polskich chuliganów. W Europie chuligani z Anglii, Niemiec i Polski uznawani są za najgroźniejszych i najniebezpieczniejszych.

Chuligani są bardzo dobrze zorganizowani, co przejawia się m.in. w tworzonych przez nich grupach tzw. bojówkach inaczej zwanych ekipami. Jest to środowisko hermetyczne, zamknięte i dlatego ciężko jest do niego przeniknąć komuś z zewnątrz. Każda z większych drużyn piłkarskich posiada jedną lub więcej bojówek, które mają swoje nazwy oraz flagi wywieszane podczas meczy. Przykładowe ekipy to Jude Gang, Anty-Wisła, Mafia z Ejsmonda, Teddy Boys 95, Turyści '97, Barra Bravas '97²⁹. Należy podkreślić, że to przede wszystkim te grupy dopuszczają się popełniania przestępstw i m.in. biorą udział w ustawkach. Przykładem

---

²⁶ <http://www.tns-global.pl/kibice/slownik>.

²⁷ http://www.zick88.strefa.pl/phpfuzion/viewpage.php?page_id=7.

²⁸ P. Iwańczyk, Kibol ma kompleksy, *Gazeta sport*, Wydawnictwo Agora 5 maja 2008 r., s. 7.

²⁹ J. Dudała, Fani chuligani. Rzecz o polskich kibolach. Studium socjologiczne, Wydawnictwo Akademickie Żak 2004, s. 69.

dobrze zorganizowanej grupy pseudokibiców jest ekipa warszawska – Teddy Boys '95. Grupa ta powstała w roku 1995, natomiast jej historia sięga połowy lat osiemdziesiątych. Wówczas kilku z przyszłych TB '95 zaczęło regularnie chodzić na mecze i jeździć na mecze wyjazdowe. Na początku lat 90. młode pokolenie zaczęło tworzyć swoje własne grupy oddzielając się od tzw. starszyny. Jedną z pierwszych grup był Stopper's Gang '89, który w okresie od 1990 roku do 1995 roku miał nie przegrać żadnej bójki. Z tej grupy, jak i wielu podobnych, takich jak np. Wild Boys, utworzono ekipę TB '95. Cechą charakterystyczną zorganizowanych grup chuliganów jest brak publicznego okazywania swojej sympatii do klubu. Ekipa TB '95 nie nosi barw klubowych, czyli nie zakłada szalików ani innych atrybutów kibica, albowiem jak sami określają noszą „barwy białe, szare i inne nierzucające się w oczy”³⁰.

Jak wskazuje socjolog Paweł Moczydłowski, szalikowcy tworzą struktury plemienne i podobnie jak wojownicze plemiona organizują się do walki z innymi plemionami. Grupy szalikowców mają własną hierarchię, wodzów, autorytety, terytoria, toczą wojny z innymi, zawierają sojusze. Jedną z przyczyn walk jest obrona własnego terytorium. Pseudokibice posiadają struktury, które można określić jako *quasi*-wojskowe: najwyżej są wodzowie, potem kwatermistrzowie, a na końcu żołnierze. Kwatermistrzowie to ludzie zaplecza – często najstarsi i najlepiej zarabiający, którzy tworzą rezerwy budżetowe, dzięki czemu grupa może udzielać finansowego wsparcia w trudnych chwilach. Oni odpowiadają za dostarczanie sprzętu bojowego żołnierzom. W niektórych grupach są jeszcze zwiadowcy, odpowiedzialni za bank informacji o przeciwniku. Wojowników nobilituje walka z kibicami wrogiej drużyny. Na pierwszej linii walczy tzw. nabojka, czyli osoby najbardziej zaprawione w bojach³¹.

Jeden z funkcjonariuszy policji zajmujący się zwalczaniem przestępczości chuliganów charakteryzuje ich jako grupy tworzące się w dzielnicach miast, które łączy miejsce zamieszkania i pasja – najpierw sport, potem coś mocniejszego. Jedni zostają ultrasami, drudzy hoolsami. Funkcjonariusze mają trudności z rozpracowaniem tych grup albowiem obcy do niej nie wejdzie. Grupy łączą się w ekipy z kilku miast, zawierają koalicje, fascynuje ich siła i przemoc. Chodzą na siłownię, trenują sporty walki. Jak wskazują funkcjonariusze, przekrój społeczny jest pełen – od absolwentów zawodówek po studentów, mężów i ojców. Grupy te są idealnym zapleczem półświatka. Część wchodzi w konflikt z prawem – kradzieże, rozboje, narkotyki – i zostaje „żołnierzami mafii”. Ponadto chuligani zbierają pienia-

³⁰ <http://www.geocities.com/hoolinfo/infos.htm>.

³¹ P. Kudzia, G. Pawełczyk, Republika szalików, Wprost, 13 kwietnia 2003 r., s. 21–22.

dze na adwokatów dla zatrzymanych, opiekują się rodzinami, a nawet – jak wskazuje funkcjonariusz – spłacają raty, gdy jest taka potrzeba. Funkcjonariusze podkreślają, że więzy w grupie są bardzo silne – „jak w mafii”³².

Należy zauważyć, że chuligani w coraz mniejszym stopniu dopuszczają się czynów zabronionych na stadionie, albowiem środowisko to zaczęło ewoluować i obecnie większość przestępstw popełnianych jest poza nim. Przyczyną takich działań chuliganów są przede wszystkim rozwój infrastruktury stadionowej, który doprowadził do podwyższenia wymogów bezpieczeństwa w zakresie rozgrywania meczy piłkarskich. Jednocześnie w ten sposób chuligani unikają bezpośredniego starcia, zatrzymania i identyfikacji przez Policję. Pomimo znacznego wyeliminowania chuliganów ze stadionów środowisko to jest nadal najbardziej kryminogenne i tym samym stanowi duże zagrożenie dla dwóch pozostałych grup, a szczególności dla zwykłych kibiców, którzy często padają ofiarą przestępstw popełnianych przez pseudokibiców. W zwalczaniu zorganizowanych grup pseudokibiców istotne znaczenie ma rozpoznanie środowiskowe, które ułatwi dokonanie swoistej ich klasyfikacji. Grupy pseudokibiców wykorzystując swoje struktury, tworzą zorganizowane grupy przestępcze, w oparciu o początkowe powiązania oparte na zainteresowaniach piłkarskich i kibicowskich. Dzięki dobrej organizacji w bardzo szybki i prosty sposób są w stanie zorganizować kilkadziesiąt lub nawet kilkaset osób, gotowych do udziału w bójkach, ustawkach. Przykładem jest zorganizowana grupa przestępcza powiązana ze środowiskiem pseudokibiców jednego ze śląskich klubów piłkarskich Psycho Fans. Jej działalność koncentrowała się głównie na terenie województwa śląskiego, małopolskiego, a w szczególności w miastach takich jak Chorzów, Katowice, Kraków. Członkowie grupy dopuszczali się przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, pobić, bójek z pseudokibicami innych klubów piłkarskich, przestępstw przeciwko mieniu w tym rozbojów, oszustw, przestępstw przeciwko wolności i wiarygodności dokumentów, uprowadzeń dla okupu, oraz przestępstw narkotykowych. Trzon grupy przestępczej tworzyły osoby z kryminalną przeszłością, które nigdy nie współpracowały z organami ścigania wywodzące się ze środowiska tzw. „grypsujących” czyli recydywistów, ściśle przestrzegających reguł subkultury więziennej³³. Niejednokrotnie chuligani wykorzystują swoje struktury m.in. do handlu, produkcji czy też przemytu narkotyków. Przykładem są pseudokibice jednego z krakowskich klubów piłkarskich, którzy, jak wyni-

---

³² <http://serwisy.gazeta.pl/metro/1,50145,2664239.html>.

³³ <https://pk.gov.pl/aktualnosci/aktualnosci-prokuratury-krajowej/akt-oskarzenia-przeciwko-kolejnym-czlonkom-psychofans/>.

ka z ustaleń śledztwa, z Hiszpanii dokonali przemytu co najmniej 5,5 tony marihuany o czarnorynkowej wartości 88 milionów złotych, oraz 120 kilogramów kokainy z Holandii o wartości czarnorynkowej ok. 4,3 miliona euro³⁴. Katalog popełnianych przez nich przestępstw jest jednak dużo szerszy i obejmuje wszelką działalność, która przynosi grupie zysk i pieniądze. Przykładem jest jedna ze zorganizowanych grup przestępczych powiązanych z krakowskimi pseudokibicami, która zajmowała się przemytem imigrantów. Jej członkowie organizowali przemyt szklakiem bałkańskim. Nielegalni imigranci pochodzili z Syrii, Afganistanu oraz Jemenu i byli przewożeni na terytorium Polski oraz Niemiec. Sprawcy przy użyciu samochodów dostawczych dokonywali przerzutów z największego na Węgrzech obozu dla uchodźców znajdującego się w pobliżu Budapesztu. Prokuratorzy ustalili, że członkowie grupy dokonali przemytu co najmniej 93 nielegalnych imigrantów. Zatrzymani usłyszeli zarzuty udziału w międzynarodowej zorganizowanej grupie przestępczej skupiającej przemytników, którzy działali na terytorium państw bałkańskich, Węgier, Polski oraz Niemiec. W toku śledztwa prokuratorzy ustalili, że na nielegalnym procederze sprawcy mogli zarobić co najmniej 50 000 euro³⁵.

Przeprowadzone w niniejszym opracowaniu szczegółowe omówienie podziałów dokonywanych przez przedstawicieli socjologii, psychologii, nauk prawnych ma na celu ukazanie różnic pomiędzy grupami kibiców, a przede wszystkim wskazanie, że kibiców nie można utożsamiać z chuliganami. Pomiedzy kibicami istnieją zasadnicze różnice zarówno w celach, jakie posiadają poszczególne grupy oraz ich charakterystycznych zachowaniach, co sprawia, że nie wszystkie stwarzają wysokie zagrożenie dla porządku i bezpieczeństwa publicznego. To grupa chuliganów, a nie zwykli kibiccie, jest źródłem większości przestępstw popełnianych na stadionach i poza nimi. Podsumowując należy stwierdzić, że bez właściwego rozpoznania środowiskowego pseudokibiców nie jest możliwe skuteczne ściganie i zwalczanie tego rodzaju przestępczości. Grupę chuliganów należy odróżnić od innych kibiców, dokonać szybkiej identyfikacji oraz rozpoznania, aby zapobiec rozbudowaniu jej struktury i nie dopuścić, aby przeobraziła się w dobrze rozwiniętą grupę przestępczą.

---

³⁴ <https://pk.gov.pl/bez-kategorii/akt-oskarzenia-przeciwko-magdalenie-k-i-11-czlonkom-jej-grupy-przestepczej/>.

³⁵ <https://pk.gov.pl/aktualnosci/aktualnosci-prokuratury-krajowej/areszt-dla-czlonkow-miedzynarodowej-zorganizowanej-grupy-przestepczej-za-przemyt-nielegalnych-imigrantow/>.

Bibliografia

Literatura

1. Chlebowicz P., Chuligaństwo stadionowe. Studium kryminologiczne, Wydawnictwo Wolters Kluwer 2009.
2. Chlebowicz P., Przemoc stadionowa w ocenie prawnokarnej, *Prokuratura i Prawo* 2006, nr 1.
3. Dudała J., Fani – chuligani. Rzecz o polskich kibolach. Studium socjologiczne, Wydawnictwo Akademickie Żak, Warszawa 2004.
4. Galernicki J., Nasza historia staje się legendą 1989–2005, Wydawnictwo Giscard, Łódź 2006.
5. Hanusek T., Kryminalistyka zarys wykładu, Kantor Wydawniczy „Zakamycze”, Kraków 2005.
6. Kowalski R., Potomkowie Hooligana szalikowcy, Wydawnictwo Adam Marszałek 2000.
7. Pałaszewski P., Polscy Ultrasi Artyści czy stadionowi bandyci?, *Przestępczość Stadionowa diagnoza i przeciwdziałanie zjawisku pod redakcją Wiesława Pływaczewskiego, Bernarda Wiśniewskiego*, Wydawnictwo WSPol Szczytno 2012.
8. Piotrowski P., Szalikowcy. O zachowaniach dewiacyjnych kibiców sportowych, Wydawnictwo Adam Marszałek 2000.

Internet i publikacje prasowe

1. <http://pl.wikipedia.org/wiki/Ultras>.
2. <http://serwisy.gazeta.pl/metro/1,50145,2664239.html>.
3. <http://www.geocities.com/hoolinfo/infos.htm>
4. <http://www.szalikowcy.com/informacje/30,Struktury.html>.
5. <http://www.tns-global.pl/kibice/sownik>.
6. http://www.zick88.strefa.pl/phpfuzion/viewpage.php?page_id=7.
7. <https://pk.gov.pl/aktualnosci/aktualnosci-prokuratury-krajowej/akt-oskarzenia-przeciwko-kolejnemu-czlonkom-psychofans/>.
8. <https://pk.gov.pl/aktualnosci/aktualnosci-prokuratury-krajowej/areszt-dla-czlonkow-miedzynarodowej-zorganizowanej-grupy-przestepczej-za-przemyt-nielegalnych-imigrantow/>.
9. <https://pk.gov.pl/bez-kategorii/akt-oskarzenia-przeciwko-magdalenie-k-i-11-czlonkom-jej-grupy-przestepczej/>.
10. Iwańczyk P., Kibol ma kompleksy, *Gazeta sport* Wydawnictwo Agora, 5 maja 2008 r.

11. Jasiu P. Kiedyś też będziecie piknikami, To my kibice!, Wydawca „To my kibice”, nr 6, czerwiec 2004 r.
12. Jawor P., Małecki wysyła kibiców Wisły na stadion Cracovii, Gazeta Wyborcza sport.pl, nr 33, Wydawnictwo Agora, 29 sierpnia 2011 r.
13. Kudzia P., Pawelczyk G., Republika szalików, Wprost, 13 kwietnia 2003 r.
14. To my kibice!, Wydawca „To my kibice” s.c. 2006, nr 11.

Akty normatywne

1. Decyzja nr 57 Komendanta Głównego Policji z dnia 16 lutego 2005 roku w sprawie systemu gromadzenia i przetwarzania przez Policję informacji dotyczących bezpieczeństwa masowych imprez sportowych oraz udzielenia informacji o osobach, wobec których orzeczono środek karny zakazu wstępu na imprezę masową, Dziennik Urzędowy Komendy Głównej Policji, nr 6, poz. 24 i 25.

Typology of football fans as an important element of reconnaissance on pseudo-fans

Abstract

This paper focuses on reconnaissance of football fan circles. Used by lawyers, sociologists, psychologists and police forces, a classification of football fans is discussed in detail. Fans are divided into groups according to risks they pose to public safety and order. Attention is brought to definite differences among particular groups of fans. Behavioural attributes of particular groups (including elements that distinguish pseudo-fans from other groups) is discussed. Examples of offences likely to be committed by particular groups of fans are also provided.

Key words

Fans, pseudo-fans, hooligans, ultras, regular fans (picnics), organized crime group, reconnaissance of pseudo-fan circles.

MATERIAŁY SZKOLENIOWE

Aleksander Łosek¹

Przestępstwa przeciwko mieniu popełniane za pośrednictwem gier komputerowych

Streszczenie

Przedmiotem niniejszego artykułu jest przedstawienie problematyki przestępstw przeciwko mieniu popełnianych za pośrednictwem gier komputerowych. W jego ramach omówiona została charakterystyka wirtualnego mienia jako przedmiotu czynności sprawczych poszczególnych przestępstw wymienionych w rozdziale XXXV k.k. Przedstawione zostały także metody szacowania wartości wirtualnych dóbr, które mogą być przydatne z perspektywy prowadzenia postępowań karnych związanych z omawianą problematyką. W końcowej części artykułu omówione zostały praktyczne aspekty stosowania wybranych kwalifikacji prawnych do przestępstw przeciwko mieniu popełnianych za pośrednictwem gier komputerowych w oparciu o przykładowe stany faktyczne. Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację artykułu pt. „Odpowiedzialność karna za czyny popełnione za pośrednictwem gier komputerowych – wstęp do problematyki” opublikowanego w nr 2/2022 miesięcznika Prokuratura i Prawo.

Słowa kluczowe

Gry komputerowe, przestępstwa „gamingowe”, wirtualny świat gry, MMORPG, wirtualne mienie, przestępczość wirtualna, przywłaszczenie, oszustwo komputerowe.

---

¹ Aleksander Łosek, aplikant XII rocznika aplikacji prokuratorskiej w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, absolwent UJ. Zwycięzca Konkursu o nagrodę I Zastępcy Prokuratora Generalnego – Prokuratora Krajowego za najlepszą pracę magisterską pt. „Odpowiedzialność karna za czyny popełnione za pośrednictwem gier komputerowych” w 2021 r.

1. Wstęp

Od czasu kiedy dostęp do sieci Internet stał się powszechny, a w krajach wysoko rozwiniętych jest on dobrem o charakterze niemal zasadniczym dla zaspokojenia podstawowych potrzeb społeczeństwa, masową popularność zyskały gry typu *on-line*, które w swoich założeniach opierają się na wykorzystaniu dostępu do tejże sieci, w celu umożliwienia graczom ze wszystkich stron świata uczestnictwa we wspólnej rozrywce w ramach wykreowanych przez twórców gier wirtualnych światów.

Istotnym komponentem rynku gier *on-line* stały się gry typu MMOG (*Masively Multiplayer Online Games*), których głównym założeniem jest umożliwienie graczom tworzenia kierowanych przez nich wirtualnych postaci, które następnie w wyniku uczestnictwa w wirtualnym świecie gry mogą się rozwijać i zdobywać coraz to lepsze wyposażenie i umiejętności, poprzez wykonywanie różnorodnych zadań wymyślonych przez twórców gry oraz poprzez interakcje z innymi uczestnikami gry. Konstrukcja takiego wirtualnego świata często zakłada istnienie dużej ilości różnego rodzaju dóbr wirtualnych, takich jak: elementy wyposażenia, wirtualna waluta, czy specjalne umiejętności, które gracze mogą uzyskiwać w związku ze swoimi osiągnięciami w grze, lub poprzez zaimplementowany przez twórców system mikropłatności. W związku z rosnącą popularnością gier typu MMOG coraz bardziej powszechny stał się również obrót wirtualnym mieniem, zarówno poprzez funkcjonalności udostępnione przez twórców gier (np. mechanika handlu między graczami), jak i za pośrednictwem powstającego za sprawą graczy, zewnętrznego wobec świata gry rynku wtórnego (np. portale aukcyjne).

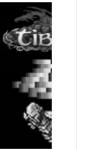
W związku z ciągle rosnącym popytem na tego typu wirtualne dobra oraz ich stale rozwijającą się monetyzacją wynikającą z zaimplementowanych do gry systemów mikropłatności, wirtualne mienie zaczęło znajdować swoje odzwierciedlenie w realnie występujących wartościach, takich jak oficjalne środki płatnicze czy kryptowaluty i często potrafi osiągać niebagatelne ceny mierzone w tysiącach, a niekiedy nawet w dziesiątkach tysięcy złotych². Warto wskazać, że czasami sam profil użytkownika powiązany z wysoko rozwiniętą wirtualną postacią może stać się cennym towarem będącym przedmiotem obrotu między graczami, pomimo tego, że większość producentów gier wyłącza na płaszczyźnie umowy licencyjnej zawieranej między wydawcą gry a graczem możliwość ja-

² Więcej informacji o rekordowych cenach wirtualnego mienia: https://www.youtube.com/watch?v=73m5_G9KnEY <https://www.youtube.com/watch?v=6GM5hxGrvFQ&t=11s>., dostęp 9 kwietnia 2022 r.

kiegokolwiek rozporządzania wyodrębnionymi elementami gry, stanowiącymi *de facto* wirtualne mienie gracza.

Ryciny nr 1–3 przedstawiają przykładowe oferty sprzedaży wartościowych profili użytkownika gier „Tibia”; „Fortnite” oraz „World of Tanks” zamieszczone na portalu aukcyjnym Allegro.pl.

Ryc. 1.

Inne przedmioty sprzedającego					
14 599,00 zł	18 999,00 zł	6 599,00 zł	699,00 zł	6 399,00 zł	7 999,0
Tibia 1000 MS/ Feru Hat/ Top Mlv!!/ 50% loya	Tibia 1100 ED/ 9 Charms/Top 134 Mlv!!/ 50% loya	Tibia 920 EK/ 7 Charms/ Optional PvP	Tibia 360 EK Celesta/ 2 Charms/ Optional PvP	Tibia 750EK/ Feru Hat/ 126 Axe/ 50% Loya	Tibia 800 RI Dist/ 9 char loya
14599 zł z dostawą	18999 zł z dostawą	6599 zł z dostawą	699 zł z dostawą	6399 zł z dostawą	7999 zł z do:

Źródło: internetowy portal aukcyjny Allegro.pl.

Ryc. 2.

FORTNITE KONTO + RATOWANIE ŚWIATA
od
100% poleca sprzedawcę

4 500,00 zł
449,97 zł x 11 rat (przykład)

Czas wysyłki: 24 godziny

SZCZEGÓŁY DOSTAWY

Liczba sztuk
— 1 + z 1 sztuki

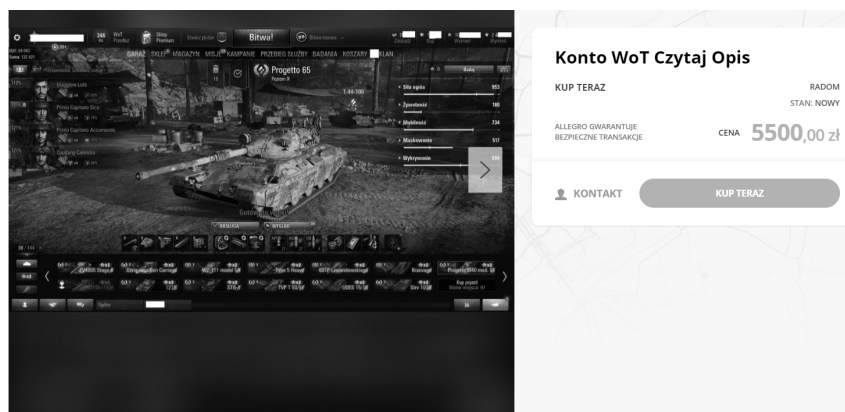
DODAJ DO KOSZYKA

KUP TERAZ

Allegro gwarantuje bezpieczne zakupy
Otrzymasz kupiony przedmiot albo zwrócimy Ci pieniądze. 5

Źródło: internetowy portal aukcyjny Allegro.pl.

Ryc. 3.

Źródło: internetowy portal aukcyjny Allegro.pl.

2. Rozwój przestępczości przeciwko wirtualnemu mieniu

W związku z dynamicznym rozwojem rynku dóbr wirtualnych, coraz częstszym zjawiskiem w środowisku graczy stało się podejmowanie różnego rodzaju działań mających na celu uzyskiwanie wartościowego wirtualnego mienia poprzez wykorzystywanie sposobów budzących poważne wątpliwości co do ich zgodności z regułami gry, zasadami współżycia społecznego, a czasami zwyczajnie niezgodnych z powszechnie obowiązującym prawem. Powyższy problem stał się dużo bardziej doniosły w momencie, gdy osoby pokrzywdzone działaniami tego typu zaczęły zwracać się do właściwych organów ścigania z żądaniem ochrony swoich praw, a organy te ze względu na brak zrozumienia właściwości wirtualnego świata gry oraz brak świadomości faktycznej wartości kryjących się za pozornie bezwartościowym kodem gry odzwierciedlającym wyodrębniony wirtualny przedmiot, bagatelizowały takie sprawy i odmawiały ścigania sprawców takich przestępstw, utrwalając w ich świadomości przeświadczenie, że w warunkach wirtualnego świata gry mogą czuć się praktycznie bezkarni, gdyż reguły obowiązujące w świecie rzeczywistym nie mają zastosowania do ich działań podejmowanych w warunkach wirtualnego świata gry.

Znamiennym przykładem sytuacji tego typu może być kasus³ chińskiego gracza Qui Chengwei, który w ramach gry „Legend of Mir 3”, udostępnił

³ Ze względu na ograniczenie dostępu do pierwotnego źródła przykład za: J. Kułesza, Gra „Second Life” – wirtualny świat, realne przestępstwa? Prokuratura i Prawo 2009, nr 3, s. 31.

innemu graczowi wirtualny miecz, który następnie został sprzedany za pośrednictwem portalu aukcyjnego za równowartość 870 USD, bez wcześniejszej konsultacji oraz zgody jego pierwotnego właściciela. W związku z opisanym zdarzeniem Qui Chengwei udał się do komisariatu chińskiej policji w celu zgłoszenia przestępstwa popełnionego na jego szkodę, jednakże miejscowi funkcjonariusze odmówili wszczęcia postępowania twierdząc, że nie da się ukraść rzeczy, która fizycznie nie istnieje. W związku z takim obrotem sytuacji oraz poczuciem pokrzywdzenia wynikającym z braku należytej ochrony ze strony organów ścigania, Qui Changwei na własną rękę odnalazł i zabił nieuczciwego towarzysza gry poprzez pchnięcie go nożem w klatkę piersiową. Co istotne, trzeba wskazać, że powyższe zabójstwo niestety nie odbyło się w realiach wirtualnego świata gry, lecz miało miejsce w rzeczywistości, za co „bohater” opisywanego stanu faktycznego został skazany na karę dożywotniego pozbawienia wolności.

Ze względu na coraz większą skalę przypadków utraty wirtualnego mienia w związku z nieuczciwymi działaniami podejmowanymi w ramach wirtualnego świata gry, organy ścigania zaczęły coraz poważniej traktować zgłoszenia tego typu. Zasadniczą kwestią stało się więc znalezienie odpowiedzi na pytanie, czy zachowania związane z bezprawnym użytkowaniem dóbr wirtualnych, mogą realizować znamiona przestępstw przeciwko mieniu, a jeżeli tak to jaka kwalifikacja prawna jest właściwa dla tego typu zdarzeń.

3. Wirtualne mienie jako przedmiot czynności sprawczej

Prawnokarną analizę zachowań mogących realizować znamiona przestępstw przeciwko mieniu, popełnianych w realiach wirtualnego świata gry należy rozpocząć od ustalenia jurydycznej natury wirtualnego mienia jako przedmiotu czynności sprawczych przestępstw stypizowanych w rozdziale XXV Kodeksu Karnego.

Termin „wirtualne mienie” w potocznym rozumieniu może mieć kilka różnych desygnatów. W pierwszej kolejności może być rozumiane jako pojedynczy element wyposażenia wirtualnej postaci, taki jak uzbrojenie czy ubiór, stanowiący jedynie wizualne odzwierciedlenie najmniejszej jednostki kodu programu komputerowego, będący wyodrębnioną teksturą imitującą realnie istniejące przedmioty. Wirtualne mienie może być także rozumiane jako cała wirtualna postać będąca niejako zbiorem wskazanych wyżej wirtualnych przedmiotów należącym do zindywidualizowanego bohatera o konkretnym wyglądzie, cechach i umiejętnościach uzyskiwanych w wyniku uczestnictwa w grze. Wirtualne postacie w nomenkla-

turze związanej z grami komputerowymi nazywane „avatarami” mogą również mieć nieosobowy charakter i występować przykładowo pod postacią pojazdów takich jak: czołgi, sportowe samochody, okręty wojenne, czy statki kosmiczne. Kluczowym kryterium uznania konkretnego wirtualnego bytu za avatara, jest jego indywidualny charakter będący efektem zaangażowania konkretnego gracza w daną grę. Wirtualne mienie może również występować pod postacią wewnętrznej waluty w grze, niemającej wyodrębnionego i samodzielnego charakteru, a stanowiącej jedynie zapis informacji o środkach przypisanych do konkretnego profilu użytkownika lub avatara. Wirtualne mienie może być także rozumiane jako profil użytkownika danej gry będący najszerszym zbiorem składników wirtualnego majątku przysługujących konkretnemu graczowi, w skład którego może wchodzić kilka różnych avatarów wyposażonych w różnorodne wirtualne przedmioty, dodatkowo profil użytkownika może być zasilony określoną ilością wirtualnej waluty.

Z perspektywy omawianej problematyki warto również dokonać rozróżnienia między kompletnym programem komputerowym, jakim jest gra a wirtualnym mieniem, które jest jedynie jej elementem. Od strony technicznej wirtualne mienie jest bowiem częścią kodu gry, odpowiadającą za udostępnienie na zasadzie wyłączności konkretnemu użytkownikowi gry, konkretnego efektu wizualnego odzwierciedlającego określony przedmiot o określonych funkcjonalnościach i cechach. Rozróżnienie to ma istotne znaczenie ze względu na wzmożony poziom ochrony programu komputerowego wynikający z przepisów prawa autorskiego oraz przepisów kodeksu karnego (patrz: art. 278 § 2 oraz art. 293 § 1 k.k.), która to ochrona nie obejmuje już niesamodzielných elementów takiego programu za jakie należy uznać wszelkie postacie wirtualnego mienia.

Aby ustalić czy bezprawny zamach na wirtualne mienie może skutkować aktualizacją jakiegokolwiek normy sankcjonującej wskazanej w przepisach typizujących przestępstwa przeciwko mieniu, należy najpierw ustalić jaka jest jurydyczna treść prawa dotyczącego dysponowania samodzielnymi elementami gry stanowiącymi dobra wirtualne, a następnie określić jakie relacje zachodzą między owym prawem, a przedmiotami czynności sprawczych określonymi we wszystkich typach czynów zabronionych, które unormowane są w rozdziale XXXV k.k.

Od strony jurydycznej prawo do dysponowania wirtualnymi dobrami można zdefiniować jako uprawnienie *sui generis* do wyłącznego korzystania z wyodrębnionego fragmentu kodu gry umożliwiającego dostęp do konkretnych efektów wizualnych oraz funkcjonalności dostępnych w ramach gry. Niniejsze uprawnienie stanowi pochodną praw wynikających

z umowy licencyjnej i ma charakter wierzytelności licencjobiorcy względem licencjodawcy, której treścią jest obowiązek spełnienia przez producenta gry świadczenia polegającego na udostępnieniu graczowi odpowiedniego fragmentu kodu gry odpowiadającego za dostęp do konkretnego wirtualnego przedmiotu oraz obowiązek powstrzymywania się od przekazywania tego samego fragmentu kodu innym użytkownikom⁴. Istotę niniejszego uprawnienia można porównać do konstrukcji dobra niematerialnego zaproponowanej przez B. Gawlika, który trafnie wskazuje, że z dobrem niematerialnym mamy do czynienia gdy: „ze względu na obowiązywanie norm prawnych podmiotowi A dozwolone jest dokonywanie czynności X dotyczących przedmiotu niematerialnego P, a wszystkim pozostałym podmiotom B,C,D...N zakazane jest dokonywanie czynności X – to przedmiot P stanowi dobro niematerialne”⁵, z tym jedynie zastrzeżeniem, że uprawnionym do dysponowania konkretnym dobrem niematerialnym jest producent gry, któremu przysługują autorskie prawa majątkowe zarówno do całego utworu, jakim jest gra komputerowa, jak i do jego poszczególnych części, którymi mogą być wyodrębnione wirtualne przedmioty, natomiast użytkownikowi przysługuje jedynie uprawnienie do korzystania z tychże dóbr niematerialnych wynikające z treści umowy licencyjnej. Przyjmując zaproponowaną powyżej konstrukcję praw do dysponowania wirtualnym mieniem można je w skrócie zdefiniować jako: uprawnienie *sui generis* o charakterze majątkowym, którego źródło oraz zakres wynika z treści umowy licencyjnej i którego przedmiotem jest prawo do wyłącznego korzystania z określonego wirtualnego przedmiotu będącego wyodrębnionym fragmentem kodu gry.

Po ustaleniu jurydycznej treści prawa do wirtualnego mienia, możliwe jest przystąpienie do kolejnego etapu analizy, czyli przeprowadzenia subsumpcji poszczególnych przedmiotów czynności sprawczych określonych w przestępstwach przeciwko mieniu z definicją prawa do dysponowania wirtualnym mieniem.

Na gruncie rozdziału XXXV k.k. wyróżnić można następujące przedmioty czynności sprawczych przestępstw przeciwko mieniu:

- rzecz ruchoma (art. 278 § 1, 284 § 1 i 2 oraz odpowiednio w art. 279 § 1 i art. 280 § 1 k.k.),
- program komputerowy (art. 278 § 2 i 293 § 1 k.k.),
- rzecz (art. 281, 286 § 2, 288 § 1, 291 § 1 i 292 § 1 k.k.),

---

⁴ Zob. I. Matusiak, Gra komputerowa jako przedmiot prawa autorskiego, Warszawa 2013, s. 280–283.

⁵ B. Gawlik, Umowa know-how. Zagadnienia konstrukcyjne, ZNUJ PWiOWI 1974, nr 3, s. 25–26.

- mienie (art. 282 i 286 § 1 k.k.),
- prawo majątkowe (art. 284 § 1 *in fine* k.k.),
- dane informatyczne i zapis danych informatycznych (art. 287 § 1 k.k.),
- kodeks wyróżnia także: energię elektryczną, kartę uprawniającą do podjęcia pieniędzy z automatu bankowego, pojazd mechaniczny, kabel podmorski oraz drewno; jednakże te przedmioty z oczywistych względów nie będą elementem dalszych rozważań.

Przechodząc do analizy każdego z wymienionych powyżej przedmiotów czynności sprawczych, na początek należy zauważyć, że zgodnie z ukształtowanym w literaturze przedmiotu i orzecznictwie poglądem, wykładnia tychże znamion przedmiotowych w zasadniczej części powinna nawiązywać do normatywnej treści analogicznych pojęć zdefiniowanych w prawie cywilnym⁶. Jednakże, pomimo znaczeniowego podobieństwa i przydatności w wykładni znamion przestępstw przeciwko mieniu, terminów określonych w prawie cywilnym nie można traktować jako tożsame z tymi uregulowanymi w prawie karnym. Znamiona określające przedmioty czynności sprawczych wskazane w kodeksie karnym posiadają bowiem swoje własne i autonomiczne znaczenie, które znajduje zastosowanie wyłącznie w procesie stosowania przepisów prawa karnego i pomimo dużego podobieństwa w rozumieniu tych samych terminów na płaszczyźnie prawa karnego i prawa cywilnego to ich zakres znaczeniowy może być różny, czego przykładem jest uzupełniająca definicja rzeczy ruchomej uregulowana w art. 115 § 9 k.k.⁷

Subsumpcję dóbr wirtualnych z poszczególnymi przedmiotami czynności sprawczych wskazanymi w typach czynów zabronionych skierowanych przeciwko mieniu rozpocznię od przedstawienia tych, które definitywnie nie obejmują swoim zakresem dóbr wirtualnych. Należy zatem wskazać, że w rozumieniu kodeksu karnego dobra wirtualne nie mogą być traktowane jako rzecz, rzecz ruchoma oraz program komputerowy.

Zgodnie z art. 45 k.c. rzeczami są tylko przedmioty materialne. Do tej kategorii będą się zatem zaliczały zarówno rzeczy ruchome jak i nieruchomości, w literaturze przedmiotu wskazuje się również, że: „rzecz jako przedmiot stosunków cywilnoprawnych musi posiadać następujące cechy: jest przedmiotem materialnym, stanowi przedmiot wyodrębniony,

⁶ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks Karny. Część szczególna. Tom III, Komentarz do art. 278–363 k.k., wyd. IV, t. 3 do art. 278 k.k., Lex 2020.

⁷ *Ibidem*.

może samodzielnie występować w obrocie”⁸. Rzeczami ruchomymi będą natomiast wszystkie przedmioty, które nie są jednocześnie nieruchomościami w rozumieniu art. 46 § 1 k.c. Należy zatem wskazać, że w rozumieniu kodeksu cywilnego, rzeczami nie będą wszelkie dobra o charakterze niematerialnym, takie jak prawa majątkowe i osobiste niezwiązane z przedmiotem materialnym (np. prawa autorskie) oraz energia elektryczna, ciecze lub gazy niezwiązane ze swoimi nośnikami⁹.

Na płaszczyźnie kodeksu karnego definicję rzeczy ruchomej należy rozszerzyć o treść art. 115 § 9 k.k., który wskazuje, że za rzeczy ruchome uznaje się także polski albo obcy pieniądź lub inny środek płatniczy, środek pieniężny zapisany na rachunku oraz dokument uprawniający do otrzymania sumy pieniężnej albo zawierający obowiązek wypłaty kapitału, odsetek, udziału w zyskach, albo stwierdzenie uczestnictwa w spółce.

Definiując program komputerowy na gruncie kodeksu karnego należy uznać, że jest to autorskie prawo majątkowe do utworu będącego zapisem określonej sekwencji kodu programistycznego, co wynika wprost z przepisów ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, gdzie w art. 74 § 1 ustawodawca wskazuje, że programy komputerowe są utworami podlegającymi ochronie na tej samej zasadzie co utwory literackie, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Z uwagi na tak ukształtowane w praktyce prawa karnego rozumienie pojęcia rzeczy oraz rzeczy ruchomej, terminy te nie obejmują swoim zakresem znaczeniowym dóbr wirtualnych, a co za tym idzie dobra te nie podlegają ochronie wynikającej z przepisów, które przytoczonymi wyżej znamionami przedmiotowymi się posługują. W głównej mierze wynika to z faktu, iż dobra wirtualne będące od strony technicznej jedynie fragmentem kodu programistycznego, a od strony prawnej uprawnieniem do wyłącznego korzystania z udostępnionego przez wydawcę fragmentu kodu gry, nie mają materialnego charakteru, nie mogą samodzielnie występować w obrocie (bez dostępu do samej gry), a także nie są objęte rozszerzoną ochroną wynikającą z art. 278 § 5 k.k.

Wirtualne mienie nie będzie mogło być także uznane za program komputerowy, gdyż za objęte ochroną wynikającą z art. 278 § 2 k.k. należy uznać wyłącznie utwory stanowiące samodzielną całość, a nie ich wyodrębnione elementy będące pojedynczymi fragmentami kodu pro-

---

⁸ P. Nazaruk, (w:) J. Ciszewski, P. Nazaruk (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 1 do art. 45 k.c., Lex 2020.

⁹ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks Karny..., t. 5 do art. 278 k.k., Lex 2020.

gramistycznego o niesamodzielnym charakterze, tak jak ma to miejsce w przypadku wirtualnego mienia.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania, zasadnym jest stwierdzenie, że ze względu na brak możliwości zaklasyfikowania wirtualnego mienia do kategorii rzeczy, rzeczy ruchomej, oraz programu komputerowego, w przypadku przestępstw przeciwko mieniu, których przedmiotem są dobra wirtualne, wykluczone będzie stosowanie kwalifikacji prawnych opierających się na przepisach art. 278 § 1 i 2 k.k. (kradzież i kradzież programu komputerowego), 279 § 1 k.k. (kradzież z włamaniem), art. 280 § 1 k.k. (rozbój), art. 281 k.k. (kradzież rozbójnicza), art. 286 § 2 k.k. (żądanie korzyści majątkowej w zamian za zwrot bezprawnie zabranej rzeczy), art. 288 § 1 k.k. (zniszczenie mienia), art. 291 § 1 k.k. (paserstwo umyślne), art. 292 § 1 k.k. (paserstwo nieumyślne) oraz art. 293 § 1 k.k. (paserstwo programu komputerowego).

Kontynuując analizę pojęcia wirtualnego mienia w odniesieniu do poszczególnych przedmiotów czynności wykonawczych wskazanych w rozdziale XXXV k.k., należy uznać, że wirtualne mienie będzie się zawierało w granicach pozostałych wymienionych w ustawie karnej znamionach przedmiotowych określanych jako mienie (art. 282 i 286 § 1 k.k.), prawo majątkowe (art. 284 § 1 *in fine* k.k.) oraz dane informatyczne i zapis danych informatycznych (art. 287 § 1 k.k.).

Na gruncie prawa cywilnego pojęcie mienia określone jest w art. 44 k.c. i obejmuje ono swoim zakresem własność oraz inne prawa majątkowe. W literaturze przedmiotu „inne prawa majątkowe” opisuje się jako: „prawo wynikające z powszechnie obowiązującego podziału praw na prawa o charakterze majątkowym i niemajątkowym. Prawo majątkowe pozostaje w ścisłym związku z ekonomicznym interesem uprawnionego niezależnie od tego, czy w konkretnej sytuacji za prawo takie można uzyskać pewną sumę pieniężną lub inne dobro. Prawo własności rzeczy, która nie ma żadnej lub ma minimalną wartość rynkową, pozostaje prawem majątkowym, a wolność człowieka zawsze będzie dobrem osobistym o charakterze niemajątkowym. Prawa niemajątkowe pozbawione są takiego ekonomicznego uwarunkowania nawet wtedy, gdy dane osoby czerpią z tego korzyści majątkowe”¹⁰; pojęcie własności definiowane jest natomiast jako: „najsilniejsze prawo do rzeczy o charakterze bezwzględny, a nie w znaczeniu ekonomicznym, jako ogół praw majątkowych. Przedmiot własności został uregulowany zgodnie z koncepcją przyjętą przez kodeks cywilny w art. 140 i n. W przeciwieństwie do własności, przedmiotem innych praw

¹⁰ P. Nazaruk, (w:) J. Ciszewski, P. Nazaruk (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, t. 2 do art. 44 k.c., Lex 2020.

majątkowych mogą być zarówno rzeczy, jak i przedmioty niebędące rzeczami (np. wierzytelności czy energia gazowa). Przepisy ustawowe kształtują zakres tych praw, ich rodzaj, wolę stron oraz wzajemne zobowiązania podmiotów stosunków prawnych, które są ich źródłem. Zgodnie z art. 44 „własność” jest tylko jednym z elementów „mienia”, które to pojęcie oprócz własności obejmuje również inne prawa majątkowe”¹¹.

Jako że kodeks karny nie zawiera legalnej definicji mienia, wykładnię tego pojęcia pozostawiono przedstawicielom judykatury oraz doktryny prawa karnego. Za trafne należy uznać twierdzenie, że ze względu na posilkowanie się dorobkiem nauki prawa cywilnego przez przedstawicieli nauk penalnych, pojęcie mienia zarówno w prawie cywilnym jak i w prawie karnym mają praktycznie tożsame zakresy znaczeniowe, co zdaje się być potwierdzone w poglądach przedstawicieli doktryny prawa karnego, którzy jako przedmiot ochrony dobra prawnego, jakim jest mienie określają: „wszelkie prawa majątkowe, rzeczowe lub obligacyjne, w tym także usługi, świadczenia, zyski, pożytki stanowiące majątek danego podmiotu. Termin «mienie» występuje w znamionach tego przestępstwa jako zbiorcza nazwa dla ogółu podmiotowych praw majątkowych, bezwzględnych i względnych, tak cywilnych, jak i pozostałych. Stanowi więc pojęcie nadrzędne wobec poszczególnych praw majątkowych”¹². Niewątpliwe jest zatem, że przyjęta w niniejszym opracowaniu definicja mienia wirtualnego, rozumianego jako uprawnienie *sui generis* o charakterze majątkowym, będącego pochodną uprawnień wynikających z umowy licencyjnej i jednocześnie stanowiącego wierzytelność, której treścią jest obowiązek udostępnienia na wyłączność określonego fragmentu kodu gry przez licencjodawcę, treściowo odpowiada przedmiotom czynności sprawczych określonym w kodeksie karnym jako mienie oraz prawo majątkowe.

Kolejnymi wskazanymi w ustawie karnej przedmiotami czynności sprawczych, które mogą mieć zastosowanie do wirtualnego mienia są dane informatyczne oraz zapisy danych informatycznych (art. 287 § 1 k.k.). Obydwa z wymienionych terminów nie posiadają swojej legalnej definicji ani ukształtowanego sposobu wykładni na płaszczyźnie prawa cywilnego. Definicję taką można natomiast znaleźć w Konwencji Rady Europy o cyberprzestępczości ratyfikowanej przez Polskę w 2015 roku¹³, gdzie w art. 1 lit. b możemy znaleźć następującą definicję danych informatycznych:

---

¹¹ *Ibidem*.

¹² M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks Karny..., t. 5 do art. 282 k.k., Lex 2020.

¹³ Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 728 z dnia 27 maja 2015 r.).

„dane informatyczne oznaczają dowolne przedstawienie faktów, informacji lub pojęć w formie właściwej do przetwarzania w systemie komputerowym, łącznie z odpowiednim programem powodującym wykonanie funkcji przez system informatyczny”. Jako że przytoczona ratyfikowana umowa międzynarodowa ma charakter nadrzędny względem ustawodawstwa krajowego zasadnym będzie stwierdzenie, że na płaszczyźnie stosowania przepisów krajowych termin ten należy wyklądać zgodnie z jego konwencyjną definicją oraz subsydiarnie można go uzupełniać o wykładnię stosowaną przez organy międzynarodowe, sądy krajowe i doktrynę prawa karnego, o ile nie stoi ona w sprzeczności z literalnym brzmieniem tej definicji. W polskiej literaturze naukowej trafnie wskazuje się, że termin dane informatyczne w rozumieniu polskiego kodeksu karnego należy rozumieć jako: „dowolny ciąg znaków, posiadający funkcjonalne znaczenie w ramach systemu informatycznego, a więc służące przeprowadzeniu określonej operacji w ramach tego systemu. Dane informatyczne mogą być nośnikiem informacji kulturowej, w rozumieniu art. 268a k.k., ale też mogą pełnić wyłącznie funkcje operacyjne w ramach systemu, nie stanowiąc wyrażania o określonym znaczeniu kulturowym”¹⁴. Przyrównując tak ukształtowaną definicję danych informatycznych do technicznej definicji dóbr wirtualnych rozumianych jako fragment kodu gry odpowiadający za udostępnienie na zasadzie wyłączności konkretnemu użytkownikowi gry, konkretnego efektu wizualnego odzwierciedlającego określony przedmiot o określonych funkcjonalnościach i cechach; nie ulega wątpliwości, że dobra wirtualne mogą być traktowane w rozumieniu kodeksu karnego jako dane informatyczne, a co za tym idzie będą objęte ochroną wynikającą z przepisów posługujących się tym znamieniem przedmiotowym.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania należy stwierdzić, że podjęcie bezprawnego czynu godzącego w wirtualne mienie, które tak jak wcześniej wykazano może być na płaszczyźnie kodeksowej traktowane jako mienie, prawo majątkowe lub dane informatyczne, może potencjalnie skutkować odpowiedzialnością karną wynikającą z art. 282 k.k. (wymuszenie rozbójnicze), art. 284 § 1 k.k. (przywłaszczenie), art. 286 § 1 k.k. (oszustwo) oraz 287 § 1 k.k. (oszustwo komputerowe).

4. Metody szacowania wartości wirtualnego mienia

Ostatnią kwestią, którą należy omówić w związku z rozważaniami dotyczącymi własności wirtualnej jako przedmiotu czynności sprawczej, jest

¹⁴ W. Wróbel, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks Karny. Część szczególna. Tom II. Cz. II, Komentarz do art. 212–277d, t. 4 do art. 268 a k.k., Lex 2020.

metodyka określania ekonomicznej wartości wirtualnego mienia. Zagadnienie to zdaje się być szczególnie istotne z punktu widzenia praktyki wymiaru sprawiedliwości oraz organów ścigania, gdyż właściwe określenie wartości mienia będącego przedmiotem bezprawnego zamachu lub wykorzystanego do popełnienia przestępstwa może determinować zastosowanie przepisów dotyczących zaostrzenia odpowiedzialności karnej ze względu na wartość zagrożonego mienia, a także może wpływać na wysokość orzekanego przez sąd obowiązku naprawienia szkody, wysokość przepadku korzyści majątkowej lub jej równowartości, a przede wszystkim na ocenę stopnia społecznej szkodliwości czynu i co za tym idzie także na wymiar późniejszej kary.

Propozycję rozwiązania tego problemu warto rozpocząć od wskazania, iż w znacznej większości przypadków wydawcy gier komputerowych zastrzegają w treści umów licencyjnych regulacje zabraniające czerpania jakichkolwiek korzyści majątkowych z obrotu wirtualnym mieniem będącym integralną częścią programu komputerowego jakim jest gra, pod rygorem blokady profilu użytkownika oraz rozwiązania umowy ze skutkiem natychmiastowym. Powyższe ograniczenia nie zniechęciły jednak środowiska odbiorców wirtualnej rozrywki przed stworzeniem i rozwinięciem ogromnego rynku wtórnego wirtualnych dóbr, opierającego się w głównej mierze na działalności internetowych portali aukcyjnych oraz specjalnie tworzonych portali internetowych zajmujących się skupywaniem za prawdziwe pieniądze wirtualnych dóbr oraz pośrednictwem w transakcjach między osobami chcącymi kupić/sprzedać określony wirtualny przedmiot. W tym przypadku zasadnicza wartość wirtualnego mienia będącego przedmiotem obrotu opiera się wyłącznie na psychologicznym uznaniu tej wartości przez innych graczy, która to wartość stanowi wypadkową między popytem i podażą aktualnie występującą na rynku oraz ryzykiem związanym z możliwością utraty zainwestowanych środków w wyniku działań nieuczciwego sprzedawcy, a także ryzykiem blokady profilu użytkownika ze względu na działania niezgodne z umową licencyjną. Dla jasności wyводу warto nadmienić, że istnieją także legalne możliwości nabywania konkretnych elementów wirtualnego mienia bezpośrednio od twórców gier poprzez zaimplementowany przez nich system mikropłatności. Możliwe jest również dokonywanie legalnego obrotu wirtualnym mieniem pomiędzy poszczególnymi graczami, przykładowo poprzez wykorzystywanie autoryzowanych przez twórców gry funkcjonalności platform zajmujących się dystrybucją wirtualnej rozrywki (np. platforma „Steam Market”). Korzystanie z takich rozwiązań zazwyczaj wiąże się ze stosunkowo wysoką ceną nabycia określonych wirtualnych

dóbr bezpośrednio od wydawców oraz akceptacją ograniczeń wynikających z braku możliwości faktycznego wycofania zainwestowanego w grę kapitału, gdyż obrót dobrami wirtualnymi za pośrednictwem autoryzowanych platform dystrybucyjnych zazwyczaj opiera się na stosowaniu mechanizmu wewnętrznej wirtualnej waluty, która może być wykorzystana jedynie do korzystania z usług świadczonych przez daną platformę dystrybucyjną i nie podlega ponownej konwersji na realne środki płatnicze.

Taki stan rzeczy powoduje, że w praktyce wystąpić mogą dwie odmienne koncepcje dotyczące określania wartości wirtualnego mienia. Pierwsza z nich wskazuje, że wirtualne mienie nie podlega żadnym miernikom wartości występującym aktualnie w obrocie, a co za tym idzie nie posiada samodzielnej wartości. Twierdzenie takie wynika z przekonania, że wirtualne mienie będące własnością wydawcy gry jako podmiotu, któremu przysługują autorskie prawa majątkowe zarówno do całego utworu jak i do poszczególnych jego elementów nie może stać się przedmiotem samodzielnego obrotu i wartościowania wyłącznie w oparciu o przysługujące licencjodawcy prawa do wyłącznego korzystania z konkretnych elementów utworu, jakim jest wirtualne mienie, a także ze względu na faktycznie występującą praktykę obrotu takimi dobrami wbrew postanowieniom umowy. Jako dodatkowe argumenty wskazuje się, że postanowienia umowy licencyjnej w sposób wyraźny wyłączają możliwość rozporządzania wirtualnym mieniem oraz czerpania z niego jakichkolwiek korzyści, a także okoliczność, że owo mienie nie może samodzielnie występować w obrocie w oderwaniu od programu komputerowego, którego jest częścią, a co za tym idzie nie może być również w oderwaniu od niego wartościowane. Powyższą koncepcję należy uznać za błędną, gdyż w praktyce prawa karnego nawet przedmioty ustawowo wyjęte z obrotu lub wprowadzane do obrotu wbrew przepisom ustawy, albo bez wymaganego zezwolenia podlegają na potrzeby stosowania przepisów karnych wartościowaniu w oparciu o ich faktyczną rynkową wartość, czego przykładem mogą być postępowania w sprawach o handel narkotykami lub nielegalny handel bronią. Niedopuszczalna jest bowiem sytuacja, w której przyjmując, iż wirtualne dobra w teorii nie posiadają żadnej mierzalnej wartości nie zwraca się uwagi na ich faktyczną wartość występującą na rynku (nawet tym nieoficjalnym) oraz pomija się fakt, że poszczególni użytkownicy są w stanie przeznaczyć na ten cel niemałe pieniądze lub poświęcić dziesiątki godzin wolnego czasu, aby osiągnąć w grze oczekiwany rezultat bez konieczności wykorzystywania prawdziwych pieniędzy. Tak przyjęty sposób rozumowania w sposób istotny ograniczałby ochronę praw osób pokrzywdzonych działaniami bezpraw-

nie ingerującymi w ich wirtualne mienie. Z uwagi na przytoczoną powyżej argumentację, niniejszą koncepcję należy uznać za błędną i wyłączyć możliwość jej stosowania.

Druga koncepcja opiera się na założeniu, że wirtualne mienie posiada swoją autonomiczną wartość wynikającą z psychologicznego uznania tej wartości przez uczestników obrotu oraz z utrwalonej praktyki obrotu tym mieniem, niezależnie od niezgodności takich rozporządzeń z postanowieniami umów licencyjnych. Niniejszą koncepcję należy uznać za trafną oraz uwzględniającą uzasadnione interesy zarówno wydawców gier, jak i uczestników obrotu wirtualnym mieniem tak na rynku pierwotnym, jak i na rynku wtórnym. Kwestią sporną może być natomiast sposób obliczania nominalnej wartości wirtualnych dóbr, dostępnych jest bowiem kilka możliwych do przyjęcia wskaźników wartości, które mogą znaleźć w tej sytuacji zastosowanie.

Jako pierwszą metodę wyceny można wskazać metodę polegającą na założeniu, że wartość konkretnego wirtualnego dobra jest tożsama z ceną oferowaną przez wydawcę gry na rynku pierwotnym. Przykładowo, cena wirtualnej waluty oferowana za pośrednictwem internetowej platformy dystrybucyjnej autoryzowanej przez wydawcę gry będzie równoznaczna z rzeczywistą wartością nabytej przez gracza wirtualnej waluty. Niniejszy wskaźnik może znaleźć zastosowanie w przypadku przestępstw popełnianych na szkodę wydawcy gry i zazwyczaj będzie odzwierciedlał sumę zaoszczędzonych przez sprawcę przestępstwa wydatków koniecznych do legalnego nabycia określonego wirtualnego dobra lub sumę utraconych przez wydawcę potencjalnych korzyści wynikających z niezrealizowanych transakcji, które zostały zniweczone przez bezprawne działania sprawcy przestępstwa. Dla przykładu można wskazać, że do takiej sytuacji dojdzie, gdy sprawca przestępstwa uzyska nieautoryzowany dostęp do informacyjnych zasobów wydawcy gry, w wyniku czego bezprawnie uzyska wirtualne mienie, które następnie wprowadzi do dalszego obrotu na rynku wtórnym. W odniesieniu do przestępstw popełnianych na szkodę indywidualnych użytkowników wskaźnik ten zazwyczaj będzie nieprzydatny, gdyż nie uwzględnia on rzeczywistej rynkowej wartości wirtualnego mienia, która w znacznej większości przypadków będzie odbiegała od ceny oferowanej przez wydawcę na rynku pierwotnym. Wirtualne przedmioty wprowadzone do obrotu w wyniku legalnego nabycia od wydawcy gry mogą bowiem zyskiwać lub tracić na rzeczywistej wartości w związku z ciągle zmieniającą się sytuacją na rynku dóbr wirtualnych oraz działaniami twórców wpływającymi na aktualny stan ekonomii gry. Będzie tak przykładowo w sytuacji, gdy twórcy gry zdecydują się wycofać możliwość zdobywania

określonego rodzaju wirtualnego przedmiotu, pozostawiając jednocześnie możliwość, aby użytkownicy, którzy posiadali go w momencie wycofania go z obrotu mogli ów przedmiot zachować. Analogicznie sytuacja będzie miała miejsce w odniesieniu do przedmiotów kolekcjonerskich, które gracze mogą zdobywać (zazwyczaj za darmo) poprzez uczestnictwo w okresowych wydarzeniach organizowanych przez twórców gry i których dostępność jest ograniczona czasem trwania wydarzenia.

Druga metoda wyceny mająca zastosowanie głównie w odniesieniu do przestępstw popełnianych na szkodę indywidualnych użytkowników gry polega na określaniu wartości wirtualnego mienia stanowiącego przedmiot czynności sprawczej w oparciu o jego rzeczywistą rynkową wartość. W zależności od konstrukcji konkretnego wirtualnego dobra oraz aktualnych możliwości jego uzyskania wartość ta będzie szacowana w oparciu o różne źródła danych. Przede wszystkim należy wyróżnić trzy kategorie wirtualnych dóbr, które będą miały wpływ na sposób szacowania ich wartości: pierwsza kategoria to dobra będące w stałej dystrybucji przez twórców gry; druga to wirtualne dobra, które można zdobyć wyłącznie w związku z uczestnictwem w grze; trzecia kategoria dotyczy natomiast dóbr, które są zarówno w stałej dystrybucji przez twórców gry, jak i również można je zdobyć w związku z uczestnictwem w grze.

W przypadku pierwszej kategorii, wartość konkretnego wirtualnego dobra będzie równa cenie, po której można je nabyć od wydawcy gry lub niższa, jeżeli dobra będące przedmiotem czynności sprawczej zostały nabyte na rynku wtórnym. Taki stan rzeczy wynika z faktu, że jeżeli istnieje stała możliwość nabywania od producenta gry konkretnego wirtualnego dobra po określonej przez niego cenie, to brak jest miejsca na rozwój rynku wtórnego kształtującego cenę danego wirtualnego dobra w oparciu o prawo popytu i podaży, gdyż w tym przypadku podaż jest nieograniczona, przy jednoczesnej swobodzie producenta w kształtowaniu polityki cenowej wynikającej z braku konkurencyjnego podmiotu oferującego taki sam produkt.

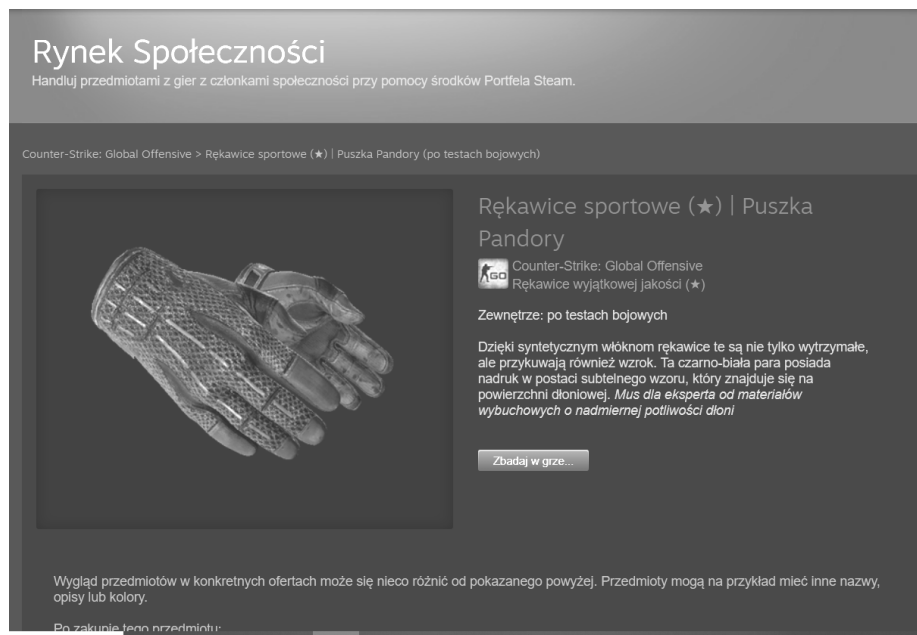
Wartość dóbr wirtualnych zaliczanych do drugiej kategorii będzie szacowana wyłącznie w oparciu o ich wycenę na rynku wtórnym, która będzie wypadkową właściwości i funkcjonalności (statystyk w grze) konkretnego dobra, jego aktualnej dostępności, trudnością w jego zdobyciu, popytu, oraz ryzyka związanego z potencjalną możliwością blokady profilu użytkownika przez wydawcę gry w wyniku działań niezgodnych z umową licencyjną (jeżeli obrót wirtualnymi dobrami jest zabroniony). Warto nadmienić, że na obecnym etapie rozwoju rynku gier komputerowych metody wyceny wirtualnych dóbr na autoryzowanych platformach służących

do ich wymiany między graczami opierają się w całości na mechanizmach wolnorynkowych, a algorytmy wykorzystywane do ich wyceny niekiedy coraz bardziej zaczynają przypominać narzędzia informatyczne stosowane w giełdowym obrocie papierami wartościowymi, natomiast ceny oferowanego wirtualnego mienia potrafią się wahać w granicach od kilku złotych do nawet kilkudziesięciu tysięcy złotych. Utrata mienia o takiej wartości może zatem być bardzo dotkliwa dla ofiar przestępstwa i tym bardziej należy objąć je ochroną wynikającą z norm prawa karnego.

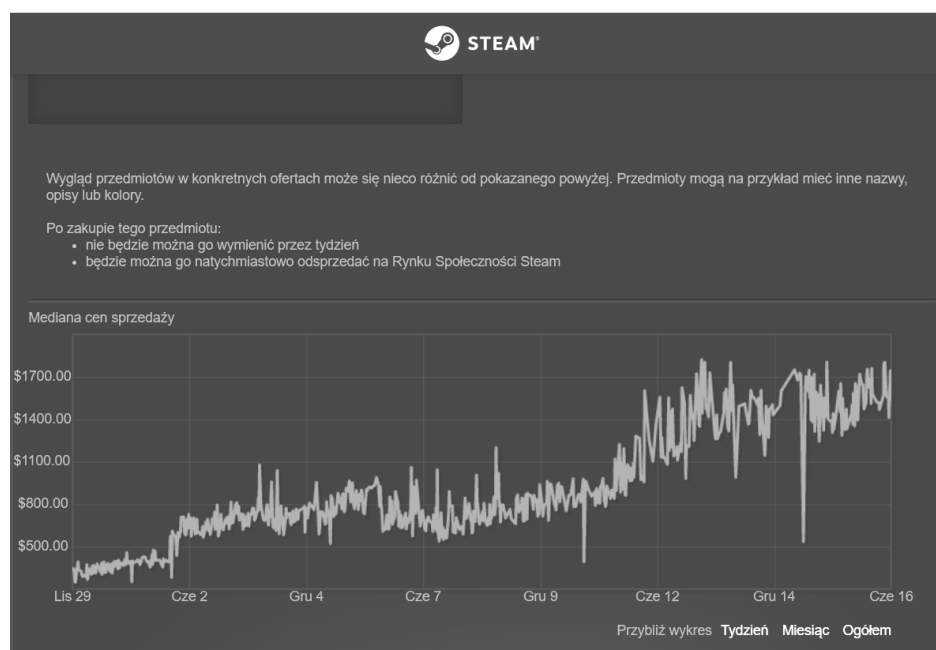
Ryciny nr 4 i 5 przedstawiają ofertę sprzedaży wirtualnego przedmiotu za pośrednictwem autoryzowanej platformy dystrybucyjnej „Steam Market” wraz z okresową analizą cenową; źródło: <https://steamcommunity.com/>.

Ryc. 4.

Źródło: <https://steamcommunity.com/>

Ryc. 5.

Źródło: <https://steamcommunity.com/>

Trzecia ze wskazanych wyżej kategorii wirtualnych dóbr jest najbardziej kłopotliwa pod względem ustalenia jednoznacznego wskaźnika wartości, w jej przypadku mamy bowiem do czynienia z dobrami, które zgodnie z umową licencyjną mogą być nabywane zarówno bezpośrednio od producenta gry poprzez system mikropłatności lub platformy dystrybucyjne, jak również zdobywane w związku z osiągnięciami konkretnego użytkownika w grze. W tej sytuacji najbardziej miarodajnym i sprawiedliwym wskaźnikiem wartości wirtualnego mienia zdaje się być ustalanie jej w oparciu o kryterium wysokości rzeczywiście poniesionej przez użytkownika szkody. Wysokość szkody zróżnicowana będzie bowiem w zależności od występujących w konkretnej sprawie okoliczności faktycznych takich jak źródło i cena nabycia wirtualnego mienia przez osobę poszkodowaną, możliwości zbycia tego mienia na rynku wtórnym, aktualne ceny na rynku pierwotnym oraz wtórnym, a także popyt na konkretne wirtualne mienie w czasie popełnienia przestępstwa.

Podsumowując, nie podlega wątpliwości, że zagadnienie szacowania wartości wirtualnego mienia będącego przedmiotem czynności sprawczej nie jest zagadnieniem łatwym i mającym jedno uniwersalne rozwiązanie. Wybór konkretnej metody szacowania wartości zazwyczaj będzie deter-

minowany okolicznościami stanu faktycznego takimi jak: podmiot pokrzywdzony przestępstwem (producent gry lub indywidualny użytkownik), źródło nabycia wirtualnego mienia, jego dostępność, ukształtowanie przez wydawcę gry polityki obrotu wirtualnym mieniem pomiędzy graczami, czy aktualna wycena konkretnego przedmiotu dokonywana przez platformy dystrybucyjne. W tego typu sprawach kluczowe jest więc, aby organy prowadzące postępowanie zawsze dokładnie badały charakter wirtualnego mienia występującego w konkretnej sprawie, a w razie wątpliwości nie wahały się zasięgnąć opinii biegłego. Praktycznie każda gra komputerowa kształtuje bowiem konstrukcję wirtualnego mienia w sposób odmienny i wymagający indywidualnego podejścia.

5. Analiza wybranych kwalifikacji prawnych możliwych do zastosowania w odniesieniu do przestępstw przeciwko wirtualnemu mieniu w oparciu o przykładowe stany faktyczne

Biorąc pod uwagę uprzednio przeprowadzoną analizę jurystycznego charakteru wirtualnego mienia, zasadnym jest stwierdzenie, że wachlarz kwalifikacji prawnych stypizowanych w rozdziale XXXV k.k. i możliwych do zastosowania w odniesieniu do czynów, które godzą w wirtualne mienie, jest ograniczony sposobem sformułowania przez ustawodawcę przedmiotu czynności sprawczej w poszczególnych przepisach sankcjonujących przestępstwa przeciwko mieniu. Z uwagi na to, że prawna konstrukcja wirtualnej własności w odniesieniu do znacznej większości typów czynów zabronionych chroniących mienie nie będzie odpowiadała znamionom przedmiotowym w tych typach określonym, katalog możliwych do zastosowania kwalifikacji prawnych został ograniczony do 4 zasadniczych typów czynów zabronionych: art. 282 k.k. (kradzież rozbójnicza), art. 284 § 1 k.k. (przywłaszczenie), art. 286 § 1 k.k. (oszustwo) oraz art. 287 § 1 k.k. (oszustwo komputerowe). W dalszych rozważaniach przeanalizowano trzy ostatnie z wymienionych wyżej kwalifikacji prawnych w odniesieniu do stanów faktycznych, w których działanie sprawcy godzi w wirtualne mienie.

5.1 Zastosowanie art. 284 § 1 k.k. do czynów zabronionych godzących w wirtualne mienie

Pierwszy z omawianych typów czynów zabronionych mogących stanowić przydatne narzędzie do ochrony wirtualnego mienia przed jego bezprawnym przejęciem został określony w art. 284 § 1 k.k., w którym ustawodawca stypizował występki przywłaszczenia. Zgodnie z dyspozycją niniejszego przepisu karalne jest zachowanie polegające na przy-

właszczeniu sobie cudzej rzeczy ruchomej lub prawa majątkowego. Analizę znamion przedmiotowych omawianego typu czynu zabronionego należy rozpocząć od wskazania, że czynność sprawcza w nim wskazana polegająca na przywłaszczeniu, z uwagi na alternatywnie określony przedmiot czynności sprawczej, interpretowana będzie w sposób odmienny w zależności od tego, czy działanie sprawcy skierowane będzie przeciwko rzeczy ruchomej czy dotyczyć będzie prawa majątkowego¹⁵. Taki stan rzeczy wynika z charakteru praw majątkowych, które ze swojej natury nie mają materialnego substratu w postaci fizycznych przedmiotów, a co za tym idzie nie mogą mieć do nich wprost zastosowania normy cywilnoprawne regulujące stan posiadania, które odgrywają szczególną rolę w procesie interpretacji znamienia przywłaszczenia rzeczy ruchomych. Omawiany przepis jest jednak szczególnie istotny z punktu widzenia problematyki przestępstw przeciwko wirtualnemu mieniu właśnie dlatego, że ustawodawca wprost wskazał prawa majątkowe jako przedmiot jego ochrony, a co za tym idzie regulacja ta znajduje również zastosowanie do składników majątkowych zaliczanych do kategorii dóbr wirtualnych.

Jako że dla prowadzonych rozważań głębsza analiza sposobów interpretacji znamienia przywłaszczenia w odniesieniu do rzeczy ruchomej nie ma szczególnego znaczenia, ograniczę ją jedynie do wskazania, iż zgodnie z utrwalonym poglądem SN¹⁶ wyartykułowanym w wyroku z dnia 2 grudnia 2008 r., który znajduje także szerokie poparcie w piśmiennictwie naukowym¹⁷: „Przywłaszczeniem w rozumieniu przepisu art. 284 § 1 k.k. jest tylko bezprawne, z wyłączeniem osoby uprawnionej, rozporządzenie rzeczą ruchomą albo prawem majątkowym znajdującymi się w posiadaniu sprawcy, przez włączenie jej do swojego majątku i powiększenie w ten sposób swego stanu posiadania lub stanu posiadania innej osoby albo wykonywanie w inny sposób w stosunku do nich uprawnień właścicielskich, bądź też ich przeznaczenie na cel inny niż przekazanie właścicielowi”. W tym samym wyroku Sąd trafnie wskazuje również, że: „Do znamion przywłaszczenia określonego w art. 284 k.k. nie należy zabór rzeczy ruchomej, lecz włączenie do majątku sprawcy legalnie posiadanej cudzej rzeczy”¹⁸.

¹⁵ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, (w:) W. Wróbel, A. Zołł (red.), Kodeks Karny..., t. 25 do art. 284 k.k.

¹⁶ Zob. także: wyrok SN z dnia 6 stycznia 1978 r., sygn. V KR 197/77 oraz wyrok SA w Lublinie z dnia 3 grudnia 1998 r., sygn. II AKa 176/98.

¹⁷ Zob. M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, (w:) W. Wróbel, A. Zołł (red.), Kodeks Karny..., t. 28–30 do art. 284 k.k., Lex 2020 oraz M. Szwarczyk, (w:) T. Bojarski (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. VII, Lex 2020, t. 1 do art. 284 k.k.

¹⁸ Wyrok SN z dnia 2 grudnia 2008 r., sygn. III k.k. 221/08.

Najistotniejsze z punktu widzenia omawianej problematyki jest jednak wskazanie metod wykładni znamienia przywłaszczenia w odniesieniu do praw majątkowych. W tym przypadku, w literaturze trafnie wskazuje się, że: „W przypadku zamachu ukierunkowanego na cudze prawo majątkowe zachowanie karalne polega co do zasady na podjęciu przez sprawcę takiego zachowania, które stanowi obiektywną i zewnętrzną manifestację wobec osób trzecich (świata zewnętrznego), jakoby sprawcy przysługiwało to prawo majątkowe, a innymi słowy – stworzenie pozorów, jakoby sprawca był uprawniony z tytułu tego prawa majątkowego”¹⁹. Jako kluczowy argument przemawiający za rozróżnieniem interpretacji przywłaszczenia w odniesieniu do rzeczy ruchomej i prawa majątkowego wskazuje się pogląd mówiący, że: „z uwagi na normatywną istotę prawa majątkowego w tym przypadku nie jest zasadne formułowanie warunku „uprzedniego posiadania przez sprawcę prawa majątkowego”, stanowiącego odpowiednik warunku formułowanego w odniesieniu do przywłaszczenia rzeczy ruchomej. Z uwagi na normatywną charakterystykę prawa majątkowego, niestanowiącego obiektu fizycznego (pozbawionego materialnego substratu), nie jest możliwe jego posiadanie przez sprawcę. W przypadku prawa majątkowego nie jest bowiem możliwe wykonywanie władztwa nad prawem majątkowym (w przeciwieństwie do możliwości wykonywania władztwa nad rzeczą ruchomą). Z tych powodów w prawie cywilnym nie funkcjonuje konstrukcja posiadania prawa majątkowego. Z cywilistycznej perspektywy z tytułu prawa majątkowego można być jedynie uprawnionym. W konsekwencji dla przestępstwa przywłaszczenia prawa majątkowego nie jest konieczne uprzednie posiadanie tego prawa przez sprawcę”²⁰. Niniejszy pogląd co do zasady należy uznać za prawidłowy, jednakże konieczne jest wskazanie, że nie uwzględnia on specyfiki dóbr wirtualnych jako uprawnień *sui generis* o majątkowym charakterze. Ze względu na techniczną konstrukcję wirtualnych dóbr istnieje bowiem faktyczna możliwość władania nimi w sposób bardzo zbliżony do posiadania, co w niektórych przypadkach będzie uzasadniało posiłkowanie się wykładnią znamienia przywłaszczenia odnoszącą się do rzeczy ruchomych. Wirtualne mienie w odróżnieniu od zwyczajnych praw majątkowych (np. praw rzeczowych, wierzytelności, praw spadkowych) jest dużo bardziej „mobilne” i zazwyczaj może być swobodnie przenoszone między różnymi użytkownikami gry.

---

¹⁹ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, (w:) W. Wróbel, A. Zoll (red.), Kodeks Karny..., t. 25 do art. 284 k.k., Lex 2020.

²⁰ *Ibidem*, t. 44 do art. 284 k.k.

Zasadne będzie więc stwierdzenie, iż przywłaszczeniem wirtualnego mienia będzie każde zachowanie sprawcy polegające na dysponowaniu cudzym wirtualnym mieniem jak własnym w sytuacji, gdy sprawca nie posiada tytułu prawnego do samodzielnego rozporządzania/dysponowania takim mieniem. Konieczne jest także wykazanie, że sprawca wszedł w „posiadanie” takiego mienia w wyniku dobrowolnego przekazania go przez pierwotnego dzierżyciela w celu korzystania/dzierżenia przez sprawcę albo uzyskanie przez sprawcę władztwa nad owym mieniem nastąpiło bez udziału osoby pierwotnie uprawnionego i w okolicznościach, które nie wskazują na bezprawne działanie sprawcy.

Aby przedstawić praktyczne zastosowanie art. 284 § 1 k.k. do czynów godzących w wirtualne mienie, przytoczę dwa zróżnicowane stany faktyczne, które miały miejsce w rzeczywistości, i co do których niniejsza kwalifikacja prawna zdaje się być uzasadniona.

Jako pierwszy i najbardziej szablonowy przykład przywłaszczenia wirtualnego mienia można wskazać kasus 17-lletniego mieszkańca Łodzi, który grając w internetową grę „Metin 2” nawiązał kontakt z 21-lletnim graczem z Olsztyna. Obydwaj mężczyźni uczestnicząc we wspólnej rozgrywce zapoznali się na tyle dobrze, że postanowili wzajemnie sobie „pożyczać” zdobyte w ramach gry wirtualne przedmioty w celu przyspieszenia postępów osiąganych w grze. Gracz z Olsztyna miał na tyle duże zaufanie do swojego towarzysza gry, że udostępnił mu hasła do swojego profilu użytkownika, aby ten pod jego nieobecność mógł samodzielnie korzystać z posiadanych przez niego wirtualnych przedmiotów. Pewnego dnia po zalogowaniu się na swoje konto 21-latek z Olsztyna zorientował się, że jego wirtualna postać została całkowicie pozbawiona wszystkich posiadanych przedmiotów oraz wirtualnej waluty. Po zgłoszeniu sprawy na policję okazało się, że za całe zdarzenie odpowiedzialny był 17-lletni łódzianin, który wraz ze swoimi kolegami postanowił wykorzystać udostępnione mu wcześniej hasła do profilu użytkownika pokrzywdzonego gracza z Olsztyna, aby przejąć na własność całe posiadane przez niego wirtualne mienie. Gdy gracz z Łodzi otrzymał wezwanie na przesłuchanie, przestraszony całą sytuacją niezwłocznie zwrócił wszystkie zabrane wirtualne przedmioty tłumacząc się, że nie wiedział, iż takie działania są karalne. Przywłaszczone wirtualne mienie zostało wycenione na ok. 500 zł²¹. Niniejszy stan faktyczny w sposób najbardziej prostoliniowy przedstawia mechanizm stosowania art. 284 § 1 k.k. w stosunku do czynów popełnianych w ramach wirtualnego świata gry. Mamy tutaj bowiem do

²¹ <https://dzienniklodzki.pl/17latkowi-grozi-poprawczak-za-wirtualna-kradziez/ar/425623>
dostęp: 9 kwietnia 2022 r.

czynienia z sytuacją, gdzie sprawca przywłaszczenia otrzymując w sposób legalny dostęp do wirtualnego mienia należącego do innej osoby, rozporządza następnie owym mieniem jak właściciel działając w ten sposób, że wbrew woli dysponenta tego mienia przenosi je na własny profil użytkownika pozbawiając tym samym władztwa nad wirtualnymi przedmiotami osobę, która pierwotnie była do nich uprawniona.

Drugi stan faktyczny, który warto przytoczyć w ramach omówienia zastosowania art. 284 § 1 k.k. w odniesieniu do czynów godzących w wirtualne mienie dotyczy sytuacji, która miała miejsce w ramach wirtualnego świata gry „Fallout 76”²². Kazus ten jest szczególnie interesujący, gdyż dotyczy sytuacji, w której uczestnicy gry online w związku z błędem w kodzie gry uzyskali możliwość przywłaszczenia wirtualnego mienia pozostającego w dyspozycji producenta gry, bez konieczności jakiegokolwiek bezprawnej ingerencji w zapis danych informatycznych. Na początku 2019 roku na portalach informacyjnych związanych z branżą wirtualnej rozrywki zaczęły pojawiać się poparte nagraniami graczy doniesienia dotyczące serii zdarzeń polegających na tym, że niektórym uczestnikom postapokaliptycznej gry MMORPG „Fallout 76” udało się odnaleźć ukryty w wirtualnym świecie gry tzw. pokój deweloperski. Tworzenie pokoi deweloperskich jest metodą często wykorzystywaną przez twórców gier online na etapie produkcji gry. W skrócie można określić, że są to specjalnie wygenerowane w ramach wirtualnego świata lokacje, do których dostęp mają jedynie producenci gry i które wykorzystywane są do testowania nowych przedmiotów mających być w przyszłości wprowadzonych do gry. Owe pokoje używane są także do przechowywania wszystkich rodzajów dostępnych w grze wirtualnych przedmiotów, aby twórcy w dowolnym momencie mieli do nich swobodny dostęp. Zazwyczaj możliwość odkrycia i wejścia do pokoju deweloperskiego przez osoby, które nie są do tego uprawnione zabezpieczona jest konstrukcją kodu gry, jednakże w niniejszym kazusie osoby odpowiadające za programowanie lokacji musiały popełnić jakieś niedopatrzenie, w wyniku którego gracze, którzy znaleźli odpowiednie miejsce na mapie gry mogli swobodnie wejść do pokoju deweloperskiego bez konieczności przełamywania żadnych informatycznych zabezpieczeń. W pokoju deweloperskim stworzonym przez twórców gry „Fallout 76” znajdowały się wszystkie dostępne w grze przedmioty zarówno te bezpłatne jak i te, za które trzeba było oddzielnie zapłacić poprzez wprowadzony do gry system mikropłatności, znajdowało się tam również wirtualne mienie, które było dopiero w fazie testowania

---

²² <https://www.gry-online.pl/newsroom/fallout-76-gracze-znalezli-pokoj-deweloperski-a-bethesda-daje-za/z01b8e0>; dostęp: 9 kwietnia 2022 r.

przez twórców i nie było jeszcze ogólnie dostępne dla normalnych użytkowników gry. Gracze którym udało się odnaleźć pokój deweloperski postanowili skorzystać z tej okazji i wyposażyli swoje wirtualne postacie w przedmioty, które w normalnych warunkach musieliby kupić za prawdziwe pieniądze. Część graczy nie była nawet świadoma, że odkryta lokacja jest dostępna jedynie w wyniku błędu twórców gry i uznali jej odnalezienie za ukryte zadanie, stanowiące element rozgrywki. Po ujawnieniu całej sytuacji producent gry szybko poprawił kod gry skutecznie blokując dostęp do pokoju deweloperskiego, natomiast konta graczy, którzy uprzednio skorzystali z jego dobrodziejstwa zostały niezwłocznie zablokowane.

Przechodząc do analizy prawnej tego stanu faktycznego należy stwierdzić, że możliwość przypisania odpowiedzialności karnej za przestępstwo z art. 284 § 1 k.k. graczom, którzy przejęli znajdujące się w pokoju deweloperskim wirtualne mienie nie jest kwestią oczywistą i zależna będzie od indywidualnej oceny stanu wiedzy każdego z potencjalnych sprawców odnośnie konstrukcji gry. Nie podlega wątpliwości, że działanie „bohaterów” kazusu będzie realizowało znamiona przedmiotowe przywłaszczenia, mamy tutaj bowiem do czynienia z zachowaniem polegającym na rozporządzeniu wirtualnym mieniem należącym do producenta gry, polegającym na przypisaniu sobie władztwa nad owym mieniem przez osoby do tego nieuprawnione oraz na korzystaniu z tego mienia jak właściciel. Kwestią otwartą jest natomiast realizacja znamion strony podmiotowej przestępstwa poszczególnych graczy, niektórzy z nich mieli bowiem podstawy do uznania, że skoro twórcy gry umożliwili swobodne wejście do jakiejś lokacji to korzystanie z zawartości, która się w niej znajduje stanowi normalny element rozgrywki, a co za tym idzie nie jest zachowaniem bezprawnym. Takie stwierdzenie będzie dawało podstawy do uznania, że po stronie sprawcy nie wystąpił zamiar popełnienia czynu zabronionego, co skutkować będzie nieumyślnością i brakiem możliwości pociągnięcia takiej osoby do odpowiedzialności karnej. Inaczej będzie w sytuacji, gdy w toku postępowania wykazane zostanie, że potencjalny sprawca był w pełni świadomy, iż pokój deweloperski dostępny jest jedynie w wyniku błędu w kodzie gry i umyślnie wykorzystał tę sytuację do przejęcia wartościowego wirtualnego mienia, za które w normalnych warunkach musiałby zapłacić, działając w ten sposób na szkodę producenta gry. W takich okolicznościach wydaje się, że przypisanie odpowiedzialności karnej za występki przywłaszczenia będzie całkowicie uzasadnione.

Podsumowując rozważania dotyczące możliwości zastosowania art. 284 § 1 k.k. do czynów popełnianych w realiach wirtualnego świata gry, należy uznać, że niniejsza kwalifikacja prawna będzie umożliwiała sku-

teczną ochronę wirtualnych dóbr, w szczególności w sytuacjach, gdy sprawca w sposób legalny uzyskuje władztwo nad konkretnym elementem stanowiącym wirtualne mienie, lecz następnie w sposób sprzeczny z wolą jego prawowitego dysponenta rozporządza owym mieniem jak własnym.

5.2 Zastosowanie art. 286 § 1 k.k. do czynów zabronionych popełnianych za pośrednictwem gier komputerowych

Drugi z omawianych typów czynów zabronionych możliwych do zastosowania w odniesieniu do przestępstw przeciwko mieniu popełnianych za pośrednictwem gier komputerowych opiera się na kwalifikacji prawnej z art. 286 § 1 k.k. Ustawodawca w omawianym przepisie wskazał, że karalne jest zachowanie polegające na doprowadzeniu innej osoby do niekorzystnego rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem za pomocą wprowadzenia jej w błąd albo wyzyskaniu błędu lub niezdolności do należytego pojmowania przedsiębranego działania, wskazując ponadto, że sprawca musi działać w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. Warto również zwrócić uwagę, że ustawodawca konstruując treść przepisu posłużył się znamieniem czynnościowo-skutkowym wskazując, że sprawca swoimi działaniami ma doprowadzić do skutku w postaci niekorzystnego rozporządzenia mieniem. Z dokonaniem przestępstwa będziemy mieli zatem do czynienia dopiero w momencie, gdy ów skutek się zrealizuje. Jako niekorzystne rozporządzenie mieniem należy rozumieć każde zachowanie pokrzywdzonego polegające na podjęciu rozporządzających czynności faktycznych lub prawnych względem mienia pozostającego w jego dyspozycji, które to czynności z obiektywnego punktu widzenia należy uznać za oczywiście niegospodarne i w sposób rażący godzące w interesy majątkowe osoby uprawnionej i, na których podjęcie pokrzywdzony działający w normalnych warunkach z prawdopodobieństwem graniczącym z pewnością by się nie zdecydował²³.

W odniesieniu do czynów podejmowanych za pośrednictwem gier komputerowych online, które mogłyby realizować znamiona występu z art. 286 § 1 k.k., trzeba nadmienić, że przyjęcie takiej kwalifikacji prawnej będzie uzależnione od wystąpienia w konkretnym stanie faktycznym okoliczności wskazującej na to, że sprawca swoim działaniem w żaden sposób nie ingeruje w dane informatyczne związane z wirtualnym mieniem, lecz swoim działaniem doprowadza do dobrowolnego podjęcia czynności rozporządzających owym mieniem przez osobę działającą pod

---

²³ Por. wyrok SN z dnia 30 sierpnia 2000 r., sygn. V k.k.N 267/00; postanowienie SN z dnia 15 czerwca 2007 r., sygn. I KZP 13/07 oraz wyrok SA w Łodzi z dnia 29 stycznia 2001 r., sygn. II AKa 74/01.

wpływem błędu. W innym wypadku właściwą kwalifikację prawną stanowić będzie art. 287 § 1 k.k. dotyczący tzw. oszustwa komputerowego, który będzie omawiany w dalszej części artykułu. Nie podlega także wątpliwości, że nie będą stanowiły oszustwa zachowania stanowiące element rozgrywki, czyli podejmowane w takich sytuacjach, gdzie zasady gry w sposób wyraźny pozwalają na podejmowanie przez jej użytkowników działań zmierzających do wprowadzenia przeciwnika w błąd i wykorzystania tego błędu do własnych celów w grze, o ile zachowania te będą zgodne z owymi regułami i nie będą wykraczały poza ramy wirtualnego świata gry. Z aktualizacją normy sankcjonującej określonej w art. 286 § 1 k.k. będziemy mieli zatem do czynienia zazwyczaj w sytuacji, gdy potencjalny sprawca nawiązuje osobistą relację z potencjalnym pokrzywdzonym (niemającą wyłącznie podłoża na płaszczyźnie gry), a następnie wykorzystuje ową relację do wprowadzenia go w błąd i doprowadzenia do niekorzystnego rozporządzenia wirtualnym mieniem na swoją korzyść, a także gdy wszelkie działania sprawcy podejmowane są poza wirtualnym światem gry, lecz ich skutek objawia się już w jego ramach lub obejmuje rozporządzenie wirtualnym mieniem.

Praktyczne zastosowanie art. 286 § 1 k.k. do czynów popełnianych w związku z uczestnictwem w komputerowych grach online zaprezentuję w oparciu o trzy autentyczne stany faktyczne.

Pierwszy z nich dotyczy 21-letniego uczestnika gry „Ultima online” pochodzącego z Japonii, który podszywając się pod innego gracza poznanego w trakcie wspólnej rozgrywki skontaktował się z działem obsługi klienta odpowiedzialnym za administrację serwera gry i wprowadzając w błąd co do swojej tożsamości pracującą tam osobę poprosił o przywrócenie hasła do profilu użytkownika gracza, pod którego się podszywał, motywując swoją prośbę rzekomą utratą dostępu do konta. Wprowadzony w błąd pracownik przekazał dane konieczne do uzyskania dostępu do konta na podany przez oszusta adres e-mail. 21-letni Japończyk po uzyskaniu dostępu do cudzego profilu użytkownika sprzedał za pośrednictwem portalu aukcyjnego przypisaną do tego konta wirtualną nieruchomości za 50 000 yenów o równowartości 2000 zł²⁴. W niniejszym stanie faktycznym znamiona przedmiotowe przestępstwa z art. 286 § 1 k.k. zrealizowane zostały poprzez wprowadzenie pracownika administratora serwera w błąd co do tożsamości osoby podającej się za uprawnioną do dysponowania wirtualnym mieniem w postaci wartościowego profilu użytkownika gry, w wyniku czego osoba ta rozporządziła cudzym mieniem

²⁴ Przykład za: D. Karkut, *Własność wirtualna w prawie polskim. Zagadnienia wybrane*, Wrocław 2018, s. 133.

poprzez przekazanie osobie do tego nieuprawnionej środków umożliwiających przejęcie faktycznego władztwa nad cudzym profilem użytkownika. Jako że samo przeniesienie faktycznego władztwa nad profilem użytkownika należy uznać za rozporządzenie mieniem w rozumieniu art. 286 § 1 k.k., zasadnym jest przyjęcie, że przestępstwo zostało dokonane już w momencie udostępnienia haseł do cudzego konta przez wprowadzonego w błąd pracownika, a nie dopiero w momencie, gdy sprawca sprzedał uzyskane w ten sposób wirtualne mienie.

Drugi stan faktyczny dotyczy sytuacji, która miała miejsca w Holandii w 2007 roku i która tak jak w przypadku wcześniejszego kazusu również związana była z bezprawnym uzyskiwaniem dostępu do profili użytkowników gry, a co za tym idzie również do zgromadzonych na nich wirtualnych dóbr, poprzez wprowadzanie w błąd ich dysponentów. Sytuacja, o której mowa dotyczy sześciu holenderskich nastolatków, którzy postanowili wyłudzić dane do kont użytkowników internetowej gry „Habbo Hotel” poprzez stworzenie fałszywej strony internetowej, która była łudząco podobna do strony wykorzystywanej przez producenta gry do logowania użytkowników na swoje profile gracza. Wprowadzeni w błąd użytkownicy nie dostrzegając różnicy w wyglądzie strony internetowej wpisywali tam swoje dane do logowania, w które następnie wgląd mieli sprawcy przestępstwa. Po uzyskaniu danych umożliwiających dostęp do kont kilkudziesięciu użytkowników gry, sprawcy rozpoczęli proces przenoszenia na własne konta wirtualnego mienia zgromadzonego na profilach pokrzywdzonych graczy. Wartość Przejętych przez grupę nastolatków wirtualnych mebli stanowiących kluczowy komponent występującego w grze wirtualnego mienia, oszacowana została na równowartość 4000 euro²⁵.

Ostatni stan faktyczny związany jest z coraz częściej występującym na rynku gier komputerowych zjawiskiem wyłudzenia pieniędzy przez niezależnych „twórców” wirtualnej rozrywki, poprzez wykorzystywanie do tego celu bardzo popularnego w ostatnim czasie systemu finansowania produkcji gier potocznie nazywanego „early access”. Wskazana metoda finansowania polega na odpłatnym udostępnianiu gier komputerowych pozostających jeszcze w fazie produkcji z założeniem, że tworzona gra dzięki środkom pochodzącym z wpłat osób zainteresowanych uzyskaniem wcześniejszego dostępu do niedokończonej jeszcze gry pozwoli na dalszy jej rozwój. Opisany sposób finansowania wykorzystywany jest zazwyczaj przez małe studia deweloperskie, które nie dysponują kapitałem na poziomie największych firm z branży wirtualnej rozrywki i często nie

---

²⁵ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/7094764.stm>; dostęp: 9 kwietnia 2022 r.

mają możliwości przeprowadzenia całego procesu produkcyjnego bez wykorzystania zewnętrznego kapitału. Produkcje tego typu kierowane są zazwyczaj do ściśle sprecyzowanego odbiorcy, który jest skłonny zapłacić za dostęp do niedokończonych jeszcze gry, byle tylko gra opierająca się na przedstawionych wcześniej przez twórców założeniach w ogóle powstała. Gry, które trafiają do sprzedaży we wczesnym dostępie mogą być na różnym etapie rozwoju, od takich, które są dopiero na bardzo wczesnym etapie koncepcyjnym po takie, które są praktycznie na zakończeniu. Ze względu na otwarcie się platform dystrybucyjnych oferujących usługę wczesnego dostępu na niezależnych twórców, rynek gier komputerowych zalany został przez tysiące produkcji o bardzo zróżnicowanej jakości. Warto wskazać, że usługa *early access* opiera się w głównej mierze na zaufaniu kupującego grę do jej twórców, że produkcja dzięki uzyskanemu w ten sposób finansowaniu nadal będzie rozwijana w sposób zgodny z uprzednio przedstawionymi założeniami oraz harmonogramem prac rozwojowych. Niestety wśród setek uczciwych wydawców gier trafiają się również tacy, którzy wykorzystują zaufanie graczy wyłącznie w celu osiągnięcia korzyści majątkowej i po zebraniu środków na rozwój produkcji porzucają pracę nad projektem, pozostawiając go w stanie niezgodnym z wcześniejszymi obietnicami, a niekiedy nawet w stanie całkowicie niegrywalnym²⁶. Jako przykład jednej z wielu takich sytuacji można wskazać kasus gry „Earth 2066” tworzonej przez jednoosobowe studio deweloperskie Killing Day Studios i udostępnionej w systemie wczesnego dostępu na platformie Steam. Wskazana gra na platformie dystrybucyjnej posiadała bardzo szczegółowy oraz zachęcający opis rozgrywki, a także ambitny i wiarygodnie zarysowany przez twórcę plan dalszego rozwoju. Gra reklamowana była również przez wykorzystanie grafik pokazujących elementy rozgrywki. Osoby, które zdecydowały się na wsparcie tej produkcji szybko zorientowały się, że wszystkie obietnice twórcy okazały się fałszywe, a gra w żaden sposób nie odpowiada cechom wskazanym w jej opisie, jest uboga w treść oraz posiada liczne błędy w kodzie. Dodatkowo twórca występujący pod pseudonimem Muxwell, od momentu udostępnienia gry we wczesnym dostępie nie dokonuje żadnych działań prowadzących do jej rozwoju lub chociażby naprawienia błędów uniemożliwiających normalną rozgrywkę. Okazało się również, że grafiki promujące grę nie były w żaden sposób z nią związane i stanowiły jedynie zlepek grafik znalezionych w internecie i przerobionych na potrzeby twórcy, a sam wydawca gry usuwa masowo

²⁶ <https://www.gry-online.pl/S018.asp?ID=1433>; dostęp: 9 kwietnia 2022 r.

publikowane negatywne komentarze ostrzegające potencjalnych klientów przed zakupem dostępu do tej produkcji. Po zgłoszeniu przez oszukanych odbiorców zaistniałej sytuacji do administratora platformy dystrybucyjnej, kontakt z twórcą gry się urwał, a sama gra została wycofana ze sprzedaży przez dystrybutora²⁷.

Biorąc pod uwagę okoliczności opisane w powyższym stanie faktycznym zasadne będzie stwierdzenie, iż działanie „twórcy” gry realizuje znamiona występkę z art. 286 § 1 k.k. Analiza całokształtu opisanego zdarzenia jednoznacznie wskazuje, że „twórca” gry działając w celu osiągnięcia korzyści majątkowej i poprzez wprowadzenie przyszłych odbiorców gry w błąd co do właściwości oferowanego produktu i planów dalszego rozwoju gry, doprowadził ich do niekorzystnego rozporządzenia mieniem poprzez przekonanie ich do kupienia gry, której cena była całkowicie nieadekwatna do jej postulowanej jakości.

Podsumowując rozważania dotyczące stosowania kwalifikacji prawnej opartej na art. 286 § 1 k.k. w odniesieniu do przestępstw popełnianych za pośrednictwem gier komputerowych należy pamiętać, że oszustwa popełniane w ten sposób mogą godzić zarówno w mienie wirtualne, jak i składniki majątkowe, które do owej kategorii się nie zaliczają. Trzeba również podkreślić, że omawiana kwalifikacja prawna znajdzie zastosowanie tylko w sytuacji, gdy sprawca przestępstwa wprowadzając w błąd inną osobę doprowadzi ją do dobrowolnego rozporządzenia własnym lub cudzym mieniem w sposób niekorzystny. Nie będzie miała natomiast zastosowania w przypadkach doprowadzenia do niekorzystnego rozporządzenia poprzez jakąkolwiek ingerencję w dane informatyczne związane z wirtualnym mieniem.

5.3 Zastosowanie art. 287 § 1 k.k. do czynów zabronionych godzących w wirtualne mienie

Ostatnią i zdaje się, że najistotniejszą kwalifikacją prawną, którą należy omówić w ramach niniejszego artykułu, jest występek stypizowany w art. 287 § 1 k.k. potocznie nazywany oszustwem komputerowym. Niniejszej kwalifikacji prawnej należy przypisać szczególną rolę w zwalczaniu przestępczości godzącej w wirtualne mienie, gdyż w realiach wirtualnych światów gry stanowi ona niejako substytut dla klasycznego przestępstwa kradzieży określonego w art. 278 § 1 k.k., które zgodnie z poczynionymi wcześniej ustaleniami, ze względu na konstrukcję znamion przedmiotowych swoim zakresem normowania nie obejmuje czynów go-

---

²⁷ <https://antyweb.pl/kolejne-oszustwo-na-platformie-valve-potrzebna-wieksza-kontrola-na-steamie/> dostęp: 9 kwietnia 2022 r.

dzących w wirtualne mienie. Ustawodawca w art. 287 § 1 k.k. wskazuje, że karze podlega ten „kto, w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub wyrządzenia innej osobie szkody, bez upoważnienia, wpływa na automatyczne przetwarzanie, gromadzenie lub przekazywanie danych informatycznych lub zmienia, usuwa albo wprowadza nowy zapis danych informatycznych”. Takie sformułowanie znamion przedmiotowych oszustwa komputerowego umożliwia szerokie zastosowanie tej kwalifikacji do czynów potocznie nazywanych „kradzieżą” wirtualnych przedmiotów. Dzięki temu przepisowi możliwe jest bowiem ściganie każdej osoby, która w celu osiągnięcia korzyści majątkowej w jakikolwiek sposób ingeruje w dane informatyczne doprowadzając w ten sposób do bezprawnego przeniesienia praw stanowiących wirtualne mienie z majątku osoby pokrzywdzonej do majątku sprawcy. Z perspektywy omawianej problematyki szczególnie istotne jest znamie czynności sprawczej określone jako: „zmienianie, usuwanie albo wprowadzanie nowego zapisu danych informatycznych”. Warto wskazać, że zachowania prowadzące do przejęcia cudzego wirtualnego mienia w sposób inny niż doprowadzenie pokrzywdzonego do samodzielnego nim rozporządzenia (w wyniku wprowadzenia jej w błąd, albo zastosowania groźby lub przemocy), zawsze będą wiązały się z bezprawną ingerencją w zapis danych informatycznych. Wirtualne dobra są bowiem od strony technicznej niczym innym jak właśnie zapisem danych informatycznych i każda zmiana ich aktualnego dysponenta będzie nierozdzielnie związana ze zmianą, usunięciem lub wprowadzeniem nowego zapisu tychże danych występujących w postaci kodu gry odpowiadającego za przypisanie konkretnego składnika wirtualnego mienia do konkretnego profilu użytkownika gry.

Aby opisać praktyczne zastosowanie art. 287 § 1 k.k. do czynów popełnianych za pośrednictwem gier komputerowych przytoczyć można dwa przykładowe stany faktyczne.

Pierwszy z kazusów odzwierciedla najczęściej spotykany w praktyce schemat działania sprawców przestępstw polegających na bezprawnym przejęciu cudzego wirtualnego mienia, poprzez wykorzystywanie programów szpiegujących mających za zadanie uzyskać dane pozwalające na zalogowanie się do cudzego profilu użytkownika, w celu przeniesienia przypisanych do niego wirtualnych dóbr na profil użytkownika sprawcy przestępstwa. Zdarzenie, o którym mowa miało miejsce w Polsce w 2009 roku i dotyczy sytuacji, w której 27-letni mieszkaniec Olsztyna grający w grę MMORPG „Metin 2” pewnego dnia logując się na swój profil użytkownika zorientował się, że jego wirtualna postać została całkowicie pozbawiona przypisanych do niej wirtualnych przedmiotów o wartości ok.

900 zł. Pokrzywdzony gracz niezwłocznie zgłosił zaistniałą sytuację na policję, która po przeprowadzonym dochodzeniu ustaliła, że sprawcą wirtualnej „kradzieży” jest brat poznanej za pośrednictwem gry dziewczyny, z którą pokrzywdzony wspólnie grał. Sprawca przestępstwa poprzez wykorzystanie programu szpiegującego ustalił hasło i login do profilu użytkownika 27-latką, dzięki czemu mógł swobodnie zalogować się na profil pokrzywdzonego i przypisać do własnej wirtualnej postaci wszystkie należące do niego wirtualne przedmioty²⁸. Sprawa zakończyła się wyrokiem Sądu Rejonowego w Sławnie, który uznał działanie sprawcy za spełniające znamiona art. 287 § 1 k.k. i wymierzył mu karę roku pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary na trzyletni okres próby oraz grzywnę w wymiarze 20 stawek dziennych po 10 zł każda, a także poddał sprawcę pod dozór kuratora²⁹.

Drugi stan faktyczny zdaje się być dużo bardziej nieszablonowy, gdyż dotyczy sytuacji, w której sprawca komputerowego oszustwa działając w celu osiągnięcia korzyści majątkowej wykorzystał stworzoną przez siebie grę komputerową do wpływania na proces automatycznego przetwarzania danych informatycznych na komputerach użytkowników, którzy zdecydowali się na kupno gry. Co ciekawe działanie sprawcy w żaden sposób nie miało na celu przejęcia wirtualnego mienia, a jedynie wykorzystywanie wolnej mocy obliczeniowej komputerów, na których zainstalowana była stworzona przez niego gra. Zdarzenie, o którym mowa dotyczyło udostępnionej w 2018 roku na platformie dystrybucyjnej Steam gry zatytułowanej „Abstractism”, którą można było nabyć za symboliczną kwotę odpowiadającą równowartości jednego amerykańskiego dolara. Wskazany tytuł był bardzo prostą grą platformową z uspokajającą muzyką w tle, oraz czarnobiałą grafiką 2D nawiązującą do estetyki klasycznych gier komputerowych z lat 80-tych XX wieku. Pomimo przyjemnej i niewyróżniającej się niczym specjalnym rozgrywki, gra zaczęła wzbudzać u użytkowników podejrzenia nieuczciwego działania ze strony jej twórców, gdyż po jej uruchomieniu komputer zaczynał wykorzystywać bardzo dużą ilość mocy obliczeniowej, która była nieadekwatna do zapotrzebowania tak prostych graficznie gier. Po przeanalizowaniu sekwencji kodu gry okazało się, że „Abstractism” jest programem służącym do ukrytego kopania kryptowalut, bezprawnie wykorzystującym moc obliczeniową komputerów, na których uruchamiana była gra. Po nagłośnieniu całej sytuacji gra została usunięta z platformy dystrybucyjnej, jednakże do te-

---

²⁸ <https://www.gram.pl/news/2010/10/14/pierwszy-skazany-za-wirtualna-kradziez.shtml>; dostęp: 9 kwietnia 2022 r.

²⁹ Wyrok Sądu Rejonowego w Sławnie z dnia 19 sierpnia 2010 r., sygn. II K 127/10.

go czasu zdążyło ją pobrać około 6000 użytkowników³⁰. Nie podlega wątpliwości, że taki sposób działania twórców gry będzie realizował znamiona występków z art. 287 § 1 k.k., mamy tutaj bowiem do czynienia z nieupoważnionym wpływaniem na automatyczne przetwarzanie danych informatycznych poprzez wykorzystywanie programu, który w sposób ukryty zużywa moc obliczeniową komputera użytkownika do „kopania” kryptowaluty, która będzie stanowiła dla sprawcy korzyść majątkową.

Podsumowując analizę możliwości zastosowania art. 287 § 1 k.k. do czynów popełnianych za pośrednictwem gier komputerowych oraz godzących w wirtualne mienie należy stwierdzić, że jest to kwalifikacja niezwykle przydatna w ściganiu tego typu przestępczości. Pozwala ona bowiem na objęcie zakresem kryminalizacji szerokiego spektrum zachowań popełnianych w realiach wirtualnego świata gry, które swoją specyfiką przypominają klasyczną kradzież, lecz ze względu na konstrukcję znamion przedmiotowych występków z art. 278 § 1 k.k. uniemożliwiają przyjęcie owej kwalifikacji w przypadku przestępstw godzących w wirtualne mienie.

6. Podsumowanie i wnioski

Podsumowując omówione w ramach niniejszego artykułu rozważania dotyczące problematyki odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciwko mieniu popełniane za pośrednictwem gier komputerowych, można wyprowadzić następujące wnioski :

Zachowania bezprawnie godzące w wirtualne mienie mogą stanowić podstawę odpowiedzialności karnej wynikającej z przepisów rozdziału XXXV k.k. (przestępstwa przeciwko mieniu). Jednakże z uwagi na techniczną i juretryczną konstrukcję wirtualnych dóbr, zastosowanie znajdą wyłącznie kwalifikacje prawne opierające się na: art. 282 k.k. (wymuszenie rozbójnicze), art. 284 § 1 k.k. (przywłaszczenie), art. 286 § 1 k.k. (oszustwo), oraz art. 287 § 1 k.k. (oszustwo komputerowe). Stosowanie pozostałych typów czynów zabronionych uregulowanych w rozdziale XXXV k.k. jest niemożliwe z uwagi na konstrukcję znamion przedmiotów czynności sprawczych w nich określonych.

W kategoriach normatywnych wirtualne mienie należy rozumieć jako uprawnienie *sui generis* o charakterze majątkowym, którego źródło oraz zakres wynika z treści umowy licencyjnej, i którego przedmiotem jest

³⁰ <https://comparic.pl/zdemaskowano-gre-komputerowa-z-funkcja-nielegalnego-wydobywania-kryptowalut/>; oraz <https://www.gry-online.pl/newsroom/abstractism-gra-na-steamie-wykorzystywala-komputery-do-kopania-kr/zf1af70>; dostęp: 9 kwietnia 2022 r.

prawo do wyłącznego korzystania z określonego wirtualnego przedmiotu będącego wyodrębnionym fragmentem kodu gry.

Na potrzeby stosowania przepisów prawa karnego należy przyjąć, że wirtualne mienie posiada swoją autonomiczną wartość wynikającą z psychologicznego uznania tej wartości przez uczestników obrotu oraz z utrwalonej praktyki obrotu tym mieniem, niezależnie od niezgodności takich rozporządzeń z postanowieniami umów licencyjnych.

Wybór konkretnej metody szacowania wartości wirtualnego mienia zazwyczaj będzie determinowany okolicznościami stanu faktycznego takimi jak: podmiot pokrzywdzony przestępstwem (producent gry lub indywidualny użytkownik), źródło nabycia wirtualnego mienia, jego dostępność, ukształtowanie przez wydawcę gry polityki obrotu wirtualnym mieniem pomiędzy graczami, czy aktualna wycena konkretnego przedmiotu dokonywana przez platformy dystrybucyjne. Ustalenie jednej uniwersalnej metody szacowania wartości wirtualnego mienia jest niemożliwe, gdyż praktycznie każda gra komputerowa kształtuje konstrukcję wirtualnego mienia w sposób odmienny i wymagający indywidualnego podejścia od organu prowadzącego postępowanie.

Bibliografia

Literatura

1. Kulesza J., Kulesza J., Gra „Second Life” – wirtualny świat, realne przestępstwa?, *Prokuratura i prawo* 2009, nr 3.
2. Matusiak I., Gra komputerowa jako przedmiot prawa autorskiego, Warszawa 2013, s. 280–283.
3. Gawlik B., Umowa *know-how*. Zagadnienia konstrukcyjne, *ZNUJ PWiOWI* 1974, nr 3, s. 25–26.
4. Wróbel W. (red.), Zoll A. (red.), Kodeks karny. Część szczególna. Tom III. Komentarz do art. 278–363 k.k., wyd. IV, Lex 2020.
5. Ciszewski J. (red.), Nazaruk P. (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, Lex 2020.
6. Wróbel W. (red.), Zoll A. (red.), Kodeks Karny. Część szczególna. Tom II. Cz. II, Komentarz do art. 212–277d k.k., Lex 2022.
7. Bojarski T. (red.), Kodeks karny. Komentarz, wyd. VII, Lex 2022.
8. Karkut D., Własność wirtualna w prawie polskim. Zagadnienia wybrane, Wrocław 2018, s. 133.

Orzecznictwo

1. Konwencja Rady Europy o cyberprzestępczości, sporządzona w Budapeszcie dnia 23 listopada 2001 r. (Dz. U. z 2015 r., poz. 728 z dnia 27 maja 2015 r.).
2. Wyrok SN z dnia 6 stycznia 1978 r., sygn. V KR 197/77.
3. Wyrok SA w Lublinie z dnia 3 grudnia 1998 r., sygn. II AKa 176/98.
4. Wyrok SN z dnia 2 grudnia 2008 r., sygn. III KK 221/08.
5. Wyrok SN z dnia 30 sierpnia 2000 r., sygn. V KKN 267/00.
6. Postanowienie SN z dnia 15 czerwca 2007 r., sygn. I KZP 13/07.
7. Wyrok SA w Łodzi z dnia 29 stycznia 2001 r., sygn. II AKa 74/01.
8. Wyrok Sądu Rejonowego w Sławnie z dnia 19 sierpnia 2010 r., sygn. II K 127/10.

Crimes against property committed through computer games

Abstract

This paper presents issues pertaining to crimes against property committed through computer games. Virtual property is described as an object of commission of particular crimes listed in Chapter XXXV of the Penal Code. Methods to estimate values of virtual goods are also presented as they may be useful from the perspective of criminal proceedings involving the crimes concerned. Finally, based on relevant findings of fact, practical aspects of giving some select legal classifications to crimes against property committed through computer games are discussed. This paper is a continuation of the earlier study: Criminal liability for criminal acts committed through computer games: introduction to issues, Prokuratura i Prawo 2(2022).

Key words

Computer games, gaming offences, virtual world of gaming, MMORPG, virtual property, virtual crimes, wrongful appropriation, virtual fraud.

Z HISTORII PROKURATURY

**Gen. bryg. audytor Jerzy Węsierski
Naczelnny Prokurator Wojskowy
w okresie lipiec 1945 r. – wrzesień 1946 r.**

Jerzy Węsierski urodził się 16 lutego 1894 r. w Giżynie koło Płocka. Był czwartym dzieckiem Wincentego Antoniego, właściciela majątku ziemskiego i Marii z domu de Gautier. Niedługo po jego narodzinach rodzina przeniosła się do wsi Siecień. Rodzice Jerzego Węsierskiego zmarli kiedy był jeszcze dzieckiem, matka w 1903 r., a ojciec w 1905 r. W dniu 23 czerwca 1923 r. poślubił Karolinę Zielińską (zm. w 1950 r.), z którą miał córkę Zofię, urodzoną 31 marca 1924 r. Po śmierci pierwszej żony ożenił się z Ruth Walder w 1955 r. Posługiwał się językiem rosyjskim, francuskim i niemieckim. Do jego pasji należało przede wszystkim kolekcjonerstwo, a także tenis i jazda konna.

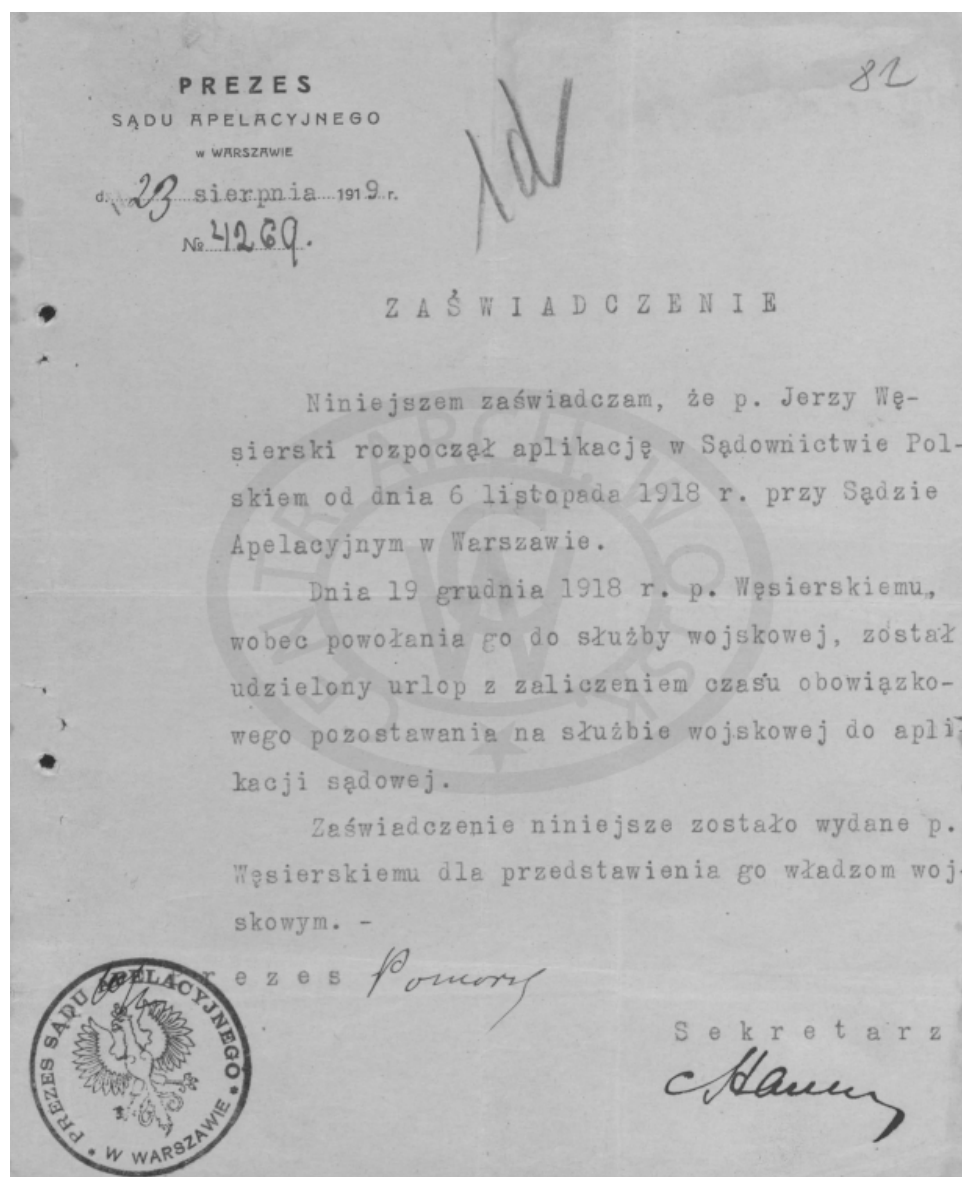
W wieku 7 lat rozpoczął przygotowania do edukacji szkolnej i uczył się języków niemieckiego i francuskiego. Od 1903 r. do 1905 r. uczęszczał do gimnazjum rosyjskiego, a następnie po otwarciu polskich szkół do polskiego ośmioklasowego gimnazjum w Płocku, gdzie zdał maturę w 1911 r. Wówczas polska matura nie dawała uprawnień do studiowania na uniwersytecie rosyjskim, dlatego też Jerzy Węsierski wyjechał do Rosji i po 2 latach przygotowań zdał egzamin maturalny w 1913 r. w gimnazjum w Jelcu, w guberni Orłowskiej. W tym samym roku rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Moskiewskim. Z powodów bytowych podjął w 1916 r. pracę jako sekretarz w Głównym Zarządzie Artylerii w Moskwie, jednocześnie kontynuując studia prawnicze w trybie wieczorowym, które ukończył 6 kwietnia 1918 r.

Po studiach Jerzy Węsierski wrócił do Polski i 6 listopada 1918 r. rozpoczął aplikację sądową przy Sądzie Apelacyjnym w Warszawie. Został delegowany do VIII Wydziału Karnego Sądu Okręgowego w Warszawie przy ul. Miodowej 11.

W grudniu 1918 r. Jerzy Węsierski wyjechał z Warszawy do Płocka, gdzie formował się 3. szwadron 4. Pułku Ułanów (od 1921 r. pod nazwą Zaniemeńskich) pod dowództwem płk. Stanisława Rawicza-Dziewulskiego, do którego przystąpił 29 grudnia 1918 r. w stopniu szeregowego. Pod koniec stycznia 1919 r. 3. szwadron 4. Pułku Ułanów wyruszył na front walki z bolszewikami. Po bitwie pod Wielkim Możajkowem w marcu 1919 r. został mianowany na kaprała, za męstwo i odwagę. Za bitwę pod Ejszyszkami został przedstawiony w dniu 19 kwietnia 1919 r. do „Krzyża Walecznych” IV klasy. Następnie 7 maja 1919 r. został mianowany plutonowym, za męstwo, odwagę i gorliwość w służbie. Brał udział również w bitwach między innymi pod Szczuczynem, nad rzeką Dittwą i pod Lidą.

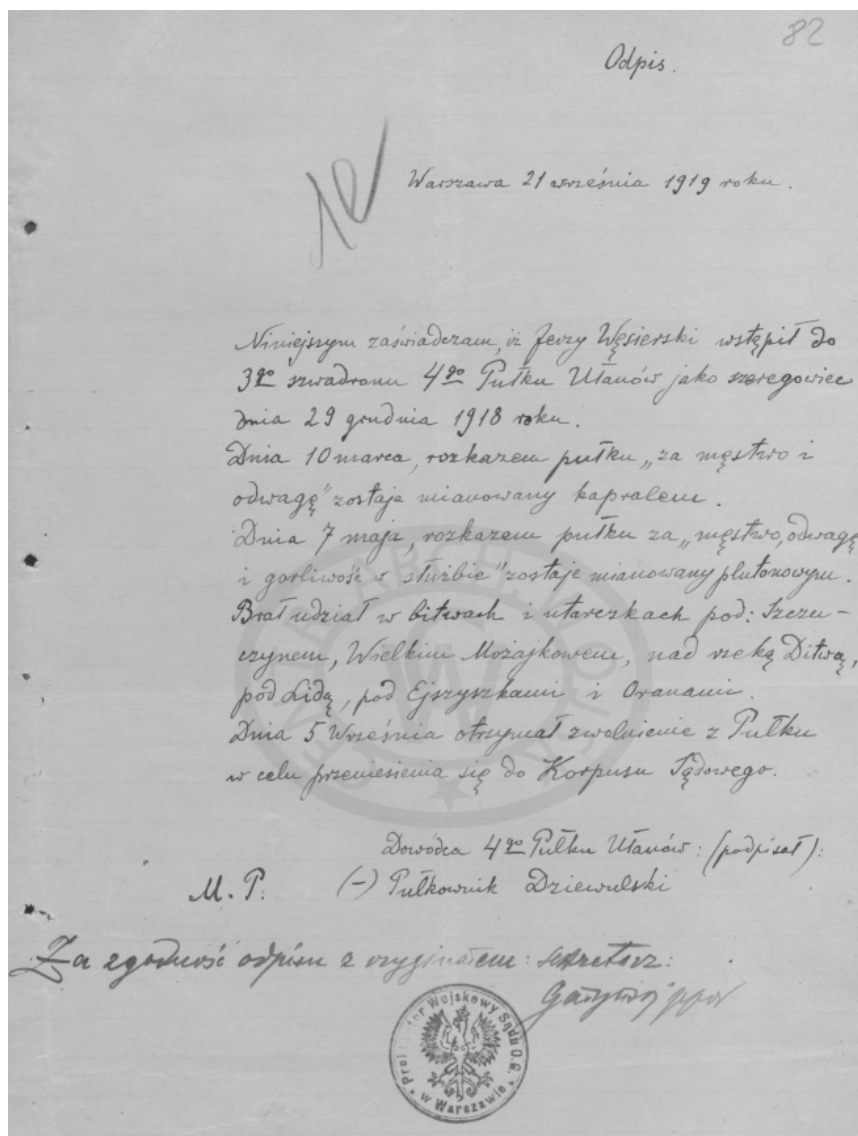
Pod koniec września 1919 r. Jerzy Węsierski złożył „Raport” do Sądu Wojskowego Okręgu Głównego w Warszawie, stanowiący wniosek o przyjęcie do Korpusu Sądowego. Jednym z załączników do pisma było *Curriculum Vitae*, w którym Jerzy Węsierski napisał: „Chcąc jednak dalej pracować w swoim fachu, dnia 5 września otrzymałem od pułku zwolnienie i dnia 10 września przyjechałem z Kaplicza do Warszawy, by prosić o przyjęcie mnie do Korpusu Sądowego”.

Pierwszym stanowiskiem, jakie Jerzy Węsierski objął po służbie w 4. Pułku Ułanów Zaniemeńskich, była praca w Prokuraturze przy Wojskowym Sądzie Okręgu Głównego w Warszawie na stanowisku protokolanta od 13 września 1919 r. do 15 października 1919 r., a od 16 października 1919 r. do 18 lipca 1920 r. na stanowisku asystenta prokuratora.

Zaświadczenie Prezesa Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 23 sierpnia 1919 r. o odbywaniu przez Jerzego Węsierskiego aplikacji w Sądownictwie i udzielonym urlopie wobec powołania do służby wojskowej.
Źródło: Centralne Archiwum Wojskowe, sygn. I.480.638.

Dekretem z dnia 16 października 1919 r. Jerzego Węsierskiego mianowano na podporucznika.

Zaświadczenie dowódcy 4. Pułku Ułanów Stanisława Rawicza-Dziewulskiego z dnia 21 września 1919 r.
Źródło: Centralne Archiwum Wojskowe, sygn. I.480.638.

Jerzy Węsierski ponownie wstąpił do wojska 19 lipca 1920 r. Brał udział w wojnie pomiędzy odrodzoną Rzeczypospolitą Polską a bolszewikami. Był dowódcą 4. plutonu szwadronu alarmowego. Po połączeniu szwadronu z 4. Pułkiem Ułanów został dowódcą oddziału sztabowego i pełnił funkcję oficera sądowego pułku. Został wówczas przedstawiony do „Krzyża Walecznych” III klasy. Stanisław Rawicz-Dziewulski, dowódca 4. Pułku Ułanów w dokumencie z dnia 3 grudnia 1920 r. Nr 7/30 tak opisał służbę Jerzego Węsierskiego w tym czasie: „dawał dowody poświęcenia się, bohatersko zagrzewając żołnierzy do walki, którzy dzielnie stawali idąc za przykładem swojego dowódcy”. Jerzy Węsierski służbę na froncie zakończył w stopniu plutonowego. W Arkuszu Ewidencyjno-Kwalifikacyjnym z 1924 r. Jerzy Węsierski, w tabeli dotyczącej służby w tym okresie napisał: „Ochotniczo zgłosiłem się do 4 p. Uł. W czasie inwazji bolszewickiej i razem ze szwadronem byłem na froncie. Po zakończeniu działań wojennych i zawarciu rozejmu powróciłem do swojej fachowej pracy”.

Po służbie na froncie w czasie wojny polsko-bolszewickiej, w dniu 15 marca 1921 r., Jerzy Węsierski wrócił na stanowisko asystenta prokuratora, które zajmował do 28 października 1921 r. W tym czasie został mianowany na porucznika Korpusu Sądowego dekretem L. 2786 z dnia 26 marca 1921 r. ze starszeństwem od dnia 1 czerwca 1919 r.

Następnie Jerzy Węsierski w okresie od 29 października 1921 r. do 15 czerwca 1923 r. pracował na stanowisku referenta w Komisji Śledczej w Wydziale Prawnym Ministerstwa Spraw Wojskowych.

Od 15 czerwca 1923 r. Jerzy Węsierski, zgodnie z rozporządzeniem Ministra Spraw Wojskowych, wrócił do pracy w Prokuraturze przy Wojskowym Sądzie Okręgu Głównego w Warszawie i objął stanowisko podprokuratora.

Rozporządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 31 marca 1923 r. Jerzemu Węsierskiemu został nadany stopień kapitana ze starszeństwem od 1 lipca 1923 r. i 6. lokatą w korpusie oficerów sądowych.

Pracę zawodową kontynuował na stanowisku referenta w Departamencie Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych od 17 sierpnia 1923 r. do 1 stycznia 1927 r., po czym objął stanowisko kierownika referatu Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych. Odbił II kurs przeszkolenia dla oficerów K.S. w okresie od 30 kwietnia 1928 r. do 30 czerwca 1928 r.

W 1931 r. Jerzy Węsierski pracował na stanowisku kierownika referatu w IV Wydziale Konsultacji Prawnej Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych, a 14 maja 1932 r. objął stanowisko szefa tego wydziału, które piastował do 18 września 1939 r.

Zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 stycznia 1932 r. Jerzemu Węsierskiemu nadano stopień majora ze starszeństwem od dnia 1 stycznia 1932 r. i 6. lokatą w korpusie oficerów sądowych.

W okresie pełnienia funkcji kierownika referatu w Wydziale Konsultacji Prawnej Departamentu Sprawiedliwości Ministerstwa Spraw Wojskowych, co roku jego przełożony, płk Teofil Maresch Naczelnny Prokurator Wojskowy i Szef Departamentu, sporządzał ocenę pracy podwładnego w formie Rocznych List Kwalifikacyjnych. W ocenie z 1935 r. znajdujemy opis: „Praca jego na stanowisku szefa wydziału konsultacji i zastępstwa prawnego z roku na rok daje coraz lepsze wyniki. W ostatnim roku wyrobione zostały w podległym mu wydziale wszystkie dłużej zaległe sprawy. Stale pogłębia swą wiedzę w zakresie prawa cywilnego. Osiągnięte wyniki osobiste w dziale konsultacji prawnej czynią go trudnym do zastąpienia na obecnie zajmowane stanowisko. Na zajmowane stanowisko nadaje się bardzo dobrze. Jako wyspecjalizowany w konsultacji prawnej winien być przede wszystkim w tym bardzo ważnym dziale użyty. Osiągnięte dzięki ambitnej pracy bardzo dobre wyniki w pouczonym jego kierownictwie wydziale, oraz osiągnięte przez niego wyniki pracy nad pogłębieniem fachowych wiadomości każą go zaliczyć w poczet oficerów wyróżniających się”.

Po wybuchu II Wojny Światowej 1 września 1939 r. Jerzy Węsierski znajdował się w Sztapie Ścisłym II wiceministra Ministerstwa Spraw Wojskowych oraz utworzonym tego dnia Szefostwie Służby Sprawiedliwości, którego szefem został płk Teofil Meresch, dotychczasowy szef Departamentu Sprawiedliwości i Naczelnny Prokurator Wojskowy. Po Kampanii wrześniowej (1 września 1939 r. – 6 października 1939 r.) Jerzy Węsierski uciekając przez Rumunię, trafił do obozu dla internowanych. Z obozu zdołał uciec i przedostał się do Francji. Przebywając w Paryżu, od marca do kwietnia 1940 r., zajmował stanowisko kierownika referatu w szefostwie Sądownictwa Wojskowego Ministerstwa Spraw Wojskowych. Po kapitulacji Francji w czerwcu 1940 r., Jerzy Węsierski wyjechał do Wielkiej Brytanii. W okresie od lipca 1940 r. do lipca 1945 r. piastował stanowisko kierownika działu, a potem szefa wydziału Szefostwa Sądownictwa Polskich Sił Zbrojnych.

Stanowisko Naczelnego Prokuratora Wojskowego objął w lipcu 1945 r. i zajmował je do września 1946 r.

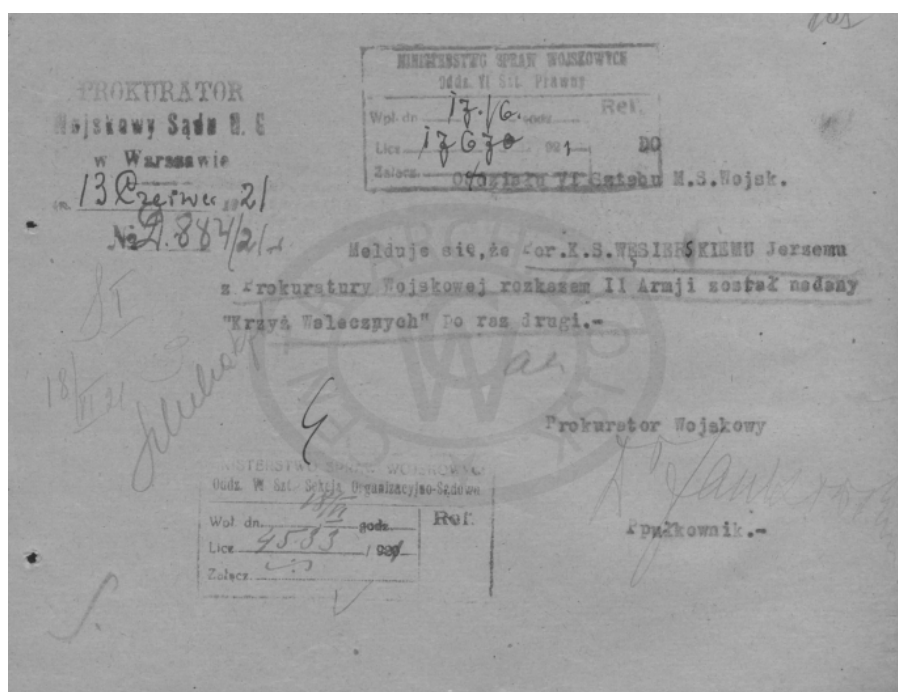
Na stopień pułkownika Jerzy Węsierski został mianowany w 1945 r. W tym samym roku, już po ustąpieniu ze stanowiska Naczelnego Prokuratora Wojskowego, objął funkcję naczelnego doradcy prawnego Inspektoratu Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia. Była to organizacja stanowiąca część Armii Brytyjskiej, a jej głównym zadaniem

była pomoc zdemobilizowanym żołnierzom Polskich Sił Zbrojnych w przejściu do życia po służbie wojskowej, pozyskaniu zatrudnienia i rozmieszczeniu na terytorium Wielkiej Brytanii lub poza nią. Korpus prowadził swoją działalność do 1949 r.

Stopień generała brygady ze starszeństwem z dnia 1 stycznia 1964 r. w korpusie generałów Jerzy Węsierski otrzymał od generała broni Władysława Andersa.

Jerzy Węsierski był odznaczany sześciokrotnie. Po raz pierwszy „Krzyżem Walecznych” 12 lutego 1921 r. za męstwo okazane w bojach w obronie granic ojczyzny, a po raz drugi 4 czerwca 1921 r. Kolejnym odznaczeniem był „Srebrny Krzyż Zasług” w 1932 r. Za zasługi w służbie wojskowej zarządzeniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dniem 19 marca 1937 r. został odznaczony „Złotym Krzyżem Zasług”. Brązowy medal „Za Długoletnią Służbę” otrzymał 5 maja 1938 r. Został również odznaczony „Złotym Krzyżem Zasług z Mieczami”.

Informacja Prokuratora Wojskowego Sądu Okręgu Głównego w Warszawie o nadaniu „Krzyża Walecznych” po raz drugi Jerzemu Węsierskiemu.
Źródło: Centralne Archiwum Wojskowe, sygn. I.480.638.

Zamiłowanie do historii i sztuki Jerzy Węsierski realizował poprzez pasję do kolekcjonowania numizmatów, map, obrazów, sztychów, porcelany i innych historycznych obiektów poświęconych Polsce i z nią związanych. W okresie studiów prawniczych zaczął zbierać polskie monety i medale. Kiedy pracował w Warszawie, nadal poszerzał swoją kolekcję również o obrazy i porcelanę, a w szczególności interesował się figurkami miśnieńskimi w polskich strojach. Po wybuchu II Wojny światowej we wrześniu 1939 r. cała kolekcja, którą dotychczas zgromadził, zaginęła. Była to bolesna strata dla Jerzego Węsierskiego i powód zaprzestania dalszego kolekcjonowania. Po emigracji i osiedleniu się w Londynie dawna pasja odżyła, kiedy zobaczył na wystawie sklepowej mapę Europy Speeda z XVII w. ilustrowaną kostiumami z epoki, między innymi z Polski. Nawiązał liczne kontakty z szanowanymi londyńskimi antykwariatami, śledził listy aukcyjne, a po demobilizacji całkowicie oddał się pasji, co pozwoliło na zgromadzenie obszernej kolekcji, prywatnego muzeum zabytków polski.

Zdjęcie portretowe Jerzego Węsierskiego.

Źródło: Kolekcja Generała Jerzego Węsierskiego, wyd. Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 1974.

Do końca życia mieszkał w Wielkiej Brytanii, gdzie zmarł 6 czerwca 1967 r. w Harlow, hrabstwo Essex. Po jego śmierci córka Zofia Sharnagiel i druga żona – Ruth Węsierska przekazały na rzecz Muzeum Narodowego w Warszawie jego kolekcję 2502 monet i 726 medali. W 1974 r. Muzeum Narodowe w Warszawie wydało katalog monet i medali zatytułowanych „Kolekcja Generała Jerzego Węsierskiego”.

Źródła

1. Dziennik Personalny 1924.04.02, Nr 32.
2. Dziennik Personalny 1932.01.30 r. 13, Nr 2.
3. Dziennik Personalny 1937.03.19 R18, Nr 1.
4. https://pl.wikipedia.org/wiki/Departament_Sprawiedliw%C5%9Bci_Ministerstwa_Spraw_Wojskowych (dostęp: 6 kwietnia 2022 r.).
5. https://pl.wikipedia.org/wiki/Jerzy_W%C4%99sierski (dostęp: 6 kwietnia 2022 r.).
6. https://pl.wikipedia.org/wiki/Polski_Korpus_Przysposobienia_i_Rozmieszczenia (dostęp: 6 kwietnia 2022 r.).
7. <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/50105/edition/66639/content> (dostęp: 6 kwietnia 2022 r.).
8. <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/56576/edition/72601/content> (dostęp: 6 kwietnia 2022 r.).
9. <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/56757/edition/72774/content> (dostęp: 6 kwietnia 2022 r.).
10. Kryska-Karski T., Żurakowski S., *Generałowie Polski Niepodległej*, Wydawnictwo Editions Spotkania, Warszawa 1991, s. 181.
11. Materiały archiwalne z Wojskowego Biura Historycznego-Centralnego Archiwum Wojskowego, sygn. I.480.638.
12. Praca zbiorowa, *Kolekcja Generała Jerzego Węsierskiego*, Wydawnictwo Muzeum Narodowe w Warszawie, Warszawa 1974.
13. *Rocznik oficerski 1932* <https://www.wbc.poznan.pl/dlibra/publication/42817/edition/59691/content> (dostęp: 6 kwietnia 2022 r.).